

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İNTERNET GAZETECİLİĞİ
VE
ETİK**

Hüseyin KILINÇ

2501180254

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Özgür GÖNENÇ

İSTANBUL-2020

ÖZ

İNTERNET GAZETECİLİĞİ VE ETİK

HÜSEYİN KILINÇ

İnsanın iletişim kurma, çevresinde meydana gelişmeleri öğrenme gereksinimi ilk çağlarda sözlü iletişimle başlamıştır. Yazının ve kâğıdın bulunmasıyla birlikte farklı bir boyut kazanmış, 13. yüzyılda elle yazılan haber mektupları sonrasında ise 15. yüzyılda oynar harfli matbaanın bulunuşuyla birlikte basılı haber mektupları, gazeteler ve dergiler ile devam etmiştir. Matbaa ve kâğıt yüzyıllar boyunca gazetecilik mesleğinin temel unsurları olmuştur.

20. yüzyılda hayatımıza giren internet, gazetecilik alanında önemli değişimler yaratmış, gazeteciliğin dijital ortamlarda yapılmasını dolayısıyla internet gazeteciğinin doğmasına yol açmıştır. İnternet gazeteciliği, hızlı güncelleme, etkileşim gibi kendine özgü önemli özelliklere sahip olmasına karşın bu olumlu özellikler etik sorunları da beraberinde getirmektedir. Geleneksel gazetecilikte var olan etik sorunlar internet gazeteciliğinde daha yoğun gerçekleşmektedir. Gazetecilik mesleki etik ilke ve kurallarına uyulmaması hem gazeteciliğe hem de topluma zarar vermektedir. Etik kurallar, gazeteciliğin doğru ve saygın bir biçimde yapılmasını sağlamaktadır. Bundan dolayı etik ilke ve kurallara uyulması büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmada internet gazeteciliğinde yaşanan etik sorunlar incelenmiştir. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde kavramsal tanımlamalar, dünyada ve Türkiye’de gazete ve gazeteciliğin doğuşu ve gelişimine değinilmiştir. İkinci bölümde dünyada ve Türkiye’de internetin doğuşu ve gelişimi önemli sacayaklarına dayanılarak açıklanmış, internetin özellikleri, gazetecilik alanına etkisi ve sağladığı avantajlar, üçüncü bölümde ise etik ve etik olgusunun gazetecilik açısından önemi, meslek örgütlerinin konuya yaklaşımı, internet gazeteciliğinde yaşanan etik sorunlar araştırılmış ve haber örneklerinde etik dışı unsurlar incelenmiştir.

Çalışmada veri toplama yöntemi olarak basın tarihi, gazetecilik, etik, iletişim teknolojileri üzerine yazılmış, kitap, dergi, makaleler ile araştırma kuruluşlarının

verilerinden faydalanılmıştır. Ayrıca alanında uzman bir akademisyenle ve gazetecilik sektöründe deneyimli gazetecilerle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Gazetecilik, Basın tarihi, İnternet, İnternet gazeteciliği, Etik.

ABSTRACT

INTERNET JOURNALISM AND ETHICS

HÜSEYİN KILINÇ

The need to communicate and to learn about the developments in its environment started with oral communication in the early ages. It gained a different dimension with the discovery of writing and paper, and after the handwritten news letters in the 13th century, it continued with printed news letters, newspapers and magazines with the discovery of a movable printing press in the 15th century. Printing and paper have been the main elements of the journalism profession for centuries.

The internet which begun a part of our lives has created important changes in the profession of journalism and turned it to be available in digital fields thus the beginning of the internet journalism. Although it has useful features such as fast updating and interaction, these positive features also bring some ethical problems. Ethical problems that exist in conventional press have seen more frequently in the internet journalism. Failure to comply with the principles and rules of journalism professional ethics harms both journalism and society. Ethical rules ensure that journalism is carried out correctly and respectably. For this reason, it is very important to comply with ethical principles and rules.

In this study, the ethical problems of internet journalism are examined. In the first part of the study consisting of the three parts, conceptual definitions and developments of journalism in the World and Turkey have been mentioned. The second section describes key elements in the World and in Turkey at the beginning and development of the internet, web features, its impact on the field of journalism and advantages and in the third part, the importance of ethics and ethical terms in the journalism, the approach of professional organizations to the subject, ethical problems in internet journalism were studied and unethical elements were examined in news samples.

In the study, information about press history, journalism, ethics, communication technologies, and journals, articles and research institutions were used as data collection method. Additionally interviews were held with a specialist academician and experienced journalists in the related fields.

Key Words: Journalism, Press History, Internet, Internet Journalism, Ethics.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında gazetecilik mesleğinin doğuşu ve gelişimi ile internetin doğuşu ve internet teknolojilerinde yaşanan gelişmelere paralel olarak geleneksel medyada yer alan gazetelerin internet ortamında da yayınlara başlaması sonucunda gazetecilik mesleğinin internet ortamına taşınması, sadece internet ortamında yayın yapan gazetelerin doğuşu, bununla birlikte internet gazeteciliğinde oluşan etik sorunlar incelenmiştir. Ayrıca ekonomi, siyaset, magazin, spor ve sağlık alanlarında etik dışı internet haber örneklemelerine yer verilerek çalışmaya derinlik kazandırılmıştır.

İnternet gazeteciliğiyle birlikte medya sektöründe yaşanan etik sorunlar daha da artmıştır. Bu durum hem gazetecilik mesleğinin itibarına hem de toplumun haber alma hakkına zarar vermektedir. Bu çalışma internet gazeteciliğindeki etik sorunları belirleyip çözüm önerileri sunmak, doğru ve güvenilir bir gazeteciliğin önemine dikkat çekmek amacıyla yapılmıştır.

Öncelikle tez çalışmamızın başında bana yön verip çalışmamın sağlam bir temele dayandırılmasını sağlayan, bana her zaman yardımcı olan tez danışmanım Prof. Dr. Özgür GÖNENÇ'e, yüksek lisansa başlamam konusunda beni teşvik eden ve çalışmamın tarihsel araştırma kısmında benden ilgi ve desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Belkıs ULUSOY NALCIOĞLU'na,

Derinlemesine görüşme talebimi kabul ederek çalışmama ışık tutup, değer katan hocam Prof. Dr. Murat ÖZGEN'e, Kanal D Ana Haber Spikeri Deniz BAYRAMOĞLU ve İnternet Medyası Derneği Başkanı Hadi ÖZİŞİK'a,

Ve sonsuz sevgisiyle her zaman yanımda olup, bana her konuda inanılmaz güç ve destek veren, canım annem Sakine KILINÇ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

HÜSEYİN KILINÇ

İSTANBUL, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	İİ
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GAZETE VE GAZETECİLİK

1.1. Haber Kavramı.....	5
1.2. Gazetenin Tanımı.....	6
1.3. Gazeteciliğin Tanımı.....	7
1.4. Gazeteciliğin Doğuşu ve Gelişimi.....	8
1.4.1. El Yazmalı Haber Mektupları.....	9
1.4.2. Matbaa ve Basılı Haber Mektupları.....	11
1.4.3. Gerçek Anlamda İlk Gazeteler.....	14
1.5. Osmanlı Devleti'nde Gazeteciliğin Doğuşu.....	21
1.5.1. Osmanlı Devleti'nde Matbaacılık.....	21
1.5.2. Osmanlı Devleti'nde İlk Gazeteler.....	23
1.5.3. Osmanlı Devleti'nde İlk Türkçe Gazeteler.....	25
1.5.3.1. Vekayi-i Mısriye.....	25
1.5.3.2. Takvim-i Vekayi.....	26
1.5.3.3. Ceride-i Havadis.....	28
1.5.3.4. Tercüman-ı Ahval.....	29

1.5.3.5. Tasvir-i Efkar.....	31
------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

İNTERNET VE GAZETECİLİK

2.1. İnternet Kavramı.....	35
2.2. Dünyada İnternetin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	38
2.3. Türkiye’de İnternetin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	43
2.4. İnternet Gazeteciliği Kavramı.....	48
2.4.1. İnternetin Gazeteciliğe Etkisi.....	49
2.4.2. İnternet Gazeteciliğinin Özellikleri.....	52
2.4.2.1. Depolama ve Arşivleme Özelliği.....	53
2.4.2.2. Etkileşim Özelliği.....	54
2.4.2.3. Hipermetin Özelliği.....	54
2.4.2.4. Multimedya (Çoklu ortam) Özelliği.....	56
2.4.2.5. Hızlı Güncelleme Özelliği.....	57
2.4.2.6. Ucuz Maliyet Özelliği.....	58
2.5. Dünyada İnternet Gazeteciliğinin Doğuşu.....	62
2.6. Türkiye’de İnternet Gazeteciliğinin Doğuşu.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNTERNET GAZETECİLİĞİ VE ETİK

3.1. Etik.....	74
3.2. Gazetecilik ve Etik.....	78
3.2.1. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi.....	85
3.2.2. Basın Konseyi ve Basın Meslek İlkeleri.....	86

3.3. İnternet Gazeteciliği ve Etik.....	87
3.3.1. İnternet Gazeteciliğinde Etik Sorunlar.....	94
3.3.1.1 Editöryal Denetim Eksikliği.....	94
3.3.1.2. Ticari Odaklı Habercilik.....	96
3.3.1.3 Nefret Söylemi.....	101
3.3.1.4. Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali.....	102
3.3.1.5. Telif Hakkının İhlali.....	104
3.3.1.6. Haberde Kaynak Gösterilmemesi.....	105
3.3.1.7. Manipülasyon.....	106
3.3.2. İnternet Gazeteciliğinde Etik Dışı Haber Örneklemeleri.....	108
3.3.2.1. Ekonomi Haberi Örneklemeleri.....	108
3.3.2.2. Siyaset Haberi Örneklemeleri.....	116
3.3.2.3. Magazin Haberi Örneklemeleri.....	122
3.3.2.4. Spor Haberi Örneklemeleri.....	129
3.3.2.5. Sağlık Haberi Örneklemeleri.....	137
SONUÇ.....	142
EKLER.....	155
KAYNAKÇA.....	179

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.y.	: Adı Geçen Yapıt
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ANS	: Advance Network Services - İleri Ağ Hizmetleri
ARPANET	: Advanced Research Projects Agency Network - İleri Araştırma Projeleri Ajansı Bilgisayar Ağı
Çev.	: Çeviren
DARPA	: Defence Advanced Research Project Agency - Savunma İleri Düzey Araştırma Projeleri Kurumu
Der.	: Derleyen
Ed.	: Editör
FSEK	: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
Haz.	: Hazırlayan
HTML	: Hyper Text Markup Language - Hiper Metin İşaret Dili
INTERNET	: Interconnected Networks-Birbirine Bağlı Ağlar
MİLNET	: Military Network - Askeri Ağ
NCP	: Network Control Protocol - Ağ Kontrol Protokolü
NSF	: National Science Foundation Network - Ulusal Bilim Vakfı Ağı
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
ss.	: Sayfalar
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TCP/IP	: Transmission Control Protocol/Internet Protocol – İletim Kontrol Protokolü/İnternet Protokolü
TGC	: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜVAKA	: Türkiye Üniversite ve Araştırma Kurumları Ağı
ULAKBİM	: Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
ULAKNET	: Ulusal Akademik Ağ
WWW	: World Wide Web - Dünya Çapında Ağ
vs.	: Vesaire

GİRİŞ

İletişim, ilk çağlarda başlayarak, yüzyıllar boyunca toplumların siyasal, ekonomik, kültürel ve teknolojik yapılarına paralel olarak sürekli gelişen ve güçlenen, bir o kadar da zorluklar ile mücadele içinde geçen yılların ardından günümüze kadar gelen çok önemli bir olgudur. İletişim olgusunun ortaya çıkmasında insanının ‘merak’ dürtüsü önemli rol oynamıştır. ‘Merak’ insanın en temel dürtülerinden biri olmuştur. Sosyal bir varlık olan insan ilk çağlardan beri etrafında yaşanan gelişmeleri hep öğrenme çabası içinde olmuş, öğrendiği bilgileri ise diğer insanlarla paylaşmaya gayret etmiştir. Bilgilerin paylaşımında başlangıçta sözlü iletişimi kullanan insan, önce yazının bulunuşu ardından da kâğıdın bulunmasıyla birlikte bilgilerin kayıt altına alınabildiği, daha güvenilir bir iletişim şekline geçiş yapmıştır.

Sözlü iletişimde bilgilerin aktarımı sırasında yaşanan aksaklıklar yazılı iletişim sayesinde ortadan kalkmıştır. İnsan, düşünce ve sözü yazı vasıtasıyla kayıt altına alırken tarihin farklı dönemlerinde farklı türde malzemeler kullanmıştır. Bu malzemelerin başında da papirüs, parşömen gibi kâğıtlar gelmektedir.

İletişim olgusu bağlamında ilk yazı örnekleri eski Mısır’da Papirüsler üzerine elle yazılan hiyeroglif yazısıdır. Papirüslerden yüzyıllar sonra Avrupa’da günümüz gazetelerinin öncüleri olarak kabul edilen elle yazılan haber mektupları ile habercilik olgusu gerçekleşmiştir. Elle yazılan haber mektupları 12. ve 13.yüzyıllarda ekonomi, siyasal ve toplumsal konulardaki haberlerin halka ulaştırılmasında önemli rol oynamıştır.

Habercilikte en önemli dönüm noktası oynar harfli matbaanın bulunuşu olmuştur. 15. yüzyılda oynar harfli matbaanın bulunmasıyla birlikte elle yazılan haber mektuplarının yerini basılı haber mektupları almış, gazetecilik yeni bir boyut kazanmıştır. Haberler daha hızlı bir şekilde basılıp daha çok insana ulaştırılmıştır. Ayrıca elle yazılan haber mektupları tek sayfa çıkarken, basılı haber mektupları sayesinde sayfa sayısı artmıştır. Bunu yanı sıra ulaşımında yaşanan gelişmeler de gazeteciliğe büyük katkı sağlamış, haber mektupları Avrupa’da daha çok insana ulaşmış, gün geçtikçe insanların daha çok ilgi gösterdiği bir kitle iletişim aracı

olmuştur. Basılı haber mektupları gazeteciliğin temellerini sağlamlaştırmış, basının güçlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Yazılı basının gelişimi ise süreli yayınların doğuşunda etken olmuştur.

Elle yazılan haber mektupları, oynar harfli matbaanın bulunuşu, basılı haber mektuplarının doğuşunda ve gazeteciliğin gelişiminde öncülük eden Avrupa, gerçek anlamdaki ilk gazetenin doğuşunda da başrolü oynamıştır. İlk gazete 17. yüzyılın başında o dönem Almanya sınırları içinde yer alan Strasbourg'da yayımlanan Avis Relation oder Zeitung gazetesidir. Bu gazetenin ardından Avrupa'da ardı ardına yeni gazeteler yayın hayatına başlamıştır.

18. yüzyılda yaşanan Sanayi Devrimi basın adına önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Bu dönemde teknik, siyasal, düşünsel alanlarda yaşanan yenilikler birçok sektörde olduğu gibi gazeteciliğin gelişim sürecine de önemli katkılar sağlamış, gazetecilik bir meslek olarak kabul edilmiştir.

Avrupa'da basın alanında bu gelişmeler yaşanırken Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıla kadar Türk basın hayatından söz etmek mümkün değildir. Ülkemizde ilk matbaayı Museviler, ilk gazeteyi ise Fransızlar, Türklerden çok daha önce kurmuştur. Gerek ilk Türk matbaası gerekse de ilk Türkçe gazete Batı'dan çok uzun yıllar sonra kurulmuştur. İlk Türk matbaası 1727 yılında ilk Türkçe gazeteler ise 1800'lü yılların ilk yarısında yayın hayatına başlamıştır. Osmanlı Devleti'nde ilk Türkçe gazeteler Avrupa'dakilerden farklı olarak resmi ve yarı resmi nitelikte olan gazetelerdir. Avrupa'da gazeteler toplumsal etmenlerin sonucu olarak doğarken ülkemizde ise siyasal etkinin sonucunda ortaya çıkmıştır.

Osmanlı Devleti sınırları içinde kurulan ilk Türkçe gazete Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın, 1828 yılında Kahire'de çıkardığı Vekayi-i Mısriye'dir. Bugünkü sınırlarımız içindeki ilk Türkçe gazete ise 1831 yılında kurulan Takvim-i Vekayi gazetesidir. Takvim-i Vekayi, devletin icraatlarını halka duyurmak amacıyla yayın hayatına başlamıştır. Bu nedenle resmi nitelikte bir gazetedir. 1840 yılında ise yarı özel nitelikte olan Ceride-i Havadis gazetesi kurulmuştur.

Özel sermaye ile kurulan ilk Türkçe gazete Takvim-i Vekayi'den yaklaşık 30 yıl sonra 1860 yılında çıkarılan Tercüman-ı Ahval'dir. Bu anlamda 1860 yılı Türk basın tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Gazetecilik gerçek anlamda bu dönemde yapılmaya başlanmıştır. Bu gazeteden 2 yıl sonra özel sermaye ile kurulan ikinci Türkçe gazete olma özelliğini taşıyan Tasvir-i Efkâr gazetesi çıkarılmıştır.

19. yüzyılın sonlarına doğru Türk basını gelişme dönemine girmiştir. Bu dönemde Türkçe gazetelerin sayısı hızla artmıştır. Bununla birlikte gazetelerin türlerinde de artış gözlemlenmiştir. Ayrıca ilk Türkçe dergiler de bu dönemde yayımlanmaya başlamıştır. Türk basını ilk yıllarından itibaren çeşitli zorluklar yaşayarak günümüze kadar gelmiştir.

Papirüslerden elle yazılan haber mektuplarına basılı haber mektuplarından günümüze kadar geçen süreçte gazetecilik sürekli ve artan bir ivme ile gelişmiştir. Teknolojik yenilikler gazeteciliğin gelişiminde doğrudan etkili olmuştur. Basın sektörünün gelişiminde matbaa yüzyıllar boyunca önemli bir rol oynamıştır. Gazetecilik ile matbaa yüzyıllardır aynı yolda el ele yürürken günümüzde bambaşka bir perspektif oluşmuştur. ABD'de doğup kısa zamanda tüm dünyada yaygınlaşan internet, birçok alanda olduğu gibi gazetecilik alanını da etkilemiştir. İnternetin dijital teknolojisi, internet gazeteciliği, dijital gazetecilik, online gazetecilik gibi adlar verilen gazetecilik türlerinin doğmasını sağlamıştır. İnternet gazeteciliği ilk olarak ABD'de ortaya çıkmıştır. Türkiye internet gazeteciliğine ABD ile aynı zamanda başlamıştır.

Gazetecilik günümüz dijital ortamlarına uyum sağlayarak değişmiş ve gelişmiştir. İnternetin sağladığı müthiş olanaklar sayesinde matbaanın önemi geri planda kalmış, gazetecilik dijital ortamlarda gerçekleştirilen bir sektör haline dönüşmeye başlamıştır. Günümüzde medyanın görünümü bir tarafta geleneksel gazetecilik diğer tarafta ise internet gazeteciliği şeklindedir.

Dijital teknolojilerle gerçekleştirilen internet gazeteciliği, geleneksel gazeteciliğe göre bilgiye daha hızlı bir şekilde ulaşılmakta, bilginin paylaşımı çok daha hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Bilgi dünya çapında daha çok insana

ulaşmaktadır. Ayrıca geleneksel gazetecilikten farklı olarak okuyucular etkileşim kurabilmektedir.

Bilgisayar, cep telefonu ve mobil ağlarla gerçekleştirilen internet gazeteciliği, multimedya, anında güncelleme, hipermetin, sınırsız depolama gibi çok önemli özellikleri içinde barındırmaktadır. Bunun yanı sıra olumsuz özellikler de söz konusudur. Bunların en başında bilgi kirliliği ve etik sorunlar gelmektedir.

Bu tez çalışmasının ilk bölümünde haber, gazete ve gazetecilik kavramlarına değinilerek, gazeteciliğin dünyada ve Türkiye’de doğuşu ve gelişimi kısaca ele alınmıştır. İkinci bölümde internet kavramı, internetin dünyada ve Türkiye’de doğuşu ve gelişimi, dünyada ve Türkiye’de internet gazeteciliğinin doğuşu ve gelişimi açıklanmaya çalışılmıştır. nc bölümde ise internet gazeteciliği ve etik konusu ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GAZETE VE GAZETECİLİK

1.1.Haber Kavramı

İletişim insanın temel gereksinimlerinden biridir. Sosyal bir varlık olan insan, varoluşundan beri çevresiyle iletişim halindedir. İnsanlar çevresinde meydana gelen gelişmeleri merak etmekte, öğrendiklerini diğer insanlarla paylaşmaktadır. İnsanın çevresiyle olan bu iletişimi haber olgusunun temelini oluşturmuştur. Haber alma ve yayma gereksinimi çok eski çağlardan beri var olan bir olgudur.

“Haber, bir kişiyi ya da bir topluluğu ilgilendiren bir olayın, bir başka kişi (muhabir) tarafından, tanık olunması, izlenmesi, takip edilmesi sonucu, bağlı olduğu kişi ya da kurumun süzgecinden (editorial süreç) geçtikten sonra, yazılı, işitsel, görsel ya da dijital ortamlardan her hangi birinde yayınlanmış olmasıdır.”¹

“İlginç, sık tekrarlanmamış ya da ilk kez meydana gelmiş, toplumda yankı uyandıran ve geniş kitleleri ilgilendiren, olumlu ya da olumsuzlukları çağrıştıran, zamanlılık, yenilik, anılık, yakınlık, önemlilik ve insanların ilgisini çekme değerlerini içeren olaylar haberdır.”² Bu tanımda haberin olmazsa olmaz temel öğelerinin yer aldığını görmekteyiz. Haberde yer alan bilgiler olaylara dayanmaktadır. Söz konusu bilgiler toplumu bilgilendirme amaçlı olabileceği gibi eğlendirme türünde de olabilmektedir.

Genel anlamda ifade edecek olursak haber, “Gazeteciliği meslek edinmiş kişilerin, haber konusu olarak seçtikleri konularda topladıkları ve kuralına göre form atladıkları, yine gazeteciliği meslek edinmiş kitle iletişim araçlarının sorumluları

¹ Çağlak, Engin, “Kitle iletişim Araçlarındaki Teknolojik Gelişmelerin Haber Üzerine Etkileri”, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s. 9-10.

² Bülbül, Rıdvan, **Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar**, Ankara, Nobel Yayınları, 2001, s.117.

tarafından seçilerek, yazılı, sesli ya da görüntülü mesajlar şeklinde okuyucu, dinleyici ya da izleyiciye ulaştırılan bilgiler”³ şeklinde tanımlanmaktadır.

“Haber, güncel ve ilginç bir olayın olduğunca nesnel ve gerçeğe uygun bir biçimde sunulmasıdır. Haber metninde her türlü taraflı değerlendirmelerden ve söz oyunlarından uzak durulur. Metin kısa, haber dili de yalındır.”⁴

İlk olarak Mısır’da hiyeroglifin papirüs olarak adlandırılan kâğıtlar üzerine yazılmasıyla başlayan toplumu bilgilendirme anlayışı, zorlu ve yüzyıllar olarak ifade edebileceğimiz uzun bir zaman diliminden sonra günümüzdeki çağdaş gazetecilik anlayışına ulaşmıştır.

1.2. Gazetenin Tanımı

Gazete, “Belli aralıklarla yayınlanan, okuyucu için belli bir bedel karşılığı haber, yorumsal yazı, fotoğraf, grafik gibi öğelerle bilgilendirme, eğlendirme, eğitime, toplumsallaştırma ve onun adına denetleme işlevini yerine getiren, kâğıt üzerinde ulaşan kitle iletişim aracı”dır.⁵

‘Gazete’ Türkçe’ye Fransızcadan geçmiş Latince kökenli bir kelimedir. Haberler bülteni anlamına gelmektedir. Batıda “gazette”nin yanı sıra Chronicle (haber sıralaması), journal, Diurna (gündelik) terimleri de kullanılmaktadır.⁶ Gazetede, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlar başta olmak birçok konuda meydana gelen olaylar hakkında bilgiler yer almaktadır. Gazete, günlük ya da belirli sürelerle yayım yapan kitle iletişim aracıdır.

“Gazete, siyasi, kültürel, sosyal ve ekonomik konulardaki günlük olaylar hakkında bilgi vermek amacıyla günlük ya da belli aralıklarla yayınlanan yayınlardır.

³ Zeytinli, Murat, “Uluslararası Haber Dolaşımının Sorunları”, Yeni Türkiye Dergisi, 1996, Sayı: 12, ss. 1101-1111, s. 1102.

⁴ Schlapp, Hermann, **Gazeteciliğe Giriş**, 2. bs., Çev. Işık Aygün, Ankara, Vestfalya Eyaletleri Yayınevi, 2013, s. 17.

⁵ Kaya, Ahmet Yalçın, “Dünya’da ve Türkiye’de Basının Gelişimi İle Türk Basınında Sporun Haber Öğeleri Açısından İncelenmesi”, Selçuk İletişim Dergisi, 2002, C. II, Sayı: 3, ss. 161-167, s. 163.

⁶ Karaduman, Murat, “Değişen İletişim Ortamı, Yeni Medya ve İnternet Gazeteciliği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2002. s. 13.

Kökü, 14. yüzyıldaki haber mektuplarına kadar giden gazetenin çıkış noktası, savaş haberlerini duyurma ve bilgilendirmedir. Gazetecilik, sonrasında siyasal propaganda aracına dönüşmüş ve halkı bilgilendiren bir araç haline gelmiştir.”⁷

1.3. Gazeteciliğin Tanımı

Gazetecilik 17. yüzyılın başında Avrupa’da ortaya çıkan ve bugünkü anlamdaki gazetelerin ilk örnekleri olan ‘basılı kâğıtlar’ ile doğan bir meslek dalıdır.⁸

“Maaşla çalışan ya da haber, yazı, sayfa, program başına ücret alan, habercilikle işlevi bulunan süreli bir yazılı, görsel, işitsel kitle iletişim aracında ya da haber ajansında, haber üreten, (toplayan, araştıran, seçen, ayıklayan, biçimlendiren, yayımlayan), üretiminde payı bulunan kişilerin mesleğidir.”⁹

Basın İş Kanununun 1. maddesinde gazeteci “Bu kanun hükümleri, Türkiye’de yayınlanan gazete ve mevkutelerle haber ve fotoğraf ajanslarında her türlü fikir ve sanat işlerinde çalışan ve İş Kanunundaki işçi tarifi şümulü haricinde kalan kimselerle bunların işverenleri hakkında uygulanır. Bu kanunun şümulüne giren fikir ve sanat işlerinde ücret karşılığı çalışanlar” şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁰

Gazetecilikte ilk olarak meydana gelen olaylardan habere konu olabilecek bilgiler toplanmaktadır. Sonrasında ise söz konusu bilgiler kurgulanmakta ve kitle iletişim araçlarının aracılığıyla yayınlanmaktadır. Böylece bilgilerin topluma ulaştırılması sağlanmaktadır. Bu anlamda gazetecilik dolayısıyla da kitle iletişim araçları kamuoyu oluşturmada çok büyük bir önem arz etmektedir.

Gazetecilik, yeniliklere ayak uydurarak sürekli olarak gelişen ve kendini yenileyen bir meslek dalıdır. Geçmişte matbaa ile etkileşime girerek gelişim

⁷ Aydoğan, Derya, “Türkiye’de Dijital Gazetecilik: Habertürk Ve Hürriyet Gazeteleri Örneği”, The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication-TOJDAC, Temmuz, 2013, C. III, Sayı: 3, ss. 26-40, s. 28.

⁸ Özgen, Murat, **Türkiye’de Basının Gelişimi ve Sorunları**, 2. bs., İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2004, s.3.

⁹ Girgin, Atilla, **Haber Yazma Teknikleri “Haberci Adayının El Kitabı”**, İstanbul, İnkılap Yayınları, 1998, s. 133.

¹⁰ Atılğan, Semra, **Gazetecilerin Korunması**, Tezler Dizisi: 6, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1991, s. 24.

aşamasını yaşayan gazetecilik, günümüzde yeni iletişim teknolojileri sayesinde altın çağını yaşamaktadır.

1.4. Gazeteciliğin Doğuşu ve Gelişimi

İletişim insanın temel olgularından biridir. Bu olgu bağlamında insan hem çevresinde yaşanan gelişmeleri öğrenmek hem de kendi deneyimlediği olayları çevresine aktarmak gereksinimi duyulmuştur. Yazının bulunuşundan önce sözlü olarak yapılan haberleşme, yazının bulunuşundan sonra farklı bir boyut kazanmış, bilgilerin yazılı olarak korunabilmesiyle birlikte daha güvenilir bir iletişim dönemi başlamıştır.

Yazının bulunuşu, kâğıdın bulunuşu ve matbaanın bulunuşu... İşte bu üç gelişme gazeteciliğin oluşumunda büyük rol oynamıştır. İlk olarak yazının icadına değinecek olursak yazı, düşünce ve sözün maddi bir şekle kavuşmasında önemli bir adımdır. Çünkü yazı sayesinde düşünce kayda alınmış, hafızalarda unutulup yok olma tehlikesi sona ermiştir. Yazı, haberi diğer insanlara ulaştırma gereksiniminden doğmuştur.¹¹

Öte yandan kâğıdın bulunuşu yazının bulunmasından sonra ikinci önemli adımdır. Yazılı basının temelleri kâğıdın bulunması ile atılmıştır. Kâğıt, basının başlıca hammaddesidir. M.Ö. 3500 yıllarında Mısır'da kullanılan ve kâğıdın ilkel türü olan papirüsler üzerine yazılan hiyeroglif yazısı, haberleşmede kullanılan ilk yazı türüdür. Sonrasında ise Bergamalılar, pergament ile yazışmalar gerçekleştirerek haberleşmişlerdir. Mısır'da kullanılan papirüsler, eski Yunan'da siteler hakkında tarihi olaylarla ilgili bilgilerin yer aldığı Oriler ve gündelik hayattan olayların yazıldığı Efimeritler ilk gazete örnekleri olarak bilinmektedirler.¹² Ayrıca Roma'da Acta Senatus, Acta Diurna, Acta Publica, Acta Urbis ve Acta Urbana adlarında halka sosyal, siyasal olaylar, spor faaliyetleri gibi birçok konuda halkı bilgilendiren elle yazılan tek sayfalık haber bültenleri hazırlanmıştır.¹³ Gazetecilik tarihinde en eski

¹¹ İnuğur, M. Nuri, **Basın ve Yayın Tarihi**, 2. bs., İstanbul, Çağlayan Kitabevi, 1982, s. 27-28.

¹² Uyguç, Ünal ve Genç, Ali, **Radyo Televizyon Haberciliği**, 2. bs., İstanbul, Avcıol BasımYayın, 1998, s. 18-19.

¹³ İnuğur, a.g.y., s. 33.

düzenli yayın yapan gazete ise Çin’de Tang hanedanı döneminde (M. S. 618-907) çıkarılmıştır.¹⁴

1.4.1. El Yazmalı Haber Mektupları

Gazete, günümüzün en önemli kitle iletişim araçlarından biridir. Haber verme, kamuoyu oluşturma, halkın eğlence gereksinimini karşılamada yüzyıllardır çok önemli rol oynayan gazete, geçmişten günümüze önemini hiç yitirmeden sürdürmektedir. İlk gazete 1600’lü yılların başlarında Avrupa’da yayımlanmıştır. Ancak Avrupa’da gazeteciliğin gerçek anlamdaki başlangıcı ilk gazeteden çok daha önceki tarihlerde “haber mektupları” ya da “haber kâğıtları” olarak adlandırılan kitle iletişim araçları ile gerçekleşmiştir.

İlk haber mektupları elle yazılmıştır. Elle yazılan haber mektupları, gazetenin öncüleri olarak tanımlanmaktadır. Elle yazılan haber mektupları 12. ve 13. yüzyıllarda dönemin ticaret ve kültür merkezi olan Venedik’te doğmuştur. Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında İspanya’da yaşanan savaş sırasında ise bu ülkede yoğun ilgi görmüştür. Fakat siyasi olaylar ve bu olaylar sonucunda bölünen prenslikler, yaşanan siyaset oyunları ve entrikalar nedeniyle haber mektupları en çok Almanya ve İtalya’da önem kazanmıştır.¹⁵

İlk el yazmalı haber mektuplarının ne zaman yazıldığı bilinmemektedir. Bununla birlikte ilk başlarda Venedik Cumhuriyeti tüm dünyadaki elçilerine “Fogli d’avvizzi” adı verilen ve “Haber Yaprakları” anlamına gelen mektuplar gönderdiği bilinmektedir. İtalya’da asillerin sanat, edebiyat ve dış gelişmeler hakkında haber alma isteği ve bu isteği karşılamak, bu sayede kazanç elde etmek isteyen kişiler önemli haberleri elle yazarak ve elle çoğaltarak satmışlardır. Avrupa’daki bu ilk habercilik örnekleri mektup, bülten, bildiri, broşür tarzında olmuştur.¹⁶ Fakat şu noktayı vurgulamak gerekir ki haber mektupları özellikle asiller ve zenginler tarafından ilgi görmüştür. Bundan dolayı toplumun geneline hitap eden bir kitle iletişim aracı özelliğine sahip olamamıştır.

¹⁴ Uyguç ve Genç, a.g.y., s. 20.

¹⁵ İnuğur, a.g.y., s. 41.

¹⁶ İnuğur, a.g.y., s. 41-42.

Haber mektupları siyasi, sosyal, ticari, ekonomik ve dinsel nedenlerden dolayı oluşan merakın etkisiyle doğmuş iletişim araçlarıdır. Tüccarların ticarete yaşanan gelişmeleri, devlet adamlarının ülkeler arasında yaşanan siyasi gelişmeler ve savaşları, din görevlilerinin din ve sanat alanlarında yaşanan hareketleri merak etmeleri haber mektuplarının doğmasında etkili olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla haber mektuplarının doğmasında tüccarlar, devlet adamları, aydınlar ve din görevlilerinin etken oldukları görülmüştür.

“Haber mektuplarını çıkaranlar tacirler, bankerler olmuştur. 13. yüzyıldan itibaren Avrupa’da bazı bankerlik kuruluşları haber toplama istihbarat bakımından faaliyet gösterirlerken, zaman içinde haber mektubu da çıkarmışlardır. Bu alanda faaliyet gösteren bankerlik kuruluşları arasında Floransa’da Medici’ler, Augsburg’da Fugger’ler Frankfurt am Main’de Rothchild’ları anmak gerekir.”¹⁷ Bu kuruluşların özel habercileri, yazıcıları ve dağıtıcıları bulunuyordu. El yazması haber mektuplarıyla habercilik yapan kuruluşlarının en önde geleni Almanya’nın Augsburg şehrinde yaşayan Jeremie Krasser’e aittir. Bu işletmenin gazetelerin yönetim merkezlerini andıran tarzda büyük bir iş yeri olduğu bilinmektedir.¹⁸

Haber mektuplarına başlangıçta sadece asiller rağbet etmiş, zamanla bu iletişim araçlarının önemi artınca daha geniş kitleler ilgi duymaya başlamıştır. Haber mektuplarının geniş kitlelere hitap etmesinin nedenleri şunlardır:

- Ekonominin gelişmesi ve üretimin artması,
- Siyasi alanda yaşanan gelişmeler,
- lkeler arasında yaşanan çekişmeler ve savaşlar,
- Osmanlı Devleti’nin topraklarını genişleterek Avrupa’ya doğru ilerlemesi
- Coğrafi keşifler,
- Bilim, sanat, iktisat, din, fikir alanlarında yaşanan gelişmeler.

Söz konusu gelişmelere paralel olarak halkın dünyadaki bütün yeniliklerden haberdar olma işteği haber mektuplarının hem toplumun farklı kesimlerinde hem de

¹⁷ Tokgöz, Oya, **Temel Gazetecilik**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2012, s. 64.

¹⁸ Ertuğ, Hasan Refik, **Basın yayın Hareketleri Tarihi**, İstanbul, Yenilik Basımevi, 1970, s. 11.

Avrupa'nın genelinde hızla yayılmasını sağlamıştır. Haber mektupları halkın haber alma ihtiyacını karşılamada en önemli kitle iletişim aracı olmuştur.

En eski el yazması haber mektupları İngiltere'de bulunmaktadır. Bu haber mektuplarında 13. ve 14 yüzyıllarda İngiltere kralının emirleri yer almaktadır. El yazması haber mektuplarının koleksiyonları da mevcuttur. Bunlar içinde en ünlüsü Ausburglu banker Fugger ailesine ait olan koleksiyondur. 1588-1605 yılları arasında meydana gelen olayları konu edinen bu haber mektupları koleksiyonu toplam 27 ciltten oluşmaktadır.¹⁹

Haber mektupları Avrupa dışında da dolaşıma girmiştir. 14. yüzyıldan itibaren Uzak Doğu'da da haber kâğıtları görülmeye başlanmıştır. Örneğin, "Japonya'da çıkan "kawara-ban" adı verilen haber kâğıtlarında kavramsal yazılar yanında bazen şekiller de yer alırdı. Bunlar genelde bir tek olayı haber olarak verir ve dükkânların önünde sergilenirlerdi. Bu uygulamanın üç yüz yıl kadar sürdüğü, 17. Yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa'daki benzerleriyle karşılaştırılabilecek düzeyde olan "yomiuri" adlı haber kâğıtlarının sokak satıcıları tarafından satıldıkları bilinmektedir."²⁰

1.4.2. Matbaa ve Basılı Haber Mektupları

Haberin halka ulaştırılmasında önemli rol oynayan haber mektupları 15. yüzyılın ortalarına kadar elle yazılarak oluşturulmuştur. Oynar harfli matbaanın bulunuşu basın alanında önemli bir dönüm olmuş, Avrupa'da el yazmalı haber mektuplarının yerini basılı olarak çoğaltılan haber mektupları almaya başlamıştır. Bu durum gazetecilik anlamında yeni gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Oynar harfli matbaa düşüncelerin, gelişmelerin daha hızlı bir şekilde kağıda aktarılmasını ve çoğaltılmasını sağlamıştır. Oynar harfli matbaa yazılı basının gelişiminde ve süreli yayınların doğuşunda çok büyük bir rol oynamıştır.

El yazmalı haber mektuplarına göre metinleri daha hızlı yazıp, daha ucuz çoğaltma üstünlüğüne sahip olan oynar harfli matbaa, 1440 yılında Almanya'da

¹⁹ İnuğur, a.g.y., s. 42.

²⁰ Tokgöz, a.g.y., s. 64.

Johannes Gutenberg tarafından bulunmuştur. Almanya'nın Mainz şehrinde ilk kez kurulan oynar harfli matbaa teknolojisi hızla Avrupa'nın diğer şehirlerinde de kullanılmaya başlanmıştır. İlk önce Almanya'nın bir diğer kenti Köln'de (1464) sonrasında ise Basel (1466), Roma (1467), Venedik (1469), Paris, Nürnberg, Utrecht (1470), Milano, Napoli, Floransa (1471), Augsburg (1472), Cenevre, Palermo, Messina (1478), Londra (1480), Anvers, Leipzig (1481), Stokholm'de (1483) matbaalar kullanılmaya başlanmıştır.²¹ Burada bir ayrıntıyı vurgulamakta fayda vardır. Söz konusu olan şehirler bu dönemde uluslararası ticarete söz sahibi olma özelliğini taşımaktadır. Gazetecilik faaliyetlerinin doğuşunda etkili olan ticaret, matbaanın yayılmasında da önemli rol oynamıştır.

Bu olumlu gelişmelere karşın basılı haber mektupları el yazmalı haber mektupları gibi periyodiklik özelliğine sahip olamamıştır. Basılı haber mektuplarındaki haberlerde de herhangi bir eleştiri yer almamıştır. Bu noktada basılı haber mektuplarının el yazmalı haber mektuplarından tek farkı çoğalma işleminin oynar harfli matbaa aracılığıyla basılı olarak gerçekleşmesidir. Bunun yanı sıra basılı haber mektuplarıyla birlikte haberin resmi makamlar tarafından denetimi de başlamıştır. Bu durum ise ilk sansür denetiminin gerçekleşmesi anlamına gelmektedir.²²

Öte yandan basılı haber mektupları her ne kadar basın faaliyetlerine büyük avantajlar sağlasa da el yazmalı haber mektuplarının değerinde herhangi bir azalmaya neden olmamıştır. Aksine el yazmalı haber mektuplarının sansürden geçmemesi bu mektupların değerini artırmış, pahalıya satılmasına neden olmuştur. Gelişmeleri sansürsüz bir şekilde öğrenmek isteyen soylular ve zenginler basılı haber mektuplarını değil el yazmalı haber mektuplarını satın almayı tercih etmişlerdir.

“Ayrıca, soylular ve zenginler, el yazması haber mektuplarını satın almayı onur konusu yaptıkları için de, bu durum el yazması haber mektuplarının uzun süre gündemde kalmasını ve yüksek fiyatla satılmasını sağlamıştır”²³ Basılı haber

²¹ Koloğlu, Orhan, **Basımevi ve Basının Gecikme Sebepleri ve Sonuçları**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1987, s. 11.

²² İnuğur, a.g.y., s. 43.

²³ Neşe Kars, **Radio-Televizyon Haberciliği**, İstanbul, Derin Yayınları, 2010, s. 26.

mektupları toplumun genelini ilgilendiren haberler içermesine karşın sansüre takılmış, zenginler kesimler tarafından ilgi gösterilmemiştir. Bu durum ise basılı haber mektuplarının daha ucuza satılmasını sağlamıştır.

Şunu belirtmek gerekir ki Avrupa’da dönemsel olarak yaşanan siyasi ve sosyal olaylar haber mektuplarında yer alan konuların içeriğinde bir miktar değişime neden olmuştur. Daha önce ağırlıklı olarak ticari ve siyasi konular haber mektuplarında yer alırken, konuların kapsamı genişletilmiş, halkın daha fazla ilgisini çekecek konulara da yer verilmiştir. Örneğin doğal afetleri, savaşları, salgın hastalıkları, yangınları konu alan haberler yer almıştır. Bu tür haberler toplumda her zaman ilgi gören haberlerdir.²⁴ İtalya’da çıkarılan haber mektuplarında da özellikle savaşlar, her türden yaşanan olaylar, farklı kültürler, gemicilik sektörü gibi haberlere yer verilmiştir. Bu dönemde önemli liman şehirleri olan Venedik ile Cenova haber kaynağı anlamında büyük rol oynamıştır. Ayrıca Rönesans döneminde Katoliklerin merkezi konumunda olan Roma da çok önemli bir haber kaynağı olmuştur.²⁵

Avrupa’da habere duyulan ilgi arttıkça haberin sistemli ve hızlı bir şekilde okuyucuya ulaştırılması yönünde çalışmalar da bir zorunluluk halini almıştır. Devletler bu çalışmalara destek vermiştir. Bu anlamda ilk kez 15. yüzyılda başlatılan devlet postası uygulaması haberin ulaştırılmasına büyük katkı sağlamıştır. Önce Fransa ardından İngiltere düzenli posta uygulamasına başlamıştır. Böylece haber mektupları daha kısa sürede daha çok insana ulaşmıştır.

Avrupa’da haber mektuplarına duyulan ilginin artmasına paralel olarak gazetecilik mesleğine ilgi duyanların sayısı artmış, farklı mesleklerden insanlar da bu mesleği yapmaya başlamıştır. “Matbaacılar, antikacılar, liman kıyısındaki esnaflar da haberciliğe soyunmuştur. 16. yüzyılda, gerçekte başka bir işle meşgul olup, ek iş olarak belki zevk belki de artı bir gelir elde etmek maksadıyla haberleri, bilgileri toplayıp, düzenleyen ve basan ya da bastıran kimseler mevcuttu. Bu iş daha çok zaten bir baskı makinesine sahip olan matbaacılar tarafından yapılabildiği gibi, çok farklı meslekle meşgul olup, bilgi ve haberlere ulaşma imkânı olan kimseler

²⁴ Nalcıoğlu, Belkıs Ulusoy, **Osmanlı’da Muhalif Basının Doğuşu (1828-1878)**, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2013, s. 23.

²⁵ Tokgöz, a.g.y., s. 65.

tarafından, öğrendikleri çeşitli haberleri derleyip, düzenleyerek bir matbaaya başvurmak ve bunların basım, dağıtımını sağlamak suretiyle de yapılabilirdi.”²⁶

1.4.3. Gerçek Anlamda İlk Gazeteler

Avrupa 16. yüzyılda aydınlanma çağı yaşanırken, insan hakları, bilim, teknoloji ve felsefe alanlarında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Orta Çağ’ın skolastik, dogmatik dünya görüşü yerini pozitif bilimlere bırakmaya başlamıştır. Bu dönemde Avrupa’da haber ve haberleşmenin önemi daha da artırmıştır. 16. yüzyılda ilk süreli yayınlar yayımlanmıştır. İlk süreli yayınlar ‘Almanak’ olarak bilinen yayınlardır. Aynı yüzyılın sonlarında Almanya’nın Köln şehrinde altı aylık periyotta bir Almanak yayımlanmıştır. Bu Almanak yine Almanya’da altı ayda bir ve ayda bir yayımlanan haber dergileri izlemiştir. Süreli yayınların haftalık bir periyoda kavuşması ise posta arabalarının Avrupa’daki büyük şehirlere her hafta gidişi sayesinde gerçekleşmiştir. İlk haftalık haber bülteni 1597 yılında İtalya’nın Floransa şehrinde yayımlanmıştır.²⁷

Gazete, basılı haber mektuplarının geçirdiği uzun bir evrimsel sürecin sonucunda doğmuştur. Dolayısıyla gazetenin doğuşunda haber mektupları önemli rol oynamıştır. Haber mektupları dolayısıyla da gazetecilik elle yazılarak hayat bulmuş, matbaa sayesinde ise temellerini ve gücünü sağlamlaştırıp yaygınlaşmıştır. Matbaanın basın alanında kullanılmaya başlanmasıyla birlikte gazetecilik faaliyetleri çok önemli bir ivme kazanmıştır. Ancak şunu belirtmek gerekir ki Johannes Gutenberg’in oynar harfli matbaayı bulmasıyla Avrupa’da ilk gazetenin yayımlanması arasında yaklaşık yüz elli yıllık bir zaman dilimi bulunmaktadır.

Avrupa’da sermaye birikimiyle birlikte ticaretin gelişmesi ilk gazetelerin doğuşunda önemli katkı sağlamıştır. Bu nedenle ticaretin yoğun olarak yapıldığı şehirler gazetecilik açısından merkezi konumda yer almıştır.

“İlk çıkan gazeteler, Orta Avrupa’da ticaretin geliştiği, kentleşmenin en yoğun olarak görüldüğü kentlerde, insanlara belirli ve düzenli aralıklarla yayın

²⁶ Nalcioğlu, a.g.y., s. 23.

²⁷ İnuğur, a.g.y., s. 54-55.

sunma olanağı şeklinde ortaya çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki varlığı, sürdürdüğü fetih hareketleri, özellikle Avrupa devletleriyle komşu olmasının, ilk gazetelerin çıkmasında hızlandırıcı bir etken olduğundan kuşku yoktur.”²⁸ Ayrıca Avrupa'da bazı ülkeler arasındaki din kaynaklı savaşların olması ve bu savaşlar hakkında bilgi edinme isteği de ilk gazetenin yayımlanmasında etkili olmuştur. Haber mektupları ile gazetecilik faaliyetleri icra edilmiştir. Fakat haber mektupları düzenli yayın aralığına sahip olmadığı için bu iletişim araçları ‘gazete’ olarak tanımlanamamaktadır.

Bugünkü anlamda ilk gazete 17. yüzyılın başlarında Avrupa'da yayımlanmıştır. 1609 yılında Strasbourg'da (bu dönemde Almanya sınırları içinde yer almaktadır) yayımlanan Avisa Relation oder Zeitung bugünkü anlamda ilk gazetedir. Haftalık olarak Almanca yayımlanan gazeteyi Johann Carolus çıkarmıştır. Gazetede dış politika ve savaşlar hakkında haberler yer almıştır. 1609 yılında Relation adında bir başka gazete yayımlanmıştır. 1610'da ise Gedenck Wurdige Zeitung isimli gazete Köln'de yayın hayatına başlamıştır.²⁹ Fakat bazı kaynaklar ise 1605 yılında Hollanda'da Nieuwe Tijdingen isimli bir gazetenin yayımlandığını ve bu yayının ilk gazete olduğunu belirtmektedir.³⁰ Bu gazeteler düzenli ve periyodik bir yayın çizgisi izledikleri için gerçek anlamda ilk gazetelerdir.

“14 Mayıs 1622'de ilk İngiliz gazetesi (The Weekly News From Italy and Germany) ve 1631'de Paris'te ilk Fransız gazetesi (La Gazette) adıyla haftalık olarak yayınlanmış, bunları 1640'da Roma'da yayınlanan ilk İtalyan gazetesi (Gazetta Publica) izlemiştir. Polonya'da ise ilk gazete 1661'de yayınlanabilmiştir”³¹

17. yüzyıl basının gelişimi açısından önemlidir. Bu yüzyılda Batıda birçok gazete yayın hayatına başlamıştır. Basının gelişim sürecinde Avrupa ve ABD'de kurulan bazı önemli gazeteler şunlardır:

Fransa

- Paris-La Gazette (1631)

²⁸ Tokgöz, a.g.y., s. 66.

²⁹ İnuğur, a.g.y., s. 57.

³⁰ Tokgöz, a.g.y., s. 66.

³¹ İnuğur, a.g.y., s. 57-58.

Fransa

- Journal des Savants (1665)

İngiltere

- London Gazette (1666)

Fransa

- Mercure (1672)

İngiltere

- The Spectator (1711)

İngiltere

- Morning Post (1772)

İngiltere

- The Times (1788)

ABD

- New York Tribune (1841)

İngiltere

- Daily News (1846)³²

Bu gazeteler genel olarak günlük ya da haftalık yayımlanmıştır. İçeriklerini ise ağırlıklı olarak haber, öykü ve şiirler oluşturmuştur. İlk gazetelerin ortaya çıkışında siyasal yapıların niteliği önemli bir unsur oluşturmuştur. Çünkü ilk gazetelerin Avrupa'da merkezi otoritenin güçlü olduğu mutlak monarşilerle yönetilen ülkelerde değil, dağınık, birliği zayıf olan ve ticaretin gelişmesiyle ekonomik gücü artan kentlerde daha çabuk ve kolay bir şekilde kurulması dikkati çekmektedir. Dolayısıyla monarşilerde güçlü iktidar baskısı ve denetim, gazeteciliğin gelişmesini genel olarak olumsuz yönde etkilemiştir.³³

³² Çakır, a.g.y., s. 4-5.

³³ Tokgöz, a.g.y., s. 66.

“Böylesi bir ortamda gazetenin ortaya çıkışı ve gelişimi, insanlık tarihinin önemli dönüm noktalarından birini oluşturmaktadır. Kitleli iletişimin ilk ve en dikkate değer örneği olan gazete toplumsallaşma sürecinde de etkin ve işlevsel görevler yüklenmiştir.”³⁴

Bu anlamda 18. yüzyılın sonlarında yani 1775-1783 yılları arasında yaşanan Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve 1789 yılındaki Fransız Devrimi gazetecilik adına olumlu anlamda etkileri olmuştur. Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Fransız Devrimi ile basın özgürlüğü anlayışı benimsenerek, hem 4 Temmuz 1776'daki Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'ne hem de 26 Ağustos 1789'daki İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ne basınla ilgili madde eklenmiştir. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin 11. maddesinde “düşünce ve görüşlerin özgürce ifade edilmesi, insanın en değerli haklarından biridir. Her yurttaş düşünme, yazma ve yazdıklarını yayımlama hakkına sahiptir. Fakat kanunla belirlenen özgürlüklerin kötüye kullanılmaması için yurttaşların sorumluluk duymaları gerekir” şeklinde ifade edilmektedir.

“Gazeteciliğin kuramsal çerçevesini oluşturan düşünce ve fikir özgürlüklerinin yazılı hale gelmesi, gazete ve gazeteciliğe özgü yöntem ve tekniklerin biçimlenmesine büyük ölçüde katkıda bulunmuştur.”³⁵

Basının gelişiminde gazeteler kadar dergiler de büyük öneme sahiptir. Dergi, “belirli alanlarda belirli aralıklarla yayınlanan deneme, araştırma inceleme, makale ve haber gibi konuları içeren basılı yayın organı olarak tanımlanabilir.”³⁶ Gazete gibi yazılı ve görsel bir kitle iletişim aracıdır.

Gazeteler gibi dergiler de basın tarihinde önemli bir yere sahiptir. Dergilerin ve gazetelerin doğuşu ve gelişimi matbaanın gelişimiyle paralel bir seyir izlemiştir. İlk dergiler de gazeteler gibi 17. yüzyılda kurulmuştur. 1665 yılında Fransa'da Des Savants isimli bir gazete yayımlanmıştır. Bu gazetenin dikkat çeken yanı dergi niteliklerini taşıması ve edebi bir içeriğe sahip olmasıdır. Aynı yıl İngiltere'de ilk

³⁴ Özgen, a.g.y., s. 3

³⁵ Tokgöz, a.g.y., s. 67.

³⁶ Işık, Metin, **İletişim Bilimine Giriş**, İstanbul, Eğitim Yayınevi, 2017, s. 72.

İngiliz dergisi olan Philosophical Transactions yayımlanmıştır. Bu dergilerin ardından Avrupa'nın başka şehirlerinde de dergiler yayımlanmıştır.

Avrupa'da 13. yüzyılda el yazmalı haber mektuplarıyla başlayan ilkel düzeyde diyebileceğimiz gazetecilik faaliyetleri, aradan geçen 400 yıllık süreçte yani 17. yüzyıla gelindiğinde güçlü ve hızlı matbaalar sayesinde gazetecilik kavramı tam anlamıyla oturmaya başlamış, bir meslek, bir güç haline gelmiştir. 17. yüzyıl, basının gelişmesinde önemli bir dönemdir. Avrupa'da gazete ve dergilerin gücü ve önemi artmıştır. İlk dergi bu yüzyılda yayımlanmıştır. Toplumun gazete ve dergilere olan ilgisi artmış, bu duruma paralel olarak gazete ve dergilerin sayısında da artış meydana gelmiştir. Ayrıca toplumun geneline hitap eden farklı türde gazete ve dergiler de yayımlanmıştır. Gazeteler hem biçim hem de içerik olarak değişim sürecine girmiştir. Bu dönemde en çok dikkati çeken konulardan bir tanesi de gazeteciliğin bir meslek olarak görülmeye başlanmasıdır. Gazeteciliğin işlevleri de gelişmiştir.

Bu dönemde üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan biri de Avrupa'da sansürün uygulanmaya başlanmasıdır. Gazetelerin gücü ve etkisi arttıkça hem merkezi otoritenin hem de kilisenin gazeteler üzerindeki baskısı artmıştır. 17. yüzyılda bütün ülkelerde sansür uygulanırken Hollanda sansüre maruz kalmayan tek ülke olmuştur. Bu nedenle Hollanda özgürlüğün merkezi konumunda yer almış, bu ülkede gazeteler başta uluslararası dil özelliğindeki Fransızca olmak üzere İtalyanca ve Almanca dillerinde yayımlanmıştır. Fransızca gazeteler Osmanlı Devleti'nde de ilgi görmüştür. Fakat İtalyanca ve Almanca çıkan gazeteler aynı etkiyi yakalayamamıştır.³⁷ Aynı dönemde Avrupa'da sansürle en çok mücadele eden ülke olan İngiltere, 17. yüzyılın sonunda sansürü kaldıran ilk ülke olmuştur.

18. yüzyılda basın 17. yüzyıl basınına benzer şekilde bir seyir izlemiştir. Ancak daha önce de belirttiğimiz üzere 18. yüzyılın sonlarında yaşanan Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Fransız Devrimi gazeteciliğin gelişim seyrini olumlu yönde değiştirmiş, basında özgürlük anlayışının benimsenmesini sağlamıştır. 18. yüzyılda gazetelerin tirajlarında büyük artış olmuştur. Örneğin İngiltere'de 1753 yılında

³⁷ İnüç, a.g.y., s. 68.

toplam gazete satışı 7 milyon iken bu rakam 1777 yılında 11 milyona ulaşmıştır.³⁸ Tirajların artmasıyla birlikte gazetelerin baskı maliyetleri de artmıştır. Bu sorun gazetelerin içeriklerinde politik ve ticari haberlerin yanı sıra toplumun geneline hitap eden haberlere, edebiyat, tiyatro, şiirlere yer verilmiş, böylece tirajların artırılarak ilan ve reklam alınmasıyla çözülmüştür. İlan ve reklamlar artıkça gelir de artmış, ilan ve reklamlar gazeteler için birincil derecede gelir kaynağı olmuştur. Bu dönemde gazete çıkaran ülkelerin sayısında da artış olmuştur.

18. yüzyılda Batı basınında 6 önemli gelişme yaşanmıştır. Bu gelişmelerin çoğu ilk önce İngiltere’de doğmuş daha sonra diğer ülkelere yayılmıştır. Bu gelişmeler şu şekilde sıralanabilir:

- İlk kez günlük gazeteler kurulmuştur.
- Muhalif gazetecilik doğmuştur.
- Gazetelerde edebi yazılar yer almaya başlamıştır.
- Gazetelerde ilan yayımlanmaya başlamıştır.
- Gazetelere damga vergisi uygulanmaya başlamıştır.
- Amerikan basını kurulmuştur.³⁹

“17’inci ve 18’inci yüzyıllar boyunca çıkan ilk gazeteler boyut olarak çok ufak ve içerik olarak çok sınırlı bulunuyordu, bu gazeteler şahsen çıkarılıyor ve son derece sınırlı sayılan okuyucu kütlesi ise siyasi ve ticari alanındaki seçkinlere inhisar ediyordu.”⁴⁰

19. yüzyılda ise gazeteler kurumsallaşmaya başlamıştır. Bu yüzyılda İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi gazetecilik alanına damgasını vurmuştur. Sanayi devrimiyle birlikte bir taraftan siyasal, sosyal ve ekonomik alanlarda değişimler yaşanmış diğer taraftan ise bu değişimlere paralel olarak insanların bilgi edinme ihtiyaçları artmıştır. Bu durumun bilincinde olan gazeteler ise toplumsal,

³⁸ İnuğur, a.g.y., s. 72.

³⁹ İnuğur, a.g.y., s. 72-73.

⁴⁰ Abadan, Nermin, “Gazeteciliğin Gelişim Safhaları”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, 1943, C. I, Sayı 16, ss, 118-140, s. 126.

ekonomik ve kültürel alanlarda meydana gelen gelişmeleri haber sayfalarına taşımışlardır.

Sanayi Devrimi'nden önce kâğıt pahalıydı. Bundan dolayı gazeteler pahalıydı ve sadece zengin kesim gazete alabiliyordu. Fakat Sanayi Devrimi'nin getirdiği teknolojik yenilikler bir taraftan baskı sistemlerinde gelişme sağlamış, diğer taraftan ise kâğıdın, gazetelerin ucuzlamasını beraberinde getirmiştir. Böylece gazeteyi sadece zengin insanlar değil, her kesimden insanlar ulaşma fırsatı bulmuştur. Gazeteler içerikleriyle de toplumun geneline hitap etmiştir. Dolayısıyla gazete, fiyatıyla ve içeriğiyle bütün topluma hitap eden bir kitle iletişim aracı olmuştur.

“Gazetelerin gelişerek daha geniş bir coğrafya içinde, daha çok sayıda insana ulaşmaya başlaması, gazetelerin içerik ve haber değeri açısından gelişmeleri ve buna paralel olarak bir meslek olarak gazeteciliğin gelişimi, esas anlamda, Sanayi Devrimi ile birlikte olmuştur. Sanayi Devrimi ile birlikte, teknolojik yeniliklerin üretim alanında kullanılmaya başlanması, ekonomik, toplumsal, siyasi ve kültürel yaşam alanlarında yansımalarını bulmaya başladı. İnsanlar daha uzak coğrafyalara, daha hızlı bir şekilde ulaşmaya başladı, posta ve dağıtım sistemleri gelişti, okur-yazarlık ve gelir düzeyi arttı.”⁴¹

Gerek ulaşım gerekse de iletişim alanlarında yaşanan gelişmeler gazetecilik alanına önemli katkılar sağlamıştır. Bilginin elde edilmesi ve dağıtılması daha sistematik ve daha kolay bir şekilde gerçekleşmiştir. 1800'lü yıllarda teknik alanda yaşanan yeniliklerin de gazeteciliğe önemli faydaları olmuştur. 19. yüzyılda fotoğrafın (1814), telgraf (1835), telefon (1876) ve daktilonun (1801) icat edilmesi ve bu icatların basında kullanılması gazetecilik mesleğini olumlu yönde etkilemiştir. Gazeteler daha hızlı hazırlanmıştır. Gazeteler fotoğraf gibi görsel öğeleri daha yaygın olarak kullanmaya başlamıştır. Bu gelişmeler toplumun gazetelere olan ilgisinin artmasında büyük rol oynamıştır.

⁴¹ Özçağlayan, Mehmet, “Gazetelerin Gelişimi ve Gazeteciliğin Geleceği (Yeni Teknolojiler ve Medya Ekonomisi Açısından Genel Bir Değerlendirme)”, Marmara İletişim Dergisi, 2008, Sayı: 13, ss. 131-159, s. 134.

Bu teknolojilerin basında kullanmasıyla birlikte gazete bir kitle iletişim aracı özelliğine kavuşmuştur. Özellikle telefon, uzun yıllar haber alma ve yaymada çok önemli bir iletişim aracı olmuştur. Günümüzde telefonun mobil teknolojiye kavuşup yeni ve çok güçlü özelliklere sahip olması onu geçmişte olduğu gibi günümüzde de vazgeçilmez bir iletişim aracı yapmaktadır.

Teknik, siyasal, düşünsel ve kültürel alanda yaşanan değişimler basının da hızla gelişmesi için uygun bir ortam sağladı. Toplumun haber alma gereksinimi, gazeteler aracılığıyla oluşturulan kamuoyunu etkileme ya da tepki gösterme amacı ve bu maksatla devlet adamlarının da bu olanaktan yararlanması, matbaaları sanayi kuruluşuna dönüştürmüştür.⁴²

1.5.Osmanlı Devleti’nde Gazeteciliğin Doğuşu

1800’lü yıllarda Batıda gazete ve dergiler gelişip kurumsallaşıp, çok önemli bir güç haline gelerek toplumsal yaşamın ayrılmaz bir parçası olduğu dönemde, Osmanlı Devleti’nde ilk Türkçe gazete henüz yeni doğmuştur. Avrupa’da ilk gazetenin 1609 yılında ortaya çıkışından 200 yıl sonra Osmanlı Devleti’nde ilk Türkçe gazete yayın hayatına başlamıştır.

1.5.1.Osmanlı Devleti’nde Matbaacılık

“15. yüzyıl sonunda Avrupa’nın her köşesinde (Rusya hariç) basımevleri işliyordu. Daha henüz yerleşme merkezi haline gelmemiş olduğu halde Yeni Dünya’da (Amerika) bile 1539’da basımevi kurulmuştu.”⁴³

Batıda durum böyleyken Osmanlı Devleti’nde ilk Türk matbaasının kurulması Avrupa’dan çok daha sonraki yıllarda gerçekleşmiştir. Johannes Gutenberg’in 1440 yılında oynar harfli matbaayı icat etmesinden yaklaşık 300 yıl sonra 1727 yılında Osmanlı Devleti’nde ilk Türk matbaası kurulmuştur. Fakat bu tarihten çok daha önce Osmanlı Devleti’nde matbaayı ilk kez ülke sınırları içinde

⁴² Kars, a.g.y., s. 45.

⁴³ Koloğlu, a.g.y., s. 11.

yaşayan azınlıklar kurmuştur. Ülkemizde ilk matbaayı 15. yüzyılın sonunda Yahudiler kurmuştur. Yahudilerin ardından Ermeniler ve Rumlar matbaa kurmuştur.

İspanya'dan Osmanlı Devleti'ne göç eden Museviler yanlarında matbaayı da getirmişlerdir. İlk matbaayı II. Beyazıt zamanında 1493 yılında İstanbul'da Musevi hahamı Gerson kurmuştur. Bu matbaada basılan ilk eser 1494 yılında basılan Hazreti Musa'nın Beş Kitap adlı kutsal kitaptır. Ayrıca 1567 yılında Ermeniler, 1627 yılında ise Rumlar matbaa kurmuştur.⁴⁴

İlk Türk matbaasının kurulması konusunda çalışmalar 16. yüzyılın ilk yarısında başlamıştır. III. Ahmet (1703-1730) zamanında 1720 yılında Yirmisekiz Mehmed Çelebi Paris'e elçi olarak gitmiştir. Yirmisekiz Mehmed Çelebi'nin oğlu Sait Efendi de babasıyla birlikte Paris'e gitmiş, burada siyasal ve toplumsal yaşamı, bilimsel ve kültürel gelişmeleri, kitap yayıncılığının tekniğini incelemiştir. İstanbul'a döndükten sonra baskıcılık sanatı ustası İbrahim Müteferrika ile birlikte matbaa kurmak için çabalamıştır. İlk Türk matbaası 1727 yılında Sait Efendi ve Macar kökenli İbrahim Müteferrika'nın önderliğinde İstanbul'da kurulmuştur.⁴⁵

“Resmi adı (DAR'ÜT-TIBA'AT-AMİRE) olan, fakat halk tarafından BASMAHANE denilen ilk Türk basımevi, İbrahim Müteferrika'nın Sultan Selim semtindeki evinin alt katında kurulmuştur. (14-16 Aralık 1727). Böylelikle 1727 yılından itibaren batı medeniyetinin kültürle ilgili sembolü olan matbaa makinesi, bu mütevazı zemin katında gürültüler çıkararak çalışmaya başlamıştır.”⁴⁶

İlk Türk matbaası Avrupa'dan çok uzun yıllar sonra kurulmuştur. Matbaanın Osmanlı Devleti'ne geç gelişinin nedenleri şöyle sıralanabilir:

- Ekonomik nedenlerle yapılan engellemeler,
- El yazması kitap yazarların gelirlerini kaybetme korkusu,
- Her türlü kitabın basılabilme olanağının ortaya çıkması,
- Din adamlarının dini tartışmaların olabileceğini düşünmeleri,

⁴⁴ Gevgilili, Ali, **Türkiye'de Yenileşme Düşüncesi, Sivil Toplum, Basın ve Atatürk**, 2. bs., İstanbul, Bağlam Yayınları, 1990, s. 37.

⁴⁵ İnuğur, a.g.y., s. 154.

⁴⁶ İnuğur, a.g.y., s. 155.

- Farklı düşüncelerin matbaa aracılığıyla hızla yayılabileceği korkusu.⁴⁷

İlk Türk matbaasında ilk Türkçe eserin basımı 1729 yılında tamamlanmıştır. Bu eser Vankulu Lugatı'dır. Bu eserden sonra 1732 yılında Katip Çelebi'nin Cihannüma, 1733 yılında ise yine Katip Çelebi'nin Takvim üt-tevarih adlı eseri basılmıştır.

1.5.2.Osmanlı Devleti'nde İlk Gazeteler

Avrupa'da ilk gazeteler 17. yüzyılda faaliyetlerine başlamasına karşın Osmanlı Devleti'nde ilk Türkçe gazetelerin kurulması 19. yüzyılı bulmuştur. Osmanlı Devleti'nde gazetelerin Avrupa'dan daha geç tarihlerde kurulmasında toplumdaki okuryazar oranlarının düşük seviyede olması önemli rol oynamıştır. Ayrıca matbaanın da gecikmeli olarak faaliyete geçmesi gazetelerin kurulmasını geciktirmiştir.

Osmanlı Devleti topraklarında Türklerden önce azınlıkların ilk matbaacılık faaliyetlerine başlamalarında olduğu gibi ilk gazetenin kurulması da Türkler dışında gerçekleştirilen girişimler sonucunda olmuştur. Basının önemini ve gücünü anlayan yabancı ve gayrimüslimler, Osmanlı topraklarında Türklerden önce ilk gazetecilik faaliyetlerine başlamışlardır. Osmanlı Devleti'nde ilk gazetecilik faaliyetlerini;

- Yabancı dilde basılan ilk gazeteler,
- Osmanlı İmparatorluğu sınırları içindeki ilk Türkçe gazeteler,
- Günümüz Türkiye sınırları içindeki ilk Türkçe gazeteler şeklinde sınıflandırmak yerinde olacaktır.

Türkiye'de ilk gazete Fransızlar tarafından kurulmuştur. 1795 yılının Ağustos ayında yayın hayatına başlayan gazetenin adı Bulletin des Nouvelles'dir. Bu gazete, Fransız devriminden 5 yıl sonra Fransız Büyükelçiliği'nde Fransızca basım yapmak

⁴⁷ Yücedoğan, Güleda, **Türkiye ve Fransa'da Gazeteci Kimliği Sorunu (Kanunlar ve Etik Değerler Açısından)**, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, 1998, s. 20.

amacıyla kurulan matbaada basılmıştır. Bulletin des Nouvelles, Osmanlı hükümetine, Osmanlı Devleti'ndeki bazı elçiliklere ve Fransız kolonisine dağıtılmıştır.⁴⁸

Bu gazetenin amacı Fransız Devrimi'nin amaçlarını, Fransa'da yeni kurulan cumhuriyet düzenini Osmanlı Devleti'nde yaşayan Fransızlara, diğer yabancı kesime anlatmak ve devrime destek sağlamaktır. Bulletin des Nouvelles ayda iki kez 6-8 sayfa çıkarılmıştır. Gazetede, Fransa ve Avrupa'daki gelişmeler yer almıştır. Bulletin des Nouvelles uzun ömürlü olmamıştır. Bu gazetenin ardından Fransçaise de Constantinople ve Spectator Oreintal yayımlanmıştır. Gazette Française de Constantinople, İstanbul'da yayımlanan 2. gazete olma özelliğine sahiptir. Bu gazeteyi, 1796 yılında dönemin Fransız büyükelçisi Aubert Dubayet kurmuştur. Aylık 4 sayfa yayımlanan gazete, bazen 2 sayfalık ek de çıkarmıştır.⁴⁹

İstanbul dışında İzmir, Aydın ve Trabzon'da da yabancı dilde gazeteler yayımlanmıştır. Fransızca gazeteler daha çok İstanbul ve İzmir'de çıkarılmıştır. İzmir'de çıkan gazetelerin çoğu ticari amaçlı olup, Osmanlı Devleti'nde yaşayan ve ticaretle uğraşan Fransız vatandaşlarına yönelik Fransızca gazetelerdir. Osmanlı Devleti'nde ilk özel gazeteyi de Fransızlar çıkarmıştır. Fransa'dan Osmanlı Devleti'ne kaçan Alaxander Blacque, 1821 yılında Spectateur Oriental adıyla Fransızca ilk özel gazeteye çıkarmıştır.⁵⁰ Gazete 1821 yılında Türkiye'deki Fransız Büyükelçiliği'ne bağlı olmadan kurulmuştur. Fransız politikasına uymadığı gerekçesiyle 1824 yılında Fransa Konsolosluğu'nun baskısı sonucu kapatılan gazete, 1824 yılında tekrar yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin başlığında ticaret, politika ve edebiyat yazmıştır.⁵¹

Osmanlı Devleti'nde yayımlanan İngilizce gazeteler de önemli bir etkinliğe sahip olmuştur. Bu gazetelere örnek olarak 1856-1914 yılları arasında yayımlanan Levant Herald ve 1868-1874 yılları arasında yayımlanan Presse Times and Shipping gazetelerini gösterebiliriz. Fransızca ve İngilizce dışında Almanca, İtalyanca, Rumca,

⁴⁸ Baykal, Hülya, **Türk Basın Tarihi (1831-1923)**, İstanbul, Afa Matbaacılık, 1990, s. 43.

⁴⁹ Topuz, Hıfzı, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1973, s. 30.

⁵⁰ Gevgilili, a.g.y., s. 39.

⁵¹ İnuğur, a.g.y., s. 168.

Ermenice, Arapça, Farsça, Bulgarca, Sırpça, Arnavutça vs. azınlıklar da kendi dillerinde gazeteler yayımlamıştır.

“Dillerin Fransızca, İngilizce ya da diğer yabancı dillerde olması bunların hepsinin mutlaka kendi uluslarının çıkarına hizmet eden bir içerikle hazırlandığı anlamına gelmiyordu, tabii kültürel anlamdaki yararın dışında. Osmanlı Devleti’nin sözcülüğünü yapar nitelikte yayınlar da mevcuttu. Bunların yayıncıları devletten aldıkları yüklü miktardaki ödenekle bu gazeteleri çıkarıyorlardı ve bu yolla geçimlerini rahatlıkla sürdürme imkânı buluyorlardı.”⁵² Osmanlı Devleti’nde yayımlanan yabancı dildeki gazeteler ilk Türkçe gazetenin kurulmasında oldukça etkili olmuştur.

1.5.3. Osmanlı Devleti’nde İlk Türkçe Gazeteler

1.5.3.1. Vekayi-i Mısriye

Osmanlı Devleti’nde ilk gazetecilik faaliyetleri 1800’lü yılların ilk yarısında imparatorluğun vilayetlerinden biri olan Mısır’da başlamıştır. 1828 yılında yayımlanmaya başlanan Vekayi-i Mısriye gazetesi Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde çıkarılan ilk Türkçe gazetedir.

“Çoğu yazar Osmanlı’da ilk resmi gazetenin Takvim-i Vekayi değil, Vekayi Mısriye olduğunu iddia etmektedir. Mısır’da, 1828 yılında Vali Mehmet Ali Paşa tarafından Vekayi Mısriye adında yarı-resmi nitelikte bir gazete çıkarılmaya başlanması, Osmanlı’da resmi gazetenin çıkarılmasında hızlandırıcı bir etki yaratmıştır. Bu nedenle Takvim-i Vekayi’ye örnek olması bakımından Vekayi Mısriye’nin yayın hayatına başladığı 1828 yılı, resmi gazete incelemesinde ilk tarihsel uğraktır.”⁵³

Vekayi-i Mısriye, daha çok resmi bildiriler, yasal uygulamalar ve Mehmed Ali Paşa’nın yaptığı çalışmaları halka bildirmek amacıyla yayımlanmış bir gazetedir. Mehmed Ali Paşa, bizzat gazetenin içeriyle ilgilenmiştir. Ayrıca gazetenin

⁵² Nalcıoğlu, a.g.y., s. 42.

⁵³ Dik, Esra, “Türkiye’de Resmi Gazetenin Serüveni”, Memleket Siyaset Yönetimi Dergisi, C. IV, Sayı: 11, 2009, ss. 163-178, s. 167.

yönetiminde Fransa’da eğitim görmüş kişileri görevlendirmiştir.⁵⁴ Vekayi-i Mısriye’de ağırlıklı olarak iç haberler yer almıştır. Gazetenin 110’uncu sayısından itibaren dış haberler de yayımlanmaya başlanmıştır. Vekayi-i Mısriye, Mısır dışında Güneydoğu Anadolu, Suriye, Lübnan, Sudan, Hicaz, Girit ve Mora’da da dağıtılmıştır.⁵⁵

Mehmet Ali Paşa, Vekayi-i Mısriye’den sonra Mısır’da bir gazete daha yayımlamıştır. 1830 yılında çıkarılan gazetenin ismi Vakayi-i Giridiye’dir.

1.5.3.2. Takvim-i Vekayi

“Halk adına iktidarı denetleyen ve eleştiren, diğer deyişle kamu görevi yapan gazeteler, halktan gördüğü büyük rağbete karşın hükümetlerin tepkisini üzerlerine çekmekte, basın faaliyetlerine kısıtlama getiren yasalar pek çok Avrupa ülkesinde yürürlüğe konmaktadır. Avrupa ülkelerinde siyasî, iktisadî, içtimaî ve kültürel sahalarda başlı başına bir güç olan basın, Türkiye’de henüz yeni doğmaktadır.”⁵⁶ Batıda basının ortaya çıkışı sırasında yaşanan gelişmeler ile Türkiye’de yaşanan gelişmeler birbirinden farklılık göstermektedir. Batıda gazetenin doğuşu ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişmelerin sonucunda olmuştur.

“Esas itibariyle, burjuvazinin gelişimi, feodalitenin ortadan kalkması, Rönesans, dinde reformasyon hareketi, Aydınlanma ve sonuçta Sanayi Devrimi Batı’da toplumsal talebin bu yönde, yani kitlesel iletişimin gelişmesi ve bireylerin birbirinden haberdar olma isteğinin ortaya çıkması ve artmasına neden olmuştur.”⁵⁷

Özellikle ticaretin gelişimi, malların serbest dolaşımı habere duyulan gereksinimi artırmış, dolayısıyla haberin serbest dolaşımı gerçekleşmiştir. Zamanla gazetecilik bir meslek olarak kabul edilmiştir. Türkiye’de ise basının doğuşu Batıdan farklı bir seyrirde olmuştur. Ülkemizde basının gelişiminde toplumsal gelişmelerden

⁵⁴ Koloğlu, Orhan, “Osmanlı Basını: İçeriği ve Rejimi”, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985, s. 69.

⁵⁵ Nalcioğlu, a.g.y., s. 46.

⁵⁶ Nalcioğlu, Belkıs Ulusoy, “Tanzimat Dönemi Türk Gazeteciliği Ve Türk Basının İlkleri”, MANAS Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2005, C.VII, ss. 253-267, s. 255.

⁵⁷ Özgen, a.g.y., s. 6.

çok siyasal etmenler önemli rol oynamış, basın devlet desteği ve yönlendirmesiyle doğmuştur. Batıda gazetede toplumun isteği ve gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulmuşken, Türkiye’de ilk Türkçe gazete iktidarın isteği ve amaçlarını gerçekleştirmek için kurulmuştur.⁵⁸

Hükümetçe bir gazete çıkarılması fikri, ilk kez 1829 yılında Ruslarla yapılan Edirne Antlaşması’ndan sonraki ıslahat meclisleri toplantısında ortaya atılmıştır. Bu fikir II. Mahmut tarafından çok olumlu karşılanmıştır. Komisyon üyeleri çıkarılacak gazete için II. Mahmut’a birçok isim sunmuştur. Ancak II. Mahmut, bu isimlerin hiçbirini beğenmemiş, gazeteye Takvim-i Vekayi adını bizzat kendisi koymuştur.⁵⁹

“II. Mahmut’u böyle bir gazete yayımlamaya sevk eden sebep, Alexandre Black tarafından İzmir’de yayınlanan Fransızca gazetelerin Türk halkı arasında ve yabancı muhitlerde yarattığı müspet akislerdir. Bir yabancının Türk davasını destekleyen yayını böyle bir tesir bıraktığına göre Türklerin çıkaracağı gazetenin daha iyi sonuçlar vereceğini anlamıştı.”⁶⁰ Bu amaçla II. Mahmut, İzmir’de çıkardığı Fransızca gazeteyle Osmanlı Devleti’ni Avrupa’ya karşı savunan içerikte haberler yapan Alexandre Black’i, Le Moniteur Ottoman adlı bir gazete çıkarması için İstanbul’a çağırmıştır. Böylece 1831 yılında hem yarı resmi nitelikteki Le Moniteur Ottoman hem de resmi nitelikteki Takvim-i Vekayi kurulmuştur.

Türkçe yayımlanan ilk gazete 11 Kasım 1831’de kurulan Takvim-i Vekayi gazetesidir. Takvim-i Vekayi, bugünkü Türkiye sınırları içinde yayımlanmıştır. Bu anlamda Takvim-i Vekayi Türk basınının başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Takvim-i Vekayi, devletin çıkardığı resmi bir gazetedir.

Takvim-i Vekayi’nin mukaddimesinde yer alan bilgilere göre gazetenin kuruluş amacı devletin icraatlarını halka duyurmaktır. Gazetede halkı ilgilendiren haberler yer alacaktır. Gazete aracılığıyla yabancı ülkelere Osmanlı Devleti’nin düşünceleri iletilecektir. Gazetenin gerçekleri yansıtmayı amaçlanmıştır.⁶¹ 1922 yılına kadar yayın hayatını sürdüren Takvim-i Vekayi, önceleri devletin kitle

⁵⁸ Nalcıoğlu, a.g.y., s. 254.

⁵⁹ İnuğur, a.g.y., s. 173.

⁶⁰ Baykal, a.g.y., s. 49.

⁶¹ Baykal, a.g.y., s. 48.

iletişimde yaşadığı boşluğu doldurmaya çalışmıştır. 1860 yılından sonra ise resmi bir statüye geçmiştir. Bununla birlikte Takvim-i Vekayi’de kullanılan dil II. Mahmut tarafından eleştirilmiştir.⁶²

Osmanlı Devleti’nin bizzat yayımladığı bir gazete olan Takvim-i Vekayi’nin içeriği resmi gazete olması nedeniyle devletin temel felsefesine uygun olarak hazırlanmıştır. Gazetede devletin yaptığı hizmetler hakkında halka bilgiler verilmiştir. Örneğin yeni yolların yapımı, yeni eğitim ve sağlık kuruluşlarının açılması, posta sisteminin kurulması gibi haberler Takvim-i Vekayi’nin sayfalarında yer bulmuştur.⁶³

Takvim-i Vekayi’nin haftalık olarak çıkarılması planlanmış fakat haftalık olarak yayımlanmamıştır. Yılda en fazla 31 sayı yayımlanmıştır. Düzenli bir yayın aralığına sahip olamamıştır. Bu anlamda yapılan haberlerin topluma zamanında iletilmesi pek mümkün olmamıştır. Ayrıca Takvim-i Vekayi resmi gazete olmasına rağmen baskılara maruz kalmış, hatta kapatıldığı zamanlar olmuştur. 1879 yılında dizgi hatası nedeniyle kapatılan gazete, 12 yıl kapalı kalmıştır. 1892 yılındaki kapatılışında ise toplam 15 yıl kapalı kalmıştır. Devletin yayın organı olan Takvim-i Vekayi, toplamda 27 sene yayımlanamamıştır. Takvim-i Vekayi, İstanbul hükümeti işlevini kaybettikten sonra 4 Kasım 1922 kesin olarak kapanmıştır.⁶⁴ Ancak bu tarihten sonra yayımlanmaya başlayan resmi gazetenin, Takvim-i Vekayi’nin devamı niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz.

1.5.3.3. Ceride-i Havadis

Türkiye’de yayımlanan Türkçe ikinci gazete Ceride-i Havadis gazetesidir. Bu gazete, İngiliz gazeteci ve tüccar William Churchill tarafından 3 Temmuz 1840’da kurulmuştur.⁶⁵ Ceride-i Havadis, özel sermaye ile kurulan fakat kurulduktan sonra devletten yardım aldığı için yarı resmi özellikte olan bir gazete olmuştur.

⁶² Güz, Nurettin, “**Osmanlı Basını**”, Selçuk İletişim Dergisi, Konya, 2000, C. II, Sayı: 3, ss. 40-57, s. 45.

⁶³ Nalcıoğlu, a.g.y., s. 57.

⁶⁴ Topuz, a.g.y., s. 7.

⁶⁵ A.g.y., s. 8.

Ceride-i Havadis, William Churchill'in İstanbul'da yaptığı bir kaza ve bu kaza sonrasında yaşanan gelişmeler sonucunda kurulmuştur. Churchill, Üsküdar civarında avlanırken bir Türk çocuğunu yaralamıştır. Churchill, tutuklanınca, İngiliz uyruklu olduğundan, kapitülasyon gereğince İngiltere'nin şiddetli protestolarına neden olmuştur. Babıali bu protestoları etkisiz hale getirmek amacıyla William Churchill'e çeşitli armağanlar ve isteği üzerine bir de gazete yayımlama izni vermiştir.⁶⁶

Ceride-i Havadis ilk üç yılın sonunda istenilen abone sayısına ulaşamayınca kapanma tehlikesi yaşamış, Churchill de durumu saraya bildirip destek istemiştir. Sonrasında ise saraydan kendisine 2 bin 500 kuruş ödenek bağlanmıştır. Böylelikle Ceride-i Havadis yarı resmi bir niteliğe sahip olarak yayın hayatına devam etmiştir.⁶⁷

Kırım Savaşı (1853-1856), Ceride-i Havadis için önemli bir dönüm noktası olmuştur. William Churchill, Kırım Savaşı'nda İngiliz gazetelerinin muhabiri olarak Kırım'a gönderilmiştir. Oradan Ceride-i Havadis'e gönderdiği haberler gazeteye canlılık katmıştır. Kırım'dan gelen haberlerin sayısı artıka gazete ilaveler çıkarmaya başlamıştır. Bu ilavelere Ruzname-i Ceride-i Havadis denmiştir.⁶⁸ Kırım Savaşıyla birlikte basının önemi daha iyi anlaşılmıştır.

Ceride-i Havadis ve Ruzname-i Ceride-i Havadis gazeteleri her zaman devletin çalışmalarını öven bir yayın politikası izlemiştir. Ayrıca bu gazeteler, yazı dilinin sadeleşmesinde önemli rol oynamıştır. Ceride-i Havadis, William Churchill'in ölümünden sonra 1864 yılında kapanmıştır.

1.5.3.4. Tercüman-ı Ahval

Osmanlı Devleti'nde yayımlanan en önemli gazetelerden biri 21 Ekim 1860'da Ağâh Efendi ve İbrahim Şinasi tarafından kurulan Tercüman-ı Ahval gazetesidir. Gerek Takvim-i Vekayi gerekse de Ceride-i Havadis resmi ve yarı resmi niteliğinde yayımlamış gazetelerdir.

⁶⁶ Gevgilili, a.g.y., s. 39.

⁶⁷ Nalcioğlu, a.g.y., s. 66.

⁶⁸ Topuz, a.g.y., s. 9.

“... başta özel sermaye ile çıktığı halde, sonradan devletten yardım alan ve sürekli devleti öven ve devlet aleyhinde hiçbir şekilde eleştirel yazılar içermeyen Ceride-i Havadis, bu tür haberlerinden dolayı da yarı resmi gazete sınıfına büründüğünden Tercüman-ı Ahval’i özel sermaye ile çıkan ilk Türkçe gazete olarak gösterebiliriz.”⁶⁹ Bu anlamda Tercüman-ı Ahval gazetesi Türk basın tarihinde önemli bir yere sahiptir.

Gazete, devletten mali destek almadan tamamen özel sermaye ile kurulmuştur. Tercüman-ı Ahval, Ceride-i Havadis’in aksine eleştirel bir yayın anlayışı benimsemiştir. Tercüman-ı Ahval’de siyasi makaleler de yer almıştır. Bu anlamda fikir gazeteciliğini ilk başlatan gazete olma özelliğine sahiptir. Gazetenin sahibi ve kurucusu olan Agâh Efendi aynı zamanda gazetenin başyazarlığını yapmıştır. Agâh Efendi, yurt dışında bulunmuş, bilgili, aydın bir kişidir.

Şinasi’nin şiirleri de gazetede önemli bir yere sahip olmuştur. Şinasi’nin “Şair Evlenmesi” adlı piyesi Tercüman-ı Ahval’in 2. sayısından itibaren yayımlanmaya başlanmıştır. “Şair Evlenmesi” Türk basın tarihindeki ilk tefrikadır. Şinasi gazetede 6 ay yazı yazmış sonrasında ise gazeteden ayrılmıştır.

Tercüman-ı Ahval’in toplumda kolay anlaşılması hedeflenmiştir. Bu amaçla gazetenin içeriğinde sade bir Türkçe kullanılmıştır. Tercüman-ı Ahval hem yazı dili hem de içerik açısından toplumun ihtiyaçlarına cevap verdiği için Takvim-i Vekayi ve Ceride-i Havadis’e göre daha fazla ilgi görmüştür. Tercüman-ı Ahval’de siyasi haber ve makaleler, ekonomi, ilim, şehrin ulaşım ve alt yapı sorunları, hırsızlık, cinayet gibi konuları içeren haberler yer almıştır.⁷⁰ Ayrıca, bildiriler, anlaşmalar, tüzükler, çeviri haberler, ilanlar da yayımlanmıştır.

Gazete, hükümetle iyi bir ilişki kuramamıştır. Tercüman-ı Ahval başlangıçta haftada 2 kez yayımlanmıştır. 1861 yılından itibaren önce haftada 3 kez sonrasında ise 4-5 kez çıkarılmıştır. Gazetenin yayını 1861 yılında 2 hafta süreyle

⁶⁹ Gezgin, Suat, "Gazeteciliğin Ve Türk Yazılı Basınının Kısa Tarihsel Perspektifi (II)", İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 2004, ss.11-24, s. 15.

⁷⁰ Nalcioğlu, a.g.y., s. 100.

durdurulmuştur. Tercüman-ı Ahval, Türk basın tarihinde kapatılan ilk gazetedir.⁷¹ 5 buçuk yıl yayımlanıp toplam 790 sayı çıkan Tercüman-ı Ahval gazetesi, 8 Mart 1866'da kapanmıştır.

1.5.3.5. Tasvir-i Efkâr

Agâh Efendi ile birlikte Tercüman-ı Ahval Gazetesi'ni çıkaran Şinasi, 6 ay çalıştıktan sonra gazeteden ayrılıp kendi gazetesini kurmak istemiş ve 27 Haziran 1862'de İstanbul'da Tasvir-i Efkâr adlı gazeteyi kurmuştur. Şinasi, Tercüman-ı Ahval'deki yayın anlayışını aynen devam ettirip, güçlü bir kamuoyu oluşturma amacıyla hareket etmiştir.⁷² Tasvir-i Efkâr'ın amacı topluma haber vermek, topluma kendi sorunları hakkında çözüm yolları aramak ve fikir üretmek anlamında yol göstermektir. Gazetede hem yurtiçi hem de yurt dışından haberler yer verilmiştir. Ayrıca çeviri eserler de gazetede yer almıştır.

Gazetenin başyazarı Şinasi'dir. Sorumlu müdürü Hamdi Bey, imtiyaz sahibi ise Talha Ebuzziya'dır. Tasvir-i Efkâr büyük boyda olup resimli bir mizanpaja sahiptir. Toplam 6 sayfadır. Gazetenin son sayfalarında resmi ve özel ilanların yanı sıra reklamlar da yer almıştır. Tasvir-i Efkâr, dönemin en renkli ve en zevkli gazetelerinden biri olmuştur.⁷³

Gazetenin başlığının altında "Havadis ve Maarife dair Osmanlı Gazetesi" ibaresi yer almıştır. Bu ibarenin hemen altında ise gazetenin haftada 2 kez yayımlandığı belirtirmiştir. Ayrıca milli eğitim ve hayırlı işlere ait ilanlardan ücret alınmadığı vurgulanarak gazetenin abonelik ücretleri hakkında bilgi verilmiştir. Tasvir-i Efkâr fikir gazeteciliği yapmıştır. Gazete milliyet ve meşrutiyet kavramlarını kullanmış, hürriyet fikrini yayması bakımından Türk basın tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur.⁷⁴

Tasvir-i Efkâr, halka ulaşmak, halkı eğitmek, fikirlerin toplumda tam anlamıyla anlaşılması adına yazı dilinin doğru bir şekilde kullanılmasına büyük

⁷¹ Topuz, a.g.y., s. 12.

⁷² Nalcioğlu, a.g.y., s. 10.

⁷³ Gezgin, a.g.y., s. 16.

⁷⁴ Baykal, a.g.y., s. 62-63.

önem vermiştir. Yazı ve konuşma dilinin birbirinden farklı oluşu ve eğitim sorunları Tasvir-i Efkâr'ın sayfalarında sıklıkla yer almıştır. Halkın kolaylıkla anlayabilmesi açısından resmi yazışmalarda ve matbuatta sade bir Türkçe kullanımının çok önemli olduğuna dikkat çekilmiştir. Ayrıca eğitimin sisteminin hem müfredat hem de öğretim teknikleri açısından okuma yazma oranına olumsuz yönde etkilediği vurgulanmıştır.⁷⁵ Dolayısıyla Tasvir-i Efkâr tıpkı Tercüman-ı Ahval'in yaptığı gibi çok sade bir Türkçe kullanılmasına özen göstermiştir. Böylece halk gazeteyi kolaylıkla okuyabilmiştir. Bu durum ise halkın Tasvir-i Efkâr gazetesine büyük ilgi göstermesini sağlamış, bunun sonucunda ise toplumda gazete okuma alışkanlığının artırılmasına katkı sağlanmıştır.

Tasvir-i Efkâr eleştirel bir yayın anlayışı izlemiştir. Özellikle devletin iç ve dış politikası, eğitim sistemi hakkında eleştiriler yapılmıştır. Tüm bu eleştirilerde seviyeli bir üslup kullanılmasına özen gösterilmiştir. Ancak eleştiriler her ne kadar seviyeli bir üslupla yapılmış olsa da Osmanlı yönetimi gazeteye tepki göstermiştir. Şinasi, hükümetin baskılarından dolayı Paris'e kaçmıştır.

Şinasi'den sonra 200'üncü sayıdan itibaren gazetenin kadrosuna katılan Namık Kemal, gazetenin başyazarı olmuştur. Namık Kemal yazılarında sık sık özgürlük ve yenilik kavramlarına yer vermiştir. "Şark Meselesi" adlı makalesi nedeniyle gazetecilik yapması yasaklanmış, yerine Recaizade Ekrem Efendi başyazar olmuştur. Tasvir-i Efkâr toplam 830 sayı yayımlanmıştır.⁷⁶ Gazete 1871 yılında kapanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde 1800'lü yılların ikinci yarısından itibaren birçok gazete ve dergi yayın hayatına başlamıştır. Türk basınının bu dönemde gelişme dönemine girdiğini söyleyebiliriz. Muhip (1867), Hadika (1869), Asır (1870), Hakayik ül Vakayi (1870), Terakki (1868), Sadakat (1875), Medeniyet (1874), Hulasat ül Efkâr (1873) bu gazetelerden bazılarıdır.

Gazetelerin yanı sıra ilk Türkçe dergiler de yine bu dönemde yayın hayatına başlamıştır. İlk Türkçe dergi 1849'dan 1851 yılına kadar yayımlanan Vakayi-i

⁷⁵ Nalcıoğlu, a.g.y., s. 128.

⁷⁶ Gezgin, a.g.y., s. 16.

Tıbbiye'dir. Bu dergi sağlık alanında haberlere yer vermiştir. 1862 yılında Mecmua-i Fünun dergisi yayım hayatına başlamıştır. Mehmet Tahir Münif Efendi tarafından çıkarılan bu dergi, ilk bilim dergisi olma özelliğini taşımaktadır. Mecmua-i Fünun dergisi, Türkçe ve düzenli olarak yayımlanmıştır. Ayrıca ilk resimli Türkçe dergi (Mir'at-1862), ilk Türkçe ekonomi dergisi (Takvim-i Ticaret-1865), ilk Türkçe kadın gazetesi (Kadınlara Mahsus gazete-1868), ilk ocuk gazetesi (Mümeyyiz-1863), ilk resimli Türkçe gazete (Ayine-i Vatan-1866) bu yıllarda kurulmuş dergi ve gazetelerden bazılarıdır.

1890 yılının sonuna gelindiğinde gazete ve dergilerin sayısı 200'e yaklaşmıştır. Fakat bu gazete ve dergilerin çoğunun ömrü kısa olmuştur. Öyle ki kimisi tek sayı yayımlandıktan sonra kapanmıştır. Aynı yıl içinde çıkıp ve kapanan gazete ve dergilerin ortalama sayısı sekizdir.⁷⁷

Basın günümüze gelene dek uzun ve meşakkatli bir yoldan geçmiştir. Basının gelişimi teknolojik yeniliklerle paralel bir seyir izlemiştir. 19. yüzyıldan 20. yüzyıla aradan geçen yüzyıllık süreçte teknoloji alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. 20. yüzyıl insanlığın bilgisayar teknolojisiyle tanıştığı yüzyıl olmuştur. Bilgisayar teknolojisi toplumda her alanda olduğu gibi gazetecilik alanına da yeni bir boyut kazandırmıştır. Özellikle çeşitli baskı tekniklerinin bilgisayar teknolojisi ile yoğun olarak kullanılması gazeteciliğe büyük katkı sağlamıştır.⁷⁸

Oynar harfli matbaanın bulunuşuyla ilk büyük atılımını yaşayan gazetecilik alanı ikinci önemli sıçramayı internetin bulunuşuyla yaşamıştır. Günümüzde geleneksel kitle iletişim araçları olan televizyon, gazete ve radyo, bilgisayar ve internet teknolojileriyle bütünleşmiş bir durumdadır. İnternet teknolojileri bilgiye ulaşım ve bilginin yayılmasında büyük önem arz etmektedir.

İlk ağlarda sözlü kültür egemen olmuş, onu yazılı kültür izlemiştir. İletişim teknolojilerinde yaşanan her bir gelişme kendi dönemine damgasını vurmuş, toplumsal yaşamda önemli rol oynamıştır. İletişim teknolojilerinin son geldiği nokta

⁷⁷ Kabacalı, Alpay, **Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın Ve Yayın**, İstanbul, Literatür Yayınevi, 2000, s. 70.

⁷⁸ Toruk, İbrahim, **Gutenberg'den Dijital ağa Gazetecilik**, Konya, Literatürk Academia, 2008, s. 72.

internet teknolojileridir. İnternet, hayatımıza pek çok yenilik getirmiş, bu yeniliklerle bütünleşmemizi sağlamıştır. Bu yeniliklerden bir tanesi internet gazeteciliğidir.

İKİNCİ BÖLÜM

İNTERNET VE GAZETECİLİK

2.1. İnternet Kavramı

21. yüzyılın ana unsuru bilgiye erişim ve bilginin yayılmasıdır. Bu döneme bilgisayar ağları ve internet teknolojileri damgasını vurmuştur. Bilgisayar ağlarının gelişimi ve bunun sonucunda internetin ortaya çıkışıyla birlikte dijital dönem başlamıştır. Günümüzde iletişimden ticarete, eğitimden bankacılığa hatta spor dahil hemen hemen her alanda dijitalleşmeyi görmekteyiz. Dijitalleşme deyince ise bütün dünyayı etkisi altına alan yeni ve güçlü bir iletişim ortamı olan internet ön planda yer almaktadır. Günümüzde internet hayatımızın ayrılmaz bir parçasıdır.

İnternet “...iki ya da daha çok sayıda bilgisayarın birbirleriyle bağlantısı anlamına gelen bilgisayar ağları (network)'nın aralarında tekrar bağlantı kurmalarıyla oluşan ve bu şekilde gittikçe büyüüp gelişen, dünya çapında yaygın bilgi-sayar ağlarına dayalı bir iletişim sistemidir” şeklinde ifade edilmektedir.⁷⁹

“İnternet birçok bilgisayar sistemini TCP/IP protokolü ile birbirine bağlayan, dünya çapında yaygın olan ve sürekli büyüyen bir iletişim ağıdır. İnternet, bilgiye, kolay, ucuz, hızlı ve güvenli ulaşmanın ve onu paylaşmanın günümüzdeki en geçerli yoludur”⁸⁰

İnternet, sanal bir iletişim aracı olarak toplumun sosyalleşmesinde küresel anlamda çok önemli bir rol üstlenmektedir. İnternet toplumsal iletişime hem yön vermekte hem de toplumda yaşanan gelişmelerden etkilenmektedir. Ayrıca teknolojik alanda yaşanan gelişmeler interneti direkt olarak etkileyip, internetin gücüne güç katmaktadır.

⁷⁹ İçel, Kayıhan, **Kitle İletişim Hukuku**, 12. bs., İstanbul, Beta Yayınevi, 2017, s. 483.

⁸⁰ Gönenç, E. Özgür, “İnternet Ve Türkiye’deki Gelişimi”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 2003, Sayı: 16, ss. 89-98, s. 90.

“İnternet, teknik olarak PTT ya da taşıyıcı şirketlerin sunduğu fiziksel iletişim altyapısı üzerinde çalışan, katman bir yapıya sahip bilgisayar ağı ya da bu yapıdaki bilgisayar ağları topluluğu olarak tanımlanabilir.”⁸¹ Görüldüğü gibi internetin genel ve teknik anlamda birçok tanımlaması bulunmaktadır. Tanımlamaların odak noktasında internetin dünya çapında bir iletişim ortamı olduğu vurgulanmaktadır.

İnternet sanal bir dünyadır. Bu sanal dünyanın temelinde birbirine yüksek hızla bağlı bilgisayarlar yer almaktadır. İnternet, İngilizce kökenli bir terimdir. İngilizcede “birbirine bağlı” anlamına gelen “interconnected” ve “ağlar” anlamını ifade eden “networks” kelimelerinin kısaltılmasından oluşmuştur.

“Bilginin sadece kuruluşlar ya da yerel alanlar içinde değil aynı zamanda farklı ülkeler arasında da en verimli yolla paylaşımını, doğru ve güncel bilgiye ulaşımı sağlayan ve süper bilgi otoyoluna giden yolda en önemli oluşum olarak bilinen “INTERNET”, bilginin taşınması için günümüzde en önemli altyapıyı oluşturmuştur.”⁸²

Zaman ve mekân sınırı olmayan, dünyanın hemen her yerinde erişilebilen, sürekli olarak kendini yenileyen ve kullanım alanını genişleterek gücüne güç katan internet, günümüzün en önemli iletişim aracı konumundadır. Öyle ki kullanımının çok kolay olmasından dolayı 7’den 70’e hemen hemen herkesin interneti kullanabilmesi mümkündür.

“İnternetle birlikte kitle iletişimi daha özgür, daha demokratik ve interaktif yapıya bürünmüştür. Demokrasinin yerleşmesine, düşüncelerin paylaşılmasına ve bilginin yayılmasına zemin hazırlayan internet, mekânsal sınırları aşmakta ve iletişimi yalnızca bireyin istekleri doğrultusunda bırakmaktadır. İnteraktif katılımcılığı artıran, katılımcı demokrasiyi oluşturan bu bağ, gitgide büyümektedir.”⁸³

⁸¹ Özgüt, Attila ve Çağıltay, Kürşat, “**Türkiye’de İnternet: Dünü, Bugünü, Yarını**”, Yayınlanmamış Rapor, ODTÜ-BİDB, Ankara, 1996, s. 9.

⁸² Özgüt ve Çağıltay, a.g.y., s. 8.

⁸³ Çakır, Hamza, “**Geleneksel Gazetecilik Karşısında İnternet Gazeteciliği**”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2007, Sayı :22, ss.123-149, s. 127.

İnsanların aktif olarak yer aldığı, 0 ve 1 olarak adlandırılan sayısal kodlar sayesinde ortaya çıkan internet, bilgiye ulaşma ve yaymada çok büyük bir önem arz etmektedir. Günümüzde insanların, merak duygularını giderme başvurdıkları ilk kaynak internet olmaktadır. Ayrıca internet, sosyalleşme anlamında da çok aktif bir rol üstlenmektedir. İnsanlar internetin sunduğu sanal ortamlar sayesinde başka insanlarla iletişim kurabilmektedir. Üstelik bu iletişim türü mekân ve zaman sınırı olmadan özgürce gerçekleşmektedir. Düşüncelerin özgürce paylaşımı interneti cazip kılan en önemli özelliklerin başında gelmektedir.

Alışveriş, bankacılık, eğitim, reklam, ticaret gibi unsurlar da günümüzde internet kullanıcılarının sık gerçekleştirdiği faaliyetlerdendir. Ayrıca gazetecilik artık sadece gazete, televizyon, radyo, dergi gibi geleneksel medyada değil internet ortamında da gazetecilik mesleği icra edilmekte dolayısıyla internet gazeteciliği yapılmaktadır.

Metin, resim, ses, hareketli görüntü gibi içeriklerin taşınabilir hale gelmesi internet sayesinde gerçekleşmiştir. İnternet bu özelliği sayesinde gazete, televizyon, radyo, dergi, mektup, kısa mesaj, telefon (sesli/görüntülü konuşma) gibi var olan bütün iletişim türleri ve araçlarına sahiptir.⁸⁴ İnternet adeta bütün iletişim sistemlerinin ana merkezi gibidir. Bu nedenle internet gazeteciliği haber adına çok önemli unsurları içinde barındırmaktadır. İnternetin özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Ucuz bir teknolojidir.
- Sansür yapılması zordur.
- Birçok özelliği içinde barındırmaktadır.
- Her an kullanılabilen bir teknolojidir.
- Farklı bir sahiplik konumuna sahiptir.
- Farklı türde kullanım imkânları bulunmaktadır.⁸⁵

⁸⁴ Atabek, Ümit, **Yeni İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya**, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2003, s. 68.

⁸⁵ Atabek, a.g.y., s. 68.

2.2. Dünyada İnternetin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

İletişim teknolojisi, Cooke ve Wheatstone'ın 1836 yılında telgrafı icat edilmesiyle başlamıştır. 1876 yılında Alexander Graham Bell'in telefonu geliştirmesiyle birlikte iletişim teknolojisi yaygınlaşmıştır. 1957 yılında ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) yapay uydu Sputnik'i uzaya yollamasının ardından ulusal boyuta ulaşmıştır. Bu gelişmeleri 1962 ile 1968 yılları arasında Packet-switching ağlarının oluşturulması izlemiştir.⁸⁶

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Sovyetler Birliği arasında soğuk savaşın çok yoğun bir şekilde hüküm sürdüğü, nükleer savaş tehdidinin olduğu 1950'li ve 1960'lı yıllarda iki ülke arasında kıyasıya bir uzay ve teknoloji yarışı başlamıştır. Bir ülkede elde edilen yeni teknolojiye diğer ülke de yeni atılımlar gerçekleştirerek kısa süre içinde karşılık vermiş, mücadelede dengeyi korumaya ya da öne geçmeye çalışmıştır. Örneğin SSCB'nin Sputnik uydusunu uzaya göndermesinden sonra – ki bu dünyada bir ilktir– ABD de boş durmamış, 1958 yılında Explorer I adlı ilk uydusunu dünyanın yörüngesine yollayarak uzay yarışında ben de varım demiştir. Ayrıca bu dönemde dünyada silahlanma hızla artmış, özellikle nükleer silahlanma dünya için önemli bir tehdit unsuru olmuştur.

“Hem Birleşik Devletler hem de Sovyetler Birliği hassas nükleer balistik füze cephaneleri kurma sürecine girmiştir. 1960'la birlikte Birleşik Devletlerle Sovyetler Birliği arasında hızlanan silah yarışı, her iki ülkede günlük yaşamda kıyamet gününün nükleer savaşla geleceği yolunda bir tehdidi ortaya çıkarmaktaydı.”⁸⁷

Bu dönemde özellikle savunma amaçlı projeler ön plana çıkmıştır. Bu noktada herhangi bir nükleer saldırıya karşı iletişim sistemlerinin dayanıklı olması ve kesintisiz bir şekilde iletişim sağlanması hayati bir öneme sahipti. Bu hassas konunun bilincinde olan ABD, daha güçlü bir iletişim altyapısı kurmak için çalışmalara başlamıştır.

⁸⁶ Sağıroğlu, Şeref, **Herkes İçin Etkili Bilişim**, Kayseri, Ufuk Kitapevi, 2001, s. 18.

⁸⁷ Hafner, Katie ve Lyon, Matthew, **İnternet Tarihi**, Çev. Sinem Yazıcıoğlu, İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2000, s. 58.

“1957 yılında SSCB ilk yapay uyduyu uzaya yolladı. Buna tepki olarak Amerikan Federal Hükümeti Savunma Bakanlığı'nın araştırma ve geliştirme kolu olan Savunma İleri Düzey Araştırma Projeleri Kurumu (Defence Advanced Research Project Agency - DARPA) oluşturuldu. Bu birimin temel amacı ABD'yi askeri alanlara uygulanabilecek bilim ve teknoloji alanlarında öncü duruma geçirmektir.”⁸⁸

Günümüzün vazgeçilmez bir olgusu olan internet işte tam da bu karşılıklı hamlelerin yapıldığı soğuk savaş yıllarında ABD'de doğmuştur. İnternet, ABD'de askeri amaçlı bir proje ile ortaya çıkmıştır. Soğuk savaşın etkisiyle 1960'larda nükleer saldırı tehdidi göz önünde tutularak savunma amaçlı projeler gerçekleştirilmiş, bu projelere büyük harcamalar yapılmıştır. Bu projelerden biri 1969 yılında ABD tarafından geliştirilen ve internetin doğuşuna öncülük eden ARPANET (Advanced Research Projects Agency Network - İleri Araştırma Projeleri Ajansı Bilgisayar Ağı) projesidir.

ARPANET, ABD Savunma Bakanlığı'nın bünyesinde yer alan DARPA'nın desteğiyle kurulmuştur. ARPANET kapsamında ilk olarak birkaç üniversite arasında bilgi alışverişinin sağlanması amaçlanmıştır.⁸⁹

“İnternetin kökenini, 1962 yılında J.C.R Licklider Amerika'nın en büyük üniversitelerinden biri olan Massachusetts Institute Of Technology'nin tartışmaya açtığı “Galaktik Ağ” kavramında bulabiliriz. Licklider, bu kavram ile küresel olarak bağlanmış bir sistemde isteyen herkesin herhangi bir yerden veri ve programlara erişebilmesini ifade etmiştir. Licklider 1962 yılının Ekim ayında ARPANET'in başına geçmiştir. Bilgisayarların ilk kez birbirleriyle konuşması 1965 yılında gerçekleştirilmiştir.”⁹⁰

ARPANET ile birbirine bağlı bilgisayar ağı kurup, olağanüstü bir durumda bile ABD savunmasının sürekli ve sorunsuz bir biçimde iletişim kurması amaçlanmıştır. Böylece örneğin bir savaş sırasında herhangi bir bilgisayarın devre dışı kalması halinde ağa bağlı diğer bilgisayarlar etkilenmeden sorunsuz bir şekilde

⁸⁸ Özgüt ve Çağıltay, a.g.y., s. 13.

⁸⁹ İnan, Aslan, **İnternet El Kitabı**, İstanbul, Sistem Yayıncılık, 1998, s. 7.

⁹⁰ Gönenç, a.g.y., s. 90-91.

çalışacak ve iletişim kesintisiz bir şekilde devam edecekti. Bu anlamda ARPANET, büyük bir önem arz etmiştir.

Uzun süren çalışmalar sonucunda ağda ilk bağlantılar ABD'nin California ve Utah eyaletlerinde gerçekleştirilmiştir. Ağın ilk dört bağlantısı 1 Eylül 1969'da Los Angeles şehrindeki California Üniversitesi'nde, Stanford Araştırma Enstitüsü'nde, Santa Barbara California Üniversitesi'nde ve Utah Üniversitesi'nde kurulmuştur. Böylece ARPANET faal hale gelmiş, dört farklı bilgisayardan bilgi transferi gerçekleşmiştir. Bilim insanları bu ağı kendi iletişim amaçları için de kullanmıştır. Bir süre sonra askeri amaçlı yapılan çalışmalar ile bilimsel iletişimi birbirinden ayırmak imkânsız hale gelince, ağ bütün disiplinlerden bilim insanlarının kullanımına açılmıştır.⁹¹

1970 yılında yapılan çalışmalar internetin yaygınlaşması yolunda önemli katkılar sağlamıştır. ARPANET'te hedeflenen başarı elde edilmiş ve kısa süre içinde ağın kullanım alanı genişlemiştir. Zamanla ABD'deki diğer üniversiteler de ağ sistemini kullanmaya başlamıştır. Ağın genişlemesiyle birlikte kontrol edilmesi zorlaşmış, bundan dolayı ağ ikiye ayrılmıştır. Ağın bir bölümü MİLNET (Military Network - Askeri Ağ) adını almış ve Amerikan ordusunun kullanımına verilmiştir. Diğer bölümü ise ARPANET olarak devam etmiş ve ordu dışındaki siteleri içererek sivillerin kullanımına açılmıştır. Ayrıca MİLNET ve ARPANET arasında veri akışı sağlayabilmek amacıyla TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol) adı verilen ve ağın bir düzen içerisinde işleyişini sağlayan ortak bir dil geliştirilmiştir. 1970'lerin başında oluşturulan TCP/IP iletişim protokolü DARPA'nın en önemli çalışmalarından biri olmuştur. TCP/IP sayesinde her türlü ağda, farklı marka ve modellerdeki bilgisayarlar arasında iletişim kurulması mümkün olmuştur.⁹²

Günümüzde internet ağının ana yapısını TCP/IP iletişim protokolü oluşturmaktadır. TCP/IP ağlar arasında iletişim kurulmasını olanak vermiştir. Bundan dolayı TCP/IP internet açısından yaşamsal bir önem arz etmektedir. Ayrıca

⁹¹ Castells, Manuel, **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Ağ Toplumunun Yükselişi**, 2.bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 58.

⁹² Ayfer, Can Uğur, **Kim Korkar İnternet'ten**, İstanbul, Pusula Yayıncılık, 1996, s. 16.

TCP/IP sayesinde herkes internette ağ kurabilme ve başka ağlarla iletişim kurma olanağına sahiptir.

“1971 yılında NCP (Network Control Protocol - Ağ Kontrol Protokolü) ismi verilen bir protokol ile çalışmaya başlanmıştır. 1972 yılında elektronik posta (e-mail) ilk kez ARPANET içinde kullanılmaya başlanmıştır.”⁹³

1969 yılında bağlantı kurulan bilgisayar sayısı 4 iken bu sayı 1971 yılına gelindiğinde 23’e ulaşmıştır. 1972 yılında ise toplam 40 bilgisayar arasında bağlantı kurulması sağlanmıştır. 1973 yılında ise Stanford Üniversitesi projeye dahil olmuş, böylece çalışmalara akademik anlamda bir yön verilmiştir.

Başlangıçta olası bir nükleer savaş sırasında askeri haberleşmenin kesintisiz bir şekilde gerçekleşmesi amacıyla kurulan bu ağ sistemi, zamanla akademik çalışmalara da katkıda bulunmuş, bilim insanlarının birbirleriyle iletişim kurmalarında, bilgi alış verişi yapmalarında önemli rol oynamıştır. ARPANET, 1970’lerin başında ABD’den Avrupa’ya uzanmış, eski kıtadaki üniversiteler de hızla ağa bağlanmaya başlamıştır.

1974 yılında internete erişimi sağlayan, TELENET adı verilen ARPANET’in ticari sürümü geliştirilmiştir. Bankalar ticari amaçlı iletişim için 1977 yılında SWIFT ağını oluşturmuştur. SWIFT’i, 1990 yılında 2 bin 900 banka kullanmıştır. Ayrıca SITA adı verilen ve havayolu şirketleri tarafından oluşturulan iletişim ağı, bilet ayırma ve diğer işletme amaçlarında önemli rol oynamıştır. 1990’larda internetin ticarileşmesi belirginleşmiştir. İlk olarak ARPANET tamamen sona ermiş, NSFNET oluşmuştur. Daha sonra ise internetin ticari kullanımı önündeki engeller kaldırılmış, Commercial Internet Exchange (CIX) oluşturulmuştur. 1995 yılına gelindiğinde NSFNET araştırma odaklı ağ haline getirilmiştir. Bununla birlikte ABD’nin omurga trafiğini ticari ağ işleticileri olan Sprint, MCI oluşturmuştur.⁹⁴

“1980’li yıllarda tüm marka ve modellerdeki bilgisayarların farklı işletim sistemlerinde ortak olarak kullanılacak protokol olan TCP/IP geliştirilmiştir. Bunun

⁹³ Gönenç, a.g.y. s. 91.

⁹⁴ Özgüt ve Çağıltay, a.g.y., s. 14.

sonucunda farklı bölgelerden milyonlarca bilgisayar TCP/IP protokolü aracılığıyla iletişim kurabilir duruma gelmiştir. Bu iletişim ağı 1985'ten sonra daha çok akademik tabanlı kuruluşların benimsemesiyle gelişmiş ve 1992 yılından sonra ticari kuruluşların kullanımıyla da büyümüştür. Bunun sonucunda milyonlarca bilgisayarı birbirine bağlayan büyük bir "NETWORK" yapısı oluşmuş ve buna İNTERNET adı verilmiştir⁹⁵

1991 yılında kampüs içerisindeki yerel ağı kullanarak dosya ve bilgilere kolay ulaşımı sağlayan bir menü kurmak amacıyla Minnesota Üniversitesi tarafından "GOPHER" adı verilen bir sistem geliştirilmiştir. İstenilen bilgiye kolaylıkla ulaşımı sağlayan GOPHER sistemi kısa sürede çok sayıda kullanıcıya ulaşmıştır.⁹⁶

İnternetin küreselleşmesi Tim Berners-Lee'nin 1991 yılında "World Wide Web"i (Dünya Çapında Ağ) keşfetmesiyle gerçekleşmiştir. "WWW" kısaltması World Wide Web kelimelerinin baş harflerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.⁹⁷ WWW sayesinde internet bağlantısı olan herkes kendi internet sitesini kurabilmektedir. WWW'nun yapısını çoklu sayfalar oluşturmaktadır. Bu sayfalara hipermetin adı verilmektedir. Ayrıca bağlantılar (linkler) aracılığıyla sayfalar arasında gezinmek mümkündür. WWW, internete multimedya (Çoklu ortam) ve üst metin özelliklerini katmıştır. Her türlü bilgiye, hizmete erişme imkânı sağlamıştır. WWW, internetin gelişiminde çok büyük rol oynamıştır.

1990'lı yıllar internet adına milat niteliğindedir. İlk web sitesi 1991 yılında kurulmuştur. Bu site Cern'in ihtiyaçlarına göre hizmet vermiştir. Bir süre sonra "www" tüm dünyaya açılmıştır. "World Wide Web" sayesinde internetin kullanımı kolaylaşmış, popülerliği artmıştır. Gerek internet kullanımı gerekse de kullanıcı sayısının artmasında "World Wide Web" önemli rol oynamıştır. 1993 yılında arama motorlarının kullanıma girmesiyle birlikte internetin kullanımı daha da kolaylaşmıştır.

⁹⁵ Gönenç, a.g.y. s. 89.

⁹⁶ Özbay, Adem ve Yetişener, Fikret, **İnternet Rehberi**, İstanbul, Hayat Yayınları, 2002, s. 16.

⁹⁷ Kırçova, İbrahim, **İnternette Pazarlama**, 4. bs., İstanbul, Beta Yayınevi, 2008, s. 6.

1993 yılında Beyaz Saray, online olarak internet bağlantısını gerçekleştirmiştir. 1994 yılında ise Web’de işlem yapmaya imkân veren Mosaic yazılımı piyasaya sürülmüştür. Mosaic’in kullanımının kolay olması nedeniyle çok yaygınlaşmıştır. Aynı yıl Amazon.com’da ilk kitap satılmış, e-mail aracılığıyla reklam ve satış yöntemi bulunmuştur.⁹⁸

1995 yılına gelindiğinde internetin ana işletmeciliği tamamen özel işletimci şirketlere geçmiştir. İnternet omurgasının özelleştirilmesi sürecinin başlangıcı 1990 yılında NSFNET işletilmesi kapsamında oluşturulan ANS’ye (Advance Network Services - İleri Ağ Hizmetleri) dayanmaktadır. Özelleştirme sürecinin tamamlanması ise NSF’nin internetin omurga işletmeciliğinden çekilmesiyle gerçekleşmiştir.⁹⁹

We Are Social ve Hootsuite’in birlikte yayınladığı “Digital in 2019” adlı dünya internet ve sosyal medya kullanım raporuna göre dünyada;

- 4.38 milyar internet kullanıcısı (dünya nüfusunun yüzde 57’si),
- 3.48 milyar sosyal medya kullanıcısı (dünya nüfusunun yüzde 45’i),
- 5.11 milyar mobil kullanıcı (dünya nüfusunun yüzde 67’si),
- 3.25 milyar mobil sosyal medya kullanıcısı (dünya nüfusunun yüzde 42’si) bulunmaktadır.¹⁰⁰

20. yüzyılın ikinci yarısında ABD’de doğup tüm dünyada hızla yayılan internet, ülkemizde de yaygınlaşmıştır.

2.3. Türkiye’de İnternetin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

1950’lerde ABD ile SSCB arasında yaşanan soğuk savaş yıllarında askeri amaçlı olarak ABD’de doğan, sonrasında ise kullanım alanını genişleterek hızla bütün dünyada yaygınlaşan internet, Türkiye’de ilk kez 1980’li yılların ikinci yarısında gündeme gelmiştir.

⁹⁸ Çakır, a.g.y., 128.

⁹⁹ Tokgöz, a.g.y., s.103-104.

¹⁰⁰ “Digital 2019: Global Internet Use Accelerates”, (Çevrimiçi), <https://wearesocial.com/blog/2019/01/digital-2019-global-internet-use-accelerates>, 20 Ekim 2019.

Türkiye’de internet, ülkenin siyasal, ekonomik yapısında ve medyada köklü değişimlerin yaşandığı dönemde ortaya çıkmıştır. Bu dönemde medya dışında faaliyet gösteren holdingler büyük yatırımlar yaparak medya sektörüne girmiştir. Dolayısıyla medyanın yapısında önemli bir değişim yaşanmıştır. Ülkemizde medyanın önemli bir bölümünün birkaç büyük medya şirketinin elinde bulunduğu bu dönemde basın özgürlüğü, çokseslilik, haber kalitesi ve çeşitliliği, medya çalışanlarının sosyal hak ve özgürlükleri gibi birçok konuda sorunlar yaşanmıştır.¹⁰¹

Ülkemizde internetin temelleri akademik tabanlı çalışmalar ile atılmıştır. “İnternet ilk olarak 1987 yılında Ege Üniversitesi’nin öncülüğünde kurulan Türkiye Üniversite ve Araştırma Kurumları Ağı (TÜVAKA) ile ülkemize gelmiştir. TÜVAKA ülke içi geniş alan ağları konusunda çalışmalar yürütmekteydi. Ancak TÜVAKA yalnızca akademik tabanlı bir ağıdı.”¹⁰²

TÜVAKA, günümüzde Ulusal Akademik Ağ (ULAKNET) olarak bilinen ve Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) bünyesinde yürütülen projenin öncüsüdür. Bu ağa ilk kez 1986 yılında Ege Üniversitesi katılmıştır. Bu üniversitenin ardından 1987 yılında Anadolu Üniversitesi, Yıldız Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi bağlanmıştır. Bu üniversiteler ve araştırma kurumları TÜVAKA sayesinde birbirleriyle elektronik ortamda iletişim kurma imkânına sahip olmuştur.

1987 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nin (ODTÜ) üzerinden Avrupa ve ABD bağlantılı ilk geniş alanlı ağ bağlantısı kurulmuştur. Fakat bu ağ 1990 yılında teknolojik anlamda yetersiz kalınca Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nin önerdiği yeni bir proje gündeme gelmiştir. Bu projeye TÜBİTAK destek vermiştir. TR-NET (Türkiye İnternet Proje Grubu) adı verilen bu proje ile ülkemizde internet bağlantısının kurulması ve ülke çapında yayılması amaçlanmıştır. TÜVAKA akademik tabanlı bir ağ olmasına karşın TR-NET tüm sektörlerin internete katılımını

¹⁰¹Çevikel, Tolga, “**Türkçe Haber Siteleri ve Türkiye’de İnternet Gazeteciliğinin Gelişimini Sınırlayan Faktörler**”, Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 2004, C. I, Sayı: 1, ss. 143-153, s. 149-150.

¹⁰² Gönenç, a.g.y. s. 95.

içermiştir. Bu kapsamda yeni teknoloji ağı kurulmuş, 1992 yılında başlatılan çalışmalar sonucunda Türkiye’de ilk internet bağlantısı gerçekleştirilmiştir.

“Türkiye’nin ilk internet bağlantısı 12 Nisan 1993’te ODTÜ ile ABD’de National Science Foundation Network arasında 64 kbps kapasiteli bir kiralık hat ile sağlandı. 93-96 yılları arasında İTÜ, Boğaziçi, Bilkent, Gazi, Hacettepe gibi birçok üniversite ve çeşitli kamu kuruluşları ODTÜ’nün bu hattı üzerinden internete bağlandı. Bu süre zarfında internet bağlantısı olan özel kuruluşların sayısı da giderek arttı. ODTÜ ve Bilkent Üniversitesi’nin internet siteleri Türkiye’nin ilk internet siteleri oldu.”¹⁰³ 1996 yılına kadar üniversitelerin ve kamu kuruluşlarının internet erişimleri ODTÜ-NSF network bağlantısı üzerinden sağlanmıştır.

ODTÜ’den yaklaşık bir yıl sonra Ege Üniversitesi internete bağlanmıştır. Bu bağlantı ise 1994 yılının başlarında 64kbit/san. hız ile sağlanmıştır. Ege Üniversitesi, internet bağlantısını Almanya’dan kiraladığı hat ile gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde ülkemizde internet bağlantıları ODTÜ ve Ege Üniversitesi’nin internet bağlantılarıyla sağlanmıştır.¹⁰⁴

1990’lı yıllarda internet alanında akademik anlamda önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1995 yılında TR-NET’in ticari alanının ODTÜ’ye devredilmesiyle birlikte internet bağlantı hızında büyük oranda artış gerçekleşmiştir. 1996 yılında ise üniversitelerin bilgisayar bağlantı hizmetlerinin sağlanması hizmeti YÖK’ten TÜBİTAK’a devredilmiştir. Aynı yıl TÜBİTAK’ın bünyesinde Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM) kurulmuştur. Bu gelişmelerin ardından TR-NET’in eğitim ve araştırma alanındaki işlevleri hem de TÜVAKA’nın görevleri ULAKBİM’e devredilmiştir.

ULAKBİM’in temel görevi Türkiye’deki bütün üniversitelerin internet alt yapısını kurup geliştirmek, son teknolojiler aracılığıyla eğitim ve araştırma kuruluşları arasında bağlantı kurmaktır. 1996 yılında eğitim ve araştırma kuruluşları arasında bağlantı sağlamak amacıyla ULAKNET adında bir iletişim ağı kurulmuştur.

¹⁰³ Denizer, M. Can, “Türkiye’de İlk Dönem İnternet Servis Sağlayıcıları: Bir Arşiv Denemesi”, Der. Erkan Sakan, Yeni Medya: Alışmaları V Türkiye İnternet Tarihi, İstanbul, Alternatif Bilişim, 2019, s. 418.

¹⁰⁴ Akın, Cahit, **Her Yönüyle İnternet**, İstanbul, Alfa Yayınları, 1996, s. 75-76.

ULAKNET, devlet üniversiteleri, vakıf üniversiteleri, enstitüler, kamu kuruluşları, askeri okullar, polis okulları ve araştırma-geliştirme amaçlı kuruluşlara hizmet vermektedir.

Günümüzde bazı üniversitelerin kendi yurtdışı internet bağlantıları bulunmaktadır. Örneğin İstanbul Teknik Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi bu üniversiteler arasında yer almaktadır. Bu üniversiteler yurtiçi bağlantılarda ULAKNET'i yurtdışı bağlantılarda ise kendi internet bağlantılarını kullanmaktadır. Akademik anlamda internette bu gelişmeler yaşanırken, internet hizmetinden servis sağlayıcılarının faydalanması amacıyla Türk Telekom, 1996 yılında ülkemizdeki ilk internet alt yapısı olan TURNET'i hayata geçirmiştir.

“...TURNET Projesi ile ticari kuruluşlar ve internet servis sağlayıcıları internetten faydalanabilir hale geldi ve internet hayatımıza girmeye başlamış oldu. Ekim 1997'ye gelindiğinde TURNET'in ikisi İstanbul biri Ankara'da olmak üzere, 2 mbps hızında üç hattından yararlanan internet servis sağlayıcıların sayısı 80'e ulaşmış Superonline gibi yeni ortaya çıkan bu firmalar, üçüncü kişilere kendi tarifeleri üzerinden internet hizmeti vermeye başlamıştı.”¹⁰⁵

Ancak TURNET bir süre sonra internet kullanımında yetersiz kalmış, daha hızlı bir oluşumun kullanılması için çalışmalara başlanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda 1999 yılında TT Net adında bir hizmet devreye girmiştir. TT Net 2000'li yıllardan itibaren ticari kullanımın yanı sıra ULAKBİM vasıtasıyla akademik kuruluşlara, birçok internet sağlayıcısı (ISS) ile de özel ve resmi kurumların hizmetine açılmıştır.¹⁰⁶

Başlangıçta tek merkezden internet çıkışı sağlanırken günümüzde çok sayıda internet çıkışı sağlayan merkez bulunmaktadır. Günümüzde Türkiye'de internet çıkışını sağlayan merkezler 4 grupta yer almaktadır:

- Üniversiteler ve akademik kuruluşlar,

¹⁰⁵ Denizler, a.g.y., s. 418-419.

¹⁰⁶ İçel, Kayıhan, **Kitle Haberleşme Hukuku**, İstanbul, Beta Yayınları, 1998, s. 415.

- Daha çok internet servis sağlayıcıları ve ticari kuruluşların kullandığı TTNET çıkışları,
- Bazı servis sağlayıcılarının ve özel şirketlerin, TTNET bağlantılı firma düzeyinde doğrudan yurtdışı internet çıkışları,
- Bütün bu grupların dışında yer alan diğer bağlantılar.

Dünyada internetin hızla gelişip yaygınlaştığı dönemde Türkiye bu yeni iletişim olgusunu biraz gecikmeli olarak 1986 yılında gündemine almış, 1993 yılında akademik tabanlı olarak ilk internet bağlantısını gerçekleştirmiş, 2000’li yıllarda ise güçlü bir alt yapı oluşturarak interneti ülke genelinde yaygınlaştırmıştır. Günümüzde internet hayatımızın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Önceleri sadece bilgisayarlar aracılığıyla internete erişim sağlanırken, bugün cep telefonları, tabletlerle de internete ulaşımında önemli rol oynamaktadır. İnternete erişim araçlarının çeşitlenmesine paralel olarak kullanıcı sayısında da artış meydana gelmektedir. Bu artışta özellikle cep telefonları önemli bir role sahiptir.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2019 yılı “Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması” raporu şu şekildedir:

- Türk halkının (16-74 yaş grubu) yüzde 75,3’ü internet kullanmaktadır.
- Erkeklerin internet kullanım oranı yüzde 81,8’dir.
- Kadınların internet kullanım oranı yüzde 68,9’dur.
- İnternete erişim sağlayan hanelerin oranı yüzde 87,9’dur.
- Hanelerin yüzde 49,1’i ADSL, fiber, kablolu internet vs. ile internete erişmiştir.
- Hanelerin 86,9’u mobil genişbant ile internete erişim sağlamıştır.¹⁰⁷

Bir taraftan abonelik sisteminin daha cazip hale gelmesi, fiber ve kablo internet ile hanelerdeki abone sayısını arttıran internet, diğer taraftan mobil internetin gelişimiyle hayatımızın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Günümüzde toplumsal yaşamın her alanında yer alan internet, bilginin elde edilmesi ve yayılmasında baş

¹⁰⁷ TÜİK, “Hane Halkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2019”, (Çevrimiçi), <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30574>, 05 Aralık 2019.

aktör konumundadır. Bu anlamda teknik ve ekonomik avantajları sayesinde habercilik alanında vazgeçilmez bir unsur olan internet, “internet gazeteciliği” kavramını hayatımıza kazandırmıştır.

2.4. İnternet Gazeteciliği Kavramı

Teknoloji her geçen gün daha güçlü bir hızla gelişmektedir. Teknolojide yaşanan gelişmelere paralel olarak hayatın her alanında da değişimler kaçınılmaz olmaktadır. Doğal olarak gazetecilik de teknolojik gelişmelerden etkilenmiştir. Bu gelişmeler gazeteciliğe çok büyük katkılar sağlamıştır.

15. yüzyılda oynar harfli matbaanın bulunuşu iletişim adına devrim niteliğini taşıırken, günümüzde ise dijitalleşme damgasını vurmuştur. 16. yüzyılda toplumun haber alma gereksinimi haber mektupları ile karşılanmış, 17. yüzyılda ise haber mektuplarının yerini gazeteler almış, 18. yüzyıla gelindiğinde gazetecilik bir meslek konumuna kavuşarak, bugünkü anlamda gazeteler toplumda yerini almıştır. Haberin halka ulaştırılmasında 1900’lü yılların ortalarına kadar gazete ve dergiler söz sahibi olmuştur. Aynı yüzyılın ikinci yarısında radyo ve televizyonlar toplumsal yaşamda yerini almış ve basın daha güçlü bir konuma yerleşmiştir. 1900’lü yılların sonlarında ise bilgisayarlar ve internetin devreye girmesiyle birlikte gazetecilik alanı farklı bir boyut kazanmıştır.

Bütün meslek dallarında olduğu gibi gazetecilik de, bilgisayar ve internet teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerden etkilenmiştir. İnternet teknolojileri gazeteciliğin her aşmasında önemli rol oynamaktadır. Bilgisayar temelli bu gazetecilik türü, internet gazeteciliği, dijital gazetecilik, elektronik gazetecilik gibi isimlerle tanımlanmaktadır. “İnternet gazeteciliği kısaca, ‘gazeteciliğin çeşitli yöntemlerinin kullanılarak insanların internet aracılığıyla bilgilendirilmesi’ şeklinde tanımlanmaktadır.”¹⁰⁸

İnternet gazeteciliği, yazı, ses ve görüntünün internet aracılığıyla eş zamanlı olarak kullanılmasına olanak sağlayan ve gazete, televizyon ve radyo haberciliğinin

¹⁰⁸ Karaduman, Murat, “İnternet ve Gazetecilik”, Der., Sevdâ Alankuş, Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2003, s. 143.

özelliklerini içinde barındıran günümüzde gerçekleştirilen bir gazetecilik türüdür.¹⁰⁹ Habere ulaşmada önceden gazete, televizyon ya da radyoya gereksinim varken, günümüzde bu ihtiyacı karşılamak için internet tek başına yeterli olabilmektedir. Üstelik internet sayesinde her an her yerde habere ulaşım söz konusu olabilmektedir. Medya sektörünü her yönüyle etkileyen internet, adeta tek başına gazete, televizyon ve radyodur.

İnternet gazeteciliğinin uygulanabilir hale gelmesi internette web adı verilen, HTML (Hyper Text Markup Language - Hiper Metin İşaret Dili) kısaltmasıyla bildiğimiz ve yazılım dilinde sayfalar oluşturulmasını sağlayan multimedya ortamlarının devreye girmesiyle gerçekleşmiştir. Web, metin, fotoğraf, video, grafik gibi özellikleri içinde barındırmaktadır. Web, erişim sağlayıcılar, içerik sağlayıcılar ve kullanıcılar olmak üzere üç unsurdan oluşmaktadır.¹¹⁰

2.4.1. İnternetin Gazeteciliğe Etkisi

İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve internet, gazetecilik alanında köklü değişimlere vesile olmuştur. İnternet sayesinde gazetecilik yeni bir boyut kazanmış ve internet gazeteciliği doğmuştur. Geleneksel medyada pasif durumda olan okuyucuların yerini internet teknolojisini yoğun bir şekilde kullanan çok aktif bir okuyucu kitlesi almıştır.

İnternet gazeteciliğinde okuyucular teknolojiyi yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Bu durum ise okuyuculara internette yeni olanaklar sunmaktadır. İnternet gazeteciliğinde okuyucular, geleneksel gazetecilikte olduğu gibi haberi sadece alan ve kullanan değildir. Okuyucular artık hem üreten hem de dağıtan konumundadır.

“İnternet teknolojisinin yaygınlaşması, gazete okuma ve yayımlama maliyetlerinin yükselmesi, okuyucunun habere anında ulaşma isteği, tarafsızlığın zedelenmesi ve sosyal medyanın yaygınlaşması gibi nedenler beraberinde gazeteleri de dönüşüme zorlamıştır. Elbette ki, sektörün ve okuyucunun hâkimi konumundaki

¹⁰⁹ Gürçan, a.g.y., s. 72.

¹¹⁰ Çakır, a.g.y., s. 138.

büyük medya gruplarında meydana gelen bu değişim ve dönüşüm bir bakıma bir mecburiyet sonucunda olmuştur.”¹¹¹

Yüksek maliyetteki giderler geleneksel medya için her zaman en büyük sorunların başında gelmiştir. Örneğin yazılı basının temel unsuru kâğıttır. Fakat kâğıt maliyetlerinin yüksek olması gazetelerin ayakta kalmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu anlamda internetin ucuz olması interneti geleneksel medya için cazibe noktası haline getirmiştir. Dolayısıyla da geleneksel medya internet gazeteciliğine yönelmiştir.

Günümüzde internet haber sitelerini dört kategoride sınıflandırmak mümkündür. Bunlardan ilki ve en yaygın olanı geleneksel medya kuruluşlarının kurduğu “Ana akım haber siteleri” olarak tanımlanan sitelerdir. Ülkemizde hurriyet.com’u, ABD’de washingtonpost.com’u, İngiltere’de theguardian.com’u, Fransa’da lemonde.fr’yi, İtalya’da repubblica.it’i ana akım haber sitelerine örnek olarak gösterebiliriz.

İkinci kategoride “İndeks ve kategori siteleri” yer almaktadır. Daha çok arama motorları, pazarlama şirketleri ve bireylerin kurdukları uygulamaları kapsamaktadır. Örneğin yahoo.com, news.google.com gibi haber siteleri bu kategoride göstermek mümkündür. İndeks ve kategori sitelerinde haberin sunumu ağ üzerinde bulunan farklı haber siteleriyle bağlantı yapılması sayesinde gerçekleştirilmektedir. Bu grupta yer alan siteleri tam anlamıyla haber sitesi olarak tanımlamak mümkün değildir. Bu sitelerde birtakım adres ve linklerin paylaşımı yapılarak, bazı konular hakkında ipucu tarzında bilgiler verilmektedir.¹¹²

Üçüncü kategoride “Eleştiri ve yorum siteleri” bulunmaktadır. Bu sitelerde ağırlıklı olarak gazeteciler hakkında bilgi, eleştiri ve yorum yapılmaktadır. Ülkemizde Medyatava, yurtdışında ise Freedom Forum, Poynter's Medianews bu türde yayın yapan siteler arasında bulunmaktadır. Haber içerikleri gazeteciler ya da

¹¹¹ Kılıç, Osman ve Övür, Ayten, “Türkiye’de Dijital Gazeteciliğe Geçiş: Habertürk Gazetesi Örneği”, Yeni Medya Elektronik Dergisi, 2019, C. III, Sayı: 2, ss. 119-126, s.122.

¹¹² Geray, Haluk ve Aydoğan, Aylin, “Yeni İletişim Teknolojileri ve Etik”, Ed., Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel, Televizyon Haberciliğinde Etik, Ankara, Ferza Matbaacılık, 2010, ss. 305-322, s. 307.

başka tartışma kaynaklarından elde edilmekte, gazeteciliğe özeleştirilerek getirilerek mesleğin profesyonelleşmesine katkı sağlanmaktadır.¹¹³

“Paylaşım ve tartışma siteleri” dördüncü kategoride yer alan internet gazeteciliği türüdür. İnternet gazeteciliğinin en iyi gerçekleştirildiği bu uygulamalar paylaşım ve tartışma sitelerini kapsamaktadır. İndymedia.org bu tür uygulamalar arasında yer almaktadır. Bu sitelerde teknolojinin avantajları en üst düzeyde kullanılmakta, fakat editoryal kontroller ise en az seviyededir.¹¹⁴ Karşılıklı görüş alışverişinin yapıldığı bu siteler yerel ölçekte olabileceği gibi küresel çapta da olabilmektedir.

İnternet gazeteciliği ilk ortaya çıktığı yıllardan günümüze gelen süreçte önemli aşamalar kaydetmiştir. İnternet gazeteciliğinin gelişimi web teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ile paralel bir seyir izlemiştir. Web teknolojilerindeki her ilerleme internet gazeteciliğinin özelliklerini arttırarak gücüne güç katmıştır. Web teknolojilerinin gelişimi Web 1.0 ve Web 2.0 terimleriyle tanımlanmaktadır. Web 1.0 1990’lı yılların sonlarında yaygınlaşmıştır. Bu dönemde internette broşür tarzında, tek sayfa bilgiler yer almıştır. Web 1.0’i Web 1.5 takip etmiştir. İnternette ticarete imkân veren bu dönemde Amazon, Ebay gibi uygulamalar hayata geçmiş, hatta kullanıcılar internette satışı yapılan ürünler hakkında yorum yapma olanağına sahip olmuştur.

Günümüzdeki uygulamaların aksine kullanıcıların etkileşimde bulunamadıkları bu dönem ömrünü tamamlamış durumdadır. Günümüzde interneti çok yönlü olarak kullanılmasını sağlayan teknoloji ise 2005 yılında devreye giren Web 2.0’dir. Bu teknolojiyle birlikte internette sayfalar oluşturulabilmekte, sayfalar düzenlenebilmekte, sayfaların birbirleriyle bağlanması sağlanabilmektedir. Facebook, Twitter, bloglar, wikiler, MySpace gibi uygulamalar bu dönemin ürünleridir. Kullanıcılar Web 2.0 sayesinde içerik oluşturabilen ve oluşturduğu içeriği dağıtabilen bir konuma sahip olmuştur. Böylece Web 1.0’da durağan halde

¹¹³ Kırçıl ve Karagüler, a.g.y., s. 3.

¹¹⁴ Geray ve Aydoğan, a.g.y., s. 307.

olup etkileşim özelliğine sahip olmayan Web sayfaları, interaktif özelliğe kavuşmuştur.¹¹⁵

İnternet alanında gerçekleşen değişimler internet gazeteciliğini direkt olarak etkilemiştir. Web 1.0'la birlikte gazetelerin sadece basılı sayfaları internette yer alırken, Web 2.0'ın devreye girmesiyle birlikte bu sistem yerini yeni uygulamalara bırakmıştır. Haberlerde metin, görüntü ve ses anında paylaşılabilmektedir. Ayrıca haberlerin paylaşımında sosyal ağlar kullanılabilir. Bu durum ise yorumlarda artışı sağlamaktadır. Web 2.0 ile birlikte haberler internet ortamında canlı olarak verilebilmektedir. Kameralı cep telefonlarının yaygınlaşması vatandaşlara kendi çektikleri görüntüleri internet haber sitelerinde ve bloglarda paylaşabilme olanağı sağlamıştır. 2000'li yılların başında kullanıcılar haberi tükettikten sonra haberin linkini kopyalayarak sınırlı bir şekilde haberi yayabilmekteydi. Günümüzde ise hem haberin dolaşım kanalları hem de dolaşım hızı artmıştır. Bu artış haberlerin ve köşe yazılarının altında yer alan sosyal medyaya ait paylaşım butonları sayesinde gerçekleşmiştir. İnternet kullanıcıları haberleri kendi ağ çevresi ile kolaylıkla paylaşabilmekte böylece haberlerin yayılmasına katkıda bulunmaktadır.¹¹⁶

2.4.2. İnternet Gazeteciliğinin Özellikleri

İnternet, hızlı, güncellenebilir, etkileşimli ve düşük maliyetli bir yapıya sahiptir. İçinde barındırdığı çoklu medya özelliği sayesinde diğer kitle iletişim araçları karşısında çok ciddi bir üstünlük sağlamaktadır. İnternet gazeteciliği, çok kısa süre içinde gazete, televizyon, dergi ve radyonun tek yönlü iletişim özelliklerinin ötesine geçerek gazeteciliğe yeni bir boyut kazandırmıştır. İnternet gazeteciliğinin içinde barındırdığı birçok özellik onu geleneksel medya karşısında ayrıcalıklı bir konuma taşımaktadır. İnternet gazeteciliğinin yararlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

¹¹⁵ Aytekin, Çiğdem, “Yeni Medyada Sosyal Ağ Uygulaması Olarak Twitter ve Fikir Madenciliği”, Yeni Medya Ve..., Ed., Deniz Yengin, İstanbul, Anahtar Kitaplar, 2012, ss.102-122, s. 102.

¹¹⁶ Narin, a.g.y., ss. 122-124.

- Haber hızlı bir şekilde yayınlanmakta, haberle ilgili güncellemeler kısa süre içerisinde yapılmaktadır.
- Haberlere istenildiği an ulaşmak mümkündür.
- Ses, grafik, görüntü gibi birçok unsur kullanılmaktadır.
- Diğer kitle iletişim araçlarında verilmeyen haberler de yer almaktadır.
- Yorum bölümleri sayesinde okuyucular haberler hakkında yorum yapabilmektedir.
- Haberle ilgili linkler verilmektedir. Bu sayede okuyucular daha fazla bilgiye ulaşabilmektedir.
- Okuyucular eski haberlere ulaşabilmekte, istediği haberi ise arşivleyebilmektedir.¹¹⁷

2.4.2.1. Depolama ve Arşivleme Özelliği

İnternet gazeteciliğinde kullanılan dijital teknoloji her şeyin sayısal verilerle ifade edilmesini sağlamıştır. Verilerin hızlı bir şekilde iletilmesini imkân veren bu dijital ortam hem üreticilere hem de kullanıcılara büyük bir depolama olanağı sunmaktadır.¹¹⁸ Depolama özelliği o kadar güçlüdür ki sınırsız bir kapasiteye sahiptir. İnternet haber sitesinde yayınlanan her yeni haber bir önceki haberin geri planda kalması ve arşivlenmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca iyi düzenlenmiş bir arşiv kullanıcılara önemli avantajlar sağlamaktadır.

“Böylece birçok online gazete, okurlara arşivlerinde araştırma yapma ve bu yolla da önceki olayları güncel olaylarla bağlayabilme konusunda kolaylık sağlamaktadır. Arşivin ulaşılabilirliği ve işlevselliği alışlagelmiş gazeteci anlayışı olan 'Bir kere yaz ve ardından unut' mantığını değiştirerek, gazetecinin ürettiği içerikle ilgili sorumluluğunu sürekli canlı tutmasına neden olmaktadır.”¹¹⁹ Bu bağlamda dijital paylaşım ortamları, sınırları belli olmayan, kullanıcılara yorum yapabilme olanağı sağlayan evrensel bir iletişim ağı konumundadır.

¹¹⁷ Karaduman, a.g.y., s. 143.

¹¹⁸ Binark, Mutlu ve Löker, Koray, **Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi**, Ankara, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, 2011, s. 9.

¹¹⁹ Yıldırım, Besim, “**Gazeteciliğin Dönüşümü: Yöndeşen Ortam ve Yöndeşen Gazetecilik**”, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 2010, C. VI, Sayı: 2, ss. 230-253, 236.

2.4.2.2. Etkileşim Özelliği

İnternet gazeteciliği, geleneksel medyadan farklı olarak anında etkileşim özelliğine sahiptir. Bu özelliğin temelinde dijital kodlama sistemi yer almaktadır. Dijital kodlama çok sayıda veriyi aynı anda aktarabilmeyi sağlarken, kullanıcıya da geri bildirim yapma imkânı vermektedir.¹²⁰

İnternetin etkileşim özelliği haber üretim sürecinde okuyucuları daha aktif konuma yerleştirmektedir. Kullanıcılar haberler hakkında görüşlerini ifade edebilmektedir. Enformasyonun hızlı akışı ve yorumlanmasına bağlı olarak geri dönüşümün anında olması internet gazeteciliğinin gelişmesinde çok önemli bir etkidir. Bununla birlikte internet kullanıcılarının etkileşimli olarak bu sürecin içinde yer alması, internet gazeteciliğinin etkinliğini artıran bir başka önemli unsur olarak kendini göstermektedir.¹²¹ İnternet haberciliğinde var olan etkileşim özelliği geleneksel habercilikte kısıtlı düzeydedir. Üstelik internet gazeteciliğinde geleneksel medyada olduğu gibi etkileşim için ayrıca bir araca ihtiyaç yoktur. Örneğin günümüzde geleneksel medyada haber okuyan bir okuyucu e-posta ile (geçmiş yıllarda ise mektupla) ya da telefon aracılığıyla haberi yayımlayan kuruma ulaşabilmektedir.

Etkileşim özelliğinin sağladığı bir başka yarar ise kullanıcılar, haberin yanlış olduğu yönünde bir kanaate sahipse internetin etkileşim özelliğinden yararlanarak direkt olarak haberin kaynağı ile temasa geçip haberin düzeltilmesi için uyarıda bulunabilmektedir.

2.4.2.3. Hipermetin Özelliği

İnternet gazeteleri geleneksel gazetelerden daha avantajlıdır. Bilgisayar, tablet, cep telefonu gibi cihazlar sayesinde hemen hemen her yerde internetten habere ulaşabilmek mümkündür. Geleneksel gazetecilik metin, fotoğraf, grafik gibi

¹²⁰ Binark, Mutlu, “Yeni Medya Çalışmalarında Yeni Sorunlar ve Yöntem Sorunu”, Ed., M. Binark, Yeni Medya Çalışmaları, Ankara, Dipnot Yayınları, 2007, ss. 21-44, s. 21.

¹²¹ Bulut, Mesut, **Kitle İletişim Aracı Olarak Gazete ve İnternet**, Ankara, Tek Ağaç Eylül Yayınları, 2006, s. 25.

salt metin ve görsel unsurları içermekleyen internet haberleri metin, ses, video, animasyon gibi farklı türleri içinde barındıran hipermetin halini almıştır.¹²²

Hipermetin, arayüz ya da ağ aracılığıyla farklı mecra ya da metinlere bağlantılar (linkler) ve etiketleri kullanarak çok kolay bir şekilde erişimin sağlanmasıdır.¹²³ Bağlantılar, dokümanların birbirleriyle bağlantı kurmasına olanak vermektedir. Bu sayede aynı sayfada yer alan metnin içinde farklı sayfalara, metinlere geçiş yapmak olmaktadır. Çevrimiçi metinler herkesin kullanımına açıktır. İnternet kullanıcıları linkler sayesinde kolaylıkla sayfalar ve metinler içinde ve arasında geçiş yapabilmektedir. Hipermetin, tutarlı, çok geniş, birbirine bağlı ve sayısız metinden oluşmaktadır.

Hipermetin özelliği web ortamında sonsuz olarak ifade edebileceğimiz bir enformasyon özgürlüğü oluşturmaktadır. Buna karşın geleneksel medyada gazetede sayfa sayısı kısıtlaması, televizyon ve radyoda ise süre kısıtlaması mevcuttur. Hipermetin, internet gazeteciliğini geleneksel medya karşısında açık ara büyük bir üstünlük kazandırmaktadır. Bu durum ise gerek internet kullanıcıları gerekse de gazeteciler için internet haberciliğini daha da cazip hale getirmektedir.

“... görece sınırsızlık durumu sayesinde internet, gerek medya ekonomisi bakımından reklam verenlerin, gerekse habercilik misyonu doğrultusunda gazetecilerin ilgi odağı olmaktadır. İnternet ortamında oluşturan haber metinleri içerisinde bir hikâye, konu ya da kişi hakkında alternatif bakış açıları ve ek detaylar sağlayan web sitelerine belirli hiper bağlar ve elektronik linkler ile yönlendirmeler yoluyla habere konu olan olayın arka plan bilgisi derin bir biçimde ele alınabilmektedir.”¹²⁴ Örneğin internet kullanıcısı, hipermetin sayesinde futbolda dört yılda bir gerçekleştirilen Dünya Kupası haberlerini birçok boyutuyla inceleyebilir. Kullanıcı, geçmiş yıllara ait maçların sonuçlarını, yaşanan ilginç anları, futbolcular,

¹²² Aydoğan, Derya, “**Türkiye’de Dijital Gazetecilik: Habertürk ve Hürriyet Gazeteleri Örneği**”, The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication-TOJDAC, Temmuz, 2013, C. I, Sayı: 3, s. 32.

¹²³ Binark ve Löker, a.g.y., s. 11.

¹²⁴ Parlak, Mete Ogün, “**Yeni Medya ve Haberciliğin Dönüşümü**”, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2018, Sayı:14, s. 74.

takımlar hakkında bilgiler gibi birçok bilgiye linkler aracılığıyla ulaşma olanağına sahiptir.

2.4.2.4. Multimedya (Çoklu ortam) Özelliği

İnternetin birçok medya sistemini içinde barındıran bir teknolojiye sahip olması kullanıcılara multimedya (çoklu ortam) özelliği sağlamaktadır. Multimedya da metin, video, ses gibi unsurlar aynı ortamda yer almaktadır. Multimedya sayesinde farklı medyalar aynı anda kullanılabilmekte, hem kitlesel hem de bireysel iletişimde sınırlar ortadan kalkmakta özgür bir iletişim ortamı oluşmaktadır.

Multimedya birçok iletişim aracı arasında yer alan bağlantıların etkileşimli sadece bir iletişim ortamında ya da birçok iletişim ortamı arasındaki bağlantıların etkileşimli tek bir iletişim aracında gerçekleşmesine imkân vermektedir.¹²⁵ Haberlerin sunumunda metnin yanı sıra video, ses, grafik gibi çok önemli unsurlar da kullanılabilir. Bu durum ise günümüz haberciliğinde vazgeçilmez bir özelliktir. Multimedya özelliği haberin yarattığı etkiyi önemli ölçüde arttırmakta, böylece internet haberciliğini geleneksel habercilik karşısında daha cazip hale getirmektedir. Geleneksel medyada gazetelerde metin ve durağan görüntüler, radyoda sözlü iletişim mevcuttur. Televizyonda multimedya özellikleri bulunmasına karşın internet haberciliğinde olduğu gibi izleyicilerin haberleri seçmesi ve haber hakkında bilgi elde etmesi mümkün değildir. Multimedya, internet gazeteciliğine çok büyük bir güç katmaktadır.

“Multimedya biçimselliği aynı zamanda okurun yazar haline gelmesiyle de yakından ilgilidir. İnternet metni, sadece medya profesyonelleri için değil tüm kullanıcılar açısından var olan teknolojik imkânlar doğrultusunda yazılı, görsel ve işitsel öğeler ve hareketli görüntüleri aynı anda barındırabilen içerikleri kapsayan bir niteliğe sahiptir.”¹²⁶

¹²⁵ Törenli, Nurcan, **Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı, (Bilişim Teknolojileri Temelinde Haber Medyasının Yeniden Biçimlenişi)**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2005, s. 117.

¹²⁶ Parlak, a.g.y., s. 73.

2.4.2.5. Hızlı Güncelleme Özelliği

Gazetecilerin geleneksel medyada var olan haber verme işlevi internet gazeteciliğinde aynen devam etmektedir. Bununla birlikte internetin kendine has özellikleri nedeniyle haber toplama ve yazma, haberi yayınlama tekniklerinde değişimler meydana gelmiştir.

İnternet gazeteciliğinde haberler televizyonda olduğu gibi çok hızlı bir şekilde iletilmektedir. Hatta kimi zaman televizyondan daha hızlı olabilmektedir. Ayrıca internette yayımlanan haberlerde video görüntüsü de yer almakta, görüntüler sürekli olarak yayında kalmakta, böylece okurlar diledikleri zaman haber metni ve görüntüye ulaşabilmektedir. Bununla birlikte gazetede olduğu gibi haber tüm ayrıntılarıyla ele alınabilmektedir. Bu anlamda internet gazeteciliği ‘hız ve görüntü’ faktörüyle televizyon ‘ayrıntı’ faktörüyle de gazetenin özelliğini taşımaktadır. “Hız” beraberinde “anında güncellemeyi” de beraberinde getirmekte bu ise sürekli taze haber anlamına gelmektedir.

Hızlı güncelleme internet haberciliğinin en önemli özelliklerinden biridir. Bu özellik internet haberciliğine büyük bir avantaj sağlamaktadır. Günümüzde dünyanın hemen hemen her yerinde internet mevcuttur. Bu sayede insanlar zaman ve mekân sınırı olmadan habere özgürce ulaşabilme olanağına sahiptir. Bu durum ise geleneksel haberciliğin temel öğeleri olan zamanlılık ve yakınlık kavramlarının gündeme getirilerek tartışılmasına neden olmuştur. Bu noktada basılı gazetelerin sabahları taze sunulup akşam ise güncelliğini yitiren haber içeriği internet haberciliğinde yaşanmayan bir durumdur.¹²⁷

Web 1.0’da haberin içeriği bakımından “yazı” büyük öneme sahipken, sonraki dönemde” görsel öğeler” ön planda yer almış, haberin güncellenme süresinde de hızlanma olmuş, önceden saatte, yarım saatte,15 dakikada haber güncellemeleri yapılırken günümüzde güncellemeler saniyeler içinde yapılmaktadır.¹²⁸

¹²⁷ Gezgini, Suat, “Geleneksel Basından İnternet Gazeteciliğine”, Haz., Serhan Yedig ve Haşim Akman, İnternet Çağında Gazetecilik, İstanbul, Metis Yayınları, 2002, 29-37, s. 31.

¹²⁸ Narin, a.g.y., s. 124.

İnternet teknolojilerinin sunduğu imkânlar sayesinde haberlerin güncellenmesi çok hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Geleneksel gazetecilikte yazılı medyadan habere ulaşabilmek için gazetenin basılıp, gazete bayilerine ulaşmasını beklememiz gerekmektedir. Ancak internet haberciliği sayesinde okurlar haberlere anında ulaşabilmektedir. Ayrıca sadece tek bir ülkedeki gazetelere değil dünyanın hemen hemen her yerinden gazetelere anında ulaşp okumak mümkündür. Örneğin ABD ve Avrupa'da yaşayan Türk vatandaşlarımız eskiden gazetelerin Avrupa baskısına ulaşmakta ve güncelliğini yitirmiş haberleri okumaktaydı. Ancak vatandaşlarımız artık internet sayesinde son dakika haberler dahil olmak üzere tüm gelişmelerden anında haberdar olabilmektedir. İnternet haberciliği, coğrafi sınırları kaldırmakta, bulunduğumuz mekândan farklı türde gazetelere bizi anında ulaştırmakta dolayısıyla da farklı fikirleri öğrenme şansı vermektedir.¹²⁹

2.4.2.6. Ucuz Maliyet Özelliği

İnternet gazeteciliği, geleneksel medyanın tüm fonksiyonlarını içinde barındırmaktadır. Bununla birlikte internet gazeteciliği, geleneksel medya gibi yüksek maliyette değildir. Bu anlamda internet gazeteciliği, geleneksel medyaya göre daha cazip bir kitle iletişim aracı konumundadır. Dolayısıyla internet haber sitesi kurmak için büyük sermayelere ihtiyaç yoktur. Teknik anlamda güçlü bir internet haber sitesi kurmak için güçlü bir bilgisayar sistemi kurmak yeterlidir. Güçlü ve güvenilir bir habercilik yapmak için ise deneyimli, etik kurallara uyan bir editöryal kadro gerekmektedir.

Kâğıt yazılı basının temel unsurudur. Ayrıca kâğıt pahalı bir üründür. Bu nedenle kâğıt masrafının olmaması internet gazeteciliği için çok önemli bir avantajdır. İnternet gazeteciliğinde matbaa makineleri masrafları, baskı masrafları yoktur. Bununla birlikte yazılı basına göre daha az sayıda işçi çalıştığı için daha az maliyet oluşmaktadır. Ayrıca haber sitelerinin haber üretiminde de geleneksel

¹²⁹ Ersöz, Ömer, **2000'li Yıllarda Yazılı Basının Geleceği**, İstanbul, Gazete Sahipleri Birliği Yayınları, 1999, s. 152.

medyaya göre daha az maliyet gerçekleşmektedir.¹³⁰ Ayrıca daha çok reklam içirme imkânına sahiptir.

İnternet gazeteciliğinin giderleri geleneksel medyadan farklılık göstermektedir. Geleneksel medyanın aksine internet gazeteciliğinde muhabir kadrosu bulunmamaktadır. Çünkü internet haber sitelerinin haber kaynaklarını haber ajansları, diğer web siteleri, basın bültenleri vs. oluşturmaktadır. İnternet gazeteciliğinin ana unsurları editörler, web tasarımcıları, bilişimcilerdir. Dolayısıyla bu unsurlar internet haber sitelerinin kadro anlamındaki maliyetlerini oluşturmaktadır. Ayrıca haber ajansları aboneliği, internet yayın ücretleri de haber sitelerinin maliyetleri arasında yer almaktadır.

Bununla birlikte geleneksel gazetecilik, internet gazeteciliğinin yaygınlaşmasıyla birlikte önem kaybetmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalar internetin gazete satışlarını önemli seviyede azalttığını göstermektedir. Bu noktada gazetelerin reklam paylarında da internet gazetelerine kayma olduğu, bu kaymanın ilerde daha büyük oranlarda olacağı tahmin edilmektedir.¹³¹

Reklam paylarındaki kayma internetin cazibesine büyük katkı sağlamaktadır. Basılı gazetenin yüksek maliyetleri ve reklam paylarının internete kayması nedeniyle dünyada ve Türkiye’de hem yaygın hem de yerel basında birçok gazete basılı yayınına son verip sadece internet ortamında yayın yapmaya başlamıştır. Örneğin Türkiye’de Ciner Yayın Holding’in bünyesinde bulunan Habertürk gazetesi Temmuz 2018’de basılı yayınına son vermiştir. Gazete şu an sadece internet ortamında yayın yapmaktadır. 2002 yılında kurulan Vatan Gazetesi de aynı sebeplerden dolayı 2018 yılında basılı yayınına kapatmış ve sadece internet ortamında yayın yapmaya başlamıştır.

İnternet gazeteciliği farklı dönemlerden geçerek günümüzde çok daha güçlü konuma ulaşmıştır. İnternet gazeteciliği haber içeriği açısından dört dönemde değerlendirilmektedir:

¹³⁰ Gezgın, a.g.y., s. 32.

¹³¹ Çakır, a.g.y., s. 123.

Birinci dönem: Haber içerikleri geleneksel medya için üretilmiştir. Haber içerikleri internet gazeteciliğine göre üretilmemiştir. Bununla birlikte üretilen haberler gazetenin web sayfası için tekrar tasarlanmıştır.

İkinci dönem: Haber içerikleri web sayfası için düzenlemiştir. Bu dönem 1996 yılında başlamıştır.

Üçüncü dönem: Web sayfası için yeni yaklaşımlar denenmiştir. Bu dönem 1997 yılında başlamıştır.

Dördüncü dönem: Yurttaş gazeteciliği olarak adlandırılan gazetecilik türünün yaygınlaşmaya başladığı dönemdir.¹³²

İnternet gazeteciliğinin haber yapım sürecinde geleneksel medyaya göre daha özgür olduğu kabul edilmektedir. Bununla birlikte geleneksel medyada olduğu gibi internet gazeteciliğinde de ciddi anlamda editöryal bir süreç işlemektedir. Haber direkt olarak yayına verilmemekte, değerlendirme ve seçme aşamaları tamamlandıktan sonra yayınlanmaktadır.¹³³

Haber kaynağı bağlamında değerlendirdiğimizde internette yoğun bir şekilde yaşanan bilgi akışı ve düzenli olarak güncellenen enformasyon gazeteciler için önemli bir kaynak niteliğini taşımaktadır. Bu anlamda çeşitli kurum ve kuruluşların web sayfalarının yanı sıra şahsi web sayfaları da gerek geleneksel medya gerekse de internet gazetelerinde çalışanlar için haber malzemesi toplamada önemli rol oynamaktadır.¹³⁴

Bununla birlikte internet gazeteciliğinde benzer haber içerikleri çoğalmıştır. Aynı haber aynı şekilde farklı sitelerde yayınlanmaktadır. Geleneksel medyada bulunan ciddi editöryal anlayışı internet gazeteciliğinde tam anlamıyla uygulanmamaktadır. İnternet gazeteciliğinde hız ön planda olduğu için haberin doğruluğu ve editöryal kontrol sistemi geri planda yer almaktadır. Bu durum internet gazeteciliğinde haberin doğruluğu konusunda tartışmalara sebep olmaktadır.

¹³² Tokgöz, a.g.y., s. 106-107.

¹³³ Tokgöz, a.g.y., s. 107.

¹³⁴ Gürcan, a.g.e., s. 83.

İnternet alanında yoğun bir şekilde cereyan eden bilgi kirliliği önemli bir sorun olarak sürekli gündemi meşgul etmektedir. Bu nedenle internet gazeteciliğinde elde edilen bilginin güvenilirliğinin sağlanması açısından gerekli tedbirlerin alınması önemli bir husustur. Bu noktada otokontrol sisteminin tam anlamıyla sağlanması bilgi kirliliğinin önüne geçilmesinde önemli bir faktördür.

İnternet gazeteciliğinin gelişiminde sosyal medyanın önemli katkıları bulunmaktadır. 1990'ların sonlarında doğan ve Web 2.0 teknolojileri sayesinde etkileşim, paylaşım gibi çok önemli özelliklere sahip olan sosyal medya, günümüzde iletişimin odak noktası haline gelmiştir. Sosyal ağlar, bloglar, mikro bloglar vs. hem iletişim alanına hem de gazetecilik alanına farklı bir boyut getirmiştir.

Sosyal medya, haber kaynaklarına ulaşımına kolaylık sağlamakla birlikte, haber konusu bulmada, haber içeriğinin ve malzemesinin çeşitlendirilmesinde, haber hakkındaki yorumların etkileşim özelliği sayesinde daha sağlıklı bir şekilde öğrenilmesinde gazetecilere büyük avantaj sağlamaktadır.¹³⁵ Bütün dünyada kullanımı her geçen gün artan ve özelliklerine yeni boyutlar katan sosyal medya, günümüzde internet gazeteciliğinin ayrılmaz bir parçası konumundadır.

“İnternet askeri bir projeden yola çıkılarak yaygınlaşan bir yapı olmasına rağmen, günümüzde özgürlüklerin ortamı olarak görülmektedir. İnternet, iletişimi, ekonomik, kültürel, toplumsal ve hatta bireysel anlamda derinden etkilemiştir. Bu anlamda kitle iletişiminin çok büyük bir enstrümanı olan gazeteler ve gazetecilik kavramı Bilişim Çağı'nın getirdiği yeniliklerden ciddi bir şekilde etkilenmiş ve kendi içinde yeni evrimler geçirmeye başlamıştır. Bu evrim süreci insanın kendini geliştirme duygusu var oldukça devam edecektir.”¹³⁶

¹³⁵ Kurt, Hanifi, “Gazetecilik Pratiği ve Sosyal Medya”, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 2014, C. XIII, Sayı: 4, ss. 821-835, s. 834.

¹³⁶ Sütçü, Cem S., Akyazı, Erhan ve Dilmen, Necmi Emel, “Teknolojik Değişim ve Dönüşümlerin Gazetecilik Üzerindeki Etkilerinin Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi”, Medyada Olmayanlar (Medya Eleştirileri), Der., Can Bilgili, İstanbul, Beta Yayınları, 2006. ss. 293-328, s. 301.

2.5. Dünyada İnternet Gazeteciliğinin Doğuşu

19. yüzyılda yaşanan teknolojik gelişmeler gazetecilik alanına önemli katkılar sağlamıştır. Gerek matbaacılık alanındaki gelişmelerin gerekse de telgrafın, telefonun, daktilonun gazetecilikte kullanılması gazetecilik alanına yeni bir boyut kazandırmıştır. 20. yüzyıla ise bilgisayar teknolojileri ve internet damgasını vurmuştur. İnternetin sağladığı olanaklar sayesinde basın alanında sadece geleneksel medya değil artık internet gazeteciliği de önemli rol oynamaktadır.

İnternet gazeteciliğinin temellerini renkli televizyonlar döneminde başlayan teletekst yayınları oluşturmaktadır. Teletekst yayını ilk kez 1972 yılında İngiliz BBC kanalının CEEFAX adlı sistemle hayata geçirilmiştir. İnternet gazeteciliğinin başlangıcı olarak kabul edilen bu yayın, kuruluşundan yaklaşık iki yıl sonra 30 sayfa olmuş ve bilgi içerikli bir kamu hizmeti sunmaya başlamıştır.

Teletekst yayınları 1980'li yıllarda Avrupa'da yaygınlaşmıştır. Televizyon izleyicilerine sunulan bu yayınlar güncel bilgiler içermiştir. Teletekst yayınları bilgisayarlar sayesinde gerçekleşmiştir. Veriler bilgisayarlar aracılığıyla sisteme yüklenmiştir. Ayrıca düzenli olarak giriş yapılarak verilerin güncellenmesi sağlanmıştır.¹³⁷ Teletekst sistemini, videotekst, İlan Panosu Sistemleri, Startekst ve WEB sistemleri izlemiştir. İnternet gazeteciliğinin yapıtaşları şu şekilde sıralanabilir:

Teletekst: Bu teknoloji televizyonda metin ve grafiklerin iletimini imkân vermiştir. Bunun yanı sıra söz konusu içeriklere bir cip ya da dekode (şifre çözücü) ile erişim sağlanmıştır.

Videotekst: Bu sistem etkileşim olanağına sahiptir. Fakat bu sisteme erişimde gerekli olan donanımların ve kullanım ücretlerinin yüksek maliyette olması gibi sebeplerden dolayı videotekst yaygınlaşması mümkün olamamıştır.

İlan Panosu: Bu sistem 1978 yılında keşfedilmiştir. Bilgisayarla etkileşimli online sistemleri kapsamaktadır. Modem sayesinde gelen aramalara cevap vermek mümkündür.

¹³⁷ Toruk, İbrahim, **Gutenberg'den Dijital Çağa Gazetecilik**, Konya, Literatürk Academia, 2008, s. 292.

Startekst: 1982 yılında devreye giren startekst, internetin kökeni olarak kabul edilmektedir. Startekst, çevrimiçi uygulamasının ilk temsilcisidir. Bu sistem sayesinde haberler kullanıcılara gönderilebilmiştir.

Web: Kısaltması WWW olan ve “Dünya Çapında Ağ” anlamına gelen web, Tim Berners-Lee tarafından 1991 yılında bulunmuştur. İnternetin küreselleşmesini sağlamıştır. Metin, görüntü, etkileşim gibi birçok özelliği içinde barındırmaktadır.¹³⁸

İnternet gazeteciliğinde ilk adımlar 1979 yılında ABD’de atılmıştır. Ancak bu ilk girişimler başarılı olmamıştır. 1980’li yıllarda gelindiğinde internet gazetelerinin ilk örnekleri ortaya çıkmıştır. Ancak bu dönemde yeterli ilgi gösterilmemiştir. İnternet gazeteciliği gerçek anlamda 1990’lı yıllarda başlamıştır. Medya ve iş dünyası ilk kez bu yıllarda internet gazeteciliğine adım atmıştır.¹³⁹ Bir taraftan internetin 1990’lardan itibaren sivil kullanıma açılması diğer taraftan ise teknolojik ve ekonomik alanda yaşanan gelişmeler internet gazeteciliğinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

İnternet gazeteciliğinin ortaya çıkışı ABD’de piyasadaki küçük oyuncuların öncülüğünde gerçekleşmiştir. Fakat bu küçük oyuncuların fark edilmeleri piyasada yer alan büyük oyuncuların 1990 yılının ortalarında oyuna dahil olmalarıyla mümkün olmuştur.¹⁴⁰

“Geleneksel ortamlarda yayım yapan kuruluşların internet gazeteciliği yapmaya başlamaları teknik ve finansal açıdan pek zor olmamıştır. Haber metinleri ve görsel malzemeler, geleneksel yayın sürecinin elektronik dizgi ve sayfa düzeni aşamalarında bilgisayar ortamına zaten aktarılmaktadır. Bu malzemelerin, fazla değişiklik gerektirmeden, hatta doğrudan bir şekilde internette de yayınlanabileceği kolaylıkla keşfedilmiştir. Böylece internet üzerinde hiçbir yayın tecrübesi olmayan

¹³⁸ Karaman, Emel, “İnternet Gazeteciliği ve Yerel Medya: Muğla Örneği”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s. 27.

¹³⁹ Koloğlu, Orhan, **Osmanlıdan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, İstanbul, Pozitif Yayınları, 2013, s. 179.

¹⁴⁰ Kurşun, Ahmet Kadri, “Sosyal Medya ve Gazetecilik”, Ed., Suat Gezgin ve Ali Efe İralı, Konya, Yeni Medya Analizleri, Eğitim Yayınevi, 2017, ss. 77-93, s. 95.

gazetelerin basit teknik yardımlar sayesinde yayınlarını internete taşımaları mümkün olabilmektedir.”¹⁴¹

İnternetin doğuşunda öncülük eden Amerika Birleşik Devletleri dijital gazeteciliğin ortaya çıkışında da başrolü oynamıştır. İnternet gazeteleri ilk kez ABD’de yayın hayatına başlamıştır. Bu noktada ilk adım 1995 yılında ABD’de aralarında The Washington Post, New York Times, Daily Mirror ve Herald Tribune’ün de yer aldığı sekiz büyük gazeteden gelmiştir. Bu gazeteler baskıya hazır halde bulunan gazete sayfalarını okurlarına anında aktarmak için “Yeni Yüzyıl Yayın Ağı” adında bir şirket kurmuştur. Böylece internet gazeteciliği kurumsal olarak başlamıştır. Bu gazetelerden sonra Almanya’da Der Spiegel, Çin’de China Business Journal gazetelerini internet gazeteciliğinin ilk örnekleri arasında gösterebiliriz.¹⁴²

İnternet gazeteciliğinde sadece internette yayın yapan ve geleneksel medyada herhangi bir bağı olmayan gazeteler de bulunmaktadır. Bu tür gazetelerin ilk örneği ABD’de kurulan www.drudgereport.com isimli internet haber sitesidir. Bu site Matt Drudge tarafından kurulmuştur.

1990’lı yılların sonunda basılı olmayan, sadece internetten yayınlanan gazeteler ardı ardına hayata geçmeye başlamıştır. Örneğin 1999 yılında ABD’nin New Jersey kentinde yayın hayatına başlayan Atlantic Highlands Herald ve 2000 yılında İngiltere’de kurulan Southport Reporter gazetesi bu tür yayıncılığın ilk örneklerindendir.¹⁴³

“Bu yeni yapılanma ile gazeteler, haberin hazırlık aşamasında, anında karar verebilecek ve basılı gazete, web sayfası, televizyon vb. için farklı formatlarda haber hazırlayabilecek yetenekte muhabir ve editörlerden oluşan bir haberci kadrosu yetiştirmeye başladı. Bu kadro, İnternet üzerinden online gazete çıkarmanın yanında,

¹⁴¹ Çevikel, a.g.y., s. 151.

¹⁴² Gürçan, Halil İbrahim, **Sanal Gazetecilik**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1999, s. 32.

¹⁴³ Narin, Fatma Bilge, **“İnternet Gazeteciliğinde Hipermetinsellik: Türkiye Örneği”**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015, s. 17.

televizyon yayını da yapabilmekte ve gazeteyi mobile olarak da okunabilecek bir formata dönüştürebilmektedir.”¹⁴⁴

İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sayesinde internet akıllı telefonlarda kullanılabilir. Akıllı telefonlar sayesinde internete ulaşımında hem bilgisayarlara olan bağımlılık ortadan kalmış hem de internet her an her yerde erişilebileceğimiz bir olgu haline almıştır.

İnternet gazeteciliğinin yaygınlaşmasında cep telefonlarının üstün teknik özelliklere sahip hale gelmesi ve cep telefonlarından internete ulaşımın sağlanması da çok önemli bir etkiye sahiptir. İnternet gazeteciliğinin hızlı gelişiminde internet sayesinde bilginin hızlı aktarımı, yorum yapma ve geri dönüşün anında yapılabilmesi gibi özellikler önemli katkı sağlamıştır. Ayrıca hem bilgisayar kullanıcı sayısının artması hem de internet kullananların sayısında meydana gelen artış da internet gazeteciliğinin gelişiminde önemli rol oynamıştır.¹⁴⁵

Uluslararası bağımsız dijital ölçüm şirketi SimilarWeb’in Kasım 2019’da sitesinde duyurduğu rakamlara göre dünyada en çok ziyaret edilen ilk 10 haber sitesi şunlardır:

- 1-yahoo.com
- 2-naver.com
- 3-yahoo.co.jp
- 4-qq.com
- 5-msn.com
- 6-globo.com
- 7-uol.com.br
- 8-dailymail.co.uk

¹⁴⁴ Özçağlayan, Mehmet, “Gazetelerin Gelişimi ve Gazeteciliğin Geleceği-Yeni Teknolojiler ve Medya Ekonomisi Açısından Genel Bir Değerlendirme”, Marmara İletişim Dergisi, 2008, Sayı: 13, ss. 131-159, s. 146.

¹⁴⁵ Bulut, Mesut, **Kitle İletişim Aracı Olarak Gazete ve İnternet**, Ankara, Tek Ağaç Eylül Yayınları, 2006, s. 25-26.

9-bbc.co.uk

10- ucnews.in¹⁴⁶

İnternet gazeteciliği ilk ortaya çıkışından günümüze kadar geçen sürece kadar farklı aşamalardan geçmiştir. İlk başlarda gazetelerin baskıya hazır sayfaları direkt olarak web ortamına aktarılmıştır. Sonrasında ise gazetenin baskısında yer alan haberlerin dışındaki haberlere de yer verilmiştir. Daha sonra ise izleyicinin katılımı sağlanmıştır. İnternet sayesinde okurlar istedikleri gibi etkileşim olanağı bulmuş, dolayısıyla daha yüksek oranda söz hakkına sahip olmuştur. Bu durum ise McLuhan'ın vurguladığı “Küresel Köy” kavramını ortaya koymaktadır.¹⁴⁷

2.6. Türkiye’de İnternet Gazeteciliğinin Doğuşu

İnternet gazeteciliğinin temelini oluşturan teletext yayınları Türkiye’de ilk kez 1990 yılında devreye girmiştir. O sıralar ülkemizde tek kanallı yayın dönemi yaşandığından dolayı ilk teletext yayını Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) tarafından gerçekleştirilmiştir. 1990’ların başında özel kanallar açılmış, böylece TRT dışında da teletext yayınları mümkün olmuştur. Bilgisayar ve internet Türkiye’ye gecikmeli olarak gelmiştir. Ancak internet gazeteciliği ülkemizde ABD ve Avrupa ile benzer zamanlı olarak başlamıştır. Türkiye’de internet uygulamalarının başlangıç noktasını 1994 yılı olarak kabul edebiliriz. Fakat ilk zamanlar kullanılan dil ağırlıklı olarak Türkçe olamamıştır. Bundan dolayı internet daha çok İngilizce bilen kullanıcılara hitap etmiştir. Türkçenin internet ortamında yaygınlaşmasıyla birlikte 1995 yılından itibaren geleneksel gazete ve dergiler web ortamında yayın hazırlıklarına başlamışlardır.¹⁴⁸

Türkiye’de internet gazeteciliğinde ilk adımlar büyük medya kuruluşlarından gelmiştir. Bu medya kuruluşları başlangıçta geleneksel medyada sunulan haberleri internetteki haber sitelerine aktarmışlardır. Sonraki yıllarda ise günümüz internet gazeteciliği anlayışına gelinmiştir.

¹⁴⁶ “**Top Websites Ranking**”, (Çevrimiçi), <https://www.similarweb.com/top-websites/category/news-and-media>, 05.11.2019.

¹⁴⁷ Aydoğan, a.g.y., s. 31.

¹⁴⁸ Kırçıl ve Karagüler, a.g.y., s. 3.

Medya gruplarının internete girişleri servis sağlayıcı şirketleri dahil olmak üzere çeşitli internet hizmetleri verdikleri şirketleri kurmalarıyla gerçekleşmiştir. Bu noktada internetin Türk kullanıcılar tarafından ilgi görmesi dolayısıyla internet bağlantısı satabilmek amacıyla Türkçe içerikli ilk büyük portaller kurulmuştur. Örneğin Doğan Grubu, Doğan Online internet şirketini ve <http://www.e-kolay.net>'i, Doğuş Grubu da İxir internet şirketini ve <http://www.ixir.com>'u hayata geçirmiştir. Büyük medya gruplarının internet gazeteciliğine yönelmesinin nedenlerini; Türkçe içeriği genişleterek internet bağlantısı satmak, internetin yazılı ve görsel basının önüne geçeceği endişesi, internetin geleneksel basının reklam paylarını azaltabileceği endişesi ve bundan dolayı internet alanında güçlü ve örgütlü olma düşüncesi, ticari ürün alanını genişletme isteği olarak sıralayabiliriz.¹⁴⁹

Bu bağlamda internet gazeteciliğinin gelişiminde Türkiye ile ABD arasındaki bir farklılığa dikkat çekmekte fayda vardır. Ülkemizde ilk olarak internetin gücünü fark eden büyük medya şirketleri bu alanda gazetecilik faaliyetlerine başlamıştır. Buna karşın internetin ve internet gazeteciliğinin ortaya çıktığı ABD'de ise internet gazeteciliğindeki ilk çalışmalar büyük medya şirketlerinden değil, cesur küçük sermaye gruplarından gelmiştir.

Türk Telekom, ticari kuruluşların ve internet sağlayıcılarının internetten yararlanmasını sağlamak amacıyla 1996 yılında TURNET projesini kurmuştur. TURNET projesi, Türkiye'deki ulusal internet alt yapı ağını oluşturmuştur. TURNET'in hayata geçmesiyle birlikte internet hızla yaygınlaşmıştır. TURNET, ülkemizde internet gazeteciliğinin yaygınlaşmasında çok önemli bir rol oynamış ve internet alanına yatırım yapan ticari kurum sayısı hızla artmıştır.¹⁵⁰

Türkiye'de internet gazeteciliğinin gelişimini iki döneme ayrılmaktadır. İlk dönem 1995-2000 yılları arasında yer alan internetin doğuşu ve gelişiminin yaşandığı dönemdir. Bu dönemde internet gelişim aşamasında olduğundan gazeteciler arasında yeni yeni tanınmaya başlamıştır. Bu nedenle az sayıda haber sitesi kurulmuştur. Bu dönemdeki haber sitelerinde gazetelerin basılı sayfalarının kopyaları yer almıştır.

¹⁴⁹ Çevikel, a.g.y., s. 151-152.

¹⁵⁰ Aydoğan, a.g.y., s. 23.

İkinci dönem ise 2000 yılı sonrasını kapsamaktadır. Gerçek internet haberciliği bu dönemde başlamıştır.¹⁵¹

Ülkemizde internet gazeteciliğinin gelişimini üç dönemde değerlendirmek de mümkündür. İlk dönemde gazete ve televizyon kanalları internette kendi uzantılarını oluşturmaya başlamıştır. ntvmsnbc.com, hürriyet.com ve milliyet.com gibi haber siteleri bu dönemde kurulmuştur. İkinci dönem ise geleneksel gazetelerin hem internette uzantılarının yer aldığı hem de web ortamında yayın yapmaya başladıkları dönemdir. Bu dönemde internet üzerinden yayın yapan sitelere nethaber.com, bianet, haber3 ve internethaber.com internet gazeteleri kurulmuştur. Üçüncü dönemde ise medya hakkında bilgi içeren medyatava.com, dorduncukuvvetmedya.com, journal.net, haysiyet.com gibi internet siteleri kurulmuştur. Bu dönem birinci ve ikinci dönemin özelliklerini kapsamıştır.¹⁵² Türkiye’de internet gazeteciliğinin ilk yıllarında yazılı basında yer alan sayfalar doğrudan internet haber sitelerinde yayınlanmıştır. Bu anlamda haber siteleri, bağlı oldukları medya kuruluşlarının gazetelerinin kopyası konumunda olmuştur.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Türkiye’de internet gazeteciliğinin gelişimi diğer ülkeler ile aynı seyrinde olmuştur. ABD ve Avrupa’da olduğu gibi ülkemizde de internet gazeteciliği 1995 yılında başlamıştır. İnternetin ülkemizde yaygınlaşmasıyla birlikte geleneksel gazeteler haber içeriklerini internet ortamına taşımaya başlamışlardır. Bu noktada internette ilk yayımlar dergicilik alanında gerçekleşmiştir. İlk yayını 1995 yılının Temmuz ayında “Aktüel Dergisi” yapmıştır. İnternette yayın yapan ikinci medya organı yine bir dergi olmuştur. “Aktüel Dergisi”ni Ekim 1995’de “Leman Dergisi” takip etmiştir.¹⁵³ Bu noktada gerek “Aktüel Dergisi” gerekse de “Leman Dergisi” internet gazeteciliği alanında Türk basın tarihinde özel bir konuma sahiptir.

¹⁵¹ Gürçan, Halil İbrahim, “İnternet Gazeteciliğinde Etik Değerler”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 2005, Sayı: 22, s. 41.

¹⁵² Murzakulova, Güldana, “Farklı Toplumlarda İnternet Gazeteciliği: Rusya ve Türkiye İnternet Gazetelerinin Karşılaştırmalı Çözümlemesi”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, s. 97-98.

¹⁵³ Toruk, a.g.y., s. 295.

Dergilerin ardından gazeteler de internette yayın yapmaya başlamıştır. Örneğin 1996 yılında Turkish Daily News, Milliyet Gazetesi, 1997 yılının Ocak ayında ise Hürriyet ve Sabah internet ortamında yayına başlamıştır. Sonrasında ise hemen hemen bütün yazılı ve görsel basının yanı sıra radyolar da kendi internet sitelerini kurmuş, internet ortamında habercilik yapmıştır.¹⁵⁴ Ayrıca Milliyet gazetesi, içeriğinin tamamını internetten yayınlarak bu alanda bir ilki gerçekleştirmiştir.

1999 yılında Ufuk Güldemir'in kurduğu haberturk.com haber sitesi geleneksel medyanın aksine önce internet ortamında yayınlarına başlamış sonrasında geleneksel medyaya dahil olmuştur. Gazete, günümüzde yazılı basında yayın yapmamaktadır NTVMSNBC de basılı yayını olmayan internet gazeteleri arasında yerini almıştır. Türkiye'de geleneksel medya 1990'ların sonundan itibaren internet ortamında yerini almaya başlamıştır. İnternet haber sitelerinin sayısındaki asıl artış 2000 yılından itibaren gerçekleşmiştir. Bu duruma paralel olarak halkın internet haber sitelerine olan ilgisinde de çok yüksek oranda artış gerçekleşmiştir.

Yaygın basının ardından yerel ölçekte yayın yapan gazete, televizyon, radyo ve dergiler de internet ortamında yerini almış durumdadır. Bu anlamda Türkiye'de internette yayına ilk başlayan yerel gazete 'Özgür Kocaeli' gazetesidir.¹⁵⁵

Türkiye'de 2000'li yılların başında yerel yayım yapan internet haber sitelerinin sayısı hızla artmıştır. Bugün yerel basının çoğu internet ortamında yayın yapmaktadır. Bu sayede artık Türkiye'nin herhangi bir şehrinde ya da yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız yerel internet gazetelerini okuyarak kendi memleketlerinde ya da Anadolu'nun herhangi bir yerinde yaşanan gelişmelerden kolaylıkla haberdar olabilmektedir.

Türkiye'de internet ortamında yayına başlayan gazetelerin öncüleri şu şekilde sıralanabilir:

- 19 Mayıs 1996 - Turkish Daily News

¹⁵⁴ Çakır, Hamza, "Geleneksel Gazetecilik Karşısında İnternet Gazeteciliği", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2007, C. I, Sayı. 22, ss. 123-149, s. 138.

¹⁵⁵ Bal, Enes ve Bekiroğlu, Onur, "Sanal Alemin Yerel Aktörleri" Selçuk İletişim Dergisi, 2006, Ocak, C. IV, Sayı: 2, s. 73.

- 9 Kasım 1996 - Türkiye
- 26 Kasım 1996 - Milliyet
- 25 Aralık 1996 - Fanatik
- 1 Ocak 1997 - Hürriyet
- 15 Eylül 1997 - Akşam
- 4 Mart 1998 - Yeni Yüzyıl
- 1 Mayıs 1988 - Radikal
- 2 Nisan 1998 - Güneş
- 7 Mayıs 1998 - Cumhuriyet
- 3 Ekim 1998 - Milli Gazete¹⁵⁶

İnternet ortamında ilk yayını gerçekleştiren Aktüel Dergisi'nden sonra 1998 yılında birçok derginin internette yayına başladığını görmekteyiz. Örneğin 1 Ocak 1998'de Esquire dergisi internette yerini almıştır. 1 Şubat 1998'de kurulan internet dergilerinden bazıları ise Cosmopolitan, Gezi, Para, PC Magazine, Top Sante'dir. 7 Şubat 1998'de ise Oto Haber dergisi internette ilk yayını gerçekleştirmiştir.

Büyük gazeteler internet alanında yer almaya başladığı sıralarda sadece internette yayın yapan herhangi bir basılı yayını olmayan haber siteleri de kurulmuştur. Ocak 1996'da yayın hayatına başlayan XN, bu tür haber sitelerinin ilk örneğidir. XN, geleneksel basından derlediği haber ve köşe yazılarını internette yayınlamıştır.¹⁵⁷ XN, Behice Gürcihan tarafından kurulmuştur. Haberlerini sürekli güncelleyen XN'de köşe yazıları da yer almıştır. XN, 1999 yılında kapanmıştır.

İnternette yayın yapan gazete sayısının artmasıyla birlikte bu sitelerde yayınlanan haberlere ve köşe yazılarına bağlantı gerçekleştiren küçük haber siteleri kurulmuştur.¹⁵⁸ Öte yandan ülkemizde internette bağımsız yayın yapan ilk haber sitesi NetHaber'dir. Anadolu Ajansı ve Reuters'in haberlerini okuyuculara ulaştıran

¹⁵⁶ Kuyucu, Mihalis, “**Bab-ı Ali'den Tablet Gazetelere Basın İşletmeciliği**”, İletişim ve Diplomasi Dergisi, Eylül 2013, Sayı: 1, s. 64.

¹⁵⁷ Çevikel, a.g.y., s. 152-153.

¹⁵⁸ Çevikel, a.g.y., s. 152-153.

NetHaber, Türkiye'nin en önemli servis sağlayıcılarından biri olan Superonline'in internet sitesine bağlı olarak kurulmuştur.¹⁵⁹

1997 yılına gelindiğinde Türkiye'de televizyon ve radyo kanallarının da internet ortamında yerlerini almaya başladıklarını görmekteyiz. İlk olarak 12 Haziran 1997'de Kanal D internette yayına başlamıştır. Kanal D'nin ardından ATV, Show TV, Star, NTV ve diğer kanallar internetle tanışmıştır. Televizyon kuruluşlarının web sitelerinde haberlerin yanı sıra günlük ve haftalık yayın programları yer almıştır. Radyo kanalları da televizyonlar gibi günlük ve haftalık yayın akışını yayınlamıştır. Ayrıca program ve programcılarının tanıtımı da yapılmıştır.¹⁶⁰

1998 yılında kurulan "www.dorduncukuvvetmedya.com" sitesinin içeriği tamamen kendine özgü bir tarzda olmuştur. Gazeteci Ahmet Tezcan, ilk olarak televizyonda "Dördüncü Kuvvet Medya" adlı program yapmış, program bağımsız yayıncılık olanağını kaybedince sonlanmıştır. Sonrasında ise program internet ortamına taşınmış ve medya etiği konusunda gazetecilerin buluşma noktası olmuştur. www.dorduncukuvvetmedya.com sitesi herhangi bir gruba bağlı olmadan yayın yapan sitelerin öncüsü konumunda yer almıştır.¹⁶¹ 1998 yılından 2014 yılı sonuna kadar aralıksız yayın yapan site, ilk bağımsız internet siteleri arasında yerini almıştır.

Türkiye'de 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz, birçok alanda olduğu gibi internet alanını da etkilemiştir. Bu dönemde Turkport ve İxir şirketleri iflas etmiştir. Diğer internet şirketleri ise krizin etkilerini azaltmak amacıyla bütçelerini daraltarak harcamalarını kısıtlamışlardır. Birçok internet sitesi kapanmıştır. 2002 yılında ise internet gazeteciliğinde tekrar hareketlenme olmuş, haber sitelerinde hızla artış gerçekleşmiştir. İnternet kullanıcılarına ulaşımın kolay olması, internet maliyetlerinin diğer iletişim araçlarına göre daha ucuz olması ekonomik krizin çabuk atlatılmasında önemli rol oynamıştır.¹⁶²

¹⁵⁹ Çakır, a.g.y., s. 138.

¹⁶⁰ Gürcan, Halil İbrahim, **Sanal Gazetecilik**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1999, s. 50.

¹⁶¹ Gürcan, a.g.y., s. 45-46,50.

¹⁶² Karaduman, Murat, **"Değişen İletişim Ortamı, Yeni Medya ve İnternet Gazeteciliği"**, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2002, s. 176.

Ekonomik kriz geleneksel medyada çok önemli etkilere neden olmuştur. Bu dönemde medya sektöründe çalışan çok sayıda kişi işsiz kalmıştır.¹⁶³ İnternet gazeteciliği işsiz kalan gazeteciler adına çok önemli bir iş alanı olmuş, birçok gazeteci kendi haber sitelerini kurmuş, seslerini, haberlerini internetten duyurmuşlardır. Bu durum internette yayın yapan haber sitelerinin artışında etkili olmuştur.

Bugün Türkiye’de gerek yaygın medya gerekse de yerel medyanın büyük çoğunluğunun internet sitesi bulunmaktadır. Haber sitelerinin internetteki ilk yayınlarında sadece gazetenin basılı içeriği yer alırken, günümüzde farklı formatlarda, 24 saat yayın yapan ve yayınlarını sürekli güncelleyen haber anlayışı sergilenmektedir. Televizyon ve radyolar da gazetelerle aynı yayın anlayışına sahiptir. Televizyonda yayınlanan haberlerin videosunu ya da radyonun yayınlarını zaman ve mekân sınırı olmadan takip edilebilmektedir. Örneğin İstanbul’da yayın yapan bir radyoyu ABD’de ya da Japonya’da internet aracılığıyla dinlemek mümkündür.

Yüzyıllardır tek yönlü olarak gerçekleşen habercilik anlayışı dijital ortamlar sayesinde farklı bir seyrinde çizgisini sürdürmektedir. Günümüzde internet ortamında kullanıcıların katılımını/etkileşimini sağlayan bir yayıncılık anlayışı gerçekleştirilmektedir. Bu sayede internet kullanıcıları okudukları, izledikleri haberler karşısında diledikleri an yorum yazarak hem gazeteciler hem de diğer kullanıcılar ile etkileşime girebilmektedir. İnternet gazeteciliğinin multimedya özelliği sayesinde artık haberler, her türlü bilgi, görüntü, ses, grafik vs. haber siteleri, Twitter, Facebook, YouTube, bloglar gibi sosyal medya platformları üzerinden bilgisayar, cep telefonu, tablet gibi son teknoloji iletişim araçları aracılığıyla paylaşılmaktadır. Üstelik bu paylaşımlar saniyeler içinde gerçekleşmektedir. Bütün bu unsurlar internet gazeteciliğinin yaygınlaşmasına büyük katkı sağlamaktadır.

Uluslararası bağımsız dijital ölçüm şirketi SimilarWeb’in Kasım 2019’da sitesinde duyurduğu rakamlara göre Türkiye’de en çok ziyaret edilen ilk 10 haber sitesi şunlardır:

¹⁶³ Gürcan, a.g.y., s. 41.

- 1- sabah.com.tr
- 2- hürriyet.com.tr
- 3- sozcu.com.tr
- 4-milliyet.com.tr
- 5-internethaber.com
- 6-mynet.com
- 7-haberturk.com
- 8-haber7.com
- 9-onedio.com
- 10- haberler.com¹⁶⁴

Bu sıralamaya göre internet gazeteciliğinin doğuşunda öncülük eden geleneksel medya, dijital ortamda ilk sıralarda yer alarak internet gazeteciliğinde de iddialı olduğunu göstermektedir.

İnternetin sağladığı imkânlar sayesinde ortaya çıkan internet gazeteciliği günümüzde hem dünyada hem de ülkemizde çok ileri seviyelerde yapılmaktadır. Ucuz olması, multimedya, etkileşim, hipermetin, depolama ve arşiv gibi özelliklerinin yanı sıra enformasyonun üretimi ve paylaşımındaki hız ile geleneksel medya karşısında büyük üstünlük yakalayan internet gazeteciliğinin en önemli dezavantajlarının başında bilgi kirliliği gelmektedir. Geleneksel medyadaki editöryal anlayışın internet gazeteciliğinde tam anlamıyla olmaması beraberinde habere duyulan güvenin azalmasını ve manipölasyonu getirmektedir.

¹⁶⁴ “**Top Websites Ranking**”, (Çevrimiçi), <https://www.similarweb.com/top-websites/turkey>, 21.12.2019.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNTERNET GAZETECİLİĞİ VE ETİK

3.1. Etik

Sosyal yaşamın dengeli bir seyir izlemesinde toplumsal kurallar büyük rol oynamaktadır. Her toplumun kendine özgü kuralları bulunmaktadır. Bu kurallar kültür, inanç, tarih gibi toplumu toplum yapan temel özellikler üzerinde şekillenmiştir. Toplumsal kurallar o kadar güçlüdür ki kimi zaman yasalara göre daha etkili olabilmektedir. Sosyal hayatın düzenlenmesinde resmi ve özel kurumlar da etkin bir rol üstlenmektedir. Bu kurumların işleyişi ne kadar düzgün olursa toplumdaki düzen de o derece iyi düzeyde olmaktadır. Toplumda düzenin sağlanmasında kurallar nasıl etkinse kurumların işleyişinde de kurallar önemlidir. Fakat her kurum kendi amaç ve değerleri doğrultusunda kurallar oluşturmuştur. Bu kurallar etik kurallar olarak tanımlanmaktadır.

Etik terimi, “töre bilimi” anlamına gelmektedir. Yunanca “ethos-ethikos” sözcüğünden türemiştir. Bu sözcük Yunancada “insan davranışı, gelenek, ahlak sistemi, ilke” anlamlarını içermektedir.¹⁶⁵ Etik, hem bireysel hem de toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerlerin, normların ve kuralların ahlaki boyutlarını araştırarak, tutum ve davranışları belirleyen ya da sınırlayan, ayrıca mevcut ilkeleri sorgulayan ahlak felsefesidir.¹⁶⁶ Felsefenin bir disiplini olan etik, insanların eylemlerinin ahlaki yönünü ele almakta, ahlaki açıdan iyi olan eylemlerin özelliklerini incelemektedir.¹⁶⁷

Etik, insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. İnsanlara adeta bir pusula gibi doğru yönü göstermektedir. Fakat hangi yöne gidileceğinin kararını insan

¹⁶⁵ Özkalp, Enver ve Kirel, Çiğdem, **Örgütsel Davranış**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011, s.232.

¹⁶⁶ Yatkın, Ahmet, “**Medya ve Etik, Medyada Etik Sorunlar**”, Uluslararası Medya ve Siyaset Sempozyumu, İzmir, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi, 2007, C. 2, ss. 689-705, s. 689.

¹⁶⁷ Uzun, Ruhdan, “**İletişim Etiği Sorunlar ve Sorumluluklar**”, Ankara, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2007, s. 11.

kendisi verecektir. Dolayısıyla etiğin odak noktasında insan bulunmaktadır. Etik, insan davranışlarını iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış yönünden ahlak kuralları kapsamında incelemektedir.

Etik, “... ahlak alanında düşünme, felsefe yapma sürecinin insana kazandırmış olduğu bir etkinliktir. Etiğin konusu ahlaktır ve onun sorunsalını ahlakın açıklanması ve buna bağlı olarak ilkelerin saptanması oluşturmaktadır. Yani etik ahlakın belli bir disiplin altında çözümlemesinin yapılması ve bu çözümleme sonucunda elde edilenden çeşitli veriler ışığı altında bir senteze varılarak, ahlaki bir disiplin ya da yaklaşım elde edilmesi çabasıdır.”¹⁶⁸

Ahlak, insanın iyi ya da kötü huylarını, insanın gerçekleştirdiği eylemlerin doğru ya da yanlış yönlerini, bu eylemlerin topluma kattığı yararları araştıran ve yararlı eylemleri teşvik eden, ayrıca olması gereken tutum ve davranışları belirleyen, ilkeler, değerler ve kuralları ifade eden bir kavramdır.¹⁶⁹ Türkçede etik ve ahlak sözcükleri genellikle aynı anlamda kullanılmaktadır. Fakat bu iki terim arasında fark bulunmaktadır. Ahlak sözcüğü Türkçeye Arapçadan geçmiştir ve hulk kelimesinin çoğuludur. Hulk kelimesi huy, adet, alışkanlık anlamına gelmektedir. İnsanın davranışlarını kapsamaktadır. Ahlak bireylerin toplumda uymak zorunda oldukları davranış şekillerini, kuralları ve güzel huyları ifade etmektedir. Etik, insanların davranışlarını ahlaki açıdan inceleyen ahlak bilimidir. Etik, Türkçede ahlak ve ahlaki anlamlarında da kullanılmaktadır.¹⁷⁰

“Ahlak ve etik arasındaki ilişki, birinin toplum ve insanın vicdanı ile ilgili bir olgu olması, diğerinin ise bununla ilgili felsefeyi temsil etmesiyle açıklanabilir. Ahlak ve etik konusu ele alındığında, ikisi birbirini tamamlayan, öte yandan da ayrı olarak düşünölmeleri gereken konular olarak karşımıza çıkmaktadır.”¹⁷¹

Etik kavramını iki anlamda tanımlamak mümkündür. İlki töre, alışkanlık ve görenek anlamlarını içermektedir. Kişi eylemlerini içinde bulunduğu toplumun

¹⁶⁸ Özgen, Murat, **Kurumsal, Kuramsal ve Tarihsel Açından Gazetecinin Etik Kimliği**, İstanbul, TGC Yayınları: 53, 1998, s. 19.

¹⁶⁹ Özgener, Şevki, **İş Ahlakının Temelleri**, Ankara, Nobel Yayınları, 2004, s. 5-6.

¹⁷⁰ Uzun, a.g.y., s. 11.

¹⁷¹ Özgen, a.g.y., s. 39-40.

töresine göre düzenlemektedir. Bu noktada kişi toplumda genel kabul gören ahlak yasası kurallarına uyduğu sürece etiğe uygun davranmış olur. Diğer anlamıyla etik, eylemlerini etiğe göre gerçekleştiren kişi, aktarılan eylem normlarını sorgulama yetisini kullanarak analiz etmekte, ayrıca öğrenme ve muhakeme yaparak istenilen iyi davranışı alışkanlık haline getirmektedir. Bundan dolayı etik, karakter anlamını da taşımakta ve erdemli olmanın temel davranış tarzını oluşturmaktadır.¹⁷²

Her toplumun kendine özgü değerleri bulunmaktadır. Değerler, bütün toplumlar için büyük önem arz etmektedir. Etik, bu değerler göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Bu anlamda etik, bir toplumun genelinde kabul görmüş değerleri içermektedir. Alışkanlık haline gelmiş davranışları, inançları ve tutumları yönlendiren kuralları kapsamaktadır. Bu noktada etik, geçmişten bugüne insanların nasıl yaşaması gerektiği konusunda yön veren geleneğin sorgulanmasını amaçlamaktadır.¹⁷³ Etik, insanların adil bir davranış sergilemesi için yol göstermektedir. Bu anlamda etik ile doğru ve yanlış davranışlar, haklı ve haksız davranışların tespiti yapılmaktadır.

“Genel manada baktığımız zaman etik kuralların uygulanmasında vicdani değerler, toplumsal yapı, ekonomik boyut ve kişilik özellikleri, o toplumsal yapıyı oluşturan özellikler de önem arz etmektedir.”¹⁷⁴

Bütün toplumların etik kuralları bulunmaktadır. Etik, evrensel bir özelliğe sahiptir. Bununla birlikte etik kurallar kültürden kültüre çok az farklılık göstermektedir. Buna karşın ahlak, toplumdan topluma daha çok farklılık göstermektedir. Dolayısıyla ahlak, değişken bir özelliğe sahiptir. Bir ülkede sergilenen bir davranış ahlaki kabul edilirken aynı davranış başka bir ülkede ahlak dışı olarak karşılanabilmektedir. Etik ve ahlaki değerler toplumsal düzenin işleyişinde büyük rol oynamaktadır.

¹⁷² Pieper, Annemarie, **Etiğe Giriş**, Çev. Veysel Atayman - Gönül Sezer, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 30.

¹⁷³ Des Jardins, Joseph R., **Çevre Etiği, Çevre Felsefesine Giriş**, Çev. Ruşen Keleş, Ankara, İmge Kitabevi, 2006, ss. 46-58.

¹⁷⁴ Murat Özgen İle Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 14 Şubat 2020.

“... değerler, insanoğlunun yaşamında önemli bir yer tutmaktadır; gerek, “onu” insan olması gerekse Aristoteles’in deyimiyle, “toplumsal bir varlık” olması bağlamında. Ayrıca özgürlük kavramı ile değer kavramını da birlikte düşünmek gerekirse, değerlerin insana çeşitli özgürlüklerin yolunu açtığı görülmektedir. Buna ek olarak insanoğlunun yaşamını bazı toplumsal yasa ve ilkelere bağlı olarak sürdürmesi de, onu doğadaki diğer canlılardan ayırmaktadır.”¹⁷⁵

Bu anlamda değerler toplumsal bir varlık olan insanın ayrılmaz bir parçasıdır. Değerler, topluma yön vermektedir. İnsan, değerlere uymadığı takdirde toplumda dışlanma durumuyla karşı karşıya kalabilmektedir. Bununla birlikte zaman zaman hukuki yaptırımlar da söz konusu olabilmektedir. Örneğin din, ırk ya da cinsiyet ayrımcılığı yapmak, yalan söylemek, hile yapmak gibi olumsuz davranışlar toplumda, iş hayatında hoş karşılanmadığı gibi bu etik dışı davranışların birçok ülkede hukuki sonuçları da olabilmektedir.

Etik konusunda temel olarak betimleyici etik ve normatif etik olmak üzere iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Betimleyici etik, insanların nasıl davrandıkları ve bu davranışların nedenlerini irdelemektedir. Normatif etik ise insanların nasıl davranmaları gerektiği konusu üzerinde odaklanmaktadır.¹⁷⁶ Betimleyici yöntemde bir toplumdaki eylem ve davranışlar, o toplumdaki temel değerler ve geçerlilik talepleri göz önünde bulundurularak araştırılmaktadır. Betimleyici yöntem, çoğunluk tarafından kabul edilen ahlak yasalarına yönelik yargıları kapsamaktadır. İkinci yöntem olan normatif yöntemde ise tanımlama ön planda yer almaktadır. Bir tespit yapılmadan önce eylemleri ahlak açısından değerlendiren ölçütleri geliştirmeye çalışmaktadır.¹⁷⁷

Etik kavramını yararcı etik ve görevci etik şeklinde de değerlendirmek mümkündür. Yararcı etik John Stuart Mill’e dayandırılmaktadır. Yararcı etikte davranışların sonuçlarına bakılarak doğru ve yanlış davranış ayrımı yapılmaktadır.

¹⁷⁵ Özgen, Murat, **Kurumsal, Kuramsal ve Tarihsel Açından Gazetecinin Etik Kimliği**, İstanbul, TGC Yayınları: 53, 1998, s. 43.

¹⁷⁶ Küçüköğlu, Mübeyyen Tepe, “**Etik Değerler ve Etiğin Kurumsallaşması**”, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 2012, C. IV, Sayı: 1, ss. 177-185, s. 180.

¹⁷⁷ Uzun, Ruhdan, **İletişim Etiği, Sorunlar ve Sorumluluklar**, Ankara, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2007, s. 14.

Görevci etik ise Immanuel Kant’a dayandırılmaktadır. Görevci etik anlayışının odak noktasında görevler ve kurallar yer almaktadır.¹⁷⁸

Siyasetten, sanata, spordan bilime hayatımızın her alanında etik tartışmalar yaşanmaktadır. Dolayısıyla insanın olduğu her yer yerde etik tartışmalar da vardır. Bu etik tartışmaların birçoğunda çözüme ulaşamadığı için etik sorunlar devam etmektedir. Bu alanlardan biri de etik sorunların çok yoğun bir şekilde yaşandığı gazetecilik alanıdır.

Sorumluluk bilinci ve saygı etiğinin temelini oluşturmaktadır. Bu anlamda etik, gerek toplumsal yaşamda gerekse de mesleki yaşamda büyük önem arz etmektedir. Diğer mesleklerde olduğu gibi gazetecilik alanında da meslek çalışanlarının toplumsal ve mesleki sorumluluk bilinciyle mesleklerini icra etmeleri gerekmektedir. Etik kurallar, birçok meslek için yol gösterici olmakta bu nedenle büyük önem arz etmektedir. Bu anlamda gazetecilik alanında da etik kuralların olması çok önemlidir.

3.2. Gazetecilik ve Etik

Gazetecilik, geçmişten günümüze her dönemin en önemli meslekleri arasında yer almıştır. Geçmişte gazetecilik mesleği gazete ve dergi gibi yazılı mecralarda gerçekleştirilirken, bugün televizyon, radyo, internet gibi çok yönlü unsurlar gazeteciliğe damgasını vurmaktadır. Her mesleğin kendi alanına özgü etik kuralları bulunmaktadır. Etik kurallar, mesleklerin belirli bir düzen içinde işleyişini sağlamaktadır. Meslek gruplarının görevlerini yaparken kendi mesleki etik kurallara uymaları hem halkın mesleklere güven duyması hem de halkın çıkarlarının korunması ve toplumun değerlerine saygı duyulması açısından önemlidir.

Gazetecilik alanı tıp, hukuk, eğitim ve daha birçok alanda olduğu gibi etik ilkelere sahiptir. Dördüncü büyük güç olarak tanımlanan gazetecilik, toplumu etkileme, toplumun haber alma ihtiyacını karşılama, kamuoyu oluşturma özellikleriyle çok güçlü bir konumda yer almaktadır. Gazeteciliğin elinde bulunan bu

¹⁷⁸ İrvan, Süleyman, **Medya ve Etik**, Habercinin El Kitabı (Medya, Etik ve Hukuk), Der., Sevdâ Alankuş, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2003, ss. 61-90, s. 62-63.

güç, günümüzde iletişim teknolojileri sayesinde küresel çapta bir etkiye sahiptir. Bu anlamda gazeteciler, basın özgürlüğü kapsamında görevlerini icra ederken mesleki etik kurallara uymalı, toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket etmeli, topluma doğru bilgileri ulaştırmalıdır. Bu noktada gazetecilik etik kuralları büyük önem arz etmektedir.

Etik kurallar, ahlaklı gazeteciliği ifade ediyor. Namuslu gazeteciliği ifade ediyor. Fikrini özgürce ifade edebilen gazeteciye ifade ediyor.¹⁷⁹ Gazetecilik etik kuralları, gazetecilik mesleğinde dikkat edilmesi, uyulması gereken en temel düsturları ifade ediyor. Gazetecilik etik ilkelerinin her biri hayati öneme sahiptir. Her biri temel ilkelere ve vazgeçilmezdir.¹⁸⁰

Gazetecilik etiği, mesleklerini objektif ve özgür bir şekilde yapan ya da yapmaya çalışan gazetecilerin, kendilerine karşı oluşan baskılar karşısında hem mesleklerini ve kendilerini korumak hem de toplumda güven oluşturmak amacıyla uymaya söz verdikleri kurallardır.¹⁸¹ Gazetecilik etik kuralları, mesleğin itibarına ve topluma zarar veren taraflı ve yanlış haberlerin önüne geçmeyi de hedeflemektedir. Gazetecilik etik kurallarının kaynağı gazetecilerdir. Gazeteciliğin gelenekleri, basın konseyleri, basın şeref divanları, medya kuruluşlarının oluşturduğu kurallardır. Bu etik kurallar oluşturulurken toplumsal değerler, diğer meslek örgütlerinin oluşturdukları etik kurallardan da esinlenilmiştir. Etik kurallar, haberin gerçeklik, doğruluk, nesnellik, tarafsızlık ve dengelilik öğeleri temel alınarak oluşturulmuştur.

“Gazetecilik etik kodlarında yer alan gerçekleri aktarmak, nesnellik, tarafsızlık, dengelilik, doğruluk, kesinlik, tamlik gibi ilkeleri vurgulayan hükümler, haberlerin hitap ettiği okuyucuların/dinleyicilerin/izleyicilerin çıkarlarını korumaya yönelik olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece okuyucuların/dinleyicilerin/izleyicilerin yönlendirilmekten korunup kendi günlük kararlarını verirken bu haberlerdeki bilgilerden yararlanmalarının sağlanması amaçlanmaktadır.”¹⁸²

¹⁷⁹ Hadi Özışık İle Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 24 Şubat 2020.

¹⁸⁰ Deniz Bayramoğlu İle Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 12 Nisan 2020.

¹⁸¹ Yılmaz, Yalçın, **Medya Kuramları, Siyasal Sistemler ve Tarihi Değişimler Işığında Türkiye'de Gazetecilik Mesleği**, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2015, s. 97.

¹⁸² Uzun, a.g.y., s. 40-41.

Bu anlamda etik kurallar, gazetecilerin kamu yararı gözeterek görevlerini yerine getirmeleri açısından önemlidir. Etik kurallar, bir taraftan gazetecilerin görevlerini daha etkin ve daha doğru bir biçimde yapmalarını sağlamakta diğer taraftan ise gazetecilik mesleğinin toplumda saygın bir konuma yerleşmesinde büyük rol oynamaktadır.

“...basın alanında etik kurallar hem toplumla ilişkilerimizde hem de meslektaşlarımızla olan ilişkilerimizde hem de bizi takip eden paydaşlarımızla olan ilişkilerimizi düzenlemesi açısından etik kuralların böylesine bir önemi ve değeri bulunmaktadır.”¹⁸³

Toplum ile gazetecilik arasında güvene dayanan bir ilişki mevcuttur. Gazetecinin itibarı, güveni, şeffaflığı, dürüstlüğü dışında hiçbir sermayesi yoktur. Dolayısıyla mesleki etik ilkeler aynı zamanda gazetecinin temel sermayesidir. Gazeteci, bu sermayeyi yitirdiği anda artık bir varlık olarak hayatta kalması mümkün değildir.¹⁸⁴

Her alanda olduğu gibi gazetecilik alanında da etik kurallar temel olarak üç temel işlevi sağlamaktadır:

- 1-Mesleki yeterliliği olmayan, ilkelere uymayan üyeleri ayırmak,
- 2-Mesleki rekabeti düzene sokmak,
- 3- Mesleki hizmet ideallerini korumak.¹⁸⁵

Etik kurallar, yasalarda yer almayan fakat mesleki açıdan önem arz eden yükümlülükleri ve kuralları içermektedir. Etik kurallar, o mesleği icra edenlere rehberlik etmektedir. Bununla birlikte etik kurallar, bağlayıcı bir güce sahip değildir.¹⁸⁶ Etik kurallar daha çok yasaların değinemediği, yasaların hâkim olamadığı

¹⁸³ Murat Özgen İle Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 14 Şubat 2020.

¹⁸⁴ Deniz Bayramoğlu İle Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 12 Nisan 2020.

¹⁸⁵ Altun, Abdülrezak, **Türkiye’de Gazetecilik ve Gazeteciler**, Ankara, ÇGD Yayınları, 1995, s. 124.

¹⁸⁶ Özgen, a.g.y., s. 51.

alanlarda geçerlidir. Fakat etik kurallar, zaman zaman yasalardan daha etkili olabilmektedir. Çünkü etik kurallarda insanın kendi vicdanı ön plandadır.¹⁸⁷

Etik kurallar dünya genelinde kabul görmüştür. Hemen hemen her mesleğin etik kuralları bulunmaktadır. Bununla birlikte etik kurallar her meslekte tartışma konusu olmaktadır. Bu durum artık sıradan bir hal almıştır. Diğer mesleklerdeki etik tartışmalarla kıyaslandığında gazetecilik alanındaki etik tartışmalarda çok hassas bir olgu kendini göstermektedir. Bu olgu basın özgürlüğüdür. Kimi gazetecilerin basın özgürlüğünden ödün verecekleri yönündeki kaygıları onların etik kurallara uyumunu zorlaştırmaktadır.

“Gazetecilik etiğindeki temel sorunlar, gazeteciliğin toplumdaki amaçlarıyla ve doğru değerlendirmeyeyle ilgilidir. Liberal yaklaşımda, basın serbest pazar ekonomisi içinde iş gören herhangi bir sektörden farklı olarak demokrasiyle ilişkisi çerçevesinde tanımlanır. Dolayısıyla gazetecilik etiğinin anlaşılması, demokratik toplumlarda basına yüklenen işlevlerle yakından ilgilidir.”¹⁸⁸

“...gazeteciliğin alanına giren konular diğer meslek gruplarına göre çok daha fazla etik sorunlarla karşı karşıya getirmektedir. Gazeteci gün boyu, özgürlük, yansızlık, dürüstlük, mahremiyet gibi birçok konuyla baş başa kalmaktadır. Buradan hareketle etikle ilgili her türlü sorun, problem gazetecilik mesleğinin ayrılmaz bir parçası olduğunu göstermektedir.”¹⁸⁹

Medya, demokratik ülkelerde kamuoyunu yönlendirme ve toplumu bilgilendirme görevini yerine getirmektedir. Bu anlamda medya çok önemli bir güce sahiptir. Medya elinde bulundurduğu gücü kötü yönde kullanmamalı, demokrasi, hukuk devleti, kişi hak ve hürriyetleri ve toplum yararına uygun bir şekilde hareket etmelidir. Bundan dolayı basın, kendi mesleki ilkelerini oluşturmuştur. Medya, görevini yaparken toplumun güvenine sahip olması büyük önem arz etmektedir.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Murat Özgen İle Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 14 Şubat 2020.

¹⁸⁸ Uzun, a.g.y., s. 25.

¹⁸⁹ Şeker, Mustafa, **Televizyon Haberciliği**, Konya, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 1999, s. 102.

¹⁹⁰ MEGEP, **Basında Meslek Etiği**, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı, 2013, s. 4.

Dünyanın en büyük araştırma şirketleri arasında yer alan Ipsos araştırma şirketi, Eylül 2019’da 23 ülkede gerçekleştirdiği “En çok ve en az güvenilen meslek grupları” ile ilgili araştırmasını kamuoyuna duyurmuştur. Araştırmaya göre Türkiye’de en çok güvenilen meslekler şu şekilde sıralanmıştır:

- 1. sırada bilim insanları (yüzde 70),
- 2. sırada doktorlar (yüzde 61),
- 3. sırada öğretmenler (yüzde 59) yer almıştır.

Aynı araştırmaya göre;

- 15. sırada gazeteciler (yüzde 15),
- 16. sırada TV haber sunucuları (yüzde 13)
- 17. din görevlileri (yüzde 12)
- 18. yani son sırada ise politikacılar (yüzde 11) yer almıştır. Dünya çapındaki sıralamada da ilk üç sıra ile son sıra Türkiye ile benzerlik göstermiş, gazetecilik mesleği ise 13’üncü sırada kendine yer bulmuştur.¹⁹¹

Araştırmaların sonuçlarına göre gazetecilik mesleği gerek dünyada gerekse de Türkiye’de halk arasında yeteri kadar güvene sahip değildir. Bu noktada gazeteciliğin gücü ve görevlerini göz önünde bulundurduğumuzda üzücü bir tablo ile karşı karşıya olduğumuz görülmektedir.

“Toplum artık gazetecilere gazetecilik mesleğine eskisi gibi güvenmiyor. 4. kuvvet olduğuna inanmıyor... eskisi gibi Türkiye’nin 4. kuvveti olmaktan çoktan çıkmış bir gazetecilik mesleği var. Etik kurallar da zaten ortadan kalkmış.”¹⁹²

Her meslekte olduğu gibi gazetecilik alanında da etik kurallar büyük önem arz etmektedir. Gazetecilik mesleki etik kurallarının uygulanmaması mesleğin itibarının azalmasına sebep olmaktadır. Günümüzde medyanın etik kuralları sık sık ihlal etmesi nedeniyle gazetecilerin hem görev tanımını hem de basın özgürlüğü tartışma konusudur. Gazetecilik mesleğinin toplumda saygın bir konuma sahip

¹⁹¹ “En Güvenilir Meslekler”, (Çevrimiçi), <https://www.ipsos.com/tr-tr/en-guvenilen-meslekler>, 5 Ocak 2020.

¹⁹² Hadi Özışık İle Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 24 Şubat 2020.

olması gazetecilerin ve medya kuruluşlarının etik ilkelere sahip çıkıp uygulamaya koymasıyla, medyanın kendi kendini denetmesi ile mümkündür. Bu aşamada basın meslek örgütlerine de görevler düşmekte olduğunun altını çizmekte fayda vardır.

Gazetecilik alanında etik konusunda ilk adımlar 17. yüzyılda atılmış, 18. ve 19. yüzyıllarda ise sistemli bir akıma dönüşmüştür. 20. yüzyıla gelindiğinde mesleki örgütler kurulmuş, böylece gazetecilik etiği konusunda çalışmalar hız kazanmıştır.¹⁹³

“20. yüzyılın başlarında, ekonomik ve toplumsal yaşamda büyük dönüşümlerin ve değişimlerin ortaya çıkması, çeşitli açılardan, gazetelerin toplum yaşamında önemli bir yer edinmelerine yol açmıştır. Bu da, gazetecilerin mesleklerini yaparken uymalarının uygun olacağı düşünülen ya da onlara mesleki etkinliklerinde yol göstermesi açısından yararlı olacak bazı mesleki ahlak kurallarının gündeme gelmesi sonucunu doğurmuştur.”¹⁹⁴ Basının kendi kendini denetlemesi sistemi, dünyada ilk olarak 1916 yılında İsveç’te devlet otoritesinin gazetecilik alanına müdahalede bulunmasını önlemek ve gazetecilik mesleğinin saygınlığını sağlamak amacıyla ortaya çıkmıştır.¹⁹⁵

Türkiye’de gazetecilik alanında etik anlayışın sistemli olarak gündeme gelişi devlet öncülüğünde olmuştur. Hükümet 25 Mayıs 1935’te ilk Basın Kongresi’ni gerçekleştirmiş, bu kongrede gazetecilik mesleğinin ve gazetecilerin ilerleme ve yükselme yollarını araştırmak, basın ile Basın Genel Direktörlüğü arasında işbirliğini sağlamak, basının ulusal kültürü yayma görevini daha iyi yerine getirebilmesi için yollar belirlenmesi ve Basın Birliği’nin kurulması amaçlanmıştır.¹⁹⁶

Bu noktada 28 Haziran 1938’de Basın Birliği kurulmuştur. Basın Birliği’nin ardından 10 Haziran 1946’da Türkiye Gazeteciler Cemiyeti kurulmuştur. Basın etiği konusunda 1960 yılına kadar kayda değer bir ilerleme kaydedilememiştir. 24 Temmuz 1960’da ise Basın Şeref Divanı kurulmuş, Divan, İsveç’teki basın ilkelerinden esinlenerek hazırlanan Basın Ahlak Yasası’nı uygulamıştır. Basın Ahlak

¹⁹³ Bülbül, Rıdvan, **Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar**, Ankara, Nobel Yayınları, 2001, s. 15.

¹⁹⁴ Özgen, a.g.y., s. 51.

¹⁹⁵ İçel, Kayıhan, **Kitle Haberleşme Hukuku**, İstanbul, Beta Yayınları, 1998, s. 211.

¹⁹⁶ Uzun, a.g.y., s. 52.

Yasası ÷lkemizde basın etiği anlamında başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Fakat Basın şeref Divanı etik konusunda beklentileri karşılayamayınca 6 şubat 1987’de kurulan ve g÷n÷m÷zde de çalışmalarını s÷rd÷ren Basın Konseyi ve Basın Meslek İlkeleri devreye girmiştir. G÷n÷m÷zde T÷rkiye’de bulunan basın meslek örg÷tlerinin en önde gelenleri şu şekilde sıralanabilir:

- Basın Konseyi,
- T÷rkiye Gazeteciler Cemiyeti
- T÷rkiye Gazeteciler Sendikası,
- Çağdaş Gazeteciler Derneği,
- Ekonomi Muhabirleri Derneği,
- Foto Muhabirleri Derneği,
- Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti,
- Gazeteciler Meclisi Girişimi,
- İnternet Medyası Derneği.

Bu kuruluşlar gazetecilik mesleğinin etik ilkelerinin uygulanmasında büyük rol oynamaktadır. Özellikle Basın Konseyi’nin hazırladığı Basın Meslek İlkeleri ve T÷rkiye Gazeteciler Cemiyeti’nin hazırladığı T÷rkiye Gazetecilik Hak ve Sorumluluk Bildirgesi, T÷rkiye’de etik ilkelerin uygulanması açısından önc÷ konumunda yer almaktadır. ÷lkemizde uygulanan bir diğer özdenetim mekanizması ise ombudsmanlıktır. Bu modelde medya kuruluşlarının çoğunda “okur temsilcisi” adıyla ombudsmanlık sistemi uygulanmaktadır.

“Hiç kuşkusuz, yasal düzenlemeler gazete ve gazeteciler açısından uyulması gereken maddeleri içerirken, bunların dışında kalan basın ahlak kuralları/etik ilkeler de, söz ve basın özgürlüğünün korunması açısından, dikkatle ele alınıp incelenerek uygulamaya konulması gereken ilkelerdir. Ayrıca basın etik ilkeleri yasal düzenlemelerde yer almayan, ancak meslek açısından da uygun gör÷lmeyen durumlarla ilgili pek çok ilkeyi de içinde barındırır.”¹⁹⁷

¹⁹⁷ Özgen, a.g.y., s. 51.

Gazetecilik etik ilke ve kuralları daha çok geleneksel gazetecilik için geliştirilmiş. Fakat bu etik ilke ve kuralların evrensel değerler temel alınarak oluşturulduğunu, dolayısıyla hangi mecrada olursa olsun gazetecilik mesleğini icra eden herkese hitap ettiğini vurgulamakta fayda vardır. Bununla birlikte Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC), 2019 yılında gerçekleştirdiği güncellemeyle Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'ne "Dijital medya" başlığını ekleyerek etik kuralların kapsamını internet gazeteciliğini içine alacak şekilde geliştirmiştir.

3.2.1. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi

10 Haziran 1946'da kurulan ve basın meslek ilkelerinin korunması için çaba gösteren Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC) ilk olarak 14 Şubat 1972'de Uluslararası Basın Enstitüsü'nün hazırladığı "Gazetecilerin Basın Ahlak Kuralları" adlı dokuz maddelik bir metni kabul etmiştir. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin en önemli çalışmalarından biridir. Çalışmalarına 1996 yılında başlanan bildirge için yurt dışındaki örnekler incelenmiş, sivil toplum örgütleri ve baroların görüşleri alınmış ve 1998 yılında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Genel Kurulu'nda oybirliği ile kabul edilmiştir. Bildirgenin günümüz koşulları ile uyumlu olması amacıyla 2016 yılında bir çalışma başlatılmıştır. İnternet gazeteciliğini de kapsayacak bir şekilde güncelleme çalışmaları tamamlanan bildirge, 17 Nisan 2019'da TGC Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde ilk olarak gazeteci tanımı, gazetecinin sorumluluğu, gazetecinin hakları, gazetecinin temel görevleri belirtilmiş ardından ise gazetecinin doğru davranış kuralları açıklanmıştır.

3.2.2. Basın Konseyi ve Basın Meslek İlkeleri

Basın Konseyi tarafından oluşturulan Basın Meslek İlkeleri şu şekildedir:

- "Yayınlarda hiç kimse ırkı, cinsiyeti, sosyal düzeyi ve dinî inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.

- Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı ya da incitici yayın yapılamaz.
- Kamusal bir görev olan gazetecilik, ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez.
- Kişi ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan ya da iftira niteliği taşıyan ifadelerle yer verilemez.
- Kişilerin özel yaşamı -kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında- yayın konusu olamaz.
- Soruşturulması gazetecilik imkânları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın ya da doğruluğuna emin olunmaksızın yayımlanamaz.
- Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayımlanamaz.
- Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymüş gibi kamuoyuna sunulamaz. Ajanslardan alınan özel ürünlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilir.
- Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse “suçlu” ilan edilemez.
- Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez.
- Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın, kamuoyunu kişisel, siyasal, ekonomik vb. nedenlerle yanıltmayı amaçladığı hâller bunun dışındadır.
- Gazeteci; görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır.

- Şiddet ve zorbalığı özendirici yayın yapmaktan kaçınılır.
- İlân ve reklam niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.
- Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir.
- Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip haklarına saygı duyarlar.”¹⁹⁸

Gazetecilik alanındaki yasal düzenlemeler medyadaki bazı olumsuz uygulamalara karşı caydırıcı bir etkiye sahiptir. Fakat yasal düzenlemeler tam anlamıyla etik duyarlılığı sağlayamamaktadır. Bundan dolayı gazetecilik alanında çalışanların etik ilkeleri benimsemeleri önemlidir. Gazetecilik etiğinin odak noktasında doğru ve sorumlu habercilik anlayışı yer almaktadır. Bu anlamda gazetecilikte etik kuralların olması kamu yararı açısından büyük önem arz etmektedir.¹⁹⁹ Gazetecilik etik ilke ve kurallar geleneksel basında olduğu gibi internet gazeteciliğinde de yer almaktadır.

3.3. İnternet Gazeteciliği ve Etik

İnternetin 1990’ların başlarında sivillerin kullanımına açılmasıyla birlikte ilk sivil internet siteleri dijital ortamda yerlerini almaya başlamıştır. Bu dönem basın kuruluşları adına da bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü internetin gücünü ve önemi anlayan basın kuruluşları ardı ardına internet ortamında yerlerini almaya başlamıştır. Bu dönemde geleneksel medyada faaliyete geçemeyenler de internetin maliyetinin ucuz olmasından yararlanarak internet gazeteciliğine yatırım yapmıştır. Ayrıca geleneksel medyada temsil olanağı bulamayanlar da internet gazeteciliğinde yerini almıştır. Bu tür internet haber siteleri genellikle sadece internet ortamında habercilik yapmakta, basılı, görsel ve işitsel anlamda hiçbir yayın organları bulunmamaktadır. İnternet ağının dünya çapındaki genişlemesi, kullanıcı sayısının artması internet gazeteciliğini de etkilemiştir. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren bütün dünyada

¹⁹⁸ Basın Konseyi 2005 Yıllık Raporu, İstanbul, Cem Ofset, 2006, s. 8.

¹⁹⁹ Çaplı, Bülent, Medya ve Etik, Ankara, İmge Kitabevi, 2002, ss. 211-217.

internet haber sitelerinin sayısı günbegün artmıştır. İnternette kullanıcı sayısındaki artışa paralel olarak toplumda internet haber sitelerine olan ilgi artış göstermiştir. İnternet gazeteciliğinin temellerinin sağlam hale gelmesinde internet kullanıcı sayısının artması ve internet ortamında habere ulaşmanın toplumda kabul görmesi büyük rol oynamıştır. İnternet haber sitelerinin toplumda kendilerini kabul ettirmeleriyle birlikte internet gazetelerinin sayısı artmış, bununla birlikte geleneksel gazetecilikte yaşanan etik ihlaller zaman içinde internet gazeteciliğinde de kendini göstermiştir.

“Yasal düzenleme eksikliği, mecraya dair algının yanlış olması, mecranın değişiminin yeni bir etik gerektirdiği algısı o etiğin kervan yolda düzülür mantığıyla süreç içerisinde oluşması gibi bir sürü yanlışlık var. Dolayısıyla internet gazeteciliğinin çok olumlu etkisi olduğunu şu ana kadar düşünmüyorum.”²⁰⁰

İnternet etiği, internet ortamında doğru ya da yanlış olarak tanımlayabileceğimiz davranışları ifade eden kuralları kapsamaktadır. Bu kurallar, internet kullanıcısının diğer kullanıcıların haklarına saygılı olması için nelerin yapılması ya da nelerin yapılmaması gerektiğini içermektedir. Bu anlamda internetin kullanımı sırasında sorunlar yaşanmaması için etik kuralların bilinmesi ve bu kurallara uyulması önemlidir.²⁰¹ Dolayısıyla internet gazeteciliğinde de etik kurallara uyulması büyük önem arz etmektedir. Gerek yazılı basın ve radyo televizyon haberciliği gerekse de internet gazeteciliğinde yer alan etik uygulamaların temelinde insana yarar sağlama ve zarar vermeme ilkesi bulunmaktadır. Dolayısıyla geleneksel gazetecilikte olduğu gibi internet gazeteciliğinde de etik kurallara uygun şekilde davranılması gerekmektedir.²⁰²

İnternet gazeteciliği genel gazetecilik etik kuralları içinde yer almaktadır. Bununla birlikte Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 2019 yılında Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi’ni güncellemiş, bildirgeye “Dijital medya” başlığını ekleyerek internet ortamında yapılan gazeteciliği de etik kurallar kapsamına almıştır. Gazetecilik mesleği hangi mecrada yapılırsa yapılsın gazeteciler olayları, olguları

²⁰⁰ Deniz Bayramoğlu İle Derinlemesine Görüşme, İstanbül, 12 Nisan 2020.

²⁰¹ Erol, Glbuğ, **İletişim ve Etik**, İstanbül, Hiperlink Yayınları, 2012, s. 272.

²⁰² Murat zgen İle Derinlemesine Görüşme, İstanbül, 14 şubat 2020.

gerçeklere bağlı kalarak, gazetecilik mesleki ilke ve kurallarına uyarak yansıtmak zorundadır. Bu kamusal bir görevdir. Fakat internet gazeteciliğiyle birlikte etik ihlallerde hem artış meydana gelmiş hem de farklı türde etik ihlaller oluşmuştur.

Bir taraftan internet teknolojilerinin sağladığı olanaklar diğer taraftan ise internetin denetimsiz bir ortam olması internet gazeteciliğinde etik sorunların yoğun olarak gerçekleşmesine yol açmıştır. Örneğin internette bulunan kopyala/yapıştır uygulaması kullanılarak başka bir haber sitesinde yer alan haber kolaylıkla alınarak kaynak gösterilmeden yayınlanabilmektedir.

İnternet gazeteciliğinde etik ihlaller çok kolay bir şekilde gerçekleşmektedir. Siyasetten magazine her alanda etik dışı haberler yapılmaktadır. Etik ihlaller bir taraftan okuyuculara zarar verip, onların internet gazetelerine olan güvenini zedelemekte diğer taraftan ise gazetecilik mesleğinin itibarına gölge düşürmektedir.

Gazetecilerin etik kurallara uyma konusunda isteksiz olmaları, medya kuruluşunun yeterli ekonomik güce sahip olmaması ve siyasal duruşu da etik kurallara uymada önemli rol oynamaktadır. Ayrıca gazetecilik mesleğinin doğasında bulunan hız, heyecan ile birlikte amirlerinin baskısını üzerlerinde hisseden gazeteciler zaman zaman etik kuralları görmezden gelebilmektedirler.²⁰³

Etik ihlallerin önüne geçilebilmesi konusunda gazetecilerin meslek içi eğitime tabi tutulması, cezai yaptırımlar getirilmesi, meslek örgütleri ve üniversitelerin etik ihlallerin önlenmesi amacıyla alınabilecek tedbirler konusunda konferanslar, eğitimler düzenlemesi faydalı olabilecek yaklaşımlardır.²⁰⁴

Geleneksel gazeteciliğin aksine internet gazeteciliği daha ucuz maliyettedir. Bir gazetenin kurulması için çok büyük bütçeler gerekmektedir. Buna karşın bir internet haber sitesinin kurulması için çok büyük bütçelere gereksinim yoktur. Bununla birlikte internet teknolojilerinin sağladığı olanaklar internet gazeteciliğini gelir elde etme ya da fikirleri yayma adına cazibe noktası haline getirmektedir. Ayrıca internet herkesin kullanımına açıktır. Bu nedenle internet ortamında herkes

²⁰³ Yeşil, a.g.y., s. 1672.

²⁰⁴ Yeşil, a.g.y., s. 1680.

gazetecilik rahatlıkla yapabilme olanağına sahiptir. Gazetecilik alanında hiçbir eğitim ve deneyimi olmayan insanlar bile internette gazetecilik yapabilmektedir. Bu durum ise gazetecilik mesleği adına etik sorunlar oluşmasına neden olabilmektedir.

Gazetecilik hukuk, tıp alanları gibi uzmanlık gerektiren bir meslektir. Bundan dolayı bir haber sitesinde çalışanların gazetecilik alanındaki eğitim seviyesi ve mesleki deneyimi önemlidir. Bu durum etik değerlere bağlılık anlamında da büyük önem arz etmektedir. Gazetecilik deneyimi olmayan ve sadece gelir elde etmek amacıyla faaliyet gösteren bir internet haber sitesinin gazetecilik mesleki ilke ve kurallarına uymasını beklemek pek gerçekçi değildir.

Gazetecilik mesleki etik kurallarını uygulayabilmek için öncelikle etik kuralların önemini anlamak ve benimsemek gerekmektedir. Bu anlamda yeterli mesleki eğitim düzeyi ve deneyime sahip olmayan, gazeteciliğe para kazandıran bir meslek olarak gören kişilerin etik kuralların önemini anlayabilmesi zordur.²⁰⁵

Bu anlamda internet haber sitelerinde görev alan gazetecilerin mesleki eğitime ve deneyime sahip olmaları, mesleki etik ve kuralları benimsemeleri büyük önem taşımaktadır. Bu noktada internet haber sitelerinin yapılarına dikkat çekmekte fayda vardır. İnternet haber sitelerinin geleneksel medyadaki gibi bir haber merkezi yoktur. Geleneksel medyada her alanda uzmanlaşmış muhabir kadroları bulunmaktadır. Buna karşın internet haber sitelerinde muhabir kadrolarından bahsetmek pek mümkün değildir. Hatta kimilerinin abone oldukları bir haber ajansı bile yoktur. Geleneksel medyadaki gibi ciddi bir editöryal süreç de bulunmamaktadır. Bunlar bir basın kuruluşu için çok önemli eksikliklerdir. Bu eksikliklere bir de mesleki eğitim ve deneyimin olmayışı eklendiğinde etik ihlallerin boyutu daha da vahim bir hal almaktadır.

Bu anlamda üzerinde durmamız gereken bir başka nokta ise gazetecilerin haber yaparken vicdanı ve topluma karşı sorumluluklarıdır. Genel anlamda internet gazeteciliğindeki uygulamalara baktığımız zaman etik ihlallerin çok yoğun olarak

²⁰⁵ Yeşil, a.g.y., s. 1673.

gerçekleştiğini dolayısıyla gazetecilerin vicdani duygularla değil daha çok maddi çıkar göz önünde tutularak mesleklerini icra ettikleri görülmektedir.

“Etik kavramının temelinde kişilik muhasebesi ve vicdan yatar. (Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi’nde de: “Meslek ilkeleri, gazetecinin ve basın-yayın organlarının özdenetimini öngörür ve değerlendirme mercii öncelikle vicdanlardır” denmektedir.) Bu, kendimizi karşımızdakinin yerine koymak ve öyle düşünüp davranmaktan geçer. Bir davranış ve karar vermede değer yargıları ve vicdan ile baş başa kalan kişi, verdiği kararı doğru bulması gerekir. Bu çerçevede, internet haber sitelerinin sorumluları da kendini vicdani muhasebelerini yapmalı ve böylece kendi yayın politikalarına yön vermelidir.”²⁰⁶

Gerek gazetecilik mesleğine dışarıdan müdahale edilmesinin önüne geçmek ve basın alanında ifade özgürlüğünün suiistimallere neden olmasını önlemek gerekse de halkın haber alma hakkına sahip çıkarak toplumda gazetecilik mesleğine güveni sağlamak amacıyla basında etik ilkelerin var olması büyük önem arz etmektedir. Bu anlamda gazeteci, mesleğini icra ederken kendi özgür iradesiyle etik ilkelere uymalıdır. Bu gazetecilik mesleğinin ve halkın haber alma hakkının doğru bir şekilde işleyebilmesi açısından önemlidir. Gazetecinin görevlerini tam olarak yerine getirmesinde patron baskısı olmaması, işini kaybetme korkusu yaşamaması gerekmektedir. Bu anlamda üzerinde durmamız gereken bir diğer nokta ise gazetecilerin iş güvencesi meselesidir.

“Etik kuralların uygulanabilmesi için çalışanların da yönetimde söz sahibi olması gerekiyor. Yoksa patronun iki dudağının arasında çalışanın iş güvenliği meselesi, o vicdan patrona bırakılıyorsa orada çalışanda etik kuralları uygulama gibi bir yeteneği beklemek de biraz iyimserlik oluyor... sendika hakkının verilmesi gerekiyor. Yönetimde belli alanlarda çalışanların söz sahibi olması gerekiyor. Bu anlamda bu uygulama eğer gerçekleşmezse o zaman halk için de katıksız bir biçimde etik kuralların uygulanmasının beklenmesi çok iyimser bir yaklaşım olur. Bu nedenle

²⁰⁶ Gürçan, Halil İbrahim, “İnternet Haberciliğinde Etik Değerler”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 2005, Sayı: 22, ss. 39-46, s. 45.

etik kuralların uygulanmasının alt yapısı temel yapısının oluşturulması icap ediyor.”²⁰⁷

Etik kuralların insanların vicdanına hitap etmesi ve güçlü bir yaptırımı olmaması, bu duruma paralel olarak kimi gazetecilerin etik kuralları önemsememesi, bununla birlikte internet ortamında yasal düzenlemelerin yeterli olmaması etik kuralların ihlal edilmesinde etken olmaktadır. Bu anlamda internet ortamının bir düzen içinde işleyebilmesi için bu alanda yasal düzenlemelere de ihtiyaç vardır. 2002 yılında 5680 sayılı Basın Kanunu’na ekleme yapılması sonrasında ise 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunu’nun 31.maddesinde değişiklik yapılması internet yayınlarında yaşanan sorunların çözümünde yeterli olmamıştır.

4 Mayıs 2007 tarihinde “5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” kabul edilmiştir. Bu kanun internet ortamında yapılan yayınları düzenlemektedir. Fakat bu kanunda boşluklar yer almakta ve yeterli olamamaktadır. İnternet gazeteciliğine yönelik ayrıntılı düzenlemeler yapılması büyük önem arz etmektedir. Bununla birlikte 5187 sayılı Basın Kanunu’nun internet haber sitelerini de kapsaması ve bu konuda ayrıntılı düzenleme yapılması gerekmektedir.²⁰⁸

Online Haber Derneği de etik yayıncılık için kodlar geliştirmiş, internetin sunduğu ayrıcalıkların yanı sıra ciddi tehditleri de barındırdığını vurgulamıştır. Dernek, bu anlamda internet ortamında var olan kişi ya da kurumların ilkeli ve sorumluluk bilinciyle yayıncılık yapmalarını önermiştir. Ayrıca dernek, objektiflik ve doğruluk ilkelerine sadık kalmayı, haber ile reklam arasındaki ayrımın açık bir biçimde yapılmasına dikkati çekmiştir.²⁰⁹

²⁰⁷ Murat Özgen İle Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 14 Şubat 2020.

²⁰⁸ Dolgunyürek, Döndü Özlem, “İnternet Gazeteciliğinde Ortaya Çıkan İhlallerin Önlenmesi İçin Çözüm Önerileri Ve İnternet Gazetecilerinin Hakları”, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt. II, Sayı: 1, 2018, ss. 205-234, s. 221.

²⁰⁹ Geray, Haluk ve Aydoğan, Aylin, “Yeni İletişim Teknolojileri ve Etik”, Televizyon Haberciliğinde Etik, Ed., Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel, Ankara, Ferza Matbaacılık, 2010, ss. 305-322, s. 316.

İnternet fikirleri yayma anlamında özgür ve sınırsız bir ortamdır. İnternet gelir elde etmek için de çok caziptir. Gelir elde etmek her kuruluşun hakkıdır. Fakat gelir elde etmek ya da ifade özgürlüğü kapsamında fikirleri yaymak düşüncesiyle gazetecilik mesleki etik kurallarının çiğnenmesi doğru bir yaklaşım değildir. Basının toplumda çok önemli bir gücü ve etkisi bulunmaktadır. Basın halkın sesidir. İnternet haber sitelerinde gazetecilik mesleğinin itibarını zedeleyecek, halkın güvenini kaybettirecek türde yayınlar yapılmamalıdır.

Etik ilke ve kurallar, internet gazeteciliğinde hem güvenirliliğin hem de kalitenin artırılması açısından büyük önem arz etmektedir. Bu anlamda halka doğru ve gerçek haberlerin ulaştırılması için kapsamlı etik kurallar belirlenmeli, internet gazetecileri etik ilke ve kuralları benimsemelidir. Basın meslek örgütlerinin kendi yetki alanlarını internet gazeteciliğini de kapsayacak şekilde genişletmesi önemlidir.

Etik ihlalleri önlemek için temel örgütlülük gerekmektedir. Gazeteciler sendikası, cemiyet gibi meslek örgütleri yeterli güce ve temsile sahip değildir. Bu meslek örgütleri gazeteciliği doğru bir biçimde temsil edememektedir. Yeni medyayla birlikte etik sorunlar daha da artmıştır. Dolayısıyla çok daha kapsayıcı ve derin bir müdahale gerekmektedir. Örneğin gazetecilik meslek örgütü baro gibi olabilmelidir. Yani Türkiye'deki bütün gazetecileri kapsayan, meslek ilkelerini belirleyen ve bir baro gibi yaptırım gücü olan, stajları, mesleki yeterlilik olup olmadığını, mesleğe devam edip edemeyeceğini belirleyen, işveren karşısında gazetecinin hak ve özgürlüklerini koruyan bir meslek örgütüne ihtiyaç vardır. Bu bir sendika da olabilir. Fakat şu anda bu noktadan çok uzaktayız.²¹⁰

İnternet gazeteciliğinde kaynağı belirtilmemiş, teyit edilmemiş haberlerden özel yaşamın ihlal edildiği haberlere, nefret söylemlerinden cinsel içerikli haberlere her gün etik ihlaller ile karşı karşıya kalmaktayız. Bu durumun en olumsuz yanlarından bir tanesi de etik ihlallerin artık sıradan bir hal almasıdır. Bu noktada internet gazeteciliğinin daha sağlıklı bir işlerliğe kavuşması hem gazetecilik mesleği hem de toplum adına büyük önem taşımaktadır.

²¹⁰ Deniz Bayramoğlu İle Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 12 Nisan 2020.

İnternet gazeteciliğinin geleceği adına çeşitli yorumlar mevcuttur. Bu yorumların kimisi internet gazeteciliğinin, gazetecilik adına gelecekte umut verici olduğunu vurgulamaktadır. Kimi yorumlarda ise olumsuz ifadeler dikkati çekmektedir. Olumsuz yorumlarda internet gazeteciliğinin gelecekte birçok yasal ve etik olmayan meydan okumayla karşılaşabileceği tahmin edilmektedir. Bununla birlikte internet gazeteciliğinin yeni ve cesur bir boyut kazanacağı da öngörülmektedir.²¹¹

3.3.1. İnternet Gazeteciliğinde Etik Sorunlar

3.3.1.1. Editöryal Denetim Eksikliği

İnternet gazeteciliğinin kendine özgü rekabet anlayışı ve yayın teknolojisinden dolayı haberler sürekli olarak güncellenmektedir. 24 saat taze ve yeni haberler yer almaktadır. Güncellemeler çok hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Gazetecilik alanında hız çok önemlidir. İnternet gazeteciliğinde haber siteleri arasında haberi ilk geçen olmak adına büyük bir mücadele bulunmaktadır. Bu durum ‘tık’ alma sayısını yükseltmek dolayısıyla reklam gelirlerini arttırmak açısından büyük önem arz etmektedir. Bir internet haber sitesi için reklam almak sitenin devamlılığını sağlamak adına hayati öneme sahiptir. Fakat reklam almak için yarışırken haberin doğruluğundan taviz vermemek gerekmektedir. Bu noktada ön plana çıkan etik sorun haberin doğruluğu ve güvenilirliğiyle ilgilidir. İnternet gazeteciliğinde editöryal süreç hızlı gerçekleşmektedir. Bununla birlikte hız zaman zaman etik dışı davranışlara sebep olmaktadır.

İnternetin hızlı bir araç olması gazetecilik açısından bir dezavantajı beraberinde getirmektedir. İnternet gazeteciliğinde hız ve rekabet yüksektir. Buna karşın teyit yoktur. Gazetecilikte teyit mekanizması önemlidir. Haberin doğru olup olmadığını teyit etmeden hızlı bir şekilde yayınlamak etik açıdan sorunlara sebep olabilmektedir. Bu durum pizzaları müşteriye vaktinde teslim etmek için birbirleriyle

²¹¹Demir, Müge, “İnternet İnanırlılık, Etik ve Güvenilirlik”, Geleceğin Gazeteciliği, Der., Nilüfer Pembecioğlu, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 50-51.

kıyasıya yarışan motosikletçilerin kaza yapmasına benzemektedir. İnternet gazeteciliğinde de hız felakete sebep olmaktadır.²¹²

İnternet gazeteciliğinde okuyucular korumasız durumdadır. Editöryal süreç yeterli olmadığı zaman herhangi bir bilgi kirliliğinde okuyucular mağdur duruma düşmektedir. İnternet ortamında haberler çok hızlı bir biçimde yayıldığı için yalan, yanlış olan bir haberin etkisi de çok büyük boyutlara ulaşmaktadır. Bir yalan haber ile toplumun yanıltılması, kışkırtılması, büyük sorunlara sebep olabilmektedir. Örneğin Almanya’da Reichstag yangını, Türkiye’de 6-7 Eylül olayları vs. gibi olaylar çok sayıda insanın hayatını etkilemiş, insanların hayattan kopmasına neden olmuştur.²¹³

İnternet gazeteciliğinde hızlı olmanın geleneksel medya karşısında çok farklı bir boyutu vardır. Bu ise internet haber sitesinin ‘tık’ alma kavramıyla ilgilidir. Bir internet haber sitesi haberi ilk yayınlayan site olduğunda en önemli arama motorlarında biri olan Google’da en üst sıralarda görünme ihtimalinin artması anlamına gelmektedir. Bütün internet haber sitelerinin hedefi Google arama sonuçlarında üst sıralarda olmaktır. Çünkü bu internet sitelerinin hem itibarını hem de reklam gelirlerini arttıracaktır. Bu yarışta bir internet haber sitesi kendi çıkarlarını düşündüğü kadar okuyucuların çıkarlarını korumak, okuyucuların güvenini kazanmak için de mücadele etmelidir. Haber doğru ve eksiksiz olmalıdır.

“İnternet gazeteciliğinde var olan hız kaygısı, haberin dilinin özensiz bir şekilde kullanılmasına da neden olmaktadır. “Son dakika, flaş” şeklinde verilen haberlerde bilgilerin yanlışlığı kadar, haberlerin dilinin de hatalı oluşu sıkça görülen etik dışı sorunların başında gelmektedir. Geleneksel gazetecilikte ciddi bir iş bölümü üzerinden çözülen bu soruna, internet gazeteciliğinde yeteri kadar önem verilmemiş ve editöryal unsurlar göz ardı edilmiştir... internet yayıncılığı alanındaki çalışan kişiler, deneyimden uzak bir yapıya sahiptir. Tüm bunlar göz önünde

²¹² Murat Özgen İle Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 14 Şubat 2020.

²¹³ Deniz Bayramoğlu İle Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 12 Nisan 2020.

bulundurulduğunda, söz konusu alanda hataların yapılması gayet normal bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.”²¹⁴

Geleneksel gazetecilikteki cevap ve düzeltme hakkından farklı olarak internet gazeteciliğinde yapılan bir içerik hatası çok kısa bir sürede düzeltilebilmektedir. Bundan dolayı yapılan hatalar çok önemsenebilmektedir. Fakat internet ortamında bir haber dakikalar içinde büyük kitlelere ulaşmaktadır. Hatalar ne kadar çabuk düzeltilebilse de toplumda ve gazetecilik alanında oluşabilecek zararlar göz ardı edilmemelidir.

Okuyucuları etkileyip sayfaya çekmek amacıyla bir yandan yabancı kelimeler kullanılmakta diğer taraftan ise argo kelimeler, kelimelerin kısaltmalarına vb. kullanımlara yer verilmektedir. Ayrıca internete özgü semboller, kalıplar dillerin yapısı ve işleyişini olumsuz yönde etkilemektedir. İnternet gazeteciliğinin kendine özgü bu yeni tür habercilik anlayışı bir taraftan Türkçeye zarar vermekte diğer taraftan ise gazetecilik mesleki etik ilke ve kurallarını ihlal etmektedir. İnternet gazeteciliğinde güvenilirliğin sağlanabilmesi gazetecilerin etik ilkeleri gerçek anlamda kabullenmesi ve uygulamasıyla mümkün olabilir.

3.3.1.2. Ticari Odaklı Habercilik

Hem geleneksel medyada hem de internet gazeteciliğinde gelirin en önemli kısmı reklamlardan sağlanmaktadır. Yazılı basında gazete ve dergiler satış rakamlarına göre, görsel basında ise TV’ler reyting ölçümlerine göre reklam pastasından pay almaktadır. İnternet gazeteciliğinde ise ziyaretçi sayısına başka bir tanımlamayla ifade edecek olursak ‘tık’ alma sayısına göre internet haber siteleri reklam geliri elde etmektedir.

İnternette kullanıcıların hangi haber sitelerinde ne kadar süre bulunduğunu kayıt altına alan siteler bulunmaktadır. Reklam verenler bu sitelerdeki ölçümleri dikkate alarak haber sitelerinde reklam dağılımını gerçekleştirmektedirler.

²¹⁴ Basmacı, Göksel, “İnternet Gazeteciliğinde Etik Değerler ve Güncel Tartışmalar”, İnternet Haberciliği: Kuram, Uygulama ve Eleştiri, Ed., Kenan Duman, İstanbul, Beta Yayınları, 2018, ss. 227-244, s. 233.

Dolayısıyla bir internet haber sitesi için ziyaretçi sayısını arttırmak ve ziyaretçilerin sayfada daha uzun süre kalmalarını sağlamak büyük önem arz etmektedir. Bu noktada internet gazeteciliğinde ziyaretçi sayısını artırmak amacıyla uygulanan etik dışı habercilik teknikleri dikkati çekmektedir. Bu tekniklerden en sık uygulananları “Tık Tuzağı” habercilik ve “Galeri/Video” haberciliktir.

“Tıklanma sayısını arttırmak için oluşturulan haber başlıklarını ve ona eşlik eden görselleri ifade eden tık odaklı haber sunumları, okurlara haber en basit ve en doğru biçimde nasıl ulaştırabilir sorusu yerine, mevcut materyal ile en fazla tık nasıl alınır sorusuna cevap arayan içerik yönetimli biçimsel bir habercilik pratiğidir.”²¹⁵

Habere tıklanmasını sağlamak için bir nevi avcılık yapıp ‘en cazip başlık’ ortaya konulmaktadır. Çarpıcı başlık dediğimiz şey ise her zaman gerçeği içermemektedir. Çoğunlukla gerçeğin eğilip bükülmesine dayanmaktadır. Bu anlamda tık tuzağı denilen mesele haber, hakikat, içerik ve bilgi konusunda çok ciddi sıkıntılar yaratmaktadır. Bu sıkıntılar haberin başlığında, spotunda, içeriğinde, 5N1K’da yaşanmaktadır.²¹⁶

Tık tuzağı habercilik; “Tık odaklı habercilik”, “Tık ticareti”, “Kapan manşet” ya da “Tuzak başlıklar” olarak da tanımlanmaktadır. Tık tuzağında merak, korku, heyecan, endişe, yakınlık duygusu yaratan manşetler ile haber değeri varmış izlenimi verilmekte, kullanıcıların sitede kalma süresinin uzatılması amaçlanmaktadır.²¹⁷

Tık tuzağı haberciliği sayesinde sayfayı ziyaret eden ziyaretçi sayısı arttırılmaktadır. İlk olarak haberin başlığında ve görselinde okuyucularda merak, korku, heyecan gibi duygular yaratılmaktadır. Haberi merak eden okuyucular başlıktan haberin içeriğine dair herhangi bir bilgi edinmemektedir. Dolayısıyla okuyucuların haberi tıklayıp okumaları gerekmektedir. Okuyucular haberi tıkladığında ise haber sitesi hedefine ulaşmış demektir.

²¹⁵ Özyal, Burak, “**Tık Odaklı Habercilik: Tık Odaklı Haberciliğin Türk Dijital Gazetelerindeki Kullanım Biçimleri**”, Global Media Journal TR Edition, 2016, C. VI, Sayı: 12, ss. 273-301, s. 280.

²¹⁶ Deniz Bayramoğlu İle Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 12 Nisan 2020.

²¹⁷ Dönmez, İ., Hakan, “**İnternet Haberciliğinde Tıklanma Kaygısı ve ‘Kapan’ Manşetler**”, Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 2010, Sayı: 14, ss. 105-129, s. 108.

Okuyucular haberi okuduklarında haberin başlığında yaratılan merak karşısında çoğu zaman umduklarını bulamayıp hayal kırıklığına uğramaktadır. Çünkü bu tür haberlerde başlık ile içerik genellikle bir bütünlük göstermemektedir. Haber siteleri, tık tuzağı tekniğiyle okuyucuları sayfaya çekme anlamında hedeflerine ulaşmaktadır. Fakat okuyucuların yanıltılması söz konusudur. Ayrıca okuyucuları sayfaya çekmek için haber başlığında kadın bedeninin konu olduğu cinsel içerikli görseller de kullanılmaktadır. Bu tür etik dışı uygulamalar hem okuyucuları mağdur etmekte hem de okuyucuların internet gazeteciliğine olan güvenine zarar vermektedir.

Bu uygulamalar internet gazeteciliğinde sıradan bir hal almıştır. Büyük medya kuruluşlarının internet haber siteleri dahil internetteki bütün haber siteleri daha çok reklam almak uğruna bu tür etik dışı uygulamaları gerçekleştirmektedir. “Hürriyet’i, Milliyet’i hepsi böyle bir tık ticareti yapıyorlar ziyaretçi almak için.”²¹⁸

Tık tuzağı haberciliğinde birçok teknik bulunmaktadır. Türkiye’de uygulanan teknikler şu şekilde sıralanabilir:

- Öznenin ya da nesnenin gizlendiği haber sunumları,
- Şok/flaş/bomba/son dakika odaklı haber sunumları,
- Yarım cümle ile kurulan haber sunumları,
- Referans kelimeler üzerinden kurulan haber sunumları,
- Görüntünün ön planda yer aldığı haber sunumları,
- Haberin içerisinden seçilen cümle-cümlelerin ya da anahtar ifadelerin kullanıldığı haber sunumları,
- Tık odaklı rutin haber sunumları,
- Karma kategori,
- Gazetenin yorumunun ya da değerlendirmesinin başlık olarak kullanıldığı haber sunumları.²¹⁹

İnternet gazeteciliğinde sayfada ziyaretçi sayısını arttırmak ve okuyucuların sayfada daha uzun süre kalmalarını sağlamak amacıyla uygulanan bir diğer yöntem

²¹⁸ Hadi Özışık İle Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 24 Şubat 2020.

²¹⁹ Özyal, a.g.y., s. 296.

ise galeri/video haberciliğidir. Bu yöntemde en fazla kullanılan teknikler fotoğraf galerisi ve video haberler, matruşka haberler ve vagon haberlerdir.

Fotoğraf galerisi ve video haberler tekniğinde görsellik ön planda yer almaktadır. Bu teknikteki haberlerde fotoğraf/video kullanılmaktadır. Bu teknikte en çok dikkat çeken unsur haberde çok sayıda fotoğrafın bulunmasıdır. Dolayısıyla haberler, fotoğraflar ve videolar ile desteklenmektedir. Ayrıca haberde okuyucular istedikleri bilgiye ulaşmak için birden fazla tıklama yapmak zorunda kalmaktadır.

Örneğin “En yaşanabilir şehirler”, “En sağlıklı yiyecekler” tarzında başlıklar ile merak duygusu yaratılarak okuyucuların haberi tıklaması sağlanmaktadır. Çok sayıda fotoğrafın ve bilginin yer aldığı bu tür haberlerde okuyucular genellikle birkaç tıklama yapmak zorunda kalmaktadır. Böylece okuyucuların sitede kalma süresi uzatılmaktadır. Fotoğraf galerisi tekniğinde birçok tıklama yapıldığı için bu habercilik hem okuyucularda zaman kaybı oluşturmakta hem de okuyucuları yanıltmaktadır. Bundan dolayı etik dışı bir uygulamadır. Bu teknik bazen rutin haberlerde de uygulanmaktadır.²²⁰

Matruşka haberler tekniğinde ise ziyaretçi sayısı diğer haberlere göre daha fazla olan ya da diğer haberlere oranla daha önemli olduğu düşünülen haber ana sayfaya yerleştirilmektedir. Bu noktada okuyucunun haberi tıklamasını sağlayacak tarzda bir başlık, fotoğraf ya da video kullanılmaktadır. Okuyucular bu başlığa tıkladığında başka bir sayfaya yönlendirilmektedir. Yönlendirilen sayfa ise daha çok magazin haberlerinin yer aldığı sayfa olmaktadır. Sonrasında ise merak ettiği habere ulaşmak isteyen okuyucular diğer içeriklere ya da görsellere tıklayarak habere ulaşmaktadır. Bu sayede hem ziyaretçi sayısı arttırılmakta hem de okuyucuların sayfada kalma süresi uzatılmaktadır.²²¹ Fakat bu etik dışı durum okuyucular açısından zaman kaybı ve yorgunluk anlamına gelmektedir.

Vagon haberler olarak adlandırılan teknikte haber birden fazla bölüme ayrılmaktadır. Böylece içerik farklı bölümlere taşınmaktadır. Bunun sonucunda ise

²²⁰ İnce, Mustafa, **Haber Edinme Aracı Olarak İnternet ve İnternet Haberciliği**, Konya, Eğitim Yayınevi, 2018, s. 61.

²²¹ Işık ve Koz, a.g.y., s. 174.

okuyucular, merak ettikleri habere ulaşmak için birden fazla sayfayı ziyaret etmek zorunda kalmaktadır. Hatta kimi zaman 10'dan fazla sayfanın ziyaret edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla sayfanın ziyaretçi sayısı artırılarak, okuyucuları haber sitesinde daha uzun süre tutma hedefine ulaşılmaktadır. Vagon haberler tekniğinde haber sitesinin hedefine ulaşmasında fotoğraf galerileri de çok önemli rol oynamaktadır.

İnternet gazeteciliğinde haberlerle reklamlar bazen iç içe yer almaktadır. Bu etik dışı bir durumdur. Reklamlar sayfanın üstünde, altında, köşesinde hatta haber metninin ortasında bile bulunabilmektedir. Bazen reklamlar adeta haberlerin içinde gizlenmiş bir şekilde yer almakta, bazen ise haberin okunmasını engelleyecek şekilde reklam verilmektedir. Gazetecilik ve ticaret birbirinden ayrı kulvarlarda yer alan branşlardır. Haberle ticari unsurların iç içe geçmesi etik değildir. Bu durum okuyucuları rahatsız edebilmektedir. Üstelik internet ortamında yeterli bilgi birikimi olmayan okuyucular reklam ile haber arasında ayrımı yapamamaktadır. Bu nedenle bilgiye erişimde yanlışlıklar olabilmektedir.²²²

Bir haber sitesinden beklenen şey düzenli olarak haber akışını sağlamasıdır. Fakat kimi haber sitelerinde haberler değil, reklamlar yoğun bir biçimde yer almaktadır. Bu tür sitelerin, habercilik anlayışıyla değil, ticari amaçlı olarak kuruldukları anlaşılmaktadır. Kullanıcıların bu tür haber sitelerinin bilincinde olması büyük önem taşımaktadır.

İnternet gazeteciliğinde haberlere link eklenerek okuyucuların haberle ilgili başka içeriklere yönlendirilebilmesi söz konusudur. Bu sayede okuyucuların habere dair daha fazla bilgi edinmesi sağlanmaktadır. Fakat linkler, okuyucuları haberle ilgili olmayan içeriklere, reklamlara, zararlı içeriklere de yönlendirebilmektedir. Etik dışı bu durum habere odaklanan okuyucuların sanal dünyada yanıltılmasına, yıpratılmasına sebep olmaktadır.

²²² Evers, Hubb, **İnternet Haberciliği, Yeni Etik Sorunlar mı?**, Ankara, Televizyon Haberciliğinde Etik, Ed., Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel, Fersa Yayıncılık, 2010, ss. 322-328, s. 323-324.

3.3.1.3. Nefret Söylemi

Temelinde hoşgörüsüzlük ve önyargılar bulunan, nefreti savunan, yayan ve teşvik eden ifade biçimleri nefret söylemi olarak tanımlanmaktadır. Nefret, herkeste var olan bir duygudur. Bu duyguyu ifade etmek ya da eyleme dönüştürmek nefret söyleminin açığa vurulmasıdır.²²³

Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nin nefret söylemini konu alan maddesinde “Gazeteci ırkçı nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden ya da haklı gösteren her türlü ifade biçiminin karşısında olmalıdır” denilmektedir.

İnternet gazeteciliğinde etik sorunlardan bir tanesi nefret söylemidir. Geleneksel medyada okuyucuları/izleyicilerin/dinleyicilerin etkileşimi çok sınırlıdır. Buna karşın internetin etkileşimli özelliği sayesinde okuyucular, okuyucu yorumları bölümü bulunan internet gazetelerinde çok aktif olarak etkileşim kurabilmekte, internette yayınlanan haberler hakkında duygularını ve düşüncelerini diledikleri gibi ifade edebilmektedir. Fakat bu yorumlar bazen haberin içeriğinden uzaklaşıp siyasi, dinsel, ırksal, cinsiyetçi ayrımcılık içeren nefret söylemlerine dönüşmektedir. Gazetecilik etik kurallarına aykırı olan bu durum okuyuculardan kaynaklanmaktadır. Nefret söylemi dört grupta sıralanabilir:

- Etnik gruplar ve göçmenlere karşı yapılan nefret söylemi,
- Siyasal odaklı nefret söylemi,
- Din, mezhep odaklı nefret söylemi,
- Cinsiyet ayrımcılığının yapıldığı nefret söylemi.²²⁴

Hangi mecrada olursa olsun etik kuralların, insanın davranışlarının değişmemesi gerekmektedir. Yani nasıl ki sokaktaki bir insana söylediği bir laftan dolayı yüzüne karşı hakaret edip, küfretmiyorsak, bağırıp çağırmıyorsak aynı şekilde

²²³ Öztürk, Şerife, “Sosyal Medyada Etik Sorunlar”, Selçuk İletişim Dergisi, 2015, Sayı: 1, ss. 287-311, s. 303.

²²⁴ Akyazı, Ayşenur, “Yeni İletişim Ortamı Olarak Dijital Katılımcı Sözlüklerde Nefret Söylemi”, Marmara İletişim Dergisi, 2014, Sayı: 22, ss. 183-193, s. 187.

sosyal medyada ya da internet gazeteciliğinde de anonim isimlerin arkasına saklanıp nefret söylemlerinde bulunulmamalıdır.²²⁵

İnternet insanlara fikirlerini rahat bir şekilde ifade edebilecekleri sınırsız bir özgürlük alanı sağlamaktadır. Fakat bu özgürlük alanı içinde gerçekleştirilen nefret söylemleri toplumunun düzenine, huzuruna ve ahlaki değerlerine zarar vermektedir. Bu çok önemli bir etik sorundur. Bu anlamda kullanıcı yorumlarının etik kurallar kapsamında denetlenmesi, belirli kriterler oluşturulması büyük önem taşımaktadır.

Bu anlamda Türkiye’de bazı internet haber siteleri ya yorum bölümlerini kullanıma açmamış ya da etik sorunlarla karşılaşınca kapatmıştır. Kimi internet haber siteleri ise belirli etik kurallar çerçevesinde okuyucularına yorum yapma imkânı vermektedir. Örneğin habertürk.com sitesinde okuyucu yorumları belirli etik kurallara bağlanmıştır. Sitenin okuyucu yorumları bölümünde şöyle denilmektedir:

“Sayfamızda Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına ve evrensel insan haklarına aykırı yorumlar onaylanmaz ve silinir. Okurlarımız tarafından yapılan yorumların, (yorum yapan diğer okurlarımıza yönelik yorumlar da dahil olmak üzere) kişilere, ülkelere, topluluklara, sosyal sınıflara ırk, cinsiyet, din, dil başta olmak üzere ayrımcılık unsurları taşıması durumunda yorum editörlerimiz yorumları onaylamayacaktır ve yorumlar silinecektir. Onaylanmayacak ve silinecek yorumlar kategorisinde aşağılama, nefret söylemi, küfür, hakaret, kadın ve çocuk istismarı, hayvanlara yönelik şiddet söylemi içeren yorumlar da yer almaktadır.”²²⁶

3.3.1.4. Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali

İnternet gazeteciliğinde özel hayatın ihlali de önemli bir etik sorundur. Hatta etik sorunlar içerisinde en çok dikkati çeken ve en çok tartışma konusu olanıdır. Özel hayatın gizliliği kanun çerçevesinde güvence altına alınmıştır. Fakat özel hayatın gizliliği gerek geleneksel medyada gerekse de internet gazeteciliğinde sık sık ihlal edilmektedir. Özel hayatın gizliliğinin ihlali geleneksel medyaya oranla internet gazeteciliğinde daha fazla gerçekleşmektedir. Daha çok sanatçı, sporcu, manken,

²²⁵ Deniz Bayramoğlu İle Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 12 Nisan 2020.

²²⁶ “**Kullanım Koşulları**”, (Çevrimiçi), <https://www.haberturk.com/kullanimosullari>, 24 Şubat 2020.

sosyal medya fenomenleri gibi popüler isimlerin özel hayatının ihlal edilmesi ön plana çıkmaktadır.

Kişinin özel hayatının, özellikle de ailesi, arkadaşları gibi belli şahıslar dışında bilinmesini istemediği özel alanın yayınlanması kişilik haklarının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Bu anlamda kişinin ailesiyle, yakın çevresiyle olan ilişkileri, kamuya açık olmayan alanlarda çekilen görüntüleri ya da özel yazıları kişinin izni olmadan yayınlanamaz. Kişinin haber konusu olabilmesi için ilk şart kişinin eyleminin kamuya açık bir yerde gerçekleşmesi gerekmektedir.²²⁷

Buna karşın özel hayatın gizliliği medyada ihlal edilmektedir. Üstelik bu ihlal internet gazeteciliğinde daha kolay ve daha yoğun bir şekilde gerçekleşmektedir. Kişilerin özel alanları izin alınmadan haber konusu olmakta, magazin programlarında, internet ortamlarında bazen günlerce tartışılmaktadır. Yorumla açık internet haber sayfalarında okuyucular da bu tartışmalara katılmakta, dolayısıyla tartışmaların boyutu daha da genişlemektedir. Ayrıca mobil teknolojilerdeki gelişim sayesinde vatandaşlar cep telefonları aracılığıyla fotoğraf, video çekip görüntüyü haber sitelerine gönderebilmektedir.

“Sıradan bir yurttaşın çektiği görüntünün gazetelere gönderilmesiyle habercilik yeni bir yapıya doğru dönüşmüş ve özel hayat herkesin ortak hayatıymış gibi kitlelere sunulmasını beraberinde getirmiştir. Burada internet gazeteciliğinde olduğu kadar, sosyal medya platformlarında kişinin mahremiyetinin hiçe sayılması ve özel hayatın teşhir edilmesi de gelinen noktada en önemli etik dışı unsurlar olarak göze çarpmaktadır.”²²⁸

Özel hayatın gizliliğinde bir başka etik dışı konu ise çerez dosyalar ve anket sorularıyla ilgilidir. İnternet kullanıcısı, bir internet haber sitesini ya da herhangi bir web sitesini ziyaret ettiği zaman çerezler o kullanıcının ekranına yerleşmekte, sonrasında ise kullanıcının internette gerçekleştirdiği tüm ziyaret ve işlemler çerezler tarafından kayıt altına alınarak, kullanıcının kişisel bilgileri ve ilgi alanları

²²⁷ Tezcan, Durmuş, Erdem, Mustafa Ruhan, Sancakdar, Oğuz, Önok, Rıfat Murat, **İnsan Hakları El Kitabı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006, s. 174.

²²⁸ Basmacı, a.g.y., s. 233.

depolanmaktadır. Ziyaretçiler hakkındaki bütün veriler ziyaret edilen haber siteleri tarafından ticari amaçlı olarak kullanılmaktadır. Bu bilgiler sayesinde internet kullanıcıları yoğun olarak reklam içeriklerine maruz bırakılmaktadır. Ayrıca toplanan bilgilerin ikinci ya da üçüncü şahıslar ile paylaşılması da söz konusudur. İnternet haber sitelerinde yer alan anketlerde de benzer durumlar yaşanmaktadır.

3.3.1.5. Telif Hakkının İhlali

İnternet gazeteciliğinde en önemli etik sorunlardan biri telif hakkının ihlalidir. Telif hakkı “belirli bir eserden çoğaltma yapma hakkını ve başkalarını, eser sahibinden izin almaksızın, söz konusu eseri kopyalamaktan alıkoyma yetkisi”²²⁹ şeklinde tanımlanmaktadır.

Geleneksel medyada var olan telif hakkının ihlal edilmesi sorunu internet gazeteciliğinde de mevcuttur. Bununla birlikte internetin sağladığı dijital olanaklar bu etik sorunun internet gazeteciliğinde daha yoğun bir şekilde yaşanmasına sebep olmaktadır. İnternet ortamında haber ya da görüntünün izin alınmadan kopyalanması ve kopyalanan enformasyonun doğrudan ya da değiştirilerek yeniden yayınlanması çok kolaydır. Bu noktada dünyada ve Türkiye’de internette telif haklarının korunması amacıyla yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ülkemizde 5846 sayılı “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu” ile internette telif haklarının korunması amaçlanmıştır.

“Fikri mülkiyet haklarının çevrimiçi ortamlarda ihlali halinde, hak sahiplerinin haklarının korunması için dünyadaki pek çok ülkede yaygın olarak uygulanan ve hızlı bir yöntem olan “Uyar-Kaldır Sistemi” Türk hukukunda da benimsenmiştir. Ülkemizde fikri haklar, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) vasıtasıyla korunmaktadır ve FSEK uyarınca bir eserin sahibinin izni olmaksızın her türlü görüntü, ses ya da işaret iletimini sağlayan cihazlar aracılığıyla

²²⁹ Uzun, Ruhdan, “Haber Telif Hakları ve İnternet Gazeteciliğinde İntihal”, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 2005, Sayı: 21, ss.45-75, s. 47.

işlenmesi, çoğaltılması, yayımlanması ya da temsili halinde eser sahipliğinden doğan haklar ihlal edilmiş olmaktadır.”²³⁰

Buna karşın internet haber siteleri başka internet sitelerinin içeriklerini izin almadan kopyala/yapıştır yöntemiyle alıp yayınlamaktadır. Bir haber bu yöntem ile çok kısa sürede birçok haber sitesinde yer almaktadır. Üstelik kopyalanan içerik bazen orijinal içerikten daha etkileyici bir şekilde yayınlanmakta, bu durum ise okuyucuların kopyalanmış haberi asıl haber sanmalarına sebep olmaktadır. Ayrıca aboneli olunmayan haber ajanslarının haber ve görüntüleri de telif ücreti ödenmeden, izin alınmadan kopyalanıp yayınlanmaktadır. Hemen hemen hiçbir internet haber sitesinin muhabir kadrosu yoktur. Bu etik sorunun yaşamasında internet haber sitelerinin muhabir kadrolarının olmayışı da önemli rol oynamaktadır.

3.3.1.6. Haberde Kaynak Gösterilmemesi

Haber kaynakları gazetecilik mesleğinin en önemli unsurlarından biridir. Hem geleneksel medyada hem de internet gazeteciliğinde haberin kaynağının belirtilmesi etik açıdan büyük önem taşımaktadır. Kamuoyuna ulaştırılan bilgilerin doğru ve eksiksiz olması büyük önem arz etmektedir.

“Haberler kaynak gösterilerek kanıtlanmalıdır. Öylesine iddia ediliyormuş gibi bir izlenim yaratılmamalıdır. Bir haberde herhangi bir haber eksik varsa, gazetecinin bunu belirtmesi gerekir.”²³¹

Haberin güvenilir kaynağa ya da kaynaklara dayandırılması haberin üzerinde oluşabilecek şüpheyi ortadan kaldıracaktır. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi’nin kaynak gösterme ile ilgili maddesinde “Gazeteci, başta haber ajansları olmak üzere, bir meslektaşının ve herhangi bir yayının sunduğu bilgileri kullandığında mutlaka kaynağını belirtmelidir” denilmektedir.

²³⁰ “Türkiye’de Telif Hakları Hukuku Alanında Önemli Gelişmeler ve Öngörüler”, (Çevrimiçi) <https://gun.av.tr/tr/goruslerimiz/makaleler/turkiye-de-telif-haklari-hukuku-alaninda-onemli-gelismeler-ve-ongoruler>, 26 Mart 2020.

²³¹ Schlapp, Hermann, **Gazeteciliğe Giriş**, 2. bs., Çev. Işık Aygün, Ankara, Vestfalya Eyaletleri Yayınevi, 2013, s. 17. s. 24-25.

Birçok haber sitesi asıl işi gazetecilik olmayan ya da gazetecilik eğitimi almamış kişiler tarafından kurulmuştur. Bu nedenle bu tür siteler için profesyonel bir yayın anlayışından söz etmek pek mümkün değildir. Ayrıca birçok haber sitesinin ekonomik durumu yeterli olmadığı için haber ajanslarına abone olmaları da pek mümkün olmamıştır. Ayrıca hemen hemen bütün internet haber sitelerinde muhabir kadrosu bulunmamaktadır. Bazen bir haber ajansının haberi, bazen ise başka bir internet sitesinde ya da başka bir mecrada yer alan haber alınıp kaynak gösterilmeden yayınlanmaktadır. Ayrıca internet teknolojilerinin sağladığı kopyala/yapıştır uygulaması başka sitelerde bulunan içeriklerin kolayca alınmasını sağladığı için bu etik sorunun artmasına yol açmaktadır.

İnternet gazeteciliğinde haberde kaynak belirtilmemesi çok sık gerçekleşen bir etik ihlaldir. Kaynağı belli olmayan haber hakkında şüphe oluşmakta, okuyucuların haber sitesine, gazetecilik mesleğine duyduğu güven zedelenmektedir. Haberde kaynağın belirtilmesi büyük önem taşımaktadır. Haberde yer alan bilgileri veren kişinin o konunun uzmanı olup olmadığı, bilgi vermeye yetkisi olup olmadığı, uzmanlık alanı, varsa unvanı ve görevi belirtilmelidir. İnternet gazeteciliğinde herkes dilediği gibi haber ve yorum yapabilme imkânına sahiptir. Bundan dolayı bu konu çok büyük bir önem arz etmektedir.

Kimi zaman haberde verilen bilgileri kimin söylediği, unvanı, uzmanlık alanı belli değildir. Örneğin sağlık alanında tansiyon konusunda bir bitkinin yararları anlatılmakta fakat bilgilerin hangi uzmandan alındığı ya da hangi bilimsel verilere dayandığı belirtilmemektedir. Bu tür haberler okuyucuların habere ve haberin yer aldığı internet sitesine duyulan güveni zedelemekte dolayısıyla da etik açıdan sorun oluşturmaktadır.

3.3.1.7. Manipülasyon

İnternet gazeteciliğinde etik sorunlar arasında görüntüde manipülasyon da yer almaktadır. Görüntü manipülasyonu “sayısal olarak kaydedilmiş bir

fotoğrafın/görüntünün bilgisayar ortamında uygun yazılımlar kullanılarak değiştirilip yeniden düzenlenmesi” şeklinde tanımlanmaktadır.²³²

Teknolojideki gelişmeler her alanda olduğu gibi fotoğrafçılık alanını da etkilemiştir. Teknolojideki dijitalleşme fotoğrafçılığa olumlu katkılar sağladığı gibi fotoğrafta dijital manipülasyon gibi olumsuz bir özelliği de beraberinde getirmiştir. Dijital teknoloji fotoğraf üzerinde çok kolay bir şekilde oynama yapma olanağı sağlamaktadır. Manipülasyon edilmiş bir fotoğrafın anlamı değişmektedir. Bu tür fotoğrafları anlamak çok güçtür. Bundan dolayı okuyucuların yanıltılması söz konusudur. Bu durum ise etik dışıdır.

Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi’nin fotoğraf ve görüntü başlıklı maddesinde “Fotoğraflarda yansıtılan gerçekliği deforme edecek ekleme, çıkarma, kolaj ya da montaj yapılmamalıdır. Fotoğraf çekilemeyen özel durumlarda animasyon, illüstrasyon, montaj, canlandırma, dijital oynamalarla üretilmiş fotoğraf ve görsellerin bu niteliği ile güncel olup olmadığı okur/izleyicilerin rahatlıkla fark edebileceği şekilde belirtilmelidir”²³³ denilmektedir.

Fotoğraf haberin temel unsurlarından biridir. Bazen tek bir fotoğraf habere damgasını vurmakta, haberi tüm açıklığıyla anlatmakta, kelimelerin bile önüne geçebilmektedir. Üstelik internet gazeteciliğinde fotoğraf kullanımı geleneksel medyaya göre daha fazla olmaktadır. Dolayısıyla okuyucular bu etik dışı duruma internet gazeteciliğinde daha çok maruz kalmaktadır.

Manipüle edilmiş fotoğraflar özellikle miting, siyaset, protesto, savaş gibi durumlarda kullanılmaktadır. Bu ise ciddi sorunlara neden olabilmektedir. Çünkü insanların manipüle edilmiş fotoğraflara inanıp eylemler düzenlemesi kimi zaman çok olumsuz sonuçlara sebep olmaktadır.²³⁴ Haber doğru olmalıdır. Doğruluk haberin temel öğelerinden bir tanesidir. Fotoğrafta manipülasyon yapılması haberin

²³² Geray ve Aydoğan, a.g.y., s. 311-312.

²³³ **Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi**, (Çevrimiçi)

<https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/t%C3%BCrkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi.html>,

Erişim Tarihi: 18 Şubat 2020.

²³⁴ Korkmaz, Ali: “**Etik Bağlamda Haber Fotoğrafçılığının Manipülasyon Ve Propaganda Aracı Olarak Kullanılmasının Değerlendirilmesi**”, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 2014, C. II, Sayı: 4, ss. 26-52, s. 28.

doğruluğunu direkt olarak zedeleyecek bir unsurdur. Dolayısıyla haberde yer alan bilgiler gibi fotoğraflar da gerçekleri yansıtmalı, etik kurallara uygun olmalıdır.

“Fotoğraf çoğu kişi tarafından gerçeği yansıtan bir belge olarak kabul edilmektedir. Fakat fotoğraf kolay bir şekilde manipüle edilebilmektedir. Haber fotoğrafının çekiminden yayınlanmasına kadar geçen süreçte emeği geçen herkes gazetecilik etik kurallarına bağlı kalmalıdır. Güvenirliliğin zedelenmemesi için gerçeklik ve dürüstlükten sapılmamalıdır.”²³⁵

3.3.2. İnternet Gazeteciliğinde Etik Dışı Haber Örneklemeleri

3.3.2.1. Ekonomi Haberi Örneklemeleri

İnternet gazeteciliğinde ekonomi alanında etik dışı haberler yer alabilmektedir. Magazin, spor, siyaset, sağlık alanlarıyla kıyaslandığında ekonomi alanında daha az sayıda etik dışı haber bulunmaktadır.

3.3.2.1.1. Akşam Gazetesi İnternet Sitesi

Akşam Gazetesi’nin internet sitesi olan www.aksam.com.tr’de 11 Ağustos 2019 tarihinde “Emekliye 4 zam geliyor! Emekli zammı ne kadar olacak?”²³⁶ başlıklı ekonomi haberi yayınlanmıştır.

Haber sayfanın solunda yukarıdan aşağıya fotoğraf galerisi formatında yayınlanmıştır. Haberde 14 fotoğraf bulunmaktadır. Fotoğrafların tamamında 100 TL ve 200 TL banknot paraların görüntüleri yer almıştır. Sayfanın sağında ise yine yukarıdan aşağı fotoğraf galerisi formatında haberler yer almaktadır. Sayfanın üst kısmında bir iletişim kurumunun reklamı bulunmaktadır. Haberde yer alan bilgilerden bazıları şu şekildedir:

²³⁵ Uzun, a.g.y., s. 154.

²³⁶ “Emekliye 4 zam geliyor! Emekli zammı ne kadar olacak?”, 11 Ağustos 2019, (Çevrimiçi), <https://www.aksam.com.tr/foto-galeri/ekonomi/-emekliye-4-zam-geliyor-emekli-zammi-ne-kadar-olacak/55416/>, 16 Nisan 2020.

“Temmuz ayında zamlı maaşlarını bu ay da bayram ikramiyelerini alan emekliler için yeni zam oranları da belli olacak. Toplu pazarlık masasında yer alan Memur-Sen, Kamu-Sen ve KESK, hazırladıkları mali ve sosyal taleplerini Çalışma Bakanlığı'na sunmuştu... Bu ay içerisinde tamamlanacak görüşmelerde memurlar ve memur emeklileri için 4 seferde yani 6 aylık dönemler halinde yapılacak zam oranları belirlenecek. Memur-Sen'in ilk yıl için yüzde 15 zam teklif etti. Bu teklif kabul görürse 2020'nin ocağında en düşük maaş 3.908 liraya yükselecek. Aile yardımı eklendiğinde rakam 4.485 lira olacak. 2021 yılı Temmuz'unda ise çıplak en düşük memur maaşı 4,793 liraya, aile yardımıyla birlikte 5.498 liraya kadar çıkacak.”

Haberin başlığında yer alan “Emekliye 4 zam geliyor!” ve “Emekli zammı ne kadar olacak?” cümleleri kesinlik ifade etmektedir. Okuyucularda emekliye kesin olarak zam yapılacağı düşüncesi oluşmuştur. Buna karşın haberin içeriğinde “yeni zam oranları da belli olacak”, “yüzde 15 zam teklif etti”, “teklif kabul görürse” ifadeleri yer almıştır. Bu ifadeler ise emekliye yapılacak zam oranının kesinleşmediğini, bu yönde resmi olarak bir açıklama yapılmadığını göstermektedir.

Haberin başlığı ile haberin içeriği uyumlu değildir. Haberin başlığında kesinlik ifade eden cümleler yer almış, buna karşın haberin içeriğinde olasılık ifade eden cümlelere yer verilmiştir. Haber başlığı okuyucularda heyecan, merak ve mutluluk duygularını yaratmış, bu sayede haberin okunması amaçlanmıştır. Fakat haberin içeriği haberin başlığında yer alan, okuyucuları heyecandıran duyguları karşılamamaktadır. Bundan dolayı okuyucuların yanıltılması söz konusudur. Etik dışı olan bu gazetecilik yaklaşımı ile tıklama oranlarını arttırılarak daha fazla reklamın alınması amaçlanmıştır.

Bununla birlikte haberde bulunan 14 fotoğraftan sadece 7'sinin altında habere dair bilgiler yer almıştır. Diğer 7 fotoğrafta ise herhangi bir bilgi verilmemiş, sadece 100 TL ve 200 TL banknot paraların görüntüleri yer almıştır. Bu sayede ise diğer fotoğrafların altında da bilgiler bulunacağını düşünen okuyucuların fotoğrafların tamamına bakması, böylece okuyucuların daha uzun süre sayfada kalması amaçlanmıştır. İnternet gazeteciliğinde reklam gelirlerini arttırmak amacıyla yapılan

bu habercilik ise gazetecilik mesleki kuralları açısından etik değildir. Ayrıca haberde kaynak belirtilmemiştir. Bu durum da etik dışıdır.

3.3.2.1.2. En Son Haber İnternet Sitesi

www.ensonhaber.com haber sitesinin ekonomi sayfasında 17 Nisan 2020 tarihinde “Çin ekonomisi ilk çeyrekte yüzde 68 daraldı”²³⁷ başlıklı haber yayınlanmıştır. Başlığın üstünde haberin fotoğrafı bulunmaktadır. Haberin fotoğrafında Çin Devlet Başkanı Şi Cinping’in karikatürize edilmiş maskeli fotoğrafı, onun yanında ise “Beter olun üzölmeyiz Çin ekonomisi ilk çeyrekte yüzde 68 daraldı” ifadesi bulunmaktadır.

Haberin sağında galeri tekniğinde haberler ve reklamlar yer almaktadır. Haber başlığının üstünde reklam bulunmaktadır. Haberin altında ise okuyucu yorumları bölümüne yer verilmiştir. Okuyucu yorumları bölümünde toplam 278 yorum bulunmaktadır.

Haberin fotoğrafında yer alan “Beter olun üzölmeyiz” ifadesi nefret söylemi içermektedir. Bu anlamda haberin başlığında etik dışı bir unsur oluşmuştur. Haberin içeriğinde ise bütün dünyada korona virüs salgınının yaşandığı dönemde Çin Halk Cumhuriyeti’nde 2020 yılının ilk çeyreğinde gerçekleşen ölkö ekonomisine ait verilere yer verilmiştir. Bu anlamda haberin başlığı ile haberin içeriği uyumludur.

Haberin altında yer alan okuyucu yorumlarından bazıları (Kelimeler, noktalama işaretleri sitede aynen yer aldığı gibidir) şu şekildedir:

“siirt firtinasi 56

Şerefsiz köpekler tek tek gerberseniz ah vah demem, dünyanın başına bela oldunuz, her hareket eden canlıyı yiyip kuduruyorsunuz...bütün ölkölere tazminat ödemeniz gerekiyor.

²³⁷“Çin ekonomisi ilk çeyrekte yüzde 68 daraldı”, 17 Nisan 2020, (Çevrimiçi), <https://www.ensonhaber.com/ekonomi/cin-ekonomisi-ilk-çeyrekte-yuzde-68-daraldi>, 18 Nisan 2020.

Vdzbakan

Dolar olmuş 7 lira bunlar Çin'e lanet okuyor... Sizin gibi pis niyetli herifler yüzünden bereketimiz kaçıyor! sana ne Çin'den? Sana mı kaldı Çin? İşiniz gücünüz fitne fesat karıştırmak halka! Kötü niyetinizde boğulun be! Bi kurtulamadık sizin gibilerden!

Mustafa

Artık Cin kelimesi migdemi bulandırıyor

Hakim

Allah belanı arttırsın çin sen bunu hakettin.

timuri

çin dünyadan izole edilmeli.

Ziyaretçi

Dünyanın en pis milleti köpekçi fareci yarasacı bunlar insanlığın yüz karası dünyayı perişan ettiler”

Okuyucu yorumlarında haberin içeriğinde yer alan ekonomik verilerden ziyade korona virüs salgınının ülkemizde ve dünyada yaşattığı olumsuz etkiler konu edilmiştir. Okuyucu yorumlarında Çin'e karşı ve okuyucuların birbirlerine karşı olumsuz söylemleri yer almıştır. Okuyucu yorumlarında küfür, hakaret, nefret içeren söylemler bulunmaktadır. Bu ise internet gazeteciliğinde etik dışı bir durum arz etmektedir.

3.3.2.1.3. Milliyet Gazetesi İnternet Sitesi

Milliyet Gazetesi'nin internet sitesi olan www.milliyet.com.tr'de 8 Ocak 2019 tarihinde “Son dakika: Dikkat çeken detay! Hem ‘bedava’dan hem kâr

ediyor!”²³⁸ başlıklı ekonomi haberi yayınlanmıştır. Haberin başlığında içi ürün dolu 2 market arabası ve bu arabaları süren fakat yüzleri görünmeyen insanların yer aldığı bir fotoğraf bulunmaktadır.

Haber sayfanın solunda dikey düzlemde yer almış, haberin ortasında ise bir bal firmasının reklamına yer verilmiştir. Sayfanın sağında ise yukarıdan aşağı fotoğraf galerisi formatında ekonomi haberleri ve “GÜNCEL HABERLER” başlığı altında hem yurtiçin hem de dış haberler bulunmaktadır. Sayfanın alt bölümünde ise yine güncel haberlere ve reklamlara yer verilmiştir.

Haberin spotunda şu bilgiler bulunmaktadır:

“Marketler müşteriden poşet başına 25 kuruş alıp, 10 kuruşunu kasaya koyuyor. Bu, maliyete sayılıyor. Ancak marketler poşetin tanesine 8.5 kuruş veriyor. Yani toplamda ciddi bir kâr var”

Haberin içeriğinde yer alan bilgilerden bazıları şu şekildedir:

“Türkiye'nin gündeminde ilk sıralarda yer alan "paralı plastik poşet" tartışması tüm hızıyla sürüyor. Bilindiği gibi 1 Ocak'tan beri başta marketler olmak üzere perakende noktalarında plastik poşetler 25 kuruşa satılıyor. Bu paranın 15 kuruşu geri dönüşüm katkı payı olarak devlete aktarılıyor. Kalan 10 kuruş ise marketin maliyetine sayılıyor. Uygulama çevrenin temiz tutulmasına büyük katkı sağlayacağı için geniş kitlelerce destekleniyor.”

Haberin başlığı olan “Son dakika: Dikkat çeken detay! Hem ‘bedava’dan kurtuldu hem kâr ediyor!” ile haberin içeriğinde verilen bilgiler analiz edildiğinde başlığın içerik ile uyumlu olduğu görülmektedir. Bununla birlikte başlıkta yer alan “Son dakika”, “Dikkat çeken detay!” ve “Hem ‘bedava’dan kurtuldu hem kâr ediyor!” cümleleri belirsizlik içermekte, okuyucularda merak uyandırmaktadır. Başlıkta haberin öznesinin belli olmaması merak duygusunu daha arttırmaktadır. Bu

²³⁸ “Son dakika: Dikkat çeken detay! Hem ‘bedava’dan hem kâr ediyor!”, 8 Ocak 2019, (Çevrimiçi), <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/son-dakika-dikkat-cekten-detay-hem-bedavadan-kurtuldu-hem-k-r-ediyor-2807925>, 19 Nisan 2020.

etik dışı haber başlığı tekniğiyle okuyucuların habere tıklaması dolayısıyla da sayfaya giriş yaparak haberi okuması amaçlanmıştır.

Ayrıca başlıkta “son dakika” denilmesine karşın 8 Ocak’ta yayınlanan haberin içeriğinde poşet uygulamasının 1 Ocak’ta başladığı, dolayısıyla haberin son dakika özelliği taşımadığı anlaşılmaktadır. Haberin başlığında yersiz bir şekilde kullanılan “son dakika”, “flaş haber” gibi terimler ile okuyucuların yanıltılması internet gazeteciliğinde sık yapılan bir uygulamadır.

Haberin başlığındaki bu tür kelime oyunları ile yapılan gazetecilik anlayışında amaç reklam gelirlerini arttırmaktır. Günümüzde internet gazeteciliğinde sürekli olarak karşımıza çıkan bu gazetecilik türü etik dışıdır.

3.3.2.1.4. Posta Gazetesi İnternet Sitesi

Posta Gazetesi’nin internet sitesi olan www.posta.com.tr’de 24 Nisan 2019 tarihinde “SSK ve Bağkur’luya 3 maaş avans!”²³⁹ başlıklı ekonomi haberi yayınlanmıştır. Haberin fotoğrafında 100 TL banknot paraları sayan bir insanın parmaklarının görüntüsü yer almaktadır.

Haber sayfanın solunda dikey düzlemde yayınlanmıştır. Haberin sağında ise “Posta Yazarlarımızdan” başlığı altında gazetenin 3 köşe yazarının yazıları bulunmaktadır. Bu bölümün hemen altında ise güncel haberlere yer verilmiştir.

Haberin spotunda “SGK’dan emekliye avans müjdesi! Emeklilik başvurusunu yapan ve aylığı 90 gün içinde bağlanamayanlar, SGK’dan yazılı olarak avans talep edebiliyor” bulunmaktadır. Haberin içeriğinde verilen bilgilerden bazıları şöyledir:

“SGK’dan emekli maaşının bağlanmasını bekleyenlere müjde! Talepler hayata geçerse, tüm emekliler 3 maaş avans çekebilecek. Peki, 2019’da emeklinin avans ödemesi ne kadar olacak? Hangi emekliler avans alabilecek? Talepler hayata

²³⁹ “SSK ve Bağkur’luya 3 maaş avans!”, 24 Nisan 2019, (Çevrimiçi), <https://www.posta.com.tr/ssk-ve-bagkurluya-3-maas-avans-2144615>, 19 Nisan 2020.

geçerse, tüm emekliler 3 maaş avans çekebilecek. Emekliler, bu imkânı dört gözle bekliyor. Sistem hayata geçerse; emekliler nakit sıkıntısı yaşadıklarında SGK'ya başvuru yaparak maaşının 3 katına kadar avans isteyebilecek.”

Haberin başlığı olan “SSK ve Bağkur'luya 3 maaş avans!” ile emeklilerin 3 maaş avans alacağı yönünde düşünce oluşturmuştur. Haber tıklanıp ilgili sayfaya geçildiğinde haberin spotunda yer alan “SGK'dan emekliye avans müjdesi!” bilgisi de emeklilerin avans alacağı düşüncesini destekler niteliktedir. Buna karşın haberin devamında “Talepler hayata geçerse” ve “Sistem hayata geçerse” ifadeleri yer almıştır. Bu ifadeler ise emeklilerin 3 maaş avans alacağı konusunda kesinleşmiş bir bilginin olmadığını göstermektedir. Üstelik haberde SSK tarafından resmi olarak yapılan herhangi bir açıklama da haberde yer almamıştır.

Haberin başlığında yer alan ifadeler kesinlik bildirmektedir. Ayrıca heyecan ve mutluluk yaratacak niteliktedir. Fakat haberin içeriğindeki bilgiler olasılık ifade etmekte, başlıkta yaratılan heyecan ve mutluluk duygularını karşılamamaktadır. Bundan dolayı okuyucuların yanıltılması söz konusudur. Bu durum ise etik dışıdır. Ayrıca haberde kaynak gösterilmemiş olması da etik açıdan doğru değildir.

3.3.2.1.5. Takvim Gazetesi İnternet Sitesi

Takvim Gazetesi'nin internet sayfası olan www.takvim.com.tr'de 22 Mart 2020 tarihinde “Gözler o üründeydi! 24 Mart Salı BİM aktüel ürünler kataloğu yayında!”²⁴⁰ başlıklı ekonomi haberi yayınlanmıştır. Haber internet sitesinin ekonomi sayfasında ana galeri içinde yer almıştır. Haberin başlığı fotoğrafın üstünde bulunmaktadır. Haberin fotoğrafında ise BİM aktüel ürünler kataloğunun resmi yer almıştır. Ayrıca fotoğrafta aynı katalog yan yana bulunmaktadır.

Haber sayfanın solunda yukarıdan aşağıya dikey düzlemde yer almıştır. Haberde 24-27 Mart 2020 tarihli BİM aktüel ürünler kataloğunun 2 fotoğrafı bulunmaktadır. Haberin sağında yine yukarıdan aşağıya dikey düzlemde bir giysi

²⁴⁰ “Gözler o üründeydi! 24 Mart Salı BİM aktüel ürünler kataloğu yayında!”, 22 Mart 2020, (Çevrimiçi), <https://www.takvim.com.tr/ekonomi/2020/03/22/kozler-o-urundeydi-24-mart-sali-bim-aktuel-urunler-katalogu-yayinda/7>, 10 Nisan 2020.

mağazasının reklamı, bunun altında ise güncel haberler ile bir mobilya mağazasının reklamına yer verilmiştir. Haberde yer alan bilgilerden bazıları şu şekildedir:

“24 Mart Salı BİM aktüel ürünler kataloğu yayımlandı. BİM'de bu hafta neler var? Her hafta uygun fiyatlı ve kaliteli ürünler market raflarına ekleniyor. BİM 24-27 Mart 2020 tarihli aktüel ürünler kataloğu yayınlandı. Katalogta Eyüp Sabri Tuncer 150 ml Bebek Kolonyası, Activex 56'lı Antibakteriyel Islak Mendil, bebek bakım ürünleri yer alıyor. İşte haftanın BİM katalog ürünleri... Sabah erkenden alışveriş yapmak isteyen vatandaşlar marketin açılmasını bekliyor. Uygun fiyatlı ürünleriyle BİM'in açılış saatleri merak ediliyor. BİM hafta içi ve hafta sonu 09.00'da açılıyor.”

Ürünlerin fiyat listesinin verildiği haberde ayrıca “BİM NE ZAMAN AÇILIYOR”, “BİM ÇALIŞMA SAATELERİ NELERDİR”, “BİM girişlerindeki iki kapının esrarengiz sırrı”, “BİM'in kuruluşu ve Cüneyt Zapsu ile ortaklığı” ve “BİM ne demek” ara başlıkları yer almıştır.

Haberde, BİM marketleri hakkında genel bilgiler ve 24-27 Mart 2020 tarihli BİM aktüel ürünler kataloğu ile ilgili ayrıntılı bilgiye yere verilmiştir. Haberin başlığı ile içeriği uyumludur. Ayrıca içerikte yer alan bilgiler fotoğraflar ile desteklenmiştir. BİM marketlerine ve BİM ait ürün kataloğunda yer alan bilgiler gazetecilik haber yazma tekniklerine uyularak haberleştirilmiştir. Reklam formatında bir haberdir. Fakat bu durum haberde belirtilmemiştir. Bundan dolayı okuyucuların bunun haber mi yoksa reklam mı diye ayrımını yapmaları zorlaşmıştır. Bu durum ise gazetecilik meslek kuralları açısından etik değildir.

Ayrıca haberin başlığında “Gözler o üründeydi!” ifadesi yer almış, buna karşın haberin içeriğinde söz konusu olan ürünün hangi ürün olduğu konusunda herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu noktada okuyucularda merak duygusu yaratılarak okuyucuların yanıltılması söz konusudur. Bu durum da etik değildir.

3.3.2.2. Siyaset Haberi Örneklemeleri

İnternet gazeteciliğinde siyaset alanında yapılan haberlerde de etik dışı unsurlar yer almaktadır. Ayrıca ağırlıklı olarak magazin alanında görülen kadının cinselliğinin ön planda yer aldığı haberler siyaset alanında da bulunmaktadır.

3.3.2.2.1. Habertürk İnternet Sitesi

www.haberturk.com haber sitesinde 10 Eylül 2020 tarihinde “CIA Trump'a güvenmedi, Kremlin'deki casusunu geri çekti”²⁴¹ başlıklı haber yayınlanmıştır. Haberin fotoğrafında ABD Başkanı Donald Trump ile Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov’un görüntüsü bulunmaktadır.

Haber sayfanın solunda dikey düzlemde yer almıştır. Haberde sadece bir fotoğraf bulunmaktadır. Fotoğrafta Trump ile Lavrov’un görüntüsü yer almaktadır. Haberin sağında ve altında yine güncel haberlere ve köşe yazarlarına yer verilmiştir. Ayrıca haberin üstünde ve altında gıda, giyim, emlak, sağlık, bilişim, sigortacılık alanlarına ait reklamlar bulunmaktadır. Haberin içeriğinde yer alan bilgilerden bazıları şunlardır:

“ABD’nin 2017 yılında Beyaz Saray’da Donald Trump ile Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov arasında yapılan görüşmenin ardından Kremlin’deki bir casusunu geri çektiği iddia edildi. CIA, Trump-Lavrov görüşmesinin ardından Rus hükümeti içerisinde üst düzey görevde bulunan bir kaynağını geri çekme kararı aldı. CIA’in bu kararı, Trump’ın gizli bilgileri ele alış biçimine güvenilmemesi ve Moskova’daki casusun güvenliğinin tehlikeye girebileceği endişesi ile aldığı belirtildi.”

Haberin başlığında yer alan “CIA Trump'a güvenmedi, Kremlin'deki casusunu geri çekti” ifadeleri kesin bilgiler arz etmektedir. Ayrıca okuyucularda heyecan ve merak yaratacak niteliktedir. Buna karşın haberin içeriğinde “Kremlin'deki bir casusunu geri çektiği iddia edildi” ve ifadesi yer almıştır.

²⁴¹ “CIA Trump'a güvenmedi, Kremlin'deki casusunu geri çekti”, 10 Eylül 2019, (Çevrimiçi), <https://www.haberturk.com/cia-trump-a-guvenmedi-kremlin-deki-casusunu-geri-cekti-2520815>, 11 Mart 2020.

Dolayısıyla haber, başlıkta ifade edildiği gibi kesinleşmiş, resmi olarak doğrulanmış değildir. Haber bir iddiaya dayanmaktadır. Bundan dolayı haberin başlığı ile haberin içeriği uyumlu değildir. Haberin başlığında okuyucuların yanıltılması söz konusudur. Bundan dolayı gazetecilik mesleği açısından etik değildir.

3.3.2.2.2. Cumhuriyet Gazetesi İnternet Sitesi

Cumhuriyet Gazetesi'nin internet sitesi olan www.cumhuriyet.com.tr'de 11 Mayıs 2017 tarihinde “Putin fena düştü”²⁴² başlıklı haber yayınlanmıştır. Haberin fotoğrafında Putin'in hokey oynarken görüntüsü bulunmaktadır.

Haber sayfanın solunda yukarıdan aşağıya fotoğraf galerisi tekniğinde yayınlanmıştır. Haberde 3 fotoğrafa yer verilmiştir. Fotoğrafların 3'ünde de Putin'in hokey oynarken görüntüsü bulunmaktadır. Sayfanın sağında ise reklamlar, “Video Haberler” başlığı altında güncel haberler ve “Aboneler için” kısmı bulunmaktadır. Ayrıca sayfanın üst kısmında reklama yer verilmiştir.

Haberin içeriğinde yer alan bilgilerde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in bir buz hokeyi maçında oyuncu olarak yer aldığı belirtilmektedir. Putin'in Rusya'nın Soçi şehrinde Büyük Buz Sarayı'ndaki "Yıldızlar Gece Hokey Ligi" Festivali'ne katıldığı, karşılaşma sırasında 11 numaralı formayı giydiği, ayrıca Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu'nun da sahada yerini aldı ifade edilmektedir. Haberde, Putin'in düşme anlarının haber ajansları tarafından görüntülendiği bildirilmektedir.

Haberin başlığı olan “Putin fena düştü” ile Rusya devlet başkanının yere düştüğü bilgisi verilmiş, okuyucularda merak duygusunun yaratılması sağlanmıştır. Haberin içeriğinde ise Putin'in Rusya'da düzenlenen bir buz hokeyi festivaline katıldığı, buz hokeyi oynarken yere düştüğü ve bu sırada gazeteciler tarafından fotoğrafının çekildiği belirtilmiştir.

²⁴² “**Putin fena düştü**”, 11 Mayıs 2017, (Çevrimiçi), <http://www.cumhuriyet.com.tr/galeri/putin-fena-dustu-738288>, 8 Mart 2020.

Dolayısıyla Putin, spor yaparken yere düşmüştür. Düşmek, çarpışmak, zıplamak gibi eylemler bazı spor dallarında doğal olan bir durumdur. Buz hokeyi oynarken düşmek de doğal bir olaydır. Fakat haberin başlığında bu doğal olay açık bir biçimde belirtilmemiş, okuyucuların meraklanması ve haberi okumalarını sağlayacak biçimde bir ifadeye yer verilmiştir.

Putin gibi güçlü bir liderin yere düşmesi doğal olarak okuyucularda şaşkınlık ve merak uyandırmış, böylece okuyucuların haberi okuması dolayısıyla haberin ‘tık’ alması sağlanmıştır. Reklam gelirlerini arttırma odaklı olarak verilen başlık ile okuyucular yanıltılmıştır. Bundan dolayı gazetecilik meslek kuralları açısından etik dışı bir durum oluşmuştur. Ayrıca haberde “Putin’in düşme anları uluslararası ajansların objektifleri tarafından görüntülendi” denmiş, fakat söz konusu olan haber ajanslarının isimleri belirtilmemiştir. Haberde kaynak gösterilmemiş olması da etik değildir.

3.3.2.2.3. Habertürk İnternet Sitesi

www.haberturk.com haber sitesinde “Berlusconi Merkel’e küfür etmiş”²⁴³ başlıklı siyaset haberi yayınlanmıştır. Haber başlığının üstünde Berlusconi ile Merkel’in görüntüsünün yer aldığı bir fotoğraf bulunmaktadır.

Haber sayfanın solunda dikey düzlemde yer almıştır. Haberde sadece bir fotoğraf mevcuttur. Fotoğrafta Berlusconi ile Merkel’in görüntüsüne yer verilmiştir. Haberin sağında ve altında yine güncel haberlere ve köşe yazarlarına yer verilmiştir. Ayrıca haberin üstünde ve altında gıda, giyim, emlak, sağlık, bilişim, sigortacılık alanlarına ait reklamlar bulunmaktadır.

Haberin spotunda yer alan ifadeler şu şekildedir:

“İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi'nin, Almanya Başbakanı Angela Merkel hakkında sarf ettiği ağır sözler telekulağa takıldı. Merkel için kullandığı ağır sözler Berlusconi'yi zor durumda bıraktı.”

²⁴³ “Berlusconi Merkel’e küfür etmiş” 16 Eylül 2011, (Çevrimiçi), <https://www.haberturk.com/dunya/haber/670231-berlusconi-merkele-kufur-etmis>, 11 Mart 2020.

Haberin içeriğinde verilen bilgilerden bazıları ise şunlardır:

“İtalyan basınına yansıyan iddiaya göre 74 yaşındaki Berlusconi, temmuz ayı başında ülkesindeki bir gazetenin genel yayın yönetmeniyle telefonda görüşürken, 57 yaşındaki Merkel için “culona inchiavabile” ifadesini kullandı. Bu ifade, cinsel cazibesi olmayan şişman bir kadını, İtalyancadaki en ağır argo sözcüklerle niteliyor.”

Haberin başlığında yer alan “küfür etmiş” ifadesi kesin kanı bildirmektedir. Bununla birlikte haberin spotunda yer alan “sarf ettiği ağır sözler telekulağa takıldı”, “kullandığı ağır sözler Berlusconi’yi zor durumda bıraktı” ifadeleri de haberin başlığını destekler niteliktedir. Buna karşın haberin içeriğinde “İtalyan basınına yansıyan iddiaya göre” ifadesi yer almış, haberdeki bilgilerin İtalyan basınında yer alan bir iddia olduğu belirtilmiştir. Yani Berlusconi’nin Merkel’e küfür ettiği yönünde ortaya konmuş net bir veri yoktur. Dolayısıyla haberin başlığında kesinlik bildiren ifadeler yer almasına karşın, içerikte aynı biçimde net veriler bulunmamaktadır. Bundan dolayı okuyucuların yanıltılması söz konusudur. Bu durum ise etik dışıdır. Ayrıca haberde kaynak olarak ‘AJANSLAR’ denmiş, söz konusu olan ajanslar açık bir şekilde belirtilmemiştir. Dolayısıyla kaynak gösterimi de mesleki etiğe uygun değildir.

3.3.2.2.4. İnternet Haber İnternet Sitesi

www.internethaber.com haber sitesinde “Siyasetin en güzel kadınları”²⁴⁴ başlıklı haber yayınlanmıştır. Haber başlığının altında 3 yabancı kadın siyasetçinin fotoğrafı yer almıştır.

Haber sayfanın ortasında yukarıdan aşağıya fotoğraf galerisi formatında yayınlanmıştır. Haberde sırasıyla; Yunanistan, Rusya, Ukrayna, İtalya, Estonya, Peru, İsviçre, Avusturya, Gürcistan, Avustralya, İngiltere, ABD, İrlanda, İsveç, İsrail, Hollanda, Almanya, Kanada olmak üzere toplam 18 yabancı kadın siyasetçinin fotoğrafı bulunmaktadır. Ayrıca hem sayfanın sağında hem de haber galerisi

²⁴⁴ “Siyasetin en güzel kadınları”, (Çevrimiçi), <https://www.internethaber.com/siyasetin-en-guzel-kadinklari-foto-galerisi-1210441.htm?page=15>, 2 Nisan 2020.

içerisinde yoğun olarak emlak, gıda, giyim alanlarına ait reklamlar bulunmaktadır. Haberin altında ise “ÖNCEKİ GALERİ” başlığı altında haberler yer almaktadır.

Haberde yer alan bilgilerden bazıları şu şekildedir:

“Mara Carfagna - İtalya

1997'de İtalya güzellik yarışmasına katılmış ve yıllarca modellik yapmıştır. Ardından politikaya atılmış ve 2011 yılına kadar Eşitlik Bakanı olarak görev almıştır. İtalya'da Mara'nın lakabı ise Güzel Mara anlamına gelen "mara la bella" dir.

Anna-Maria Galoian - Estonya

Estonya Reform Partisi gençlik lideridir. Politik kariyerinde çok başarılı olduğu söylenemez. Playboy'a verdiği pozlarla adından sıkça bahsettirmiştir. Bu nedenle de Estonya'nın en bilinen politikacısı ve halk figürü olmuştur.”

Haberin başlığında “Siyasetin en güzel kadınları” ifadesi yer almış, haberin içeriğinde de verilen “İtalya güzellik yarışmasına katılmış”, “modellik yapmıştır”, “Playboy'a verdiği pozlarla”, “lakabı ise Güzel Mara” gibi ifadelerle kadın siyasetçilerin güzelliklerini, kadının cinselliğini ön plana çıkaran bilgiler yer almıştır. Bununla birlikte bazı fotoğraflarda dekolte olarak tanımlanan giyim tarzında görüntülere de yer verilmiş, kadın siyasetçilerin politik yönlerinden, mesleki hayatlarından çok cinsel özelliklerine dikkat çekilmiştir.

Haberin kadının cinselliği üzerine kurgulanması kadını ötekileştirmektedir. Kadını metalaştırmakta, kadının toplumdaki statüsüne zarar vermektedir. Bu tür haberler ticari kaygılarla üretilen, daha çok ‘tık’ alıp, reklam gelirlerini arttırmaya yönelik haberlerdir. Ayrıca hem haber galerisinde hem de haberin sağında yer alan reklamlar ile okuyucular yoğun olarak reklama maruz bırakılmıştır. Haber gazetecilik meslek kuralları açısından etik bir haber değildir. Kadının cinselliğini ön plana çıkaran haberler siyasetten magazine hemen hemen her haber branşında yer almaktadır.

3.3.2.2.5. Hürriyet Gazetesi İnternet Sitesi

Hürriyet Gazetesi'nin internet sitesi olan www.hurriyet.com.tr'de 8 Mart 2020 tarihinde “Pence ve Pompeo karantinaya alınacak mı?”²⁴⁵ başlıklı haber yayınlanmıştır. Haberin fotoğrafında ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence ve Dışişleri Bakanı Mike Pompeo'nun görüntüsü bulunmaktadır.

Haber, sayfanın solunda dikey düzlemde yer almaktadır. Haberde bir tane fotoğraf bulunmaktadır. Fotoğrafta Pence ve Pompeo'nun görüntüsü yer almaktadır. Sayfanın sağında ise “EN ÇOK OKUNAN HABERLER” başlığı altında güncel haberlere yer verilmiştir.

Haberin spotunda şu ifadeler yer almıştır:

“ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence, Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, Senato çoğunluk lideri Mitch McConnell ve Demokrat Parti'den başkan aday adayı olan milyarder Mike Bloomberg'in katıldığı bir konferansta yer alan iki kişiye, daha sonra koronavirüs teşhisi konulduğu ortaya çıktı. Bu da akıllara ‘ABD’li siyasilere karantina uygulanacak mı’ sorusunu getirdi.”

Haberin içeriğinde yer alan bilgilerden bazıları ise şu şekildedir:

“Pence, Pompeo, McConnell ve Bloomberg 1-3 Mart tarihlerinde başkent Washington'da yapılan Amerikan-İsrail Kamu İşleri Komitesi (AIPEC) toplantısına katıldı. Bu toplantıya New York'tan gelen en az iki kişide koronavirüs teşhisi tespit edildi. Amerikan İsrail Kamu İşleri Komitesi'nden (AIPAC) yapılan açıklamada, yetkililerle temas halinde olunduğu, diğer katılımcılar için acil bir riskin söz konusu olmadığı ifade edildi.”

Haberin başlığı olan “Pence ve Pompeo karantinaya alınacak mı?” ve haberin spotu olan “ABD’li siyasilere karantina uygulanacak mı?” soru cümleleri belirsizlik ve merak bildirmektedir. Buna karşın haberin içeriğinde “diğer katılımcılar için acil

²⁴⁵ “Pence ve Pompeo karantinaya alınacak mı?”, 8 Mart 2020, (Çevrimiçi), <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/pence-ve-pompeo-karantinaya-alinacak-mi-41463629>, 6 Nisan 2020.

bir riskin söz konusu olmadığı ifade edildi” şeklinde bilgi yer almış, haberin başlığındaki ve spottaki belirsizliğin cevabı verilmiştir. Dolayısıyla Pence ve Pompeo’nun karantinaya alınması söz konusu değildir.

Haberin içeriği belli olduğu halde haberin başlığı belirsizlik ifade etmektedir. Haberin başlığındaki soru cümlesiyle belirsizlik oluşturulmuş, dolayısıyla okuyucularda merak duygusu yaratılmıştır. Bu sayede haberin okunması, dolayısıyla haberin ‘tık’ alması amaçlanmıştır. Bundan dolayı haber etik açıdan olumsuz bir durum oluşturmaktadır. Soru cümlelerinden kaynaklanan etik ihlaller internet gazeteciliğinde sık gerçekleşmektedir. Bununla birlikte haberde kaynak bildirilmediği görülmektedir. Bu durum da etik dışıdır.

3.3.2.3. Magazin Haberi Örneklemeleri

İnternet gazeteciliğinde etik dışı haberlerin yer aldığı bir başka alan magazin gazeteciliğidir. Şarkıcılardan oyunculara mankenlerden sporculara hemen hemen her meslekten insanlar magazin gazeteciliğine haber konusu olabilmektedir. İnternet gazeteciliğinde etik dışı haberin en çok yer aldığı haber alanının magazin gazeteciliği olduğunu söylemek mümkündür.

“Sanıyorum insanların dikkatini çekmesi açısından insanları daha çok cezbetmek açısından magazin haberlerinde ortaya çıkan ne diyelim doğru olmayan habercilik modeli, magazin haberlerinde, renkli haberler, renkli dünyayı yansıtan haberlerde daha önemli ölçüde ortaya çıkıyor... karşılıklı bir çıkar ilişkisi içinde magazin haberlerinde bu etik ihlaller sanki daha fazla oluyormuş gibi oluyor özellikle internette. Yani hiç içeriğiyle bağdaşmayan bir takım tıklamaları yükseltmek için bazen düzmece haberler de devreye giriyor.”²⁴⁶

İnternet gazeteciliğinde özel hayatın ihlali, ‘tık’ almayı sağlamak amacıyla yanıltıcı başlık atılması, kadının cinselliği üzerine kurgulanan haberler, kaynak bildiriminin olmaması magazin alanında sıkça rastlanmaktadır.

²⁴⁶ Murat Özgen İle Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 14 Şubat 2020.

3.3.2.3.1. Sözcü Gazetesi İnternet Sitesi

Sözcü Gazetesi'nin www.sozcu.com.tr internet sayfasında 16 Aralık 2019 tarihinde “Madonna, kendinden 35 yaş küçük sevgilisiyle görüntülendi”²⁴⁷ başlıklı magazin haberi yayınlanmıştır. Ayrıca web sayfasının sağ üst sütununda bir kuruma ait bal reklamı, bu reklamın hemen altında ise “İLGİLİ HABERLER” başlığı altında üç habere yer verilmiştir.

Haberde dünyaca ünlü şarkıcı 61 yaşındaki Madonna'nın 26 yaşındaki dansçı sevgilisi Ahlamalik Williams ile birlikte ABD'nin Miami kentinde kaldıkları otelin balkonunda görüntüldüğü, iki sevgilinin çok samimi olduklarına dair bilgiler yer almıştır. Ayrıca Madonna'nın kızının da kendisiyle aynı odada olduğu, evlatlık üç kızının da otelde kaldığı bilgisine değinilmiştir. Madonna'nın makyajsız haline de dikkat çekilmiştir.

Sayfanın solunda yukarıdan aşağıya dikey düzlemde yer alan haberde üç fotoğraf bulunmaktadır. İlk fotoğrafta Madonna ile Ahlamalik Williams sohbet etmektedir. İkinci fotoğrafta Madonna ile Ahlamalik Williams otelin balkonundan aşağı bakmaktadır. Üçüncü fotoğrafta ise Madonna ile Ahlamalik Williams dans etmektedir.

Habere konu olan fotoğraflar Madonna'nın kaldığı otelde çekilmiştir. Fotoğraflar çekildiği sırada Madonna ile Ahlamalik Williams otelin balkonunda bulunmaktadırlar. Dolayısıyla habere konu olan yer kamuya açık bir alan değildir.

Ayrıca haberin içeriğindeki bilgiler ve fotoğraflardaki pozların analizi yapıldığında fotoğrafların izin alınmadan çekildiği izlenimi oluşmuştur. Basın Konseyi tarafından oluşturulan Basın Meslek İlkeleri'nde “Kişilerin özel yaşamı - kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında-yayın konusu olamaz” denilmektedir.

Bu bilgiler doğrultusunda haberde özel hayatın gizliliğinin ihlali söz konusudur. Bu durum ise gazetecilik alanında etik dışı bir durumdur. Ayrıca haberde

²⁴⁷ “Madonna, kendinden 35 yaş küçük sevgilisiyle görüntülendi”, 16 Aralık 2019, (Çevrimiçi), <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/magazin-haberleri/madonna-kendinden-35-yas-kucuk-sevgilisiyle-goruntulendi/>, 2 Nisan 2020.

kaynak gösterilmemiştir. Bundan dolayı haberde yer alan bilgilerin doğruluğu konusunda şüphe oluşmaktadır. Haberde kaynak gösterilmemesi de etik açıdan sorundur.

3.3.2.3.2. Milliyet Gazetesi İnternet Sitesi

Milliyet Gazetesi'nin web sitesi olan www.milliyet.com.tr'de 19 Şubat 2020 tarihinde “Usta oyuncu perişan halde!”²⁴⁸ başlıklı magazin haberi yayınlanmıştır. Ayrıca haberde dünyaca ünlü ABD’li aktör Sylvester Stallone’nin perişan halde görüldüğü bir fotoğraf yer almıştır.

Haber tık’landığında web sitesinin magazin haberlerinin yer aldığı bölüme geçiş yapılmıştır. Haberin içeriğinde Sylvester Stallone hakkında bilgiler yer almıştır. Haberde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Sylvester Stallone, önceki gün başrolünü oynadığı yeni filmi ‘Samaritan’ın setinde, objektiflere takıldı. Hollywood efsanesi olan Sylvester Stallone, bu sefer bir süper kahraman filmi ile hayranlarının karşısına çıkıyor. 73 yaşındaki Sylvester Stallone’nin Samaritan rolündeki filmin çekimleri Atlanta Georgia’da devam ediyor. Filmin setinden ilk fotoğraflar yayınlandı ve Sylvester Stallone yaralı bir yüzle görüntülendi. Filmde Sylvester Stallone çocuk yıldız Javon "Wanna" Walton eşlik ediyor. Sylvester Stallone ve Javon “Wanna” Walton’un başrollerini paylaşacakları Samaritan’ın çekimleri şu an devam ediyor.”

Haberde 5 adet fotoğraf bulunmaktadır. Fotoğrafların hepsinde de benzer görüntü yer almaktadır. Birinci ve beşinci fotoğraf yakın çekim, ikinci, üçüncü ve dördüncü fotoğraf ise uzak çekimdir. Ayrıca birinci ve beşinci fotoğraf büyük ve yatay doğrultudadır. İkinci, üçüncü ve dördüncü fotoğraf ise küçük ve dikey doğrultudadır. Fotoğraflarda Sylvester Stallone’nin yüzünde yara bulunmakta ve bitkin, perişan halde görülmektedir.

²⁴⁸ “Usta oyuncu perişan halde!”, 19 Şubat 2020, (Çevrimiçi), <https://www.milliyet.com.tr/cadde/perisan-halde-6147827/1>, 5 Nisan 2020.

Haberin başlığı olan “Usta oyuncu perişan halde!” ve Sylvester Stallone’nin perişan halde görüldüğü bir fotoğraf ile okuyucularda merak uyandırılması amaçlanmıştır. Çünkü Sylvester Stallone bütün dünyanın tanıdığı bir aktördür. Böyle bir aktörün perişan halde olması okuyucular açısından şaşırtıcı bir durumdur. Hem dikkat çekici haber başlığı hem de bilinen bir sanatçı olması nedeniyle okuyucularda merak duygusu oluşması normaldir. Okuyucular dünyaca ünlü aktörün perişan hale düşme nedenini merak edecek, bu sayede haberin ‘tık’lanması sağlanmış olacaktır. Bu etik dışı bir haber başlığı türüdür.

Bunun yanı sıra haberin başlığı ile haberin içeriği uyumlu değildir. Başlık ile içerik tezatlık oluşturmaktadır. Haberi başlığında Sylvester Stallone’nin perişan halde olduğu belirtilmektedir. Bu iddia fotoğraf ile desteklenmektedir. Fakat haberin içeriğinde aktörün yeni filmi ‘Samaritan’ın setinde olduğu, fotoğrafların film setinde çekildiği, aktörün rol icabı perişan halde görüldüğü ifade edilmektedir. Yani Sylvester Stallone gerçek hayatta perişan halde değildir. Haberin başlığı aslında film setindeki bir sahneyi anlatmaktadır. Bundan dolayı haber başlığında okuyucuların yanıltılması söz konusudur. Bu durum ise gazetecilik mesleği açısından etik dışı bir durumdur. Haberde etik dışı olarak tanımlayabileceğimiz bir başka nokta ise kaynak belirtilmemiş olmasıdır.

3.3.2.3.3. Takvim Gazetesi İnternet Sitesi

Takvim Gazetesi’nin internet sitesi olan www.takvim.com.tr’de 2 Mart 2020 tarihinde “Gökhan Alkan ve Eda Ece Arasında... Gerçeği öğrenen herkes şoke oldu!”²⁴⁹ başlıklı magazin haberi yayınlanmıştır. Haberin fotoğrafında oyuncular Gökhan Alkan ve Eda Ece mevcuttur.

Haber yukarıdan aşağıya fotoğraf galerisi tekniğinde verilmiş, galeride toplam 84 fotoğraf yer almıştır. Ayrıca sayfanın sağında asıl haberden daha küçük ve

²⁴⁹ “Gökhan Alkan ve Eda Ece Arasında... Gerçeği öğrenen herkes şoke oldu!”, 2 Mart 2020, (Çevrimiçi), <https://www.takvim.com.tr/galeri/magazin/gokhan-alkan-ve-eda-ece-arasinda-gercegi-ogrenen-herkes-soke-oldu>, 3 Nisan 2020.

yine yukarıdan aşağıya fotoğraf galerisi formatında “DİĞER GALERİLER” başlığı altında haberler bulunmaktadır.

Eda Ece ve Gökhan Alkan bir TV kanalında aynı dizide rol almaktadır. Haberin içeriğinde bu iki oyuncu ile ilgili şu bilgiler yer almıştır:

“Eda Ece doğal tavırları ve sade görüntüsü ile dönemin yıldızı parlayan isimleri arasında. Başarılı oyunculuğuyla da dikkat çeken 29 yaşındaki Eda Ece ile son günlerin yakışıklı erkek oyuncular arasında yer alan 32 yaşındaki Gökhan Alkan'ın boy farkı merak konusu oldu. Aynı dizide rol alacak olan Eda Ece ve Gökhan Alkan'ın boy farkını öğrenenler şoke oldu.”

“Gökhan Alkan ve Eda Ece Arasında... Gerçeği öğrenen herkes şoke oldu!” haber başlığında ilk cümle yarım bırakılmıştır. Başlıkta okuyucuların Gökhan Alkan ve Eda Ece arasındaki şoke edici durumu merak edip heyecanlanması, böylece okuyucuların haberi tıklayarak ilgili sayfaya geçiş yapması amaçlanmıştır.

Haberin başlığı okuyuculara şoke edici bir bilgiyi vaat etmektedir. Haberin içeriğinde ise ilk olarak sekiz ünlü Türk oyuncunun boy uzunlukları verilmiştir. Sonrasında ise Eda Ece ve Gökhan Alkan'ın boyunun kaç santim olduğu açıklanmıştır. Habere göre Eda Ece'nin boyu 1 metre 67 santim, Gökhan Alkan'ın boyu 1 metre 88 santimdir. Haberde herkesin şoke olmasının beklendiği durum iki oyuncu arasındaki boy farkıdır.

Haberdeki bilgilere baktığımızda Gökhan Alkan'ın Eda Ece'den uzun olduğu görülmektedir. İki oyuncu arasındaki boy farkı 21 santim de olsa bu abartılacak, şoke olacak bir durum değildir. Kadınlar ile erkekler arasındaki boy farkı sıradan bir durumdur. Genel olarak bütün dünyada erkekler kadınlardan daha uzundur. Kimi kadınlar ile erkekler arasındaki boy farkı 21 santimden daha da yüksek olabilmektedir.

Ayrıca boy farkı fiziksel bir özellik olup günlük yaşamda herkesin görebileceği sıradan bir durumdur. Dolayısıyla iki oyuncunun da boylarının uzunluğu gizli saklı değildir. Zaten hem TV'de hem de sosyal yaşamda insanlar tarafından görülebilmektedir. Bundan dolayı boy farkını şoke olacak, abartılı bir

durummuş gibi haber olarak vermek, abartılı, yarım bırakılmış bir cümle ile haberi tıklatmaya yönelik başlık atmak etik açıdan olumsuz bir durumdur.

Haberde fotoğraf galerisi tekniğinde toplam 84 oyuncunun boylarının uzunluğu verilmiş, bu sayede okuyucuların sayfada daha uzun süre kalmalarının sağlanması hedeflenmiştir. Bu durum ise etik değildir. Ayrıca haberde kaynak da gösterilmemiştir. Haberin kaynağının belli olmaması da etik dışı bir durumdur.

3.3.2.3.4. Mynet İnternet Sitesi

www.mynet.com internet sitesinde 26 Şubat 2020 tarihinde “Demi Rose mini bikiniyle bisiklette!”²⁵⁰ başlıklı haber yayınlanmıştır. Haberde Demi Rose’un üç fotoğrafı yer almıştır. Fotoğraflarda Demi Rose’un sokakta ve plajda bikipli poz verdiği görülmektedir. Fotoğraflardan ilkinde Demi Rose plajda bikipli oturmaktadır. Demi Rose ikinci fotoğrafta sokakta bir bisikletin yanında bikipli durmakta, üçüncü fotoğrafta ise yine sokakta bikiplidir ve kucağında bir tavşan bulunmaktadır. Fotoğrafların üstünde fotoğrafların Demi Rose’un instagram paylaşımlarından alındığı belirtilmiştir.

Haber yukarıdan aşağıya fotoğraf galerisi formatında verilmiştir. Ayrıca sayfanın sağında asıl haberden daha küçük ve yine yukarıdan aşağı fotoğraf galerisi formatında haberler ve biri bal firması diğeri ise bir bisiklet firmasına ait iki reklam bulunmaktadır. Haberin altında başka haberlerin yanı sıra alışveriş mağazaları, dil kursu gibi çeşitli firmalara ait reklamlara yer verilmiştir. Haberler ile reklamlar karmaşık bir şekilde yer almıştır.

Haberde yer alan bilgilerden bazıları şu şekildedir:

“Sosyal medyada ünlü olduktan sonra podyum dünyasına adım atan ve son dönemin en çok konuşulan kıvrımlı modellerinden olan Demi Rose minicik pembe bikiniyle bisiklete bindi. Instagram paylaşımları sayesinde şöhrete ulaşan model

²⁵⁰ “Demi Rose mini bikiniyle bisiklette!”, 26 Şubat 2020, (Çevrimiçi), <https://www.mynet.com/demi-rose-mini-bikiniyle-bisiklette-274518-mymagazin>, 12 Nisan 2020.

Demi Rose yine sosyal medyayı salladı. Kıvrımlı model Instagram paylaşımıyla hayranlarını mest etti.”

Kadının teşhir edildiği, kadın vücudunun cinsel bir obje olarak kullanıldığı fotoğraf galerisi tekniğindeki haberler internet gazeteciliğinde çok sık karşımıza çıkmaktadır. Demi Rose’un farklı mekânlarda bikini fotoğraflarının yer verildiği ve “kıvrımlı model”, “hayranlarını mest etti” gibi ifadelerin yer aldığı bu haber de cinsellik içeren bir haber türüdür. Bu sayede www.mynet.com internet sitesi, okuyucuları ilgili sayfaya çekmeyi ve tık alma sayısını arttırmayı amaçlamıştır. Bu tür haberler reklam pastasından pay alma amacıyla yapılmaktadır. Sonuç olarak haberde okuyucuyu çekmek amacıyla Demi Rose, adeta cinsel bir obje olarak kullanılmış, bundan dolayı gazetecilik mesleği açısından etik dışı bir durum oluşmuştur.

3.3.2.3.5. Gecce İnternet Sitesi

Magazin gazetecisi Kenan Erçetingöz’ün kurduğu magazin web sitesi www.gecce.com’da 26 Eylül 2019 tarihinde “Çağla Şikel’den inanılmaz frikik!”²⁵¹ başlıklı haber yayınlanmıştır. Başlığın hemen üstünde manken ve TV program sunusu Çağla Şikel’in fotoğrafı yer almaktadır.

Haber yukarıdan aşağıya fotoğraf galerisi tekniğinde yapılmıştır. Sayfanın sağında ise asıl haberden daha küçük ve yine yukarıdan aşağı fotoğraf galerisi formatında “POPÜLER, YENİLER, TÜMÜ” başlıkları altında haberler yer almıştır. Bu sütunun altında ise bir bal firmasının reklamı bulunmaktadır. Ayrıca asıl haberin altında da başka haberlere yer verilmiştir.

Haberde 10 fotoğraf bulunmaktadır. Fotoğraflar arasında toplam 4 reklam yer almaktadır. Fotoğraflarda Çağla Şikel bir defile sırasında podyumda kıyafetleri

²⁵¹ “Çağla Şikel’den inanılmaz frikik!”, 26 eylül 2019, (Çevrimiçi), <https://www.gecce.com/fotogaleri-cagla-sikelden-inanilmaz-frikik/6>, 16 Nisan 2020.

tanıtırken görülmektedir. Haberin spotunda “Ünlü model Çağla Şikel, defilede nefes kesen bir frikik verdi” ifadesi yer almaktadır. Haberde yer alan bilgiler şu şekildedir:

“Cengiz Abazoğlu Sonbahar&Kış 19/20 defilesi, Çırağan Sarayı’nda gerçekleştirildi. Ünlü giyim markası ADL’nin, modacı Cengiz Abazoğlu ile hazırladığı yeni sezon kreasyonu, Çırağan Sarayı’nda düzenlenen ‘Düello’ defilesiyle tanıtıldı. Çağla Şikel, baş manken olarak podiyuma çıktı. Şikel’e 39 manken eşlik etti. Çağla Şikel, defilede giydiği elbisenin azizliğine uğrayarak frikik verdi. Ünlü manken iç çamaşırlarının görünmesine engel olamadı.”

Haberde ünlü bir modacının bir defile gerçekleştirdiği bilgileri yer almaktadır. Fakat her ne kadar ünlü bir modacı, birçok manken ve kıyafet tanıtımı olsa da haberin odak noktasını defile değil Çağla Şikel’in mesleğini icra ederken kazara iç çamaşırlarının görünmesi oluşturmaktadır. Kadınların iç çamaşırlarının, göğüs dekolterinin görünmesi gibi durumlar magazin gazeteciliğinde ‘frikik’ terimi ile tanımlanmaktadır. Kadının cinselliği üzerine kurgulanan bu haber, okuyucuların habere tıklamasını sağlamak dolayısıyla tıklanma sayısını arttırmaya yönelik olarak yapılmıştır. Böylece internet sitesi, tıklanma sayısını arttırarak reklam gelirlerini yükseltecektir. Tıklama kaygısıyla kadının cinselliği üzerine kurgulanan bu haber, gazetecilik mesleki etik kuralları açısından olumsuz olarak niteleyebileceğimiz bir özelliğe sahiptir.

Ayrıca fotoğraf galerisi tekniğinde yapılan bu haberde fotoğrafların arasında reklamların yerleştirilmiş olması, okuyucuların haberi okurken yoğun olarak reklamlara maruz kalmasına neden olmaktadır. Bu durumda ise okuyucuların habere odaklanmasında sıkıntı oluşabilmektedir. Bu da etik açıdan doğru bir yaklaşım değildir.

3.3.2.4. Spor Haberi Örneklemeleri

İnternet gazeteciliğinde etik dışı haberlerin sıkça üretildiği diğer bir alan spor gazeteciliğidir. Spor gazeteciliği dendiği zaman ise ilk akla gelen futbol haberleridir. Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de en çok futbol branşında haberler basında yer almaktadır. Futbol haberlerini, basketbol ve voleybol haberleri takip etmektedir.

Spor haberlerinde yer alan etik dışı haberler daha çok okuyucularda heyecan ve merak duygusu yaratacak başlıklar, yanıltıcı başlıklar, kadının cinsel bir meta olarak kurgulanması, kaynak belirtilmemesi şeklinde olmaktadır. Özellikle yarım bırakılmış cümleler, öznesi olmayan başlıklar, başlıkta “transfer bombası” tarzında kelime oyunları ile okuyucuların heyecanını arttırıp haberin tıklanması sağlanmaktadır.

3.3.2.4.1. Sabah Gazetesi İnternet Sitesi

Sabah Gazetesi’nin internet sayfası olan www.sabah.com.tr’de 5 Şubat 2020 tarihinde “Galatasaray’dan Xherdan Shaqiri Bombası!”²⁵² başlıklı spor haberi yayınlanmıştır. Haber başlığının üstünde İsviçreli futbolcu Xherdan Shaqiri’nin fotoğrafı yer almıştır.

Haber yukarıdan aşağıya fotoğraf galerisi tekniğinde yapılmıştır. Sayfanın sağında ise asıl haberden daha küçük ve yine yukarıdan aşağı fotoğraf galerisi tekniğinde haberler ve bir ayakkabı firması ile bir havayolu şirketinin reklamına yer verilmiştir. Bu haberin hemen altında ise 2 haber mevcuttur.

Haberde 6 fotoğraf bulunmaktadır. Fotoğrafların hepsinde Xherdan Shaqiri’nin futbol sahasında, formalı görüntüleri yer almaktadır. Haberde şu bilgilere yer verilmiştir:

“Sezon sonunda hem kupada hem de ligde mutlu sona ulaşmak isteyen sarı-kırmızılılar transferde de gözünü kararttı. Ara transfer döneminde Onyekuru, Sekidika, Saracchi ve Erkan Süer’i kadrosuna katan sarı kırmızılılar Shaqiri bombasını da patlatıyor. İşte detaylar... La Gazzetta dello Sport’ta yer alan haberde, Shaqiri’nin sezon sonunda daha fazla oynayacağı bir takıma gideceği ve bu kulübün Galatasaray olma ihtimalinin yüksek olduğu belirtildi. Haberde ayrıca Galatasaray’ın Shaqiri’yi daha önce de kadrosuna katmak istediği ifade edildi.”

²⁵² “Galatasaray’dan Xherdan Shaqiri Bombası!”, 5 Şubat 2020, (Çevrimiçi), <https://www.sabah.com.tr/galeri/spor/galatasaraydan-xherdan-shaqiri-bombasi/5>, 23 Nisan 2020.

Haberde verilen bilgilerden haberin kaynağının yabancı bir basın mecrasından alındığı görülmektedir. Ayrıca Xherdan Shaqiri'nin oynadığı takımdan ayrılmak istediği ve Galatasaray'a transfer olma ihtimalinin yüksek olduğu belirtilmektedir. Yani bu sadece bir ihtimaldir. Dolayısıyla Xherdan Shaqiri'nin Galatasaray'a transfer olacağına dair kesin bir bilgi yoktur. Bu konuda Galatasaray Kulübü'nden ya da başka bir yetkili isimden yapılan resmi bir açıklama da bulunmamaktadır.

Buna karşın haberde “Galatasaray’dan Xherdan Shaqiri Bombası!” şeklinde başlık atılmış, böylece okuyucularda transferin kesin olarak gerçekleştiği ya da gerçekleşeceği yönünde algı yaratılması amaçlanmıştır. Okuyucularda merak, sevinç ve heyecan duygusu oluşturularak haberin tıklanması hedeflenmiştir. Tıklama sayısını arttırmak amacıyla haberin başlığında okuyuculara yanıltıcı bilgi verilmiştir. Bu durum ise gazetecilik etik kuralları açısından etik dışı bir durumdur.

3.3.2.4.2. Gazete Vatan İnternet Sitesi

www.gazetevatan.com.tr internet haber sitesinin spor sayfasında İtalyan kadın basketbolcu Valentina Vignali ile ilgili “Valentina Vignali, çırlıçıplak soyunup poz verdi”²⁵³ başlıklı haber yayınlanmıştır. Haber başlığının üst kısmında İtalyan kadın basketbolcu Valentina Vignali'nin fotoğrafı bulunmaktadır.

Haber yatay düzlemde fotoğraf galerisi tekniğinde verilmiştir. Haberde 21 fotoğraf bulunmaktadır. Haberin altında yine yatay düzlemde fotoğraf galerisi tekniğinde spor haberleri yer almıştır. Haberde Valentina Vignali ile ilgili şu ifadeler yer verilmiştir:

“28 yaşındaki İtalyan basketbolcu Valentina Vignali'nin, sosyal medyadaki son fotoğrafı son pozu hayranlarının ağzını açık bıraktı. Basketbolun ateşli kızı

²⁵³ “Valentina Vignali, çırlıçıplak soyunup poz verdi”, (Çevrimiçi), <http://sampiy10.gazetevatan.com/valentina-vignali-cirliciplak-soyunup-poz-verdi--56354-galeri-spor-sampiy10-galeri/?Sayfa=5>, 24 Nisan 2020.

olarak da tanınan Azzurra Basket VCO'da forvet oyuncusu olan Vignali, bu sefer sınır tanımadığını gösterdi. Instagram'da 2,3 milyon takipçisi olan Vignali, göğüslerini elleriyle kapadı ve siyah bir şapkayla cinsel organını gizledi. Bu fotoğrafına binlerce beğeni yağdı ve hayranlarından birçok güzel yorum aldı. Erkeklerin aklında basketbol ya da futbol oynayan kızların güzel olmadığı algısı olsa da tek başına bütün bu algıyı değiştirebilecek olan İtalyan basketbolcu Vignali dikkatleri üzerine çekiyor.”

Bir spor haberinde sporun herhangi bir dalıyla ilgili bilgilerin yer alması beklenmektedir. Genel olarak bütün dünyada spor haberlerinden beklenen bu yönde haberlerdir. Fakat bu haberde İtalyan basketbolcu Valentina Vignali, sporcu kimliği ya da kariyerinden dolayı habere konu olmamıştır. Valentina Vignali, instagram’da paylaştığı müstehcen fotoğraflardan dolayı habere konu olmuştur. Toplam 21 fotoğrafın yer aldığı fotoğraf galerisi tekiğindeki haberde Valentina Vignali, mayolu, formalı, yarı çıplak olarak görölmektedir.

Haberde kullanılan kelimeler analiz edildiğinde “basketbolun ateşli kızı”, “göğüslerini elleriyle kapadı”, “siyah bir şapkayla cinsel organını gizledi” gibi cinsellik çağrıştıran ifadelerin yer aldığını görmekteyiz. Gerek haberdeki fotoğraflar gerekse de haberde yer verilen kelimeler Valentina Vignali’yi adeta cinsel bir obje olarak yansıtmaktadır. Spor basınında kadının cinsel bir obje olarak yer alması zaman zaman karşılaşılan bir durumdur. Fakat bu tür habercilik etik dışıdır. Bu tür haberler kadını aşağılamakta, kadının toplumdaki statüsüne zarar vermektedir.

3.3.2.4.3. Cumhuriyet Gazetesi İnternet Sitesi

Cumhuriyet Gazetesi’nin internet sitesi olan www.cumhuriyet.com.tr’de 4 Mart 2020 tarihinde “Önce sezonu kapattı, şimdi de!”²⁵⁴ başlıklı spor haberi yayınlanmıştır. Haberin fotoğrafında İngiliz futbol kulübü Crystal Palace’ın Türk oyuncusu Cenk Tosun’un görüntüsü bulunmaktadır.

²⁵⁴ “Önce sezonu kapattı, şimdi de!”, 4 Mart 2020, (Çevrimiçi), <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/once-sezonu-kapatti-simdi-de-1725101>, 20 Nisan 2020.

Haberin sağ tarafında “Video Haberler” başlığı altında güncel haberler yer almıştır. Haberın hemen üstünde ise www.cumhuriyet.com.tr’nin Twitter, Facebook, WhatsApp ve email paylaşım butonları bulunmaktadır.

Haberı spotunda “Crystal Palace, Cenk Tosun’un sözleşmesini feshetti ve Everton’a geri gönderdi” denilmektedir. Haberın içeriğinde yer alan bilgilerden bazıları ise şu şekildedir:

“İngiltere’de Crystal Palace idmanında dizinden sakatlanan ve sezonu kapattığı açıklanan Cenk Tosun, devre arasında kiralık olarak gittiği Palace ile yollarını ayırdı. Liverpool Echo’nun haberine göre Crystal Palace, Cenk Tosun’un sözleşmesini feshetti ve Everton’a geri gönderdi... Milli futbolcumuzun bonservisini elinde bulunduran Everton, yıl sonuna kadar Cenk’in maaşını verecek. Everton taraftarları ise Cenk Tosun’un oynamayacak olmasına rağmen maaşını kendi kulüplerinin vermesine tepki gösterdi.”

Bu bilgiler doğrultusunda haberin başlığında yer alan “nce sezonu kapattı” ifadesinden futbolcu Cenk Tosun’un idman sırasında sakatlandığı, bu sebeple de sezonu kapattığı yani sezon sonuna kadar futbol oynayamayacağı anlaşılmaktadır. Yine haberin içeriğindeki bilgilerden haberin başlığının diğer kısmı olan “şimdi de!” ifadesinin cevabının Cenk Tosun’un Crystal Palace takımından ayrılıp bir önceki takımı Everton’a geri döneceği anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte haberin başlığı olan “nce sezonu kapattı, şimdi de!” ifadesi yarım bırakılmış bir cümledir. Ayrıca başlıkta haberin öznesi belli değildir. İnternet gazeteciliğinde her ne kadar doğru olmasa da bu tür yarım bırakılmış ya da öznesi belli olmayan cümlelere sık rastlanmaktadır. Haberın başlığı ile okuyucularda merak duygusu yaratılmıştır. Böylece okuyucuların haberi okuması dolayısıyla haberin tıklanması amaçlanmıştır.

Her ne kadar haberin başlığı ile içeriğinde yer alan bilgiler uyumlu olsa da, haberde okuyucuyu aydınlatmak adına gerekli bilgiler verilmişse de haberin başlığının “tık alma” odaklı olması etik değildir. Kelime oyunları ile okuyucuların haberi tıklaması hedeflenmiştir. Amaç tıklanma sayısını arttırıp reklam pastasından

pay almaktır. Bu etik dışı habercilik anlayışına internet gazeteciliğinde çok sık rastlanmaktadır.

3.3.2.4.4. Fotomaç Gazetesi İnternet Sitesi

Fotomaç Gazetesi'nin internet sitesi olan www.fotomac.com.tr'de 31 Aralık 2019 tarihinde “Fenerbahçe’yi uçuracak transfer! Kupa canavarı geliyor...”²⁵⁵ başlıklı spor haberi yayınlanmıştır. Başlık ile fotoğraf aynı kare içinde yer almış, başlığın solunda ise Fenerbahçe Kulübü’nün amblemine yer verilmiştir.

Haber yukarıdan aşağıya fotoğraf galerisi tekniğinde yayınlanmıştır. Sayfanın sağında ise asıl haberden daha küçük ve yine yukarıdan aşağı fotoğraf galerisi tekniğinde “DİĞER GALERİLER” başlığı altında diğer spor haberlerine yer verilmiştir. Haberde toplam 15 fotoğraf bulunmaktadır. Fotoğraflarda habere konu olan yerli ve yabancı futbolcuların görüntüleri yer almıştır. Bu haberin altında fotoğraf galerisi tekniğinde başka bir spor haberi bulunmaktadır.

Haberde ilk olarak Fenerbahçe’den gidecek ve alınacak futbolcular hakkında bilgiler yer almıştır. Sonrasında ise haber başlığına dair bilgilere yer verilmiştir. Haberin başlığı hakkında verilen bilgilerden bazıları şu şekildedir:

“Fenerbahçe’de Teknik Direktör Ersun Yanal yönetime raporunu sundu... Yanal hem devre arası hem de sezon sonunda transferde etkili olunmasını istiyor. Bu bağlamda çalışmalarını sürdüren sarı-lacivertlilerde transfer bombası da patlıyor. Kupa canavarı olarak bilinen yıldız futbolcunun yakın zamanda İstanbul’a gelip sözleşme imzalayacağı iddia edildi. İşte o isim ve son transfer gelişmeleri...”

Haberde “FENERBAHÇE'DEN JEROME BOATENG BOMBASI” ara başlığı altında Fenerbahçe’nin Alman futbolcu Jerome Boateng’i transfer edeceğinin

²⁵⁵ “Fenerbahçe’yi uçuracak transfer! Kupa canavarı geliyor...”, 31 Aralık 2019, (Çevrimiçi), <https://www.fotomac.com.tr/galeri/fenerbahce/iste-2020-model-fenerbahce-gidecek-ve-gelecek-isimler-belli-oldu/22>, 28 Nisan 2020.

öğrenildiği bilgisi yer almıştır. “KUPA CANAVARI” ara başlığında ise Jerome Boateng’in oynadığı takımlarda kazandığı çok sayıda kupaya dikkat çekilmiştir.

Haberin başlığı olan “Fenerbahçe’yi uçuracak transfer! Kupa canavarı geliyor...” ifadelerinden Fenerbahçe Kulübü’nün önemli bir futbolcuyu transfer edeceği sonucuna varılmaktadır. Haberin içeriğinde yer alan bilgiler de bu düşüncüyü doğrulamaktadır. Haberin başlığında bulunan ‘transfer’ ve ‘geliyor’ sözcükleri okuyucularda transferin kesin olarak gerçekleştiği algısını yaratmıştır. Fakat haberin spotunda ‘iddia edildi’, haberin içeriğinde ise ‘öğrenildi’ ifadesi yer almıştır. Ayrıca haberde futbolcunun transfer edildiğine dair Fenerbahçe Kulübü’nün yaptığı resmi bir açıklama bulunmamaktadır. Jerome Boateng’in Fenerbahçe’ye transfer olduğuna dair kesin bir bilgi yoktur. Dolayısıyla haber bir iddia üzerine kurgulanmıştır. Üstelik bu iddiayı kimin öne sürdüğü de belli değildir.

Haberin başlığındaki kesinlik haberin içeriğinde bulunmamaktadır. Bundan dolayı haberin başlığında okuyucuların yanıltılması söz konusudur. Bu durum ise etik dışıdır. Ayrıca haberin başlığında haberin öznesi belirtilmemiş, bununla birlikte cümle yarım bırakılmıştır. Bu durum ise okuyucularda merak ve heyecan uyandırmakta, okuyucuların haberi okuması amaçlanmaktadır. İnternet gazeteciliğinde sık yaşanan bu durum gazetecilik meslek açısından etik değildir.

3.3.2.4.5. Memurlar İnternet Sitesi

www.memurlar.net internet sitesinde 2 Mart 2020 tarihinde “Fenerbahçe’de Ersun Yanal’ın yerine gelecek isim belli oldu”²⁵⁶ başlıklı spor haberi yayınlanmıştır. Haberin fotoğrafında Fenerbahçe Spor Kulübü’nün eski teknik direktörü Ersun Yanal’ın görüntüsü bulunmaktadır.

Yukarıdan aşağıya fotoğraf galerisi tekniğinde yayınlanan haberde toplam 2 fotoğraf yer almaktadır. Haberin hemen üstünde yatay olarak yine fotoğraf galerisi formatında güncel haberlere yer verilmiştir. Haberin sağ tarafında ise “SON

²⁵⁶ “Fenerbahçe’de Ersun Yanal’ın yerine gelecek isim belli oldu”, 2 Mart 2020, (Çevrimiçi), <https://www.memurlar.net/haber/889463/fenerbahce-de-ersun-yanal-in-yerine-getirilecek-isim-belli-oldu.html>, 28 Nisan 2020.

HABERLER” başlığı altında güncel haberler ile “Gazete Manşetleri” , “En Yeni Forum Konular”, “Özel Dosyalar”, “Çok Okunanlar”, “Arşiv” gibi bölümler yer almıştır. Haberin hemen altında ise siyaset, spor gibi farklı alanlardan haberlere ve reklamlara yer verilmiştir.

Haber başlığının altında “Ersun Yanal'ın yerine ilk adaylar! Jorge Jesus TT (Trend Topic) oldu” spotu yer almıştır. Haberin içeriğinde 2 alt başlık bulunmaktadır. İlk alt başlık “Taraftar Jesus’u istiyor”dur. Bu alt başlıkta yer alan bilgiler şu şekildedir:

“Ersun Yanal'la yolların ayrılmasının ardından gözler yeni hocanın kim olacağına çevrilirken adaylar belli olmaya başladı. Sarı-Lacivertli taraftarların gönlünden geçen Jorge Jesus. Fenerbahçeli taraftarlar, Ersun Yanal'ın ayrılığının ardından takımın başında görmek istedikleri Flamengo'yu çalıştıran Portekizli teknik adam Jorge Jesus'u Twitter'da TT (Trend Topic) yaptı.”

İkinci alt başlık “Niko Kovac'a yakın takip”dir. Bu alt başlıkta verilen bilgilerden bazıları şu şekildedir:

“Fenerbahçe'de diğer yabancı adaylar ise Hırvat teknik adam Niko Kovac ve Alman hoca Roger Schmidt. Yönetimin kısa süre önce görüştüğü Niko Kovac'a teklif yaptığı hatta tecrübeli teknik adamın bir yardımcısının Fenerbahçe'nin tüm maçlarını mercek altına aldığı öğrenildi.”

Haberin başlığında “Ersun Yanal'ın yerine gelecek isim belli oldu” denilmesine karşın haberin içeriğinde Fenerbahçe’de Ersun Yanal'ın yerine gelecek isim kesin olarak belli değildir. “Taraftar Jesus’u istiyor” alt başlığında taraftarların Twitter'da Jorge Jesus’u istediği belirtilmiştir. “Niko Kovac'a yakın takip” alt başlığında ise Niko Kovac ve Roger Schmidt’in aday isimler olduğunun öğrenildiği bilgisi yer almıştır. Haberin kaynağı belli değildir. Aday isimler konusunda bilgilerin kim ya da kimlerden alındığı belirtilmemiştir. Ayrıca Fenerbahçe Kulübü tarafından yapılan resmi bir açıklama da mevcut değildir. Dolayısıyla haberde Fenerbahçe Kulübü’nün resmi olarak bir antrenör ile anlaştığına dair bir bilgi mevcut değildir.

Haberin başlığı okuyucularda merak, heyecan duygularının oluşmasını sağlayacak niteliktedir. Böylece haberin başlığında okuyucuların meraklanıp haberi okuması amaçlanmaktadır. Bu etik dışı bir durumdur. Bununla birlikte haberin başlığında Fenerbahçe'nin yeni antrenörünün belli olduğu yönünde kesin bir bilgi yer almasına karşın haberin içeriğinde Fenerbahçe'nin herhangi bir antrenörle anlaşmadığı, sadece aday antrenörler hakkında dedikodu niteliğinde bilgilere yer verilmiştir. Dolayısıyla haberin başlığı ile haberin içeriği uyumlu değildir. Okuyucuların yanıltılması söz konusudur. Bu durum ise etik dışıdır. Böylece bu haber sayesinde internet sitesinin tıklama sayısında artış sağlanarak reklam pastasından daha fazla pay alması amaçlanmıştır.

3.3.2.5. Sağlık Haberi Örneklemeleri

Sağlıklı, özgür ve mutlu olmak her insan için önemlidir. Bu anlamda sağlıklı ve uzun yaşam konusunda yapılan bilimsel çalışmalar, uzmanların yaptığı açıklamalar ve medyada yer alan haberler toplumda her zaman en çok takip edilen haberler arasında yer almıştır. İnternet ortamında hemen hemen her gün sağlık alanıyla ilgili haberler yer almaktadır. Bu haberlerin kimisi bilimsel tıp verilerine dayanmakta kimisi ise bitkisel tıp alanında olmaktadır. Özellikle bitkisel tıp alanında yapılan haberlerde bilimsel verilerin olmaması, kaynak gösterilmemesi internet gazeteciliğinde çok sık karşılaşılan bir etik sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Medya toplum üzerinde önemli bir güce ve etkiye sahiptir. Medyada yer alan sağlık haberlerinin toplumda olumlu etkileri olabildiği gibi olumsuz etkileri de olabilmektedir. Bundan dolayı internet gazeteciliğinde yapılan haberlerin toplumda olumsuz sonuçlara neden olmaması için çok hassas olunması büyük önem arz etmektedir. Sağlık haberleri toplumun geneline hitap etme özelliğine sahiptir. Gerek geleneksel gazetecilikte gerekse de internet gazeteciliğinde yapılan haberlerin gerçek olması, bilimsel verilere ve uzman görüşüne dayanması, abartılı olmaması, topluma yol göstermesi gerekmektedir.

3.3.2.5.1. Akşam Gazetesi İnternet Sitesi

Akşam Gazetesi'nin internet sitesi olan www.aksam.com.tr'de 23 Eylül 2019 tarihinde “Grip aşısı gibi çay... İşte formülü!”²⁵⁷ başlıklı haber yer almıştır. Görsel olarak içinde bitkisel bir içeceğin olan (ya da izleniminin verilen) 1 adet cam demlik ve 1 adet cam bardağın bulunduğu bir fotoğraf kullanılmış, ayrıca fotoğrafta ıhlamur bitkisine de yer verilmiştir.

Haberde zencefil, karanfil ve adaçayı karışımı bir kürün bağışıklık sistemini güçlendirdiği, grip ve soğuk algınlığına karşı kalkan oluşturduğu ifade edilerek, “Kış mevsimi yaklaşırken özellikle çocuklar arasında hızla yayılan grip virüsüne karşı grip aşısı yaptırmanın koruyucu olmadığına, hatta ciddi yan etkileri bulunduğu dikkat çeken uzmanlar, gripten korunmanın formülünün, doğada olduğuna dikkat çekiyor” ifadeleri yer almıştır. Ayrıca bitkisel çayın hazırlanışı hakkında bilgilere de yer verilmiştir.

Haberde “BRONŞİTE ANDIZOTU ÇAYI” ara başlığıyla verilen bir diğer bilgi ise şu şekildedir:

“Ani hava değişimleri, soğuk ve kuru havayla birlikte sigara kullanımının tetiklediği bronşit, akciğerlere giden bronşiyal tüplerin yani bronşların iltihaplanması ya da şişmesidir. Bitkisel tedavi uzmanları bu hastalıkla mücadelede ‘andızotu’nu öneriyor. Akciğer enfeksiyonları ya da bronşit nedeniyle artan mukusun etkisiyle meydana gelen öksürüğü rahatlatmak için bu bitki tüketilebilir. Sindirim sistemi hastalıklarının tedavisinde etkilidir. Mide ve bağırsak hastalıklarına da iyi gelir. Soğuk algınlığı ve gribe de iyi gelir. Böbrek ve mesane taşlarını eriterek idrar yollarından atılmasını sağlar.”

Ayrıca haberde andızotu bitkisinin hangi mevsimde açtığı, nerede ve hangi iklim koşullarında yetiştiği, boyu, yetiştirme koşulları gibi teknik bilgiler de bulunmaktadır. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nin sağlık alanıyla ilgili maddesinde şöyle denilmektedir:

²⁵⁷ “Grip aşısı gibi çay... İşte formülü!”, 23 Eylül 2019, (Çevrimiçi), <https://www.aksam.com.tr/saglik/grip-asisi-gibi-cay-iste-formulu/haber-1007836>, 5 Nisan 2020.

“Araştırmaları destekleyen kuruluşlar açıkça belirtilmeli, bilimsel kanıta dayalı olmayan tanı ve tedavi yöntemlerine haberlerde yer verilmemelidir. İlaç tavsiyesinde asla bulunulmamalıdır.”

Haberde verilen bilgiler uzmanların açıklamalarına dayandırılmakta fakat söz konusu olan uzmanların ismi, uzmanlık alanları ya da çalıştıkları kurum hakkında herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Ayrıca haberde kaynak gösterilmemiştir. Haberi yapan belli değildir. Bilgilerin nereden alındığı belli değildir. Bu nedenle haberde yer alan bilgilerin güvenilirliği konusunda şüphe oluşmaktadır. Bu anlamda gazetecilik mesleği adına etik dışı bir durum oluşmuştur.

3.3.2.5.2. Timetürk İnternet Sitesi

www.timeturk.com.tr internet haber sitesinde 13 Şubat 2020 tarihinde “Korona virüsü aşısı bulundu mu?”²⁵⁸ başlıklı sağlık haberi yayınlanmıştır. Haberde sağ elinde enjektör ve sol elinde aşı bulunan beyaz formalı bir kişinin ellerinin görüntüsünün yer aldığı bir fotoğraf bulunmaktadır.

Haber sayfanın solunda yukarıdan aşağıya doğru dikey düzlemde verilmiştir. Haberde sadece bir fotoğraf bulunmaktadır. Ayrıca haberin içinde bir ağız ve diş sağlığı merkezinin reklamı mevcuttur. Sayfanın sağında ilk olarak bir reklam, onun altında ise “TİME TÜRK SON HABERLER”, “ÇOK OKUNANLAR”, “TÜRK AJANS HABERLERİ” başlıkları altında güncel haberler ve “TİMETÜRK BİYOGRAFİ” bölümü yer almaktadır.

Bununla birlikte haberin üstünde bir iletişim kurumunun reklamı bulunmaktadır. Haberin altında ise güncel haberler ve alışveriş, gıda alanlarına ait reklamlar karışık olarak yer almaktadır.

Haberin spotunda şu ifadeler yer almaktadır:

²⁵⁸ “Korona virüsü aşısı bulundu mu?”, 13 Şubat 2020, (Çevrimiçi), <https://www.timeturk.com/korona-virusu-asisi-bulundu-mu/haber-1351646>, 9 Nisan 2020.

“Tüm dünyada corona virüsü paniği yaşanıyor. Corona virüsü tedavisi bulundu mu?, Korona virüsü tedavisinde son gelişmeler nelerdir?”, Korona virüsü aşısı bulundu mu? sorularının cevabı.”

Haberin içeriğinde yer verilen bilgilerden bazıları ise şu şekildedir:

“Çin'in Ankara Büyükelçisi Dıng Li, corona virüsü hakkında açıklamalarda bulundu. Büyükelçi Dıng, Stratejik Düşünce Enstitüsünce (SDE) düzenlenen "Çin'in Virüsle İmtihanı" panelinde konuştu. Salgının en kısa zamanda yok edilmesi için devletin tüm imkânlarını seferber ettiğini dile getiren Dıng, ülkesinin hastaları tedavi etmek ve salgını durdurmak için çalışmalarına hızla devam ettiğini aktardı... Dıng, Çin'de birçok eğitim kurumunun derslerini internet ortamında çevrimiçi olarak sürdürdüğünü vurgulayarak, “Şu anda bilim insanlarımızın yaptığı çalışmalar sonucunda salgının tedavisinde kullanılabilecek birkaç ilaç test ediliyor. Etkili bir aşının bulunması için de çalışmalarımızı hızla sürdürüyoruz” diye konuştu.”

Haberin başlığı olan “Korona virüsü aşısı bulundu mu?” soru cümlesi okuyucuların zihninde korona virüsü aşısının bulunmuş olabileceğine dair bir ümit, bir beklenti ve heyecan yaratmaktadır. Soru cümlesiyle okuyucuların merak edip haberi okumaları amaçlanmaktadır. Bununla birlikte haberin spotunda yer alan “Corona virüsü tedavisi bulundu mu?”, “Korona virüsü aşısı bulundu mu?” ifadeleri de haberin başlığını desteklemekte, okuyucularda aşının bulunmuş olabileceğine dair oluşan beklenti ve merak duygusunu daha da arttırmaktadır. Soru sorarak okuyucuları sayfaya çekme tekniği etik dışı olmakla birlikte internet gazeteciliğinde sık uygulanmaktadır. Dolayısıyla hem haberin spotu hem de haberin başlığı etik dışıdır.

Buna karşın haberin içeriğinde verilen “salgının tedavisinde kullanılabilecek birkaç ilaç test ediliyor” ve “Etkili bir aşının bulunması için de çalışmalarımızı hızla sürdürüyoruz” ifadeleri korona virüsünü tedavi edebilecek bir ilacın ya da aşının bulunmadığını, bu konuda çalışmaların devam ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla haberin içeriği, haberin başlığında yaratılan merakı, heyecanı, beklentiyi karşılayamamaktadır. Bundan dolayı okuyucuların yanıltılması söz konusudur.

İnternet gazeteciliğinde sık yaşanan bu tür haber üretme anlayışı etik değildir. Ayrıca haberde kaynak gösterilmemiştir. Bu durum da etik dışıdır.

SONUÇ

Bir toplumda en önemli olgulardan biri iletişimdir. İletişim insanın temel gereksinimleri arasında yer almaktadır. İletişim sayesinde insan çevresinde ve çok daha uzak mesafelerde meydana gelen gelişmeler hakkında bilgi sahibi olabilmektedir. Bu sayede insan merak duygusunu karşılamaktadır. Bilgi günümüzün vazgeçilmez bir unsurudur. Günümüzde dünyada her alanda yaşanan gelişmeler bilginin önemini daha da arttırmıştır. Özellikle iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler bilginin önemini ve yayılma hızını çok daha üst seviyelere taşımıştır.

İletişim ve bilginin aktarımı insanlık tarihinin her döneminde temel bir ihtiyaç olmuştur. Bilginin aktarımı ilk olarak ilk çağlarda sözlü iletişimle başlamış, ardından yazının bulunuşuyla birlikte iletişim hem farklı bir boyut kazanmış hem de daha güvenli bir hal almıştır. Çünkü yazı sayesinde bilgi artık kayıt altına alınmıştır. Bu noktada bilginin aktarımı kadar bilginin doğru ve eksiksiz olması da önemlidir.

İletişimde en önemli dönüm noktalarından biri 15. yüzyılda oynar harfli matbaanın bulunuşuyla gerçekleşmiştir. Oynar harfli matbaa sayesinde bilginin paylaşım hızı çok büyük bir ivme kazanmış, bilgilerin daha çok insana ulaştırılması sağlanmıştır. Ayrıca elle yazılan haber mektuplarının yerini basılı haber mektupları almış, gazetecilik mesleği daha ileri bir boyut kazanarak kamuoyunda daha güçlü bir konuma yerleşmiştir.

Basılı haber mektuplarını 17. yüzyılda süreli yayınlar izlemiştir. Bu yüzyılda süreli yayınlar dünya çapında yaygınlaşmaya başlamıştır. Süreli yayınların yaygınlaşmasında oynar harfli matbaa çok büyük rol oynamıştır. Ayrıca ulaşım yollarında yaşanan gelişmelerin de gazetecilik mesleğine çok büyük katkısı olmuştur. 18. Yüzyılda ise gazetecilik gerçek anlamda meslek statüsüne kavuşmuştur. Gazeteciliğin gelişim sürecinde teknik alanda yaşanan ilerlemelerin yanı sıra siyasal, düşünsel alanda meydana gelen gelişmeler de etkili olmuştur.

Dünyada gazetecilik alanında yaşanan gelişmeler Osmanlı Devleti'ni de etkilemiştir. Fakat Osmanlı Devleti'nde hem ilk matbaanın kuruluşu hem de ilk gazetelerin faaliyete geçmesi Avrupa'dan çok daha geç bir dönemde olmuştur. İlk

matbaa 18. yüzyılda faaliyete geçmiş, ilk süreli yayınlar ise 19. yüzyılın ilk yarısında kurulmuştur. Ayrıca ülkemizde ilk gazetelerin kuruluşu diğer ülkelerden farklı olarak resmi ve yarı resmi girişimler sonucunda gerçekleşmiştir.

Hiç şüphesiz oynar harfli matbaa gazetecilik mesleği açısından bir milat olmuştur. Gazeteciliğin temel unsurlarından biri olan matbaa, gazetecilik alanına çok büyük bir ivme kazandırmıştır. Gazetecilik alanının 15. yüzyılda oynar harfli matbaa ile başlayan yolculuğu günümüzde dijital matbaa ile devam etmektedir. Fakat bu ortaklığa 20. yüzyılın ikinci yarısında yeni bir teknoloji katılmıştır. Bu yeni ortak, dijital teknolojilerin imkân sağladığı internet teknolojisidir. Ayrıca internet teknolojisi, gazetecilik alanında matbaanın tahtını çok güçlü bir şekilde sallamaktadır.

1960'larda ABD'de askeri amaçlı bir proje ile doğup kısa sürede bütün dünyayı etkisi altına alan internet, günümüze damgasını vurmaktadır. Temelini sayısal kodların oluşturduğu internet, günümüzde hayatımızın her alanında ve her anında etkisini göstermektedir. Medya sektörü de internet teknolojilerinden köklü bir değişime uğrayacak bir şekilde etkilenmiştir.

Bilgisayar ağlarının birbirlerine bağlantısının sonucunda oluşan, zaman ve mekân sınırı olmayan, dünyanın hemen hemen yerinde erişim sağlanabilen, her yaş grubundan insanın kolaylıkla kullanabildiği, sürekli yenilenen, müthiş bir hızla sahip olan internet, gazetecilik alanına çok farklı bir boyut getirmiştir. Günümüzde gazetecilik artık sadece geleneksel medyada değil, internet ortamlarında da gerçekleştirilen bir olgudur. Bu yeni tür gazeteciliğin adı internet gazeteciliğidir. İnternet gazeteciliği, günümüzde internet ortamında gerçekleştirilen, gazete, televizyon ve radyo haberciliğinin özelliklerini içinde barındıran, yazı, ses ve görüntünün eş zamanlı kullanılmasına olanak sağlayan bir gazetecilik türüdür.

İnternetin 1990'larda sivillerin kullanımına açılması interneti herkesin ulaşabildiği bir iletişim aracı olmasını sağlamıştır. Bu durum internet gazeteciliğinin temellerinin atılmasında büyük rol oynamıştır. Dünyada internet gazetelerinin ilk örnekleri 1995 yılında ABD'de ortaya çıkmıştır. Yukarıda belirttiğimiz gibi internet, medyada çok büyük bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Bu dönüşüm medya

kuruluşlarının gazeteler dışında internet ortamında da gazetecilik yapmasını sağlamıştır. Bu noktada internette yayın yapan gazetelerin öncüleri internetin önemini ve gücünü anlayan ABD’li büyük medya kuruluşları olmuştur.

Ülkemizde matbaa ve gazetenin kuruluşu Batı’dan çok sonraki yıllarda olmuştur. Buna karşın Türkiye’de internet ve internet gazeteciliğinin faaliyete geçmesi Batılı ülkeler ile benzer zamanda gerçekleşmiştir. İnternetin ülkemize gelişi ODTÜ ve TÜBİTAK’ın birlikte gerçekleştirdikleri akademik çalışmalar sonucunda olmuştur. İnternet gazeteciliğindeki ilk girişim ise dergicilik alanından gelmiştir. Türkiye’de internet gazeteciliğinin ilk örneği 1995 yılında kurulan Aktüel Dergisi’dir. Bu derginin ardından Lemar Dergisi ile Turkish Daily News, Milliyet, Hürriyet, Sabah gazeteleri başta olmak üzere diğer gazeteler de internet ortamında yerlerini almıştır. Yaygın basından sonra ise yerel gazeteler, televizyonlar ve dergiler internet sayfalarını kurmuşlardır. Bugün yerel basın, yaygın medya gibi internet gazeteciliğinde son derece aktiftir. Bunun yanı sıra yurt dışında olduğu gibi ülkemizde de basılı yayını olmayan sadece internet ortamında yayınlanan gazeteler bulunmaktadır. Bu tür gazetelerin ülkemizdeki ilk örneği ise 1996 yılında kurulan XN haber sitesidir.

1990’ların sonları internet gazeteciliğinin emekleme yılları olmuştur. 2000’li yıllardan itibaren ise internette yayın yapan gazetelerin sayısı Türkiye’de ve dünyada hızla artmıştır. Bu artışta bir taraftan dünyada internet kullanımının yaygınlaşması diğer taraftan ise halkın internette yayın yapan gazetelere olan ilgisi büyük ölçüde etkili olmuştur. Ayrıca gerek mobil iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler gerekse de sosyal medyanın toplumda büyük bir hızla yaygınlaşması da internet gazeteciliğinin gelişiminde önemli katkı sağlamıştır. Mobil teknolojideki gelişmelerle birlikte akıllı cep telefonları, tabletler gibi ürünler hayatımıza girmiş, böylece geleneksel medyadan farklı olarak habere zaman ve mekan sınırı olmadan ulaşmak mümkün olmuştur. Haberin aktarılması da aynı ölçüde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla yüzyıllardan beri var olan geleneksel gazetecilik karşısında artık daha hızlı ve daha küresel olan bir gazetecilik türü icra edilmektedir.

Hem yazılı hem de görsel medyanın bütün işlevlerine sahip olan ve kendine has birçok önemli özelliği içinde barındıran internet gazeteciliği, geleneksel medyanın yüzyıllardır elinde bulundurduğu gücü alıp adeta merkezi güç konumuna geçmiştir. İnternet gazeteciliği, geleneksel medyanın ulusal düzeydeki etkisini küresel ölçeğe taşımıştır. Yayınlanan bir haber sadece birkaç dakika içinde bütün dünyaya yayılmaktadır. Bunu geleneksel medya ile gerçekleştirmek pek mümkün değildir. Geleneksel medya ile ülke sınırları içinde kamuoyu oluşturulabilmekte, buna karşın internet ortamında yayınlanan bir haberle dünya çapında bir kamuoyu oluşturmak, bütün dünyanın dikkatini çekebilmek mümkündür.

Geleneksel gazetecilikle kıyaslandığında internet gazeteleri daha düşük maliyettedir. Üstelik internet herkesin kullanımına açık bir ortamdır. Bununla birlikte geleneksel medyaya göre çok daha hızlı olması, çoklu ortam özelliği sayesinde metin, video, ses gibi unsurların aynı ortamda yer alabilmesi, hipermetin özelliğinin linkler ve etiketler aracılığıyla farklı sayfalara geçiş imkânı sağlaması, etkileşim özelliğiyle kullanıcıların haberler hakkında yorum yapabilmesi ve kullanıcıların daha aktif bir konuma sahip olması, güncellemelerin sürekli ve süratli bir şekilde yapılabilmesi, arşivleme ve depolama kapasitesinin sınırsız olması internet ortamını gazetecilik anlamında çok cazip kılmaktadır. Bütün bu özellikler internet gazeteciliğinin geleneksel gazetecilik karşısında çok güçlü bir konum elde etmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte internette en çok ziyaret edilen haber siteleri geleneksel medya şirketlerinin internet haber siteleridir. Geleneksel medya şirketleri internet ortamında yapılan gazeteciliğe önemli yatırımlar yapmakta, internet gazeteciliğinde de iddialı olduklarını göstermektedir.

İnternet teknolojilerinin sunduğu sınırsız olanaklar internet gazeteciliğini cazibe noktası haline getirmektedir. Üstelik internet teknolojileri sürekli olarak yenilenmekte ve internet gazeteciliğinin fonksiyonlarını geliştirerek onun daha güçlü ve vazgeçilmez olmasını sağlamaktadır. Bütün bu veriler ışığında günümüzde etkinliğini gözlemlediğimiz internet gazeteciliğinin gelecekte basın alanına damgasını vuracağından hiç şüphe yoktur.

İnternet gazeteciliği, basın alanına olumlu katkılar sağlamıştır. Fakat bu olumlu katkıların yanı sıra olumsuz özellikler de söz konusudur. Geleneksel medyada var olan etik sorunlar internet gazeteciliğinde de yer almaktadır. Üstelik internet gazeteciliğiyle birlikte mesleki etik ihlallere yenileri eklenmiştir.

Felsefenin bir disiplini olan etik, insanların eylemlerinin ahlaki yönünü incelemektedir. Ahlaki açıdan iyi olan eylemlerin özelliklerini ele almaktadır. Dolayısıyla etiğin odak noktası insandır. Etik, insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Etik, insan davranışlarını doğru davranış ve yanlış davranış yönünden ahlak kuralları kapsamında incelemektedir.

Toplumların kendilerine özgü değerleri mevcuttur. Değerler her insan için önemlidir. İnsanların hayatının daha güvenilir ve daha yaşanabilir olmasını amaçlayan etik, toplumsal değerler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Etik, toplumda kabul görmüş değerleri, alışkanlıkları ve töreleri kapsamaktadır.

Etik kuralların hukuki bir yaptırım gücü yoktur. Bu sebeple etik kurallara uymayan bir kişinin hukuki bir ceza alması söz konusu değildir. Etik kurallar tamamen meslek çalışanlarının vicdanına seslenmektedir. Bu noktada meslek çalışanlarının etik kuralları benimseyerek kendi istekleriyle uygulamaya koymaları gerekmektedir.

Hemen hemen her mesleğin etik ilke ve kuralları bulunmaktadır. Çalışanların mensubu oldukları mesleklerin etik kurallarına uymaları hem mesleğe ve meslek çalışanlarına güven duyulması hem de toplumun ve toplumun sahip olduğu değerlerin korunması açısından önemlidir.

Etik, gazetecilik alanında en önemli olgulardan bir tanesidir. Gazetecilik etiği, gazetecilerin herhangi bir baskı karşısında hem kendilerini ve gazetecilik mesleğini hem de okurlarda/izleyicilerde/dinleyicilerde güven oluşmasını sağlamak amacıyla uymayı kabul ettikleri kurallardır. Gazetecilik etik ilkeleri, haberin temel öğeleri olan gerçeklik, doğruluk, nesnellik, tarafsızlık ve dengelilik temel alınarak oluşturulmuştur.

Medya toplumun haber alma hakkını yeterine getirmekte, kamuoyu oluşturma gücünü elinde bulundurmaktadır. Bu anlamda gazetecinin elindeki gücü kötü yönde kullanmaması, görevlerini icra ederken mesleki etik kurallara uyması büyük önem arz etmektedir. Günümüzde gerek geleneksel medyada gerekse de internet gazeteciliğinde etik dışı unsurlar sık sık yaşanmaktadır.

İnternetin sahip olduğu dijital teknoloji, internet gazeteciliğinin kendine özgü etik sorunlar girdabına girmesine sebep olmuştur. Gazetecilik alanında hız çok önemli bir unsurdur. İnternet gazeteciliği geleneksel gazeteciliğın haberi yayınlama hızını altüst etmiştir. Gazetede bir gün sonra yayımlanan haber, televizyonda haber bülteni saatinde yayınlanmaktadır. Buna karşın internet haber sitesinde haber sadece dakikalar içinde internet kullanıcılarına ulaştırılmaktadır.

İnternet gazeteciliğinin sahip olduğu hız geleneksel gazetecilik karşısında büyük bir avantajdır. Fakat hız, editöryal eksiklikle yan yana gelince etik sorunlar oluşmaktadır. Geleneksel gazetecilikteki editöryal kontrol sistemi internet gazeteciliğinde yok denecek kadar azdır. Haberin yeterince teyit edilmemesi, bilgilerin tam olmaması, bilgi kirliliğine, internet kullanıcılarının yanıltılmasına sebep olmaktadır. Editöryal eksiklik haberin dil kurallarına uyulmadan, özensizce yazılmasına hatta argo kelimelerin kullanılmasına bu durum ise Türkçeye zarar vermektedir. Bu etik sorunlar internetin sağladığı güncelleme olanağı sayesinde kolayca dzeltilebilse de gazetecilik mesleğine ve halkın haber alma hakkına zarar vermektedir. Bu etik sorunun yaşanmasında internetin herkese açık olması dolayısıyla mesleği gazetecilik olmayan insanların da internette habercilik yapmasının etkisi bulunmaktadır.

Geleneksel medyada olduğu gibi internet gazeteciliğinde de en önemli gelir kaynağı reklamlardır. İnternet gazeteciliğinde reklam gelirlerini arttırmak için çeşitli etik dışı uygulamalar yer almaktadır. İnternet teknolojileri sayesinde gerçekleşen bu uygulamalar geleneksel medyada bulunmamaktadır. Bu uygulamalardan en ön planda olanları tık tuzağı ve galeri/video habercilik olarak adlandırılmaktadır. Her iki habercilik tekniğinin de amacı sayfanın ziyaretçi sayısını arttırmak, ziyaretçilerin

sayfada daha uzun süre kalmasını sağlamaktır. Böylece sayfanın ‘tık’ alma sayısı yani reytingi yükselecek, reklamlardan elde edilen gelirin artırılması sağlanacaktır.

Tık tuzağı habercilik tekniğinde haberin öznesi gizlenerek, cümle yarım bırakılarak, referans kelimeler kullanılarak, kullanıcıların dikkatini çekecek görüntülere yer verilerek, şok/bomba/son dakika ifadeleri kullanılarak, okuyucularda merak, kaygı, mutluluk gibi duygular yaratılmakta, okuyucuların haberi tıklaması sağlanmaktadır.

Galeri/video habercilikte ise fotoğraf galerisi ve video haberler, vagon haberler ve matruşka haberler teknikleri uygulanmaktadır. Fotoğraf galerisi ve video haberlerde zayıf içerikli haberler büyük fotoğraflar ve videolar ile desteklenerek okuyucuların dikkati çekilmektedir. Bu tür haberlerde okuyucular istedikleri bilgiye ulaşmak için birden fazla tıklama yapmak zorunda kalmaktadır.

Matruşka haberler tekniğinde ise en fazla tıklanan ya da önem derecesi diğerlerine göre daha yüksek olan haber ana sayfaya alınmaktadır. Haber dikkat çekici bir başlık ve fotoğraf ya da video ile desteklenmektedir. Haberi tıklayan okuyucular başka bir sayfa yönlendirilmektedir. Bu yeni sayfada ise genellikle magazin haberleri ağırlıkta olmaktadır. Bu noktada okuyucular başlıkta merak ettikleri habere ulaşmak için diğer içeriklere ya da görsellere tıklamak zorunda kalmaktadır.

Vagon haberler tekniğinde haber birden fazla bölüme ayrılmakta, içeriğin farklı bölümlere taşınması sağlanmaktadır. Böylece merak ettiği habere ulaşmak isteyen okuyucular 2 ila 15 arasında sayfayı ziyaret etmek zorunda kalmaktadır. Bunun sonucunda ise sayfanın ziyaretçi sayısı artırılmakta, okuyucuların daha uzun süre sistemde kalması sağlanmaktadır. Vagon haber tekniğinde fotoğraf galerileri de ziyaretçi sayısının artmasına katkı sağlamaktadır.

İnternet gazeteciliğinde haberlerle reklamlar bazen iç içe geçmektedir. Reklamlar sayfanın her yerinde hatta haberin içinde bile yer almaktadır. Reklamlar kimi zaman okuyucuların haberi okumasını bile zorlaştırmaktadır. Sayfada sponsorlu içerik bulunabilmekte, kimi zaman ise sayfada yer alan bağlantılar okuyucuları başka

sayfalara hatta reklamlara yönlendirmektedir. Reklamların bu derecede yoğun kullanılması etik değildir. Bu durum okuyucuları rahatsız etmektedir. Ayrıca haber ile reklam ayrımını yapamayan okuyucular mağdur duruma düşmekte, bilgiye erişimde yanlışlıklar olabilmektedir.

İnternet gazeteciliğinde etik sorunlardan bir tanesi nefret söylemlerinden dolayı oluşmaktadır. Mutluluk, merak, kaygı gibi nefret de insani bir duygudur. Bu duygunun ifade edilmesi ya da eylem haline getirilmesi nefret duygusunun açığa vurulmasıdır. Bu etik sorun geleneksel medyada çok sınırlıdır. Buna karşın internetin sahip olduğu dijital teknoloji kullanıcılara etkileşim olanağı sağlamaktadır. Bu anlamda okuyucular internet haber sitesinde yayınlanan haberler hakkında diledikleri gibi yorum yapabilmektedir. Fakat bu yorumlar kimi zaman hakaret, ayrımcılık, hedef gösterme vb. türlerde olabilmektedir. Gazetecilik mesleki ilke ve kurallarına aykırı olan bu durum okuyuculardan kaynaklanmaktadır. Okuyuculara etkileşim olanağı vermeyen haber sitelerinde bu etik sorun yaşanmamaktadır. Bununla birlikte nefret söylemlerinin önüne geçmek isteyen bazı haber siteleri yorum bölümlerini kapatma yoluna gitmektedir.

İnternet gazeteciliğinde özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi de en önemli etik sorunlardan bir tanesidir. Bu sorun geleneksel medyada da mevcuttur. Fakat internet gazeteciliğinde daha yoğun olarak gerçekleşmektedir. Bunda internet ve mobil teknolojilerinin etkisi büyüktür. Özel hayatın gizliliği yasalar kapsamında güvenceye alınmış olmasına karşın sanatçılar, mankenler, sporcular, sosyal medya fenomenleri gibi kamuoyunda ön planda olan isimlerin özel hayatı sık sık internet haberlerine konu olmaktadır. Örneğin kişinin kendi evinin bahçesindeyken çekilen fotoğraflar ya da video, hatta bir şekilde elde edilen kişinin cep telefonunda arkadaşına yazdığı bir mesaj izin alınmadan internette haber yapılmaktadır. Ayrıca cep telefonu ile çekilen bir görüntü dakikalar içinde internet haber sitesine aktarılmaktadır. Bu tür olayların haber yapılabilmesi için kişilerden izin alınması gerekmektedir. Aksi takdirde gazetecilik mesleği adına etik sorunların meydana gelmesi kaçınılmazdır.

Özel hayatın gizliliğinin ihlali konusunda çerez dosyalar ve anket soruları da etik açıdan olumsuz bir durum arz etmektedir. Bu dijital teknolojinin sahip olduğu özellikler sayesinde sadece internet gazeteciliğinde yaşanan bir etik sorundur. Bu uygulamada çerezler kullanılarak internet haber sitelerinde gezinen kullanıcıların, ne şekilde hareket ettiklerine dair bütün ayrıntılar kayıt altına alınıp depolanmaktadır. Aynı şekilde anket soruları aracılığıyla da kullanıcılar hakkında bilgiler edinilmektedir. Hatta bu bilgiler başka şahıslarla da paylaşılabilir. Örneğin kullanıcıların haber sitesinde hangi reklamları tıkladıkları, ne tür ürünlerle ilgilendikleri hep kayıt altına alınmaktadır. Böylece kullanıcılar hakkında toplanan bilgiler ticari amaçlı olarak kullanılarak, kullanıcılar yoğun olarak reklam içerikleriyle karşı karşıya bırakılmaktadır. Dijital teknolojilerde yaşanan gelişmelere paralel olarak bu etik sorun daha ileri noktalara taşınmaktadır.

Telif hakkının ihlal edilmesi geleneksel medyada yıllardır var olan bir etik sorundur. Bu sorun internet gazeteciliğinde de mevcuttur. Fakat internet teknolojisi sağladığı olanaklar bu etik sorunun internet gazeteciliğinde daha yoğun yaşanmasına sebep olmaktadır. İnternet sayesinde enformasyonun kopyalanması ya da çoğaltılması çok kolay bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu anlamda bir internet haber sitesinin ya da abonesi olunmayan bir haber ajansının haberi başka bir haber sitesi tarafından izin almadan kolaylıkla kopyalanıp yayınlanmaktadır. Bu etik sorunun yaşanmasında internet haber sitelerinin hemen hemen hiçbirinin muhabir kadrosunun olmaması da önemli rol oynamaktadır.

Bir mobilya ustasının günlerce emek verip ürettiği mobilya onun ürünüdür. Bir sanatçının ürettiği şarkı da kendi ürünüdür. Bu anlamda bir muhabirin bilgileri toparlayıp, teyit edip, haber yazım kurallarına ve meslek ilkelerine göre yazdığı haber ya da çektiği fotoğraf, video onun ürünüdür. Bir köşe yazarının ya da muhabirin ürettiği haber izin alınmadan kullanılmamalı, haberin içeriğinde değişiklik yapılmamalıdır. Gazetecilik etik ilke ve kuralları bunu gerektirmektedir.

Haber ‘olay’dır. Haber gazetecilik alanının temel unsurudur. Haber olmadan gazetecilik var olamaz. Bu anlamda haberin gazetecilik mesleki etik ilke ve kurallarına uygun olması için doğru ve eksiksiz olması gerekmektedir. Haberin doğru

ve eksiksiz olması okuyucuların internet haber sitelerine güven duyması açısından çok önemlidir. Bu noktada haber kaynaklarının güvenilir olması büyük önem taşımaktadır. Haberdeki bilgileri aktaran kişinin yeterli donanıma sahip olması da büyük önem arz etmektedir. Bilgiyi aktaran kişinin uzmanlık alanı, varsa unvanı ve görev tanımı belirtilmelidir. Haber teyit edildikten sonra yayınlanmalıdır.

Bir internet haber sitesinde yüzlerce haber yayınlanmaktadır. Bu haberlerin çoğunun kaynağı belli değildir. Haberin kaynak gösterilerek doğruluğunun kanıtlanması gerekmektedir. Aksi takdirde haberin içeriğinde yer alan bilgilerin kimden alındığı, nasıl elde edildiği, doğru olup olmadığı konusunda şüpheler oluşacaktır. Bu durum ise haberin yayınlandığı internet haber sitesi hakkında güvensizlik yaratacaktır. Bu durum ise internet gazeteciliğinde önemli bir etik sorundur. Telif hakkının ihlali olduğu gibi haberde kaynak gösterilmemesinde de internet haber sitelerinin muhabir kadrolarının olmayışı, büyük rol oynamaktadır.

Yukarıda siyaset, ekonomi, magazin, spor ve sağlık alanlarındaki etik örneklerde geleneksel medyada var olan etik sorunların yanı sıra tamamen internet gazeteciliğine özgü olan etik sorunları görmekteyiz. Örneklerde gördüğümüz gibi siyasetten ekonomiye, spordan magazine gazeteciliğin her alanında etik dışı unsurlar yer almaktadır.

Örneklerin çoğunda internet gazeteciliğinde en çok yaşanan etik sorunlar olan tık tuzağı habercilik ve galeri/video habercilik tekniğini yer almıştır. Özellikle yarım bırakılan cümleler ya da soru cümleleri türündeki başlıklar ile okuyucularda merak, heyecan vb. türde duygular yaratılıp, haberde okuyucular yanıltılmıştır. Bununla birlikte okuyucuların haber sitesinde daha uzun süre kalması için çok sayıda fotoğrafın kullanıldığı haberler de örneklerde yer almıştır.

Ayrıca örneklerde dikkat çeken bir başka unsur ise kadının cinselliğinin ön planda olduğu etik dışı haberlerdir. Bu tür haberlerin magazin alanında ağırlıklı olmakla beraber spordan siyasete hemen hemen her alanda yer almıştır. Örneklerde görüldüğü gibi spor haberinde basketbolcu bir kadının bedeni, siyaset haberinde siyasetçi kadınların bedeni, magazin haberinde ise bir mankenin bedeni üzerinden haberler kurgulanmıştır.

Örneklemlerde internet teknolojilerinin kolay bir şekilde gerçekleşmesine olanak tanıdığı haberde kaynak gösterilmemesi unsurunu da sıklıkla görülmektedir. Bu etik sorun her alandaki haberlerde yer almaktadır. Bu noktada sağlık alanındaki örneklemlere odaklanmakta fayda vardır. Sağlık alanındaki iki örnekleimde görüldüğü gibi içerikte insan sağlığını ilgilendiren, uzmanlık gerektiren bilgiler yer almasına karşın haberin kaynağı, bilgileri veren kişinin unvanı, uzmanlık alanı belli değildir.

Örneklemlerde ayrıca özel hayatın gizliliğinin ihlal edildiği, nefret söylemleri içeren, haberle iç içe geçmiş ya da haber mi reklam mı olduğu açık bir şekilde belirtilmemiş etik dışı haberler de bulunmaktadır. Örneklemlerde görüldüğü gibi internet haber siteleri, internet kullanıcılarını sayfaya çekmek, daha fazla reklam alıp daha çok kazanç elde etmek adına gazetecilik mesleki etik kurallarını hiçe sayıp, adeta amaca ulaşmakta her yol mubahtır düşüncesiyle hareket etmektedir. Özellikle tık tuzağı habercilik ve galeri/video habercilik teknikleri okuyucularda yarattıkları olumsuz sonuçlar nedeniyle daha çok dikkati çekmektedir.

İnternet gazeteciliğiyle birlikte medyada var olan etik sorunların üstüne yenileri eklenmiştir. İnternet teknolojilerindeki gelişmeler etik sorunların artışında önemli rol oynamaktadır. İnternet, insanlara fikirlerini yayma anlamında sınırsız bir özgürlük sunmaktadır. Bu özgürlük basın özgürlüğü adına kötüye kullanılmamalıdır. Basın özgürlüğü hem gazetecilik mesleği hem de toplum adına çok önemli bir unsurdur. Gazeteciler, halkın haber alma hakkına saygı göstererek, topluma karşı sorumluluk bilinciyle mesleklerini icra etmek zorundadır. Gazetecilerin mesleki ilke ve kurallara gerçek anlamda uymamasından dolayı toplumda gazetecilik mesleğine duyulan güven her geçen gün azalmaktadır.

Gazetecilik mesleğinin toplumda itibar kaybettiği araştırma kuruluşlarının yaptığı çalışmalarda da görülmektedir. Ipsos araştırma şirketinin yaptığı bir çalışmada da mesleklere duyulan güven sıralamasında gazeteciler son sıralarda yer almaktadır. Basının kamuoyundaki gücü ve etkisi, halkın haber alma hakkını düşündüğümüzde ne kadar önemli bir sorunla karşı karşıya olduğumuzu çok daha iyi

anlayabiliriz. Bu noktada gazetecilerin görev tanımı ve basın özgürlüğü kavramı gerek sektörde gerekse de akademik çalışmalarda tartışma konusu olmaktadır.

Gazetecilik mesleğinin toplumda güven kaybetmesinde etik dışı unsurlar büyük rol oynamaktadır. Fakat etik sorunların çözümü imkânsız değildir. Etik sorunların çözümü yine meslek çalışanlarında ve meslek örgütlerindedir. Bu anlamda hem gazetecilere hem de meslek örgütlerine görevler düşmektedir. Basın meslek örgütleri mesleki etik ilke ve kuralları belirlemiştir. Geleneksel medya gibi internet haber siteleri de bu etik ilke ve kurallara tabidir.

Etik kuralların hukuki yaptırımlar içermemesi, insanların vicdanına hitap etmesi nedeniyle bu noktada gazetecinin vicdanına görev düşmektedir. Bu anlamda gazeteciler, halkın haber alma hakkına saygı göstermelidir. Gazeteciler, mesleki ilkelere ödün vermeden bağlı kalıp, toplumu yanıltmadan, insanların özel hayatına saygı göstererek, telif haklarına uyararak, reklam alma amacıyla değil doğru ve güven veren bir habercilik anlayışıyla, profesyonel bir editöryal disiplin içinde ve toplumsal sorumluluk bilinciyle haber yapmalıdır. Bu noktada gazetecilik eğitimi almış, mesleki etik ilke ve kuralları benimsemiş kişilerin internet gazeteciliği yapması büyük önem arz etmektedir.

Etik sorunların çözümünde gazetecilerin iş güvencesine ve mesleki haklara tam anlamıyla sahip olmaları da büyük rol oynamaktadır. Çünkü iş güvencesi ve mesleki hakları olmayan bir gazetecinin gerçek anlamda ifade özgürlüğüne sahip olmasını ve etik kurallara bağlı kalmasını beklemek pek mümkün değildir. Bu noktada basın meslek örgütü ve sendikalara görev düşmektedir. Ayrıca sadece gazetecilerin değil, internet haber sitelerinin sahiplerinin de mesleki kuralları benimsemeleri büyük önem arz etmektedir. Gazetecilik etik kuralları her ne kadar internet ortamında geçerli olsa da Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin yaptığı gibi diğer basın meslek örgütlerinin de etik kuralların çerçevesini internet gazeteciliğini kapsayacak şekilde düzenlemeleri gerekmektedir.

İnternet gazeteciliğinin yasalar çerçevesinde de güvence altına alınmasına ihtiyaç vardır. Mevcut yasalar internet gazeteciliğine gerçek anlamda hitap etmemektedir. Yasalardaki boşluklar internet gazeteciliğinde yaşanan etik ihlallerin

daha da artmasına sebep olmaktadır. İnsanların vicdanına hitap eden etik kuralları umursamayan kimi gazeteciler yasalardaki boşlukları da fırsat bilerek internet ortamında diledikleri gibi hareket edebilmektedir. Dolayısıyla yazılı basında olduğu gibi internet gazeteciliğinde de yasal düzenlemeler olması ve yasal düzenlemelerin basın özgürlüğüne zarar vermeyecek şekilde oluşturulması büyük öneme sahiptir.

İnternet gazeteciliğinde etik dışı unsurların önlenmesi için gazeteciler ve patronlar ile basın meslek örgütleri ve sendikaların bir bütün olarak hareket etmesi, gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu durum hem etik kurallar ve basın özgürlüğü hem de halkın doğru ve tarafsız habere ulaşması adına büyük önem arz etmektedir.

EKLER

Ek 1

İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Murat Özgen ile 14 Şubat 2020 Tarihinde Yapılan Derinlemesine Görüşme

H.K: Gazetecilik mesleki etik kuralları size neyi ifade etmektedir?

M.Ö: O zaman şöyle diyelim. Bir kere her mesleğin iyi kötü bir etik boyutu var. Bu etik boyutu düşünürken işte o mesleği, toplumu, o mesleği icra eden bireyi ve kamu çıkarını düşünmek gerekiyor. Etik de bu şekilde ortaya çıkmış ve daha çok yasaların hâkim olamadığı, yasaların dile getiremediği, yasaların gri bırakmış olduğu alanlarda etik kurallar geçerli oluyor. Her mesleğin kendine göre bir etik boyutu oluyor. Bu açıdan baktığımızda toplumla ilişkilerimizde, meslektaşlarımızla ilişkilerimizde etik kurallar geçerlilik kazanıyor ve yasalardan daha çok zaman zaman etkili de oldukları görülebiliyor. Etik kurallara örnek vermek gerekiyorsa basın alanında etik kurallar hem toplumla ilişkilerimizde hem de meslektaşlarımızla olan ilişkilerimizde hem de bizi takip eden paydaşlarımızla olan ilişkilerimizi düzenlemesi açısından etik kuralların böylesine bir önemi ve değeri bulunmaktadır. Bunu söyleyebilirim.

H.K: Gazetecilik mesleki etik kurallara uygun davranılmasının gazetecilik mesleği ve toplum açısından önemini açıklar mısınız?

M.Ö: Demin de söylemiş olduğumuz gibi başlangıçta etik kurallar toplumsal vicdanı, bireysel vicdanı ve mesleki vicdanı tenkit eder. Yani bu açıdan baktığımız zaman etik kurallar yani meslekle ilgili etik kurallar, bu açıdan baktığımızda mesleğin toplumla, bireyle ve diğer meslektaşlarla olan ilişkilerini düzenlemesi açısından yasalardan daha girift, daha ince damarlarına yani kılcal damarlarına sızacak şekilde düzenlemeleri de getirebilir. Yani insanoğlu yasal olarak bazen kendi yapmış olduğu bir takım yanlışları kapatabilir, örtebilir ama etik kurallar insanın vicdanına, toplumun vicdanına meslektaşların vicdanına hükmettiği için insan her zaman kendine yalan söyleyebilir. Dolayısıyla etik bu açıdan önem arz etmektedir ve

ilişkileri düzenlemek açısından da yasalardan zaman zaman daha etkili olabilmektedir. Çünkü burada insanın kendi vicdanı söz konusudur.

H.K: Medyanın toplum üzerindeki önemi ve etkisini dikkate aldığımız zaman gazetecilik etik kuralları diğer mesleklerin etik kurallarına göre daha önemlidir diyebilir miyiz?

M.Ö: Açıkçası benim kanaatim şudur ki bir mesleğin etik kuralını diğer mesleğin etik kuralından ayrı düşünmek ya da bu bundan daha önemlidir ya da daha önemsizdir diye dillendirmek, konuyu ortaya koymak bence doğru değil gibi geliyor. Çünkü her mesleğin işte hekimliğin, mühendisliğin, hukukun ya da diğer alanların etik kuralları, bu mesleklerin hepsi toplumun iyiliği ve toplumun gelişiminin sağlanması açısından önem arz etmektedir ve bu açıdan baktığımızda her etik kuralın kendince önemi bulunmaktadır. O nedenle de basın etik kuralları daha önemlidir ya da medya etik kuralları daha önemlidir diye bir şey söylemek bence çok toplumsal açıdan, mesleki açıdan baktığımız zaman bana göre çok doğru bir yaklaşım değil. Her mesleğin etik kuralları kendince önemli ve dikkat edilmesi gereken kurallardır diyebiliriz. Hepsinin çıkış nedeni toplumsal fayda, vicdan, toplumsal vicdan, bireyin vicdanı, mesleki uygulamayı yapanların ortak payda da buluştukları vicdani değerler. Dolayısıyla aslında toplumsal ahlak, etik kuralları da etkiler, yönlendirir. Hani olmaz ya şöyle bir şey söyleyebiliriz. Toplumsal yapıda örneğin trafikteki karmaşa, ya da trafikteki düzensizlik ya da düzenliliğe bakarak biz o ülkenin insanın sosyokültürel, sosyoekonomik boyutunun da ne olduğunu iyi kötü anlayabiliriz. Etik de böyledir. Yani bir yerde trafik karmaşası var orada etik çok düzgün demek mümkün değildir. Birleşik kaplar kanunu gibi fizikte bunların hepsi birbirine bağlıdır. Dolayısıyla her mesleğin etik kuralı birbiriyle bağlantılı ve her yerde seviye aynıdır diyebiliriz. Dolayısıyla burada önemli olan ne? Toplumsal yapı önem kazanmaktadır ve toplumsal fayda ön plana çıkacak şekilde uygulamayı gerçekleştirmek gerekmektedir.

H.K: İnternet gazeteciliğini geleneksel gazetecilik karşısında konumlandırırdığınızda gazetecilik mesleki etik kuralları açısından neler söyleyebilirsiniz? İnternet

gazeteciliğinin mesleki etik kurallar bağlamında ne gibi olumlu ya da olumsuz etkileri olmuştur?

M.Ö: Ahlakın temel niteliği şudur. Yani kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkasına da yapma. Ahlakın, etiğin hareket noktası ilkelerden hareket eder. Yani daha çok somut olayları değil de oradan soyutlamalar yapmak suretiyle bir takım ilkeleri ön plana koyar mesleki etik. Bu bağlamda baktığımız zaman gerek internet gazeteciliği, gerekse radyo televizyon haberciliği, gerek işte yazılı basında etik uygulamaların temelinde bunların hepsinin toplumsal yarar ve insana zarar vermeme düsturu mevcuttur. Şimdi bu açıdan baktığımızda internetin de bu doğrultuda çalışması gerekiyor. Nitekim bu şekilde çalışması icap ediyor. Ama tabi internetin bir dezavantajı var. Çünkü internet hızlı bir araç. Burada habercilikte hız bazen felaket getiriyor. Niye? Çünkü teyit mekanizması var. Bir şeyi teyit etme falan. Dolayısıyla bakıldığı zaman bu teyit mekanizmasını çalıştıramıyorsak, sağlıklı bir şekilde oluşturamıyorsak o zaman etik açıdan da sorunlar ortaya çıkıyor. Nasıl çıkıyor? Aldığımız haberin doğru olup olmadığını herhangi bir denetimden geçirmeden onu bir şekilde yayınlıyoruz falan. İnternette teknoloji tabi çok hızlı olunca bu dezavantajı getiriyor tabi ki. Bu açıdan bazı etik kuralların çok rahat bir biçimde çiğnenmiş olabileceğini düşünüyorum. Yani o açıdan etik kurallarda sorunlar yaşanabiliyor internet haberciliğinde özellikle.

H.K: Gerek akademik çalışmalarda gerekse de sektördeki yorumlarda internet gazeteciliğinin etik ihlallere yeni boyutlar getirdiği ifade edilmektedir. Siz bu yorumlara katılıyor musunuz?

M.Ö: Tabi. Hız yüksek. Teyit yok. Rekabet yüksek. Dolayısıyla ne ortaya çıkıyor? Bu şuna benziyor. Yani pizzacılar nasıl birbirleriyle rekabet ediyorlar, motosikletle aradan sokuluyorlar kaza oluyor. İnternet gazeteciliği de bunun gibi bir şey. O hızı araya soktuğun andan itibaren o hız sana felaket getiriyor. Durum bu şekilde geliyor. Dolayısıyla böyle bir durum ortaya çıkıyor.

H.K: İnternet gazeteciliğinde hangi branştaki haberlerde daha fazla etik ihlal yaşanmaktadır?

M.Ö: Sanıyorum insanların dikkatini çekmesi açısından insanları daha çok cezbetmek açısından magazin haberlerinde ortaya çıkan ne diyelim doğru olmayan habercilik modeli, magazin haberlerinde, renkli haberler, renkli dünyayı yansıtan haberlerde daha önemli ölçüde ortaya çıkıyor. Çünkü gündeme gelen adam da o haberden faydalaniyor reklamın iyisi kötüsü olmaz şeklinde. Diğer taraftan onu yayınlayan kuruluş da ondan yayınlıyor. Çünkü sonuç itibarıyla “Aaa öyle mi olmuş” falan diye okurun dikkati çekiliyor. Dolayısıyla karşılıklı bir çıkar ilişkisi içinde magazin haberlerinde bu etik ihlaller sanki daha fazla oluyormuş gibi oluyor özellikle internette. Yani hiç içeriğiyle bağdaşmayan bir takım tıklamaları yükseltmek için bazen düzmece haberler de devreye giriyor.

H.K: İnternet gazeteciliğinde hangi branştaki haberlerde daha az etik ihlal yaşanmaktadır?

M.Ö: Ekonomi olabilir. Çünkü orada veri vermek gerekiyor. İsim vermen gerekiyor. Belge göstermen gerekiyor falan. Ama diğer taraftan kocasından ayrılıyormuş, karısından ayrılıyormuş yazdığı zaman “ayrılıyormuş” böyle bir söylenti. Onun tıklama oranı fazla olabiliyor. Diğer taraftan dolar şu kadar oldu diye haber yaptığın zaman bunun gerçek verilerinin ortaya konması gerekiyor. O zaman da olmuyor. Tabi somut veriler istiyor okuyucu. Bir defa ekonomiye takip eden ciddiyetle takip ediyor. Orada sana yalan fırsatı bırakmaz.

H.K: Basın meslek örgütleri, dernekler, medya kuruluşları ve gazeteciler etik kuralların düzgün bir şekilde uygulanmasında yeterince çaba harcıyorlar mı? Etkili olabiliyorlar mı? Etik ihlallerin önüne geçmek için neler yapılmalıdır?

M.Ö: Yani etik kuralların uygulanması için tabi şöyle bir şey var. Bir kere boşu boşuna etik kuralların uygulanması olmaz. Neyin olması gerekiyor? Şunun olması gerekiyor? Etik kuralların uygulanabilmesi için çalışanların da yönetimde söz sahibi olması gerekiyor. Yoksa patronun iki dudağının arasında çalışanın iş güvenliği meselesi, o vicdan patrona bırakılıyorsa orada çalışanda etik kuralları uygulama gibi bir yeteneği beklemek de biraz iyimserlik oluyor. Onun için toplu halde çalışmalardan, iş güvenliği meselesinin sağlanması gerekiyor. İş güvenliğinden öte sendika hakkının verilmesi gerekiyor. Yönetimde belli alanlarda çalışanların söz

sahibi olması gerekiyor. Bu anlamda bu uygulama eğer gerçekleşmezse o zaman halk için de katıksız bir biçimde etik kuralların uygulanmasının beklenmesi çok iyimser bir yaklaşım olur. Bu nedenle etik kuralların uygulanmasının alt yapısı temel yapısının oluşturulması icap ediyor. Alt yapı oluşturulmazsa o takdirde o kuralların uygulanması ile ilgili ortamında da sağlanmaması söz konusu oluyor. Eğer bu ortam sağlanmazsa da bu etik ilkeleri dikkate alan çalışan pek olmaz. Bunun ortamının alt yapısının oluşturulmasının mutlaka sağlanması gerekiyor Aksi takdirde çalışan kişi kendi geleceğinden, maaşından, sosyal haklarından mahrum kalacağını düşünerek korkabilir, çekinebilir. Bu gayet doğaldır.

Hepimiz insanız. Garanti olmayan bir işe girişmek asla istemeyiz. Bu gayet doğaldır. Kimseyi suçlayamayız. Güvencenin olması gerekiyor ki ona göre onlar da bir tutunacak dal olsun. Aksi takdirde saf, katıksız bir şekilde etik kuralları uygulayabilmek ya da uygulamak her babayığidin harcı değildir. Hem vicdani değerlerin verilmesi ama aynı zaman da maddi olarak ortamın sağlanması gerekiyor ki bu ikisi birbirini tamamlasın. Aksi takdirde birini vermediğin andan itibaren ortamın sağlanmaması ve vicdani değerlerin verilmemesi yani bir tanesini eksik bıraktığınız zaman o uygulama topal kalıyor. O zaman da aksaklık ortaya çıkıyor. Yani durum bu kadar basit. Genel manada baktığımız zaman etik kuralların uygulanmasında vicdani değerler, toplumsal yapı, ekonomik boyut ve kişilik özellikleri, o toplumsal yapıyı oluşturan özellikler de önem arz etmektedir. Bunu da belirlemekte fayda var.

Ek 2

İnternet Medyası Derneği Başkanı Hadi Özışık ile 24 Şubat 2020 Tarihinde Yapılan Derinlemesine Görüşme

H.K: Gazetecilik mesleki etik kuralları size neyi ifade etmektedir?

H.Ö: Türkiye Gazeteciler Cemiyetinin ilan ettiği bir takım etik kurallar var. O etik kuralları burada tek tek saymaya gerek yok. Ama ben özetle şöyle bir ifade kullanayım. Öyle bir dönem gelmiş ki etik kurallar artık her iki taraftan da medyanın iki tarafı var. Birisi birine yandaş diyor, birisi birine candaş diyor, biri öbürüne başka bir şey diyor. Kutuplaşma çok ciddi manada artmış görünüyor. Ve insanlar etik kurallardan ziyade birbirlerini alt etme kuralını uygulama çalışıyor. Yani etik kural diye medyada herhangi bir şey kalmadı. Etik kural neyi ifade ediyor dendiği zaman ahlaklı gazeteciliği ifade ediyor. Namuslu gazeteciliği ifade ediyor. Yani fikrini özgürce ifade edebilen gazeteciyi ifade ediyor. Her iki kanadın da bugüne kadarki eylem ve söylemlerine baktığımızda çok radikal bir şekilde birisi iktidar tarafını tutuyor, diğeri muhalefet tarafını tutuyor. Etik kuralların dışında ne varsa yapılıyor. İftira var mı? Var. Karalama var mı? Var. Sövgü var mı? Var. Yani köşelere baktığımız fikir var mı? Fikir veren bir gazetecilik yapılıyor mu? Hayır. Yani sabahtan akşama kadar karşılıklı birbirlerine küfür eden ya da Tayyip Erdoğan'ı yerle bir eden ya da Kemal Kılıçdaroğlu'nu alaşağı eden bir takım yazılar, söylemler, eylemler, gazetecilik etik kurallarının dışında ne kadar argüman varsa gazetecilik olarak gazetecilik küspesi altında yapılıyor.

H.K: Gazetecilik mesleki etik kurallara uygun davranılmasının gazetecilik mesleği ve toplum açısından önemini açıklar mısınız?

H.Ö: Çok önemli. Çünkü böyle bir etik kurallar ölçüsünde gazetecilik yapılabilse, keşke yapılabilse. Yani geçmişten bugüne baktığımızda etik kurallar çerçevesinde yapılan gazetecilik ses getiriyordu, günden değiştirebiliyordu. Ama şimdi etik kuralların dışında hareket ettikleri için herkes yani baskı var mı? İşte tartışmalar devam ediyor gazetecilere baskı var mı? Hapisteki gazeteciler soruluyor vs. falan filan ama onlar ayrı tartışma. Hapiste bulunan herkes de gazeteci mi? O da ayrı bir

tartışma. Ama toplum artık gazetecilere gazetecilik mesleğine eskisi gibi güvenmiyor. 4. kuvvet olduğuna inanmıyor. Bunun tek bir sebebi var. İster iktidar densin ister bilmem ne densin adını ne koyarsanız koyun eskisi gibi Türkiye'nin 4. kuvveti olmaktan çoktan çıkmış bir gazetecilik mesleği var. Etik kurallar da zaten ortadan kalkmış.

H.K: İnternet gazeteciliğini geleneksel gazetecilik karşısında konumlandırırdığınızda gazetecilik mesleki etik kuralları açısından neler söyleyebilirsiniz? İnternet gazeteciliğinin mesleki etik kurallar bağlamında ne gibi olumlu ya da olumsuz etkileri olmuştur?

H.Ö: Konvansiyonel medya ile internet gazetecilik etiği arasında hiçbir fark yok. İkisi de aynı kapıya çıkar. Tek bir fark var. Birisi sosyal medyada, internette dijital gazetecilik yapıyor, daha hızlı gazetecilik yapıyor. Konvansiyonel medya bir gün sonra gazetecilik yapıyor. Yapılan gazeteciliğin birbirinden farkı yok. Kâğıda basıldığı için konvansiyonel medya bizden bir gün sonra gazetecilik yapıyor. Peki internet gazeteciliği bugün istenilen seviyeye ulaştı mı? İnternet mi kâğıt mı? İnternet mi gazete mi tartışmasına nasıl bakıyorsunuz dediğinizde Türkiye'de internet gazeteciliği hâlâ istenilen seviyeye ulaşmış değil. Neden ulaşabilmiş değil? Çünkü Türkiye'de internet gazeteciliğinin yasası yok. Yani internet haberde elli kişi çalışıyor. Çalışanların yüzde sekseni gazeteci. Editöryal hizmet veriyor. Ama hepsinin sarı basın kartı ya da şimdiki adıyla mavi basın kartı yok. Yani sigortaları işçi statüsünde basın kanuna göre yapılamıyor.

Ben internet Medyası Derneği Başkanı olarak yıllar önce 2005 yılında bunun mücadelesini başlattım. Çalmadığım kapı kalmadı. En sonunda Bülent Arınç adım attı, son noktaya ulaştıracaktık ki CHP'liler kavga çıkardılar, dediler ki Bülent Arınç'ın niyeti halis değil internete sansür getiriyor. Bizim internet medyası olarak hazırlamış olduğumuz bir yasa taslağı vardı. Bülent Arınç onun üzerine yürüdü. Fakat ben gittim o milletvekilinin kulağına dedim ki “Yanlıştınız var. Biz hazırladık bunu” dedim. Mecliste bana saldırmaya başladı. “Ben senden mi öğreneceğim” dedi. O gün o toplantı dağıldı. Sonra Meclis tatile girdi. Bizim yasa taslağı da güdük kaldı.

Cumhurbaşkanını takip edeceksiniz edemiyorsunuz. Genelkurmay'ı takip edeceksiniz gidemiyorsunuz. Meclise gireceksiniz gidemiyorsunuz. Dolayısıyla baktığımızda internet gazeteciliği dediğinizde etkili ve güçlü hale gelmiş bir medya var. Her şeyi bir gün önceden sunabilen, artık eskisi gibi copy-paste yapmaktan öte analizler yapabilen, anlık sıcak yorum yapabilen Fehmi Kuru var. Murat Yetkin var. Özellikle Murat Yetkin günde 3-4 defa sıcak yazı yazıyor. Dolayısıyla internetin hızı, internet gazeteciliğinin verimli olması gazetelerin önünü kesmez. Geriletir ama kesmez. Ya da gazeteleri tedbir almaya zorlar. Ne yapar? İnternetHaber şunu yaptıysa Hürriyet de der ki biz bunu da yapalım. Zorlar yani. Ama bu nereye kadar gidecek. Türkiye'de Star, Güneş, Habertürk, Vatan gazeteleri kapandı. Sırada başka gazeteler var mı? Olacaktır.

Dünyada ve Türkiye'de artık kâğıdın yerini dijital medya alıyor. Fakat burada bir handikap var. Mesela Almanya, İngiltere ve ABD'de dijital medya daha etkin olabiliyor. Kâğıdın yerini alıyor ama reklam gelirleri anlamında adamların kafasında sorun yok. Çünkü o ülkelerde reklam noktasında dijital reklam konusunda bilinçlenme var. İnsanlar internetin gücünü biliyorlar, fark ediyorlar. Onun etkisini görebiliyorlar. Tıklamaları görüyorlar. Genel ziyaretçilerin nerelere girip gezdiğini görüyorlar. Dolayısıyla internet reklamı konusunda bu insanlar bilinçli oldukları için Almanya, İngiltere, Fransa'da ABD'de daha birçok ülkede dijitalleşmenin sebebi bu. Çünkü reklam gelirleri iyi. Bizdeyse maalesef gazetelerin resmi web sitelerinin sebep olduğu bir takım yani reklamın gerçek maliyetini belirlemesi konusunda çok ciddi sıkıntılar yaşattılar bize. Ne oldu? Uzun reklam yayınlayarak piyasayı düşürdüler. Youtube'da uzun reklam veriyor, Google'da uzun reklam veriyor. Piyasadaki diğer müşteriler de bizim ana akım medyaya reklam veren firmalar da ucuz fiyatlar kullandıkları için Türkiye'deki patronaj dijitalleşmeye cesaret edemiyor. Çünkü gelirleriyle giderlerinin arasındaki denge bozulmuş olur. Ciddi para kazanması lazım. Kendi elleriyle bunu ucuzlattıkları için para kazanamıyorlar. Dolayısıyla da gazeteyi kökünden kapatıyorlar. Dijital mi dijital dinlemiyorlar. Çünkü yetmiyorlar diyorlar. Basın İlan Kurumu'ndan internet sitelerinin faydalanması lazım. Bu önemli bir şey. Bu olduğu zaman gazetecilik statüsüne alındığınız zaman ekonomik olarak da rahatlamış olacağız. Bütün sektör

daha da büyüyecek. Ama Türkiye’de kâğıt bitmez. Patronaj Çünkü Türkiye’de yatırım yapmak isteyen bir babayiğit çıkmadı. Çıkarsa patlama yapar. Çıkmazsa böyle devam eder.

H.K: İnternet gazeteciliğinde hangi branştaki haberlerde daha fazla etik ihlal yaşanmaktadır?

H.Ö: Magazin haberleri daha tıklanıyor internette ya da gazetelerde daha çok itibar görüyor. Dolayısıyla editörler orada çakallık yapıyor. Daha çok tıklanan haber olsun diye öyle bir şey yapıyor. Hayvan haklarıyla ilgili, çocuk haklarıyla ilgili, kadın haklarıyla ilgili hiçbir sitede kategori yok mesela. Ama Seda Sayan’ın bilmem nesine epey bir vakit ayırılıyor. Dolayısıyla orada reyting, tık ticareti yapılıyor. Bir özeleştirici de yapıyorum. Hürriyet’i, Milliyet’i hepsi böyle bir tık ticareti yapıyorlar ziyaretçi almak için.

İnternet gazeteciliğinde genel yayın yönetmeninin sadece ismi vardır künyede. İnternet gazeteciliğinde başarılı olmuş bütün editörler aslında bir genel yayın yönetmenidir. Kendi haberlerini hazırlarlar. Kendi haberlerini yayına alırlar. Kendi haberleri oldu mu manşete alırlar. Dolayısıyla internette kategorileşmiş bir habercilik anlayışı yoktur. Her editör her haberi atmakla mükelleftir. Böyle olmazsa yani mesela gazetelerdeki o kötü bir alışkanlık vardır. 5 haber yaptı bitti. İşte 5 haberle olmuyor. Günde 50 haber atması lazım editörün. Dolayısıyla internette gazetecilik çok farklı. Magazin bilmem şu bu ayrımı yok. İnternette herkesin branşı her şeye çalışır.

H.K: Basın meslek örgütleri, dernekler, medya kuruluşları ve gazeteciler etik kuralların düzgün bir şekilde uygulanmasında yeterince çaba harcıyorlar mı? Etkili olabiliyorlar mı? Etik ihlallerin önüne geçmek için neler yapılmalıdır?

H.Ö: Etik kurallar konusunda derneklerin eskisi gibi çok etkisi kalmamıştır. Ben dernek başkanıyım. Son derece aktif olmayan bir derneğe başkanlık yapıyorum. Çünkü insanlar kendi dertlerine düşmüşler. Kendi dertleriyle uğraşıyorlar daha çok. Kendi dertleriyle uğraşan gazeteciler başka şeylerle uğraşmaya vakit bulamıyorlar ya da vakit bulmak istemiyorlar. Basın meslek örgütleri maalesef eskisi gibi çok aktif

değil. Gazeteciler Cemiyetimiz var. O gazeteciler Cemiyetinde maalesef gençlerin önünü bir türlü açmadılar bir türlü. Her dönem geliyorsunuz bakıyorsunuz ki genç ve dinamik isimlerin yerine bizim ağabeylerimiz görev almış bulunuyor. Biz de böyle seyrediyoruz yani. Biz çok da katkıları olmuyor yani. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin eskiden daha farklıydı, daha farklı bir ortam vardı. Şimdi bir ölüm haberlerini duyuruyorlar. Bir de her ay bir yemek düzenliyorlar. Nerede buluşalım diyorlar. Kusura bakmasınlar, bir şey konuşmaya çağırıyorsanız, yemek yapıyorlar, birçok meslektaş kafayı çekiyor. Hiç kimin ne dediği de belli olmuyor. Bir de yıldan yıla bir ödül töreni yapılıyor. İnternet gazeteciliğini tamamen yok sayan bir anlayış. O ödüllerde de çok hakkaniyetli bir sonuca vardıklarını ben düşünmüyorum.

Ek 3

Kanal D Ana Haber Spikeri Deniz Bayramoğlu ile 11 Mayıs 2020 Tarihinde Yapılan Derinlemesine Görüşme

H.K: Gazetecilik mesleki etik kuralları size neyi ifade etmektedir?

D.B: Gazetecilik etik kuralları benim açımdan mesleğin yapılıyorken dikkat edilmesi, uyulması gereken en temel düsturlarını ifade ediyor. Bunlardan herhangi birinin dışarıda kalması mesleğin yapılış biçiminin sağlıklı olmasını engelleyecektir. Şöyle ki nedir mesleki etik kuralları? Çok ayrıntılı biçimde de konuşulabilir ama en temelde açıklık, şeffaflık, doğru haber, teyit vs. gibi unsurları içeriyor. Kim başka işlerde o işin yapılmasına ilişkin temel düsturlardan birinin belki eksik olması bu işin oraya koyması gereken verimi ya da sonucu çok çok büyük oranda etkilemiyorken ya da o sonucun karakterini çok büyük oranda etkilemiyorken gazetecilikte mesleki etik kurallarının bir tanesinin eksikliği bütün işin adeta bir çöp olması sonucunu doğuruyor. Yani her biri hayati, her biri vazgeçilmez, her biri temel ilkeler. Mesleğin aslında kendisi etik kurallar demek.

H.K: Gazetecilik mesleki etik kurallara uygun davranılmasının gazetecilik mesleği ve toplum açısından önemini açıklar mısınız?

D.B: Toplum ile gazetecilik arasında ya da gazeteci arasında hatta denklemi şöyle kuralım haber alan ve haber veren arasında baktığımızda mesleki etik kuralları tıpkı ortaya konulan bir ürünün varlığı açısından nasıl hayati nasıl vazgeçilmezse bu ilişkinin sağlam bir biçimde kurulabilmesi için de en temel unsurlardan bir tanesi mesleki etik ilkeleri. Şöyle yine basit bir denklem kuralım. Bir haber ne anlama gelir. İçeriği manası haberi alan açısından nedir? Ben şöyle bakıyorum. Kendi hayatını düzenlemek, kendi hayatını bir yöne koymak ya da var olan temel bilişsel düzeyini başka bir noktaya çekmek için ihtiyaç duyduğu veri. İhtiyaç duyduğu dışarıdan aldığı girdiler. Bu girdiler eğer az önce bahsettiğim çerçevede mesleki etik kurallara uygun değilse haberi alan kişinin bilişsel gelişiminde çok önemli bir sapmaya yol açıyor. Dolayısıyla haber alan açısından haberin yani onun bilişsel dünyasını oluşturacak, geliştirecek verinin sağlıklı olması da bir hastaya verilen ilaçla zehir arasındaki fark

gibidir. Yani bilişsel düzeyde etik ilkelere uygun olmayan haber yani girdi nedeniyle ortaya çıkacak bir sapma her şeyden önce bir insanın hayatına verilmiş çok büyük zarar olacak. Haber alan açısından durum böyledir.

Haber veren açısından ise yani ilişkinin diğer tarafı açısındansa bütün ahlaki duruşa dahil her şeyi bir tarafa bırakalım pragmatik bir şekilde bakalım. En basitinden mesleği devam ettirmesini, bu iş yapmasını engelleyecek bir karaktere sahip. Çünkü gazetecilikte haber veren ile haber alan arasındaki temel ilişki güven ilişkisi. Habercinin itibarı, güveni, açıklığı, şeffaflığı, dürüstlüğü dışında hiçbir sermayesi yok. Dolayısıyla mesleki etik ilkeleri dediğimiz şey aynı zamanda gazetecinin temel sermayesi. Bu sermayeyi yitirdiği anda artık bir varlık olarak hayatta kalması mümkün değil. Yani haber veren açısından yaşamsal olduğu gibi haber alan açısından da o varlığın farklı farklı düzeylerde sağlıklı bir biçimde devam ettirilmesi için çok önemli.

H.K: Medyanın toplum üzerindeki önemi ve etkisini dikkate aldığımız zaman gazetecilik etik kuralları diğer mesleklerin etik kurallarına göre daha önemlidir diyebilir miyiz?

D.B: Bunu söylemenin ne kadar doğru olduğunu bilmiyorum. Çünkü insanın farklı farklı düzeylerine, farklı farklı boyutlarına hitap eden meslekler var. Onların kendilerine ait ilkeleri söz konusu. Örneğin tıp bilimine baktığımızda tıp biliminin etik ilkeleri ile gazetecilik etik ilkeleri karşılaştırmanın imkânı yok. İkisi de yaşamsal. Fakat bir tanesi biyolojik anlamda doğrudan yaşamsal alakalı bir tarafı söz konusu. Örneğin tıp biliminden bahsediyorum. Fakat gazetecilik açısından baktığımızda böylesine ‘yaşamsal’ bir durum söz konusu değil.

Elbette ki sadece insan yaşamı üzerinden bakarsak örneğin şöyle diyebilirsiniz. Bir doktorun mesleki etik ilkeleri doğru uygulamaması bir kişinin hayatını etkiliyorken, bir gazetenin geçmişte tarihte farklı ülkelerde, farklı durumlarda, farklı zamanlarda gördüğümüz gibi örneğin bir yalan haberde kışkırtma, bir provokasyon yapması ve bu provokasyonun hedefinin toplumdaki bir takım dezavantajlı gruplar olması meselesi. İşte Almanya’da Reichstag yangını, Türkiye’de 6-7 Eylül olayları vs. gibi çok daha büyük, çok fazla sayıda insanın hayatını etkileyebiliyor ya da hayattan

kopmasına neden olabiliyor. Sonuca da gidebiliriz ama dediğim gibi tek boyut üzerinden düşündüğümüzde ortaya çıkacak sonuç, ortaya çıkacak veri hiçbir zaman sağlıklı olmaz. Farklı farklı boyutlar var. Dolayısıyla mesleki etik ilkelerini birbiriyle karşılaştırmanın çok doğru olduğunu düşünmüyorum. Hepsi kendi açısından, kendi yapısından dolayı çok önemli.

H.K: İnternet gazeteciliğini geleneksel gazetecilik karşısında konumlandırırdığınızda gazetecilik mesleki etik kuralları açısından neler söyleyebilirsiniz? İnternet gazeteciliğinin mesleki etik kurallar bağlamında ne gibi olumlu ya da olumsuz etkileri olmuştur?

D.B: Şu ana kadar herhangi bir olumlu etkisi olduğunu gördüğümü söyleyemem. Daha çok olumsuz etkisi söz konusu. O ada şundan kaynaklanıyor, bir yanılsamadan. Biz mecra değişiminin, bu mecra değişiminin sunmuş olduğu başta anonim olanağının diyelim, maalesef kötüye kullanıldığını gördük. Çok basit bir şey söylüyorum sadece sosyal medya, internet medyası vs. açısından da değil. Örneğin nezaket kuralları, örneğin etik.

Mecra ne olursa olsun etik kuralların, insanın davranışının değişmemesi gerektiğini düşünüyorum. Yani sokakta bir insanı söylediği bir laf yüzünden bağırıp çağırıp, hakaret edip küfredemiyorsak yüz yüze, anonim isimlerin arkasına saklanıp bunu sosyal medyada ya da internet medyasında da yapmamız gerekir. Fakat yasal düzenleme eksikliği, mecraya dair algının yanlış olması, mecranın değişiminin yeni bir etik gerektirdiği algısı o etiğin kervan yolda düzülür mantığıyla süreç içerisinde oluşması gibi bir sürü yanlışlık var. Dolayısıyla internet gazeteciliğinin çok olumlu etkisi olduğunu şu ana kadar düşünmüyorum. Önümüzdeki dönemde ne olur. O da süreç ve toplumsal yapıların değişimiyle çok doğrudan alakalı. Dolayısıyla bir kehanette bulunmak mümkün değil. Ama şunu biliyoruz ki artık bir ana güç olarak diğerlerini yener mi yenmez mi? Onu bilmiyorum ama en azından geleneksel medyayla birlikte bir ortak yaşam içerisinde internet medyası. Dolayısıyla etkisi büyük. Bu konuyla alakalı olarak bir arayışın da artık daha net biçimde gün yüzüne çıkmaya başladığını kendi gözlemlerime, deneyimlerime dayanarak söyleyebiliyorum. Dolayısıyla da en azından etik kuralların etkisi konusunda olumlu

ya da olumsuz belirleyici rolünün devam edeceğini söyleyebilirim. Ve umut ediyorum ki bu olumlu yönde olur.

H.K: İnternet gazeteciliğinde hangi branştaki haberlerde daha fazla etik ihlal yaşanmaktadır?

D.B: Gördüğüm kadarıyla özellikle her alanda. Kişi hakları, kurum hakları, temel haber unsurlarının varlığı, tık avcılığı denilen mesele diye baktığımızda sadece haber değil, haberin sunuluş biçimi, haberin unsurlarına dair de bir sürü ihlal olduğunu görüyoruz. Özellikle burada tık avcılığı denilen meselenin çok ciddi sıkıntı yarattığını düşünüyorum haber, içerik, hakikat ve bilgi konusunda. Çünkü bir nevi avcılık yapıp ‘en cazip başlığı’ ortaya koymaya çalışıyorlar o habere tıklanmasını sağlamak için. Dolayısıyla da o çarpıcı başlık dediğimiz şey de her zaman hakikati içermiyor. Hatta çoğunlukla hakikatin eğilip bükülmesine dayanıyor. Dolayısıyla her tür haberde, her branşta aynı ihlalin yaşandığını ama sadece haber dallarıyla alakalı değil, haberin kendi içerisindeki unsurları, başlığı, spotu, 5N1K’sı, ana metni vesairesi gibi alanlarda da yaşandığını görüyorum.

H.K: İnternette yayınlanan haberlerde sizi en çok rahatsız eden etik ihlaller hangileridir?

D.B: Tabi özellikle kendisini savunma, karşılık verme, cevap verme, bu cevaba farklı mecralarda yayınlatabilme, dikkate aldirabilme yeteneği olamayan kişi ya da gruplara yönelik, toplumda dezavantajlı gruplara yönelik haberler de çok fazla bu ihlalin yaşandığını görüyorum. En çok rahatsız edeni de toplumsal yapı toplumsal dokuya zarar verebilecek haberler ve ihlaller oluyor. Sadece zarar verebilecek değil, toplumdaki önyargıların arkasına takılmış, onlarla hareket eden, aynı önyargıların ya da aynı olumsuz bakış açılarının yeniden ve yeniden üretilmesine neden olan internet haberleri çok ciddi kendi açımdan sıkıntı yaratıyor. Beni en çok rahatsız edenler bunlar oluyor.

H.K: Basın meslek örgütleri, dernekler, medya kuruluşları ve gazeteciler etik kuralların düzgün bir şekilde uygulanmasında yeterince çaba harcıyorlar mı? Etkili olabiliyorlar mı? Etik ihlallerin önüne geçmek için neler yapılmalıdır?

D.B: Çok zor bir soru. Neler yapılması gerektiği belli. Birincisi yeterince çaba harcamıyoruz. Hayır. Bunun ötesinde başka yaşamsal sorunlar olduğunu düşünüyoruz ki etikten daha yaşamsal bir sorun yok. Daha önce de söylediğim gibi haberci için var oluş meselesi etik kurallar ve o etik kuralların doğru bir biçimde uygulanması. Eğer etik kurallar doğru bir biçimde uygulanmazsa habercinin var olması mümkün değil. Doğrudan varlığına yönelik bir sıkıntı bu. Ama sanki ikinci plandaymış gibi davranıyoruz. Bu önemli bir eksiklik. Önemli bir yanlış.

İhlallerin önüne geçmek için ne yapılmalı? İhlalin önüne geçmek için temel bir örgütlülük gerekiyor. Bugün var olan gazeteciler sendikası, cemiyet gibi yapıların gazeteciliği doğru ve yeterince temsil etmediğini görüyoruz maalesef. Temsilden kastım nedir? Elbette ki kendi içlerindeki yapılarında, seçimlerinde, kurulların ve kurulların oluşumundaki meşruiyetten bahsetmiyorum. Fakat gazetecilerin hayatında ve toplumda bu anlamda bir ağırlığı, bir yeri, bir etkisi ve eylemlerinin ortaya koyduğu sonuçların büyüklüğü ve derinliği açısından bunu ifade ediyorum. Bu yüzden temel var olan gazeteciliğin meslek örgütlerinin yeterli güce ve temsile sahip olmadıklarını düşünüyorum bu anlamda. Yeterli çalışmayı da harcamadığını da düşünüyorum. Fakat özellikle de hani kendi içerisinde, geleneksel medyanın kendi içerisinde bir tartışmayken etik tartışması üzerine bir de yeni medyanın eklenmesiyle birlikte sorunların kat be kat arttığı, yenilendiği, çeşitlendiği özde büyük bir değişiklik olmasa da mecra değişimiyle birlikte yapısının, içeriğinin değiştiği bu dönemde çok daha büyük, çok daha derin çok daha kapsayıcı bir müdahalenin gerektiğini düşünüyorum.

Örneğin hayalimdeki meslek örgütüyle ilgili çok net bir şey söyleyeyim. Örneğin bir baro gibi olabilmeli. Yani gazetecilik mesleğine dair Türk ceza yasasının kapsamına girmeyen her türlü çıkar çatışmasında, sorunda devreye girebilecek ve gazetecilik yapmanın bu anlamda sadece işverenin inisiyatifine kalmayacak bir biçimde meslek örgütü tarafından düzenlendiği yani stajının, yeterliliğinin, mesleğe devam edip edememe durumunun belirlendiği bir yapıdan bahsediyorum. Ve Türkiye'deki tüm gazetecilerin ortak olduğu bir yapı olması gerektiğini düşünüyorum. Bu aynı zamanda bir sendika da olabilir. Bahsettiğimiz mesleki etik ilkelerini belirleyen ve uygulayan bununla ilgili bir yaptırım gücü de olan bir yapının içerisinde, yapı

karakteriyle birlikte aynı zamanda işveren karşısında da gazetecinin hak ve özgürlüklerini koruyacak bir yapı. Fakat bu noktadan biz maalesef çok ama çok uzaktayız.

Ek 4

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi

Haber İle Yorum: Haber ile yorum ve görüş ayrımı açık yapılmalı, okurun ve izleyicinin neyin haber, neyin yorum olduğunu kolayca seçebilmesi sağlanmalıdır.

Fotoğraf ve Görüntü: Fotoğraflarda yansıtılan gerçekliği deforme edecek ekleme, çıkarma, kolaj ya da montaj yapılmamalıdır. Fotoğraf çekilemeyen özel durumlarda animasyon, illüstrasyon, montaj, canlandırma, dijital oynamalarla üretilmiş fotoğraf ve görsellerin bu niteliği ile güncel olup olmadığı okur/izleyicilerin rahatlıkla fark edebileceği şekilde belirtilmelidir. Kamusal kimliği olmayan kişilerin fotoğraf ve görüntüleri, etkinlik, olay, panel, konser gibi kamuya açık alandaki faaliyetler dışında kamu yararı ve haber değeri söz konusu olmadığı müddetçe izinsiz çekilmemelidir.

Bu kişilerin dijital ortamlardaki fotoğrafları da izinsiz kullanılmamalıdır. Cesetleri yakın plan gösteren, kan ve şiddet unsurları içeren fotoğraflara yer verilmemelidir. Gizli kamera gibi teknolojik yöntemler sadece yayınlanmasında kamu yararı olan ve başka türlü elde edilemeyecek istisnai durumlarda kullanılmalıdır. Drone gibi insansız hava araçlarıyla fotoğraf ve görüntü çekimi sırasında özel hayatın gizliliğine saygı gösterilir. Hava trafiği ve uçuş güvenliği dikkate alınır, insan ve diğer canlıların hayatını tehlikeye atacak tutum ve davranışlardan kaçınılır.

Haber-İlan (Reklam): Haber ve yorum metinleri ya da görüntüleri ile ilan - reklam amaçlı metinlerin ayrımı hiç bir karışıklığa yer bırakmayacak biçimde yapılmalıdır. Ücretle yayımlanan içeriklerde mutlaka “Advertorial” ya da “Bu bir ilandır” ibaresine yer verilmelidir. “Gazeteciler ilan, reklam, tanıtıcı reklam ya da sponsorlu metinleri yazmamalı, reklamlarda yüzü ya da sesiyle yer almamalı, sosyal medya hesaplarında, web sitelerinde, bloglarında vs. de reklam, tanıtım, ürün yerleştirme yapmamalıdır. Tanıtım ya da reklam yüzü olarak algılanmasına sebep olacak durumlardan kaçınılmalıdır.”

Dijital medya: Gazeteci, dijital platformlarda mesleki kimliğini dikkate alarak; hak ve sorumluluk bildirgesine uygun olmayan davranışlardan kaçınmalıdır. Gazeteci dijital platformlarda meslek etik kurallarını zedeleyici üslupla, içerik üretip yaymamalıdır. Gazeteci, haber içeriklerini sosyal medya hesapları, web siteleri ile bloglarında paylaşırken çarpıtma, yanıltma, yönlendirme yapmamalı, kişi ya da kurumları, teyit edilmemiş bilgilerle zan altında bırakmamalıdır. Dijital platformda unutulma hakkı başvuruları ve düzeltme talepleri titizlikle incelenerek bekletilmeden değerlendirilmelidir. Gazeteci insanların lekelenmeme hakkına özen göstermek ve korumakla yükümlüdür.

Hedef Gösterme: Gazeteci, takipçilerini yanıltmamalı, meslektaşlarını hedef gösteren, yaftalayan, nefret söylemi ve nefret suçuna zemin hazırlayıcı kışkırtıcı ifadeler kullanmamalıdır.

Dayanışma ve Rekabet: Gazeteci, rekabet nedeniyle de olsa, bir başka gazeteciye bilinçli ve açık, mesleki zarar vermekten kaçınmalıdır. Bir meslektaşının yayını engelleyici ve yanıltıcı davranışlarda bulunmamalıdır. Gazeteci mesleki nedenlerle zor durumda kalan meslektaşlarıyla dayanışma içinde olmalıdır.

Yargı: Hazırlık soruşturması sırasında soruşturmayı zaafa uğraticı, yönlendirici biçimde haber ve yorumdan kaçınılmalıdır. Yargılama sürecinde de haberler her türlü ön yargıdan uzak ve kesinlikle doğruluğundan emin olunarak sunulmalıdır. Gazeteci yargı sürecinde taraf olmamalıdır. Yargı kararı kesinleşmedikçe, şüpheli ya da sanık suçlu ilan edilmemelidir. Soruşturmayı etkileyecek ya da yönlendirecek ya da suçlanan kişi ya da kişilerin yakınlarını zor durumda bırakacak ifadelerden kaçınılmalıdır. Yargı sürecinde iddia ve savunmaya ilişkin bilgilerin adil ve dengeli bir biçimde yayımlanmasına özen gösterilmelidir. Özel hayat alanına giren gizli kayıt ve dinlemeler yargı kararıyla bile elde edilmiş olsa kullanılmamalıdır.

Bilgi-Belge: Sahibinin izni dışında belge, fotoğraf, ses ya da görüntü, ancak doğrudan kamu yararı bulunması ve başka hiçbir şekilde elde edilmeyeceğine kesin kanaat getirilmesi halinde alınabilir. Kimlik ya da özel durum: Kamu yararı olmayan ve olayla doğrudan ilgisi bulunmayan bir insanın davranışı ya da işlediği suç, onun ırkına, milliyetine, dinine, cinsiyetine, cinsel yönelimine, cinsiyet kimliğine,

hastalığına ya da fiziksel, zihinsel engelli olup olmamasına dayandırılmamalıdır. Kişinin bu özel durumu, alay, hakaret, önyargı konusu yapılmamalıdır.

Çocuk: Suça itilmiş çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda 18 yaşından küçük olan suç faili ya da mağdurların kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapılmamalı, fotoğraf, görüntü ve çizim kullanılmamalıdır. Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün ya da çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla röportaj yapmamalı ya da görüntüsünü almaya çalışmamalıdır. Çocuklarla ilgili haberlerde soruna dikkat çekmek, kamuoyunda yaratacağı etki ve yarar dikkate alınmalıdır.

Kadın: Kadınlara karşı ayrımcılığa neden olacak, ruhsal ve bedensel açıdan kadını ötekileştirecek ya da rencide edecek haberlere yer verilmemelidir. Haberde kadına yönelik şiddeti meşrulaştıracak ve özendirecek gerekçeler üretilmemeli, şiddetin detayları aktarılmamalı, kadınların uğradığı taciz, tecavüze ilişkin haberlerde kadının kimliği korunmalı, fotoğraflarına ve görsel unsurlara yer verilmemelidir.

Cinsel Saldırıları: Cinsel saldırı mağdurlarının fotoğrafları, görüntüleri ya da kimlik bilgileri kesinlikle yayınlanmamalıdır. Bu haberlerde animasyon ve canlandırma da kullanılmamalıdır.

Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği: Doğrudan haberin unsuru olmadığı sürece hiç kimse cinsiyet kimliği, cinsel yönelimiyle tanımlanamaz, tanımlanması gereken durumlarda da küçümsenip, aşağılanamaz.

Sağlık: Sağlık konusunda sansasyondan kaçınmalı, insanları umutsuzluğa sürükleyecek ya da sahte umut verecek yayın yapılmamalıdır. Tıbbi alandaki araştırmalar kesinleşmiş sonuçlar gibi yayınlanmamalıdır. Araştırmaları destekleyen kuruluşlar açıkça belirtilmeli, bilimsel kanıta dayalı olmayan tanı ve tedavi yöntemlerine haberlerde yer verilmemelidir. İlaç tavsiyesinde asla bulunulmamalıdır. Sağlık kuruluşlarında araştırmalar yapan, bilgi ve görüntü almaya çalışan gazeteci, kimliğini belirtmeli ve girilmesi yasak bölümlere ancak yetkililerin izniyle girmelidir. Hasta hakları gözetilerek hastanın ses ve görüntü kaydı izinsiz

alınmamalıdır. Doktor ya da hastanelerin suçlandığı haberlerde mutlaka onların da görüşüne başvurulmalıdır.

Kurumsal Çıkar ve Davetler: Gazetecinin bir basın - yayın organındaki işlevini "Hak ve Sorumluluk Bildirgesi"ndeki hakları, sorumlulukları ve görevleri belirler. Gazeteci mesleki durumların dışındaki faaliyetlere zorlanmamalıdır. Gazeteci, çıkar ve nüfuz sağlayacak habercilikten kaçınmalıdır. Mesleğini gölgeleyecek, itibarını sarsacak türden oluşumlar içerisinde yer almamalıdır. Siyasi parti ve profesyonel spor kulüplerinde aktif görevde bulunmamalı, ticari bir kuruluşun danışma ya da yönetim kurulunda görev almamalı, kişi ve kurumlardan hediye, maddi çıkar sağlamamalıdır. Masraflarını ticari kuruluşların karşıladığı gezilere katılarak karşılığında ürün ve marka tanıtımı içeren yayın yapılmamalıdır. İstisnai durumlarda gidilen ve masrafları karşılanan gezinin haber yapılması halinde de gezinin davet olduğu açıkça belirtilmelidir.

Hediye: Yayınlarla ilgili ön yargı, kuşku yaratacak her cinsten kişisel hediye ve maddi menfaat reddedilmelidir.

Özeleştiri: Gazeteci ile basın-yayın organları, düzeltme ve cevap hakkı gibi zorunlulukların dışında da, yanlışları düzeltmeli ve özeleştiri yapmalıdırlar.

Taraf Olma: Gazeteci ve yayın organı, her ne nedenle ve her ne biçimde olursa olsun, taraf olmaları halinde bu konumlarını kamuoyuna açıkça belirtmelidir. Yayın organı yahut yorumcu, siyasi, ekonomik ve toplumsal tercihlerinin doğrultusunda yayın yapabilir. Bu durumda bu tavır açıkça ortaya konulmalı, ayrıca yorum ile haber olay ayrımı kesin biçimde yapılmalıdır.

Özel Hayat: Asıl olan kamu yararadır. Özel hayatın gizliliğinin geçersiz sayılabileceği başlıca durumlar şöyle sıralanabilir:

1. Büyük bir suç yahut yolsuzluk üstüne araştırma ve yayın.
2. Toplumu kötü etkileyici bir tutumla ilgili araştırma ve yayın.
3. Toplumun güvenliğinin ya da sağlığının korunması.

4. İlgili kişinin sözleri yahut eylemleri sonucu halkın yanılması, yanıtılmasının ya da yanlış yapmasının engellenmesi.

Bu durumlarda dahi, özel hayatın kamuya açılan kesiti mutlaka konuyla doğrudan ilgili olmalı ya da ilgili kişinin özel hayatının onun kamusal faaliyetini de etkileyip etkilemediği gözetilmelidir.

Haber İçin Para: Gazeteci belge ya da görüntü sağlamak amacıyla, bir suçla ilgili sanık, tanık ya da onların yakınlarına para teklif etmemeli ve vermemelidir.

Sarsıcı Durumlar: Üzüntü, sıkıntı, tehlike, yıkım, felaket ya da şok halindeki insanlar söz konusu olduğunda gazetecinin olaya yaklaşımı ve araştırması insani olmalı ve gizliliklere uyularak duygu sömürsünden kaçınılmalıdır.

Suçlu Yakınları: Gazeteci, sanıkların ve suçluların akrabalarını, yakınlarını, olayla ilgileri olmadıkça ya da olayın doğru anlaşılması için gereği bulunmadıkça teşhir etmemelidir.

İntihar Olayları: Gazeteci sadece kamuoyunu ilgilendiren politik ya da ünlü kişilerin intiharı ile suç unsuru olan intihar vakalarını haber yapabilir. Bu tür istisnai durumlarda bile intiharın yöntemine ilişkin özendirici ve öğretici ayrıntılara yer verilmemeli, intihara ilişkin fotoğraf ve görsel malzeme ile intihar mesajı kullanılmamalıdır.

Ekonomik, Mali Bilgi: Gazeteci yasalarla yasaklanmış olmasa dahi, elde ettiği ekonomik - mali bilgileri yayınlanmadan önce kendisinin ya da yakınlarının çıkarları için kullanmamalıdır. Gazeteci, kendisinde ve yakınlarında bulunan hisse senedi ve benzeri mali araçlar konusunda, yayın organındaki sorumluları bu menkul kıymet sahipliği hakkında doğru bilgilendirmediği sürece yayın yapmamalıdır. Gazeteci, hakkında haber ve yorum yazdığı ya da yazmayı tasarladığı taşınır ve taşınmaz kıymetlerin doğrudan ya da dolaylı alım satımını yapmamalıdır. Gazeteci ticari şirket kuramaz. Tacirlik ve esnafılık yapamaz.

Ambargo-Off The Record: Gazeteci, kendi çabasıyla elde etmedikçe, bir kaynağın verdiği bilgi ya da belgenin yayınlanma tarihi konusundaki isteğe uymalıdır. Gazeteci, röportaj, haber, yorum ya da görüntü, yayın şekli ne olursa olsun, hazırlığını yayın organındaki sorumlular dışında, kaynağı da dahil kimseye denetletirmekle yükümlü değildir. Gazeteci, açıklanmaması kaydıyla (off the record) verilen bilgiyi ve sarf edilen sözleri yayınlamamalıdır.

Kaynak Gösterme: Gazeteci, başta haber ajansları olmak üzere, bir meslektaşının ve herhangi bir yayının sunduğu bilgileri kullandığında mutlaka kaynağını belirtmelidir.

Gazeteci Olmayanlar: Bir yayın organında, sürekli ya da zaman zaman, gazetecilik kapsamına giren alanlarda faaliyet gösterenlerin asıl sıfatları, asli işleri uygun şekilde belirtilmeli, kamuoyu onların temel konumu hakkında bilgilendirilmelidir.

Özdeşleşme: Gazeteci, uzmanlık alanı ne olursa olsun öncelikle gazetecidir. Savunma ve polis muhabirleri, polis/asker ya da sözcüsü, spor muhabirleri de kulüp yöneticisi ya da sözcüsü, herhangi bir partiden sorumlu muhabir ise o partinin üyesi ya da sözcüsü gibi davranmamalı ve bu yönde yayın yapmamalıdır.

Yurttaş Gazeteciliği/Sosyal Medyada Yayın Hakları/Bireylerin Özel Alanlarının Sınırları: Profesyonel mesleği gazetecilik olmayan, sosyal paylaşım sitelerini haber amaçlı kullanan ‘Yurttaş Gazeteciler’ de bilgi toplama, haber yapma ve yayma sürecinde meslek ilkelerinden sorumludur.

Barış Gazeteciliği: Gazeteci haber ve yorumlarında çatışmacılığı değil, barış gazeteciliğini esas almalıdır. Taraflara eşit mesafede durarak, sansasyonel habercilikten kaçınmalıdır. Çatışmaların görünür ve anlık etkileri yerine uzun vadeli ve travma yaratacak etkilerine odaklanmalıdır. Barış girişimlerini görmezden gelmemeli, desteklemelidir. Gazeteci kamuoyunu doğru bilgilendirme hakkı ile terör propagandası arasındaki farkı gözetir. Terör saldırılarında yaşamlarını yitirenlerin isimleri aileleri öğrenmeden önce yayınlanmaz. Ölümlere ilişkin haberlerde sansasyonel ve acıları artıracak üslup kullanılamaz. İnsanlarda travma yaratacak kan

ve şiddet içeren fotoğraflara yer vermez, saldırının sonuçlarını korku ve yılgınlık yaratacak biçimde büyütmez.

Nefret Söylemi: Gazeteci ırkçı nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden ya da haklı gösteren her türlü ifade biçiminin karşısında olmalıdır.

Nefret Suçu: Gazeteci ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim ya da diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir gruba, kişilere ya da mala karşı işlenen suçların karşısında yer alır. Gazeteci siyasi çatışma ve gerilimlerde nefret söyleminin yayılmasına aracılık edebilecekleri için bu noktada görev ve sorumlulukları vardır. Gazeteci nefret söylemine maruz kalan kişilerin haklarının korunması noktasında dengeleyici ifadelere yer vermeli, toplum içinde yayılan bu tarz görüşleri kamuoyunun dikkatine sunma hedefiyle hareket etmelidir.

İfade Özgürlüğü: Gazeteci kamuoyunun doğru bilgilendirilme hakkından sorumludur. Kendi haberini sansürlememelidir. Gazeteci ifade özgürlüğünün sınırsız olmadığını bilmeli ancak ifade özgürlüğünün sadece olumlu karşılanan, zararsız haber ya da düşünceleri değil, aynı zamanda ‘devleti şoke eden, inciten, rahatsızlık veren’ düşünceleri de kapsadığının bilincinde olmalıdır.

Hayvan Hakları: Gazeteci, hayvanların yaşam haklarına saygı duymalı ve ticari meta haline getirilmelerine karşı çıkmalıdır . Hayvanlarla ilgili haberleri insan odaklı yazmamalıdır. Bu haberlerde ticari çıkar gözetmeden çalışan hukukçu, hayvan hakları savunucuları ve uzmanların görüşlerine de yer vermelidir. Hayvanlara zarar verme potansiyeli taşıyan tüm insan faaliyetlerini sorgulamalıdır. Hayvanları endüstrinin terimleriyle tanımlamamalı, evcil hayvan, test hayvanı, yemeklik hayvan ya da eğlence hayvanı gibi tanımlardan uzak durmalıdır.

Çevre ve İklim Değişikliği: Gazeteci, temiz bir çevre ve sürdürülebilir kalkınmanın, insanların yaşam haklarının temelinde yer aldığının bilincinde olmalıdır. Gazeteci, iklim değişikliğinin nedenleri ve olası sonuçları konusunda vatandaşları

bilgilendirmeli, kamusal farkındalık yaratmalıdır. Çevreyi koruma ve iklim değişikliği ile mücadele için toplumu bilinçlendirmeli, çözümler konusunda bilgilendirici yayınlar yapmalı, bu konularda iktidarları uyarmalı ve denetlemeli, hükümetlerin, şirketlerin ya da güç odaklarının yönlendirmeleriyle hareket etmemelidir.

Trafik Kazaları: Trafik kazası haberlerinde kamu yararı esas alınmalı, peşin hüküm içeren ifadelerden kaçınılmalıdır. Ölümlü kazaya karışan taşıtın/otobüsün firmasının adı, firma ya da sürücüyü suçlamadan; kazanın oluş şekli ile ilgili kesin ifadeler kullanılmadan yazılmalıdır. Fotoğraf ve görüntülerde firma ismi ve plaka buzlanmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Abadan, Nermin: “Gazeteciliğin Gelişim Safhaları”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1943, C. I, Sayı 16, ss, 118-140.
- Akın, Cahit: **Her Yönüyle İnternet**, İstanbul, Alfa Yayınları, 1996.
- Akyazı, Ayşenur: “Yeni İletişim Ortamı Olarak Dijital Katılımcı Sözlüklerde Nefret Söylemi”, **Marmara İletişim Dergisi**, 2014, Sayı: 22, ss. 183-193.
- Altun, Abdülrezak: **Türkiye’de Gazetecilik ve Gazeteciler**, Ankara, ÇGD Yayınları, 1995.
- Atabek, Ümit: **Yeni İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya**, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2003.
- Atılğan, Semra: **Gazetecilerin Korunması**, Tezler Dizisi: 6, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1991.
- Aydoğan, Derya: “Türkiye’de Dijital Gazetecilik: Habertürk Ve Hürriyet Gazeteleri Örneği”, **The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication-TOJDAC**, Temmuz, 2013, C. III, Sayı: 3, ss. 26-40.
- Ayfer, Can Uğur: **Kim Korkar İnternet’ten**, İstanbul, Pusula Yayıncılık, 1996.
- Aytekin, Çiğdem: “Yeni Medyada Sosyal Ağ Uygulaması Olarak Twitter ve Fikir Madenciliği”, **Yeni Medya Ve...**, Ed., Deniz Yengin, İstanbul, Anahtar Kitaplar, 2012, ss.102-122.

- Bal, Enes,
Bekiroğlu, Onur: “Sanal Alemin Yerel Aktörleri”, **Selçuk İletişim Dergisi**, 2006, Ocak, C. IV, Sayı: 2, ss. 71-85.
- Basın Konseyi 2005 Yıllık Raporu**, İstanbul, Cem Ofset, 2006, s. 8.
- Basmacı, Göksel: “İnternet Gazeteciliğinde Etik Değerler ve Güncel Tartışmalar”, **İnternet Haberciliği: Kuram, Uygulama ve Eleştiri**, Ed., Kenan Duman, İstanbul, Beta Yayınları, 2018, ss. 227-244.
- Baykal, Hülya: **Türk Basın Tarihi (1831-1923)**, İstanbul, Afa Matbaacılık, 1990.
- Binark, Mutlu,
Löker, Koray: **Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi**, Ankara, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, 2011.
- Binark, Mutlu: “Yeni Medya Çalışmalarında Yeni Sorunlar ve Yöntem Sorunu”, **Yeni Medya Çalışmaları**, Ed., Mutlu Binark, Ankara, Dipnot Yayınları, 2007, ss. 21-44.
- Bulut, Mesut: **Kitle İletişim Aracı Olarak Gazete ve İnternet**, Ankara, Tek Ağaç Eylül Yayınları, 2006.
- Bülbül, Rıdvan: **Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar**, Ankara, Nobel Yayınları, 2001.
- Bülbül, A. Rıdvan: **İletişim ve Etik**. Ankara, Nobel Yayıncılık, 2001.
- Castells, Manuel: **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Ağ Toplumunun Yükselişi**, 2.bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

- Çağlak, Engin: **Kitle İletişim Araçlarındaki Teknolojik Gelişmelerin Haber Üzerine Etkileri**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2013.
- Çakır, Hamza: “Geleneksel Gazetecilik Karşısında İnternet Gazeteciliği”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2007, C. I, Sayı. 22, ss. 123-149.
- Çaplı, Bülent: **Medya ve Etik**, Ankara, İmge Kitabevi, 2002.
- Çevikel, Tolga: “Türkçe Haber Siteleri ve Türkiye’de İnternet Gazeteciliğinin Gelişimini Sınırlayan Faktörler”, **Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 2004, C. I, Sayı: 1, ss. 143-153.
- Demir, Müge: “İnternet İnanılrlık, Etik ve Güvenilirlik”, **Geleceğin Gazeteciliği**, Der., Nilüfer Pembecioğlu, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 48-51.
- Denizer, M. Can: “Türkiye’de İlk Dönem İnternet Servis Sağlayıcıları: Bir Arşiv Denemesi”, **Yeni Medya: Çalışmaları V Türkiye İnternet Tarihi**, Der., Erkan Sakan, İstanbul, Alternatif Bilişim, 2019, ss. 418-423.
- Des Jardins, Joseph R.: **Çevre Etiği, Çevre Felsefesine Giriş**, Çev. Ruşen Keleş, Ankara, İmge Kitabevi, 2006.
- Dik, Esra: “Türkiye’de Resmi Gazetenin Serüveni”, **Memleket Siyaset Yönetimi Dergisi**, 2009, C. IV, Sayı: 11, ss. 163-178.

- Dolgunyürek,
Döndü Özlem: “İnternet Gazeteciliğinde Ortaya Çıkan İhlallerin Önlenmesi İçin Çözüm Önerileri Ve İnternet Gazetecilerinin Hakları”, **Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. II, Sayı: 1, 2018, ss. 205-234.
- Dönmez, İ., Hakan: “İnternet Haberciliğinde Tıklanma Kaygısı ve ‘Kapan’ Manşetler”, **Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 2010, Sayı: 14, ss. 105-129.
- Erol, Gülbuğ: **İletişim ve Etik**, İstanbul, Hiperlink Yayınları, 2012.
- Ersöz, Ömer: **2000’li Yıllarda Yazılı Basının Geleceği**, İstanbul, Gazete Sahipleri Birliği Yayınları, 1999.
- Ertuğ, Hasan Refik: **Basın Yayın Hareketleri Tarihi**, İstanbul, Yenilik Basımevi, 1970.
- Evers, Hubb: İnternet Haberciliği, Yeni Etik Sorunlar mı?, **Televizyon Haberciliğinde Etik**, Ed., Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel, Ankara, Fersa Yayıncılık, 2010, ss. 322-328.
- Geray, Haluk, Aydoğan, Aylin: “Yeni İletişim Teknolojileri ve Etik”, **Televizyon Haberciliğinde Etik**, Ed., Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel, Ankara, Ferza Matbaacılık, 2010, ss. 305-322.
- Gevgilili, Ali: **Türkiye’de Yenileşme Düşüncesi, Sivil Toplum, Basın ve Atatürk**, 2. bs., İstanbul, Bağlam Yayınları, 1990.
- Gezgin, Suat: “Gazeteciliğin Ve Türk Yazılı Basınının Kısa Tarihsel Perspektifi (II)”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 2004, ss.11-24.

- Gezgin, Suat: “Geleneksel Basın ve İnternet Gazeteciliğine”, **İnternet Çağında Gazetecilik**, Haz., Serhan Yedig ve Haşım Akman, İstanbul, Metis Yayınları, 2002, ss. 29-36.
- Girgin, Atilla: **Haber Yazma Teknikleri “Haberci Adayının El Kitabı”**, İstanbul, İnkılap Yayınları, 1998.
- Gönenç, E. Özgür: “İnternet Ve Türkiye’deki Gelişimi”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 2003, Sayı: 16, ss. 89-98.
- Gürcan, Halil İbrahim: “İnternet Haberciliğinde Etik Değerler”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 2005, Sayı: 22, ss. 39-46.
- Gürcan, Halil İbrahim: **Sanal Gazetecilik**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1999.
- Hafner, Katie,
Lyon, Matthew: **İnternet Tarihi**, Çev. Sinem Yazıcıoğlu, İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2000.
- İçel, Kayıhan: **Kitle Haberleşme Hukuku**, İstanbul, Beta Yayınları, 1998.
- İnan, Aslan: **İnternet El Kitabı**, İstanbul, Sistem Yayıncılık, 1998.
- İnce, Mustafa: **Haber Edinme Aracı Olarak İnternet ve İnternet Haberciliği**, Konya, Eğitim Yayınevi, 2018.
- İnuğur, M. Nuri: **Basın ve Yayın Tarihi**, 2. bs., İstanbul, Çağlayan Kitabevi, 1982.
- İrvan, Süleyman: “Medya ve Etik”, **Habercinin El Kitabı (Medya, Etik ve Hukuk)**, Der., Sevdâ Alankuş, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2003, ss. 61-90.

- Işık, Metin: **İletişim Bilimine Giriş**, İstanbul, Eğitim Yayınevi, 2017.
- Kabacalı, Alpay: **Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın Ve Yayın**, İstanbul, Literatür Yayınevi, 2000.
- Kara, Tolga: “İnternet Gazeteciliğinde Yeni Reklam Dönemi”, **Yeni Medya Ve...**, Ed., Deniz Yengin, İstanbul, Anahtar Kitaplar, 2012, s. 441-442.
- Karaduman, Murat: **Değişen İletişim Ortamı, Yeni Medya ve İnternet Gazeteciliği**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2002.
- Karaduman, Murat: “İnternet ve Gazetecilik”, **Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya**, Der., Sevdâ Alankuş, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2003. ss. 137-150.
- Karaman, Emel: **İnternet Gazeteciliği ve Yerel Medya: Muğla Örneği**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.
- Kaya, Ahmet Yalçın: “Dünya’da ve Türkiye’de Basının Gelişimi İle Türk Basınında Sporun Haber Öğeleri Açısından İncelenmesi”, **Selçuk İletişim Dergisi**, 2002, C. II, Sayı: 3, ss. 161-167.
- Kılıç, Osman, Övür, Ayten: “Türkiye’de Dijital Gazeteciliğe Geçiş: Habertürk Gazetesi Örneği”, **Yeni Medya Elektronik Dergisi**, 2019, C. III, Sayı: 2, ss. 119-126.
- Kırçova, İbrahim: **İnternette Pazarlama**, 4. bs., İstanbul, Beta Yayınevi, 2008.
- Koloğlu, Orhan: **Basımevi ve Basının Gecikme Sebepleri ve Sonuçları**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1987.
- Koloğlu, Orhan: **Osmanlıdan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, İstanbul, Pozitif Yayınları, 2013.

- Koloğlu, Orhan: **“Osmanlı Basını: İçeriği ve Rejimi”**, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985.
- Korkmaz, Ali: **“Etik Bağlamda Haber Fotoğrafçılığının Manipülasyon Ve Propaganda Aracı Olarak Kullanılmasının Değerlendirilmesi”**, **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, 2014, C. II, Sayı: 4, ss. 26-52.
- Kurşun, Ahmet Kadri: **“Sosyal Medya ve Gazetecilik”**, **Yeni Medya Analizleri**, Ed., Suat Gezgin ve Ali Efe İralı, Konya, Eğitim Yayınevi, 2017, ss. 77-93.
- Kurt, Hanifi: **“Gazetecilik Pratiği ve Sosyal Medya”**, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 2014, C. XIII, Sayı: 4, ss. 821-835.
- Kuyucu, Mihalıs: **“Bab-1 Ali’den Tablet Gazetelere Basın İşletmeciliği”**, **İletişim ve Diplomasi Dergisi**, Eylül 2013, Sayı: 1, ss. 57-81.
- Küçüköğlu, Mübeyyen Tepe: **“Etik Değerler ve Etiğin Kurumsallaşması”**, **Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi**, 2012, C. IV, Sayı: 1, ss. 177-185.
- MEGEP: **Basında Meslek Etiği**, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı, 2013.
- Murzakulova, Güldana: **Farklı Toplumlarda İnternet Gazeteciliği: Rusya ve Türkiye İnternet Gazetelerinin Karşılaştırmalı Çözümlemesi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

- Nalcioğlu,
Belkıs Ulusoy: **Osmanlı'da Muhallif Basının Doğuşu (1828-1878)**, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2013.
- Nalcioğlu,
Belkıs Ulusoy: “Tanzimat Dönemi Türk Gazeteciliği Ve Türk Basının İlkleri”, **MANAS Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2005, C.VII, ss. 253-267.
- Narin, Fatma Bilge: “İnternet Gazeteciliğinde Hipermetin Üretimi”, **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, 2016, Sayı: 43, ss. 118-149.
- Narin, Fatma Bilge: **İnternet Gazeteciliğinde Hipermetinsellik: Türkiye Örneği**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2015.
- Neşe Kars: **Radyo-Televizyon Haberciliği**, İstanbul, Derin Yayınları, 2010.
- Özbay, Adem,
Yetişener, Fikret: **İnternet Rehberi**, İstanbul, Hayat Yayınları, 2002.
- Özçağlayan, Mehmet: “Gazetelerin Gelişimi ve Gazeteciliğin Geleceği (Yeni Teknolojiler ve Medya Ekonomisi Açısından Genel Bir Değerlendirme)”, **Marmara İletişim Dergisi**, 2008, Sayı: 13, ss. 131-159.
- Özgen, Murat: **Kurumsal, Kuramsal ve Tarihsel Açıdan Gazetecinin Etik Kimliği**, İstanbul, TGC Yayınları: 53, 1998.
- Özgen, Murat: **Türkiye’de Basının Gelişimi ve Sorunları**, 2. bs., İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2004.
- Özgener, Şevki: **İş Ahlakının Temelleri**, Ankara, Nobel Yayınları, 2004.

- Özgit, Attila,
Çağıltay, Kürşat: “Türkiye’de İnternet: Dünü, Bugünü, Yarını”, **Yayınlanmamış Rapor**, ODTÜ-BİDB, Ankara, 1996.
- Özkalp, Enver,
Kırel, Çiğdem: **Örgütsel Davranış**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Öztürk, Şerife: “Sosyal Medyada Etik Sorunlar”, **Selçuk İletişim Dergisi**, 2015, Sayı: 1, ss. 287-311.
- Özyal, Burak: “Tık Odaklı Habercilik: Tık Odaklı Haberciliğin Türk Dijital Gazetelerindeki Kullanım Biçimleri”, **Global Media Journal TR Edition**, 2016, C. VI, Sayı: 12, ss. 273-301.
- Parlak, Mete Ogün: “Yeni Medya ve Haberciliğin Dönüşümü”, **Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2018, Sayı:14, ss. 59-82.
- Pieper, Annemarie: **Etiğe Giriş**, Çev. Veysel Atayman ve Gönül Sezer, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999.
- Sağıroğlu, Şeref: **Herkes İçin Etkili Bilişim**, Kayseri, Ufuk Kitapevi, 2001.
- Schlapp, Hermann: **Gazeteciliğe Giriş**, 2. bs., Çev. Işık Aygün, Ankara, Vestfalya Eyaletleri Yayınevi, 2013.
- Sütçü, Cem S., Akyazı, Erhan, Dilmen, Necmi Emel: “Teknolojik Değişim ve Dönüşümlerin Gazetecilik Üzerindeki Etkilerinin Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi”, **Medyada Olmayanlar (Medya Eleştirileri)**, Der., Can Bilgili, İstanbul, Beta Yayınları, 2006. ss. 293-328.

- Şeker, Mustafa: **Televizyon Haberciliği**, Konya, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 1999.
- Tezcan, Durmuş, Erdem, Ruhan, Mustafa, Sancakdar, vd.: **İnsan Hakları El Kitabı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006.
- Tokgöz, Oya: **Temel Gazetecilik**, 9. bs., Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2012.
- Topuz, Hıfzı: **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1973.
- Toruk, İbrahim: **Gutenberg’den Dijital Çağa Gazetecilik**, Konya, Literatürk Academia, 2008.
- Törenli, Nurcan: **Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı, (Bilişim Teknolojileri Temelinde Haber Medyasının Yeniden Biçimlenişi)**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2005.
- Uyguç, Ünal, Genç, Ali: **Radyo Televizyon Haberciliği**, 2. bs., İstanbul, Avcıol BasımYayın, 1998.
- Uzun, Ruhdan: “Haber Telif Hakları ve İnternet Gazeteciliğinde İntihal”, **Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 2005, Sayı: 21, ss.45-75.
- Uzun, Ruhdan: **İletişim Etiği Sorunlar ve Sorumluluklar**, Ankara, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2007.
- Yatkın, Ahmet: “Medya ve Etik, Medyada Etik Sorunlar”, **Uluslararası Medya ve Siyaset Sempozyumu**, İzmir, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi, 15-17 Kasım 2007, C. II, ss. 689-705.

- Yeşil, M. Murat: “Gazeteciliğin Etik Kuralları, İhlaller ve Olası Önlemler: Gazetecilerin Etik Algılaması, Görüş ve Önerileri-Nitel Bir Araştırma”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume**, Ankara, C. IX, 2014, ss. 1664-1684.
- Yıldırım, Besim: “Gazeteciliğin Dönüşümü: Yöndeşen Ortam ve Yöndeşen Gazetecilik”, **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 2010, C. VI, Sayı: 2, ss. 230-253.
- Yılmaz, Yalçın: **Medya Kuramları, Siyasal Sistemler ve Tarihi Değişimler Işığında Türkiye’de Gazetecilik Mesleği**, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2015.
- Yücedoğan, Güleda: **Türkiye ve Fransa’da Gazeteci Kimliği Sorunu (Kanunlar ve Etik Değerler Açısından)**, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, 1998.
- Zeytinli, Murat: “Uluslararası Haber Dolaşımının Sorunları”, **Yeni Türkiye Dergisi**, 1996, Sayı: 12, ss. 1101-1111.

Derinlemesine

Görüşmeler

- Bayramoğlu, Deniz: Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 11.05.2020.
- Özgen, Murat: Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 14.02.2020.
- Özışık, Hadi: Derinlemesine Görüşme, İstanbul, 24.02.2020.

İnternet Kaynakları

- Akşam Gazetesi: “Emekliye yüzde 4 zam geliyor! Emekli zammı ne kadar olacak?”, 11 Ağustos 2019, (Çevrimiçi), <https://www.aksam.com.tr/foto-galeri/ekonomi/-emekliye-4-zam-geliyor-emekli-zammi-ne-kadar-olacak/55416/>, 16 Nisan 2020.
- Akşam Gazetesi: “Grip aşısı gibi çay... İşte formülü!”, 23 Eylül 2019, (Çevrimiçi), <https://www.aksam.com.tr/saglik/grip-asisi-gibi-cay-iste-formulu/haber-1007836/>, 5 Nisan 2020.
- Cumhuriyet Gazetesi: “Önce sezonu kapattı, şimdi de!”, 4 Mart 2020, (Çevrimiçi), <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/once-sezonu-kapatti-simdi-de-1725101/>, 20 Nisan 2020.
- Cumhuriyet Gazetesi: “Putin fena düştü”, 11 Mayıs 2017, (Çevrimiçi), <http://www.cumhuriyet.com.tr/galeri/putin-fena-dustu-738288/>, 8 Mart 2020.
- Ensonhaber.com: “Çin ekonomisi ilk çeyrekte yüzde 68 daraldı”, 17 Nisan 2020, (Çevrimiçi), <https://www.ensonhaber.com/ekonomi/cin-ekonomisi-ilk-ceyrekte-yuzde-68-daraldi/>, 18 Nisan 2020.
- Fotomaç Gazetesi: “Fenerbahçe’yi uçuracak transfer! Kupa canavarı geliyor...”, 31 Aralık 2019, (Çevrimiçi), <https://www.fotomac.com.tr/galeri/fenerbahce/iste-2020-model-fenerbahce-gidecek-ve-gelecek-isimler-belli-oldu/22/>, 28 Nisan 2020.
- Gecce.com: “Çağla Şikel’den inanılmaz frikik!”, 26 Eylül 2019, (Çevrimiçi), <https://www.gecce.com/fotogaleri-cagla-sikelden-inanilmaz-frikik/6/>, 16 Nisan 2020.

- Gün Partners
Avukatlık Bürosu: “Türkiye’de Telif Hakları Hukuku Alanında Önemli Gelişmeler ve Öngörüler”, (Çevrimiçi), <https://gun.av.tr/tr/goruslerimiz/makaleler/turkiye-de-telif-haklari-hukuku-alaninda-onemli-gelismeler-ve-ongoruler>, 26 Mart 2020.
- Haberturk.com: “Berlusconi Merkel’e küfür etmiş”, 16 Eylül 2011, (Çevrimiçi), <https://www.haberturk.com/dunya/haber/670231-berlusconi-merkele-kufur-etmis>, 11 Mart 2020.
- Haberturk.com: “CIA Trump'a güvenmedi, Kremlin'deki casusunu geri çekti”, 10 Eylül 2019, (Çevrimiçi), <https://www.haberturk.com/cia-trump-a-guvenmedi-kremlin-deki-casusunu-geri-cekti-2520815>, 11 Mart 2020.
- Haberturk.com: “Kullanım Koşulları”, (Çevrimiçi), <https://www.haberturk.com/kullanimkosullari>, 24 Şubat 2020.
- Hürriyet Gazetesi: “Pence ve Pompeo karantinaya alınacak mı?”, 8 Mart 2020, (Çevrimiçi), <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/pence-ve-pompeo-karantinaya-alinacak-mi-41463629>, 6 Nisan 2020.
- İnternethaber.com: “Siyasetin en güzel kadınları”, (Çevrimiçi), <https://www.internethaber.com/siyasetin-en-guzel-kadinlari-foto-galerisi-1210441.htm?page=15>, 2 Nisan 2020.

- Ipsos.com: “En Güvenilir Meslekler”, 24 Eylül 2019, (Çevrimiçi), <https://www.ipsos.com/tr-tr/en-guvenilen-meslekler>, 05 Ocak 2020.
- Memurlar.net: “Fenerbahçe’de Ersun Yanal’ın yerine gelecek isim belli oldu”, 2 Mart 2020, (Çevrimiçi), <https://www.memurlar.net/haber/889463/fenerbahce-de-ersun-yanal-in-yerine-getirilecek-isim-belli-oldu.html>, 28 Nisan 2020.
- Milliyet Gazetesi: “Son dakika: Dikkat çeken detay! Hem ‘bedava’dan hem kâr ediyor!”, 8 Ocak 2019, (Çevrimiçi), <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/son-dakika-dikkat-ceken-detay-hem-bedavadan-kurtuldu-hem-k-r-ediyor-2807925>, 19 Nisan 2020.
- Mynet.com: “Demi Rose mini bikinisiyle bisiklette!”, 26 Şubat 2020, (Çevrimiçi), <https://www.mynet.com/demi-rose-mini-bikinisiyle-bisiklette-274518-mymagazin>, 12 Nisan 2020.
- Posta Gazetesi: “SSK ve Bağkur’luya 3 maaş avans!”, 24 Nisan 2019, (Çevrimiçi), <https://www.posta.com.tr/ssk-ve-bagkurluya-3-maas-avans-2144615>, 19 Nisan 2020.
- Sabah Gazetesi: “Galatasaray’dan Xherdan Shaqiri Bombası!”, 5 Şubat 2020, (Çevrimiçi), <https://www.sabah.com.tr/galeri/spor/galatasaraydan-xherdan-shaqiri-bombasi/5>, 23 Nisan 2020.
- Similarweb.com: “Top Websites Ranking”, (Çevrimiçi), <https://www.similarweb.com/top-websites/category/news-and-media>, 5 Kasım 2019.

- Similarweb.com: “Top Websites Ranking”, (Çevrimiçi), <https://www.similarweb.com/top-websites/turkey>, 21 Aralık 2019.
- Sözcü Gazetesi: “Madonna, kendinden 35 yaş küçük sevgilisiyle görüntülendi”, 16 Aralık 2019, (Çevrimiçi), <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/magazin-haberleri/madonna-kendinden-35-yas-kucuk-sevgilisiyle-goruntulendi/>, 2 Nisan 2020.
- Takvim Gazetesi: “Gökhan Alkan ve Eda Ece Arasında... Gerçeği öğrenen herkes şoke oldu!”, 2 Mart 2020, (Çevrimiçi), <https://www.takvim.com.tr/galeri/magazin/gokhan-alkan-ve-eda-ece-arasinda-gercegi-ogrenen-herkes-soke-oldu>, 3 Nisan 2020.
- Takvim Gazetesi: “Gözler o üründeydi! 24 Mart Salı BİM aktüel ürünler kataloğu yayında!”, 22 Mart 2020, (Çevrimiçi), <https://www.takvim.com.tr/ekonomi/2020/03/22/gozler-o-urundeydi-24-mart-sali-bim-aktuel-urunler-katalogu-yayinda/>, 10 Nisan 2020.
- Timeturk.com: “Korona virüsü aşısı bulundu mu?”, 13 Şubat 2020, (Çevrimiçi), <https://www.timeturk.com/korona-virusu-asisi-bulundu-mu/haber-1351646>, 9 Nisan 2020.
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti: “Türkiye Gazetecileri Hak Ve Sorumluluk Bildirgesi”, (Çevrimiçi), <https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/t%C3%BCrkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi.html>, 8 Ocak 2020.

Türkiye İstatistik
Kurumu:

“Hane Halkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım
Araştırması 2019”, (Çevrimiçi),
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30574>,
5 Aralık 2019.

Wearesocial.com:

“Digital 2019: Global İnternet Use Accelerates”,
(Çevrimiçi),
<https://wearesocial.com/blog/2019/01/digital-2019-global-internet-use-accelerates>, 20 Kasım 2019.